

*Gratiam ac pacem a Deo patri et eius unico filio
Christo Ihesu Domino nostro.*

Vid Žepič

MARTIN PEGIUS

(1519 – 1592)

Življenje in delo
kranjskega
učenega pravnika

MARTIN
PEGIUS
(1519–1592)

dr. Vid Žepič

MARTIN PEGIUS (1519 – 1592)

Življenje in delo
kranjskega
učenega pravnika

Ljubljana, 2025

dr. Vid Žepič

MARTIN PEGIUS (1519–1592).

Življenje in delo kranjskega učenega pravnika

MARTIN PEGIUS (1519–1592).

Das Leben und Werk des Gelehrten Juristen aus Krain

Avtor:

dr. Vid Žepič, mag. prava

Asistent in raziskovalec na Pravni fakulteti Univerze v Ljubljani

Avtor predgovora:

akad. zasl. prof. dr. dr. h.c. Janez Kranjc, univ. dipl. prav.

Izdajo knjige je finančno podprla Slovenska akademija znanosti in umetnosti.

Kataložni zapis o publikaciji (CIP)

pripravili v Narodni in univerzitetni knjižnici v Ljubljani

COBISS.SI-ID 248638723

ISBN 978-961-7162-21-9 (PDF)

Predgovor

Poleg Monalda Koprškega (*Monaldus Iustinopolitanus*, okr. 1210–okr. 1280), avtorja dela *Summa de iure canonico* (imenovanega tudi *Summa Monaldina*) je Martin Pegius (1519–1592) gotovo najbolj prepoznaven in znan pravnik starejše dobe, ki je bil rojen na območju današnje Slovenije in je štel Kranjsko za svojo domovino. Spričo dejstva, da je večinoma deloval na Bavarskem in v Salzburgu ter pretežni del svojih del napisal v nemščini, je bil znan predvsem v nemško govorečih deželah.

Martin Pegij je zanimiv v več pogledih. V prvi vrsti je bil praktik, ki pa se ni zadovoljeval le z rešitvami konkretnih pravnih vprašanj, temveč so ga zanimala njihova širša ozadja. Vrh tega se ni omejeval na eno samo področje, temveč je pisal o različnih pravnih vprašanjih, hkrati pa so ga zanimale tudi nepravne teme. Domnevamo lahko, da so ga k raznolikosti vprašanj, s katerimi se je ukvarjal, spodbujali konkretni primeri, s katerimi se je poklicno srečeval in ukvarjal. V želji, da bi jim prišel do dna, se jih je loteval širše in bolj poglobljeno.

Ker je opazil, da je znanje latinščine in s tem poznavanje pravne literature, spisane v latinskem jeziku, neredko pomanjkljivo, se je trudil svoje izsledke zapisati v nemškem jeziku. Kot piše v uvodu k svojemu spisu o predkupni oziroma retraktni pravici (*Ius prothomiseos*), je to delo napisal zato, ker se je prepričal, da je navadnim ljudem pogosto v veliko škodo, ker ne poznajo te pravice in jih tudi njihovi površni in nespretni odvetniki o tem ne poučijo, pa tudi vrli sodnik, ki ni bral pravnih knjig, jim lahko odreče to pravico.¹ Prav z namenom omogočiti ljudem, da se z njo seznani, je pisal v navadnem nemškem jeziku (in die gemeyn Teütsche spraach). Tudi na naslovnici svoje knjige o služnostih je zapisal, da je knjiga namenjena vsem tistim, ki opravljajo sodne zadeve, tudi mladim meščanom, svetnikom, mestnim pisarjem, sodnim pisarjem, odvetnikom, prokuratorjem, in tistim, ki morajo nastopati pred sodišči; da jo bodo lahko koristno brali, jo je pripravil v nemškem jeziku in razdelil na tri knjige.²

¹ PEGIUS, M., *Ius prothomiseos sive congrui*, Augsburg, 1556, uvod: »[...] den gemeynen armen mann / oftmals zuverderben vnd vnermügen geführt hat/ Des dann allein aus dem hergeflossen/ das die Partheyen aigentlich gewiszt haben/ auch durch ihre lässige vnd vngeschickte beyständer nit recht bericht haben mügen werden [...] auch wol ein frummer Richter/ der die Rechtsbücher nit durchgelesen / ye vnderweylen einen rechtmässigen Einstand gar aberkennt [...]«

² PEGIUS, M., *Dienstbarkeiten, Städtlicher vnd Bäuerlicher Erbaigen / güter*, Ingolstadt, 1567: »Allen denen so Gerichtsuerwaltungen vnderhanden zueuerichten/ Auch den jungen Burgern/ Rathmannen/ Staatsschreibern/ Gerichtschreibern/ Aduocaten/ Procuratorn/ vnd denen so vor Gerichten zuehandeln haben/ nutzlich zuelesen/ in die Teütsch sprach gericht/ vnd drey vnderschiedlich Buecher gestelt.«

Prav zaradi tovrstnih prizadevanj ne preseneča, da se je Pegij kot prvi lotil prevajanja Justinijanovega Kodeksa v nemščino, saj je bil Kodeks v njegovem času del občega prava in kot tak pravni vir.

Čeprav so Pegijevi spisi izhajali iz potreb prakse in so bili slednji tudi namenjeni, je kompleksnost obravnave posameznega vprašanja presegala njene okvire. Zato bi Pegijeva temeljna dela in glavne razprave (npr. o služnostih, o retraktni pravici, o pravu in privilegijih dote, o dednem zakupu, osem knjig o tropih in figurah itd.), lahko opredelili kot znanstvena. V prid tej trditvi govorita po eni strani temeljitost in celovitost obravnave, po drugi strani pa navajanje drugih, zlasti latinskih virov in literature. Čeprav se je trudil, da bi bil razumljiv in je skušal pravo in pravno izrazje približati tistim, ki niso bili vešči latinščine, ter jim s tem omogočiti, da se pravno izobrazijo, je bil mnenja, da njegovim navedbam in »ponemčenim« stališčem ne bi verjeli, če jih ne bi znal podkrepiti z ustreznimi navedki zakonov in pravne vede (*gsatz vnd leer*).³ Navajanje avtorjev, ki so večidel pisali v latinščini, naj bi tistim, ki so bili vešči jezika, omogočilo nadaljnji študij in iskanje. Tistim, ki niso razumeli latinsko, pa naj bi Pegijevo besedilo posredovalo temeljne informacije in znanja, da bi se znali naprej izobraževati. Njegova temeljna težnja je bila omogočiti praktikom, ki niso znali dovolj latinsko, da spoznajo glavne dosežke pravne znanosti.

Navajanje latinskih virov in literature kaže na raven Pegijevega dela. Pegij je bil temeljit in razgledan avtor. Na koncu uvoda k razpravi o podložniških zakupih, še zlasti o dednem zakupu (*emfitevzi*) npr. navaja devetnajst avtorjev,⁴ na katere se je v njej skliceval. Številni ponatisi Pegijevih del⁵ dokazujejo, da niso bila le aktualna in uporabna, temveč so imela trajno vrednost.

Čeprav je torej res, da je bila glavni cilj Pegijevega pisanja praktična uporabnost njegovih spisov, so bili izrecno praksi namenjeni le njegovi »poskusi pravnih mnenj« (*Tyrocinia consiliorum Martini Pegij I. V. Doctoris*). V tem delu, ki ga je posvetil kranjskim deželnim stanovom, je Pegij tudi poudaril, da je njegovo literarno ustvarjanje le postranska dejavnost (*parerga*), ki jo opravlja poleg glavnega, tj. službenega dela. Verjetno je mogoče prav v tem iskati raznovrstnost tem in poglobljenost obravnave.

Na začetku že omenjenega posvetila Poskusov pravnih mnenj kranjskim deželnim stanovom Pegius ugotavlja: »Zdi se, da ni mogoče z nobeno drugo stvarjo kot z uporabo literature tako zelo ohranjati trajnosti spomina in iztrgati sleherni krivici pozabe stvari,

³ To je podkrepil z latinskim rekom, po katerem zardimo, če govorimo in preudarjamo, ne da bi navajali zakon (*Erubescimus enim, cum sine lege loquimur et consideremus*).

⁴ Pri navedenih imenih ni vedno jasno, za koga naj bi šlo, saj so navedbe mestoma pomanjkljive. Verjamemo lahko, da je šlo za avtorje, ki so bili v tistem času med poznavalci splošno znani, danes pa imamo pri nekaterih težave, ko jih skušamo opredeliti. Žal Pegius pogosto navaja le kratice, ali pa celo govori le o *Doct.*, kar bržčas pomeni *doctores*. Njegovih navedkov zato ni mogoče vedno razvozlati.

⁵ Največkrat (kar dvanaajstkrat) je bila ponatisnjena njegova razprava o služnostih, zadnjič skoraj dvesto let po njegovi smrti.

ki so vredne, da jih pomnimo.«⁶ Pegij se je zavedal resničnosti reka, da zapisana beseda ostane (*Littera scripta manet*). Zato je pisal in objavljajal ter s tem ohranjal svoje delo tudi za kasnejše rodove. V svojem posvetilu kranjskim deželnim stanovom zato govori o svojih literarnih stvaritvah kot o spomenikih (*mei monumenta*), ki jih pošilja deželnim stanovom.

Pegijevo ustvarjanje je bilo, kot se zdi, rezultat dveh teženj. Po eni strani se je želel poglobiti v različna pravna vprašanja, po drugi strani pa je hotel na ta način pridobljeno znanje napraviti dostopno drugim in ga ohraniti za kasnejši čas. Čeprav je pisal tudi v latinščini, ki je bila v tistem času še *lingua franca* pravne znanosti in prakse, je skušal predvsem objavljati v nemščini, ki si je tudi po njegovi zaslugi vse bolj utirala pot tudi na področje pravne znanosti.

Pegij je bil brez dvoma odličen in ugleden pravnik. Odlikovale so ga studioznost, marljivost in vedoželjnost. Po prihodu v Salzburg leta 1553, kjer je na nadškofijskem dvoru postal kapiteljski in urbarski pisar, je menda večino svojega časa prebil v nadškofijski knjižnici, kjer je intenzivno študiral. Zanimivo pa je, da ni bil samo pravnik. O široki Pegijevi izobrazbi in raznolikosti interesov priča tudi njegovo ustvarjanje na drugih področjih. S knjigo o astrološkem pomenu časa rojstva je prispeval temeljno delo na področju astrologije. O njegovem pomenu med drugim priča dejstvo, da je bila knjiga dvakrat ponatisnjena še v teku dvajsetega stoletja.

Ukvarjanje z astrologijo in verjetno tudi drugimi okultnimi vedami pa je bilo za Pegija usodno. Obtožili so ga čarovništva in ga leta 1582 zaprli v trdnjavo Hohensalzburg. V njej je moral na lastne stroške (!) prebiti zadnjih deset let svojega življenja. Dejstvo, da ni znana njegova obsodba, kaže na to, da se je vse skupaj končalo v predkazenskem postopku. Vprašanje je tudi, ali je bila proti njemu sploh sprožena uradna obtožba in izveden kazenski postopek. Lahko si mislimo, kako je Pegija kot izvrstnega pravnika bolelo, da pred sodiščem ni mogel dokaz(ov)ati svoje nedolžnosti.

Kaj je bilo v ozadju Pegijeve nesreče, verjetno ne bomo nikoli izvedeli. Je šlo le za zavist, ki sta jo podžigala Pegijeva slava in premoženje, ali pa je bilo v resnici kaj na tem, da je v postopkih, v katerih je sodeloval, sprejemal podkupnine, čemur so potem dodali še obtožbo čarovništva? Kakor koli, Pegij ni dočakal ne obsodbe, ne oprostitev, saj je v zaporu umrl. Ostala pa so njegova dela, ki so jih, kot smo že omenili, ponatiskovali še po njegovi smrti.

Pegij na Slovenskem ni neznanka. Že Valvazor omenja Pegija v svoji Slavi vojvodine Kranjske kot učenega moža, doktorja obojnega prava in okrog leta 1560 svetovalca

⁶ PEGIUS, M., *Tyrocinia constiliorum*, 1564, posvetilo: *Nulla alia re adeo memoriae aeternitatem fulciri, atque ab omni obliuionis iniuria res memoratu dignas uindicari uidemus, quam literarum usu.*

salzburškega nadškofa. Njegova dela, ki naj bi jih še v Valvazorjevem času navajali mnogi pravniki, kažejo na njegovo poglobljeno pravno izobrazbo.⁷

Podrobneje je Pegijevo življenje na temelju najpomembnejših ohranjenih virov opisal profesor Janko Polec, ki je o njem za Slovenski biografski leksikon in za spominsko knjigo Pol stoletja društva »Pravnik« pripravljal obsežna zapisa.⁸ Kljub temu je slovenskemu bralcu ostalo v veliki meri neznano Pegijevo delo. Polec je sicer na kratko povzel glavne značilnosti posameznih spisov, ni pa se spuščal v podrobnejšo predstavitev in analizo. V novjšem času je bil podrobneje predstavljen le Pegijev najbolj znani spis o služnostih.⁹ Zato je razveseljivo, da se je Pegija in njegovega ustvarjanja v pričujoči knjigi celovito lotil dr. Vid Žepič, ki je postavil Pegija in njegovo delo v širši okvir razmer, v katerih je deloval. Žepič je pregledal arhivsko gradivo in dopolnil nekatere dele Pegijeve biografije, hkrati pa je izbral več značilnih odlomkov iz njegovih del in jim dodal vzporedni slovenski prevod. Navedki iz Pegijevih del so zanimiva ilustracija njegovega dela in pravnega razmišljanja v času, v katerem je živel. Pomen Pegijevega dela prepričljivo ilustrira tudi prikaz izdaj posameznih spisov. Obsežen seznam literature na koncu knjige dokazuje širino obdelave, hkrati pa daje izhodišče za nadaljnje raziskovanje.

Z Žepičevo knjigo se med nas znova vrača naš polhograjski rojak, ki ga je usoda že v rani mladosti odpeljala na tuje, vendar pa kljub spoštovanju domovine, ki ga je vzredila, ni pozabil domovine, ki mu je dala zemsko življenje.¹⁰ Vrača se v obliki knjige, torej na način, ki mu je posvetil svoje življenje in s katerim je skušal svoje delo ohraniti za prihodnje rodove.

Upati je, da se bo kdo od bralcev ob branju pričujoče knjige zamislil nad Pegijevo širino izobrazbe, vedoželjnostjo in marljivostjo ter ga skušal posnemati. Že njegova misel, da bi morali zardeti, če bi govorili kar na pamet, bi nas morala spodbuditi k (bolj) premišljenemu in argumentiranemu razpravljanju.

Janez Kranjc

⁷ »Martinus Pegius, von Geburt ein Krainer, ist ein gar gelehrter Mann und beider Rechten Doctor, auch ums Jahr 1560 Ertz-Bischöflich-Salzburgischer Rath gewest, den noch heute manche Juristen citiren; sintemal diese nachbenannte vier ansehnliche Bücher (Valvasor v nadaljevanju navaja knjigo o služnostih, *Ius emphyteuticum*, *Tyrocinia Consiliorum* ter *De Jure et Privilegiis Dotum*), so von seiner Feder aus umd in Druck gegangen, eine tiefe Erudition in Rechten genugsam ausdrücken.« VALVASOR, J. W., *Die Ehre des Herzogthums Krain*, 6. knjiga, 2. zv., Nürnberg, 1689, str. 347.

⁸ Gl. POLEC, J., Pegius, v: *Slovenski biografski leksikon*, 6. zv., Ljubljana, 1935, 281–292 in isti: Slovenski pravni znanstveniki preteklo dobe v tujini, I. Martin Pegius, v: *Pol stoletja društva »Pravnik«*. *Spominska knjiga*, uredil dr. Rudolf Šajovic, Ljubljana, 1939, 154–164.

⁹ Gl. KRANJC, J., Martin Pegius in njegova razprava o služnostih, v: *Zbornik Pravne fakultete Univerze v Mariboru*, 2007, let. 3, št. 2, 159–197.

¹⁰ Gl. uvod v PEGIUS, M., *Tyrocinia consiliorum*, 1564, ki ga posveča kranjskim deželnim stanovom oziroma »najjasnejšim, velikodušnim, plemenitim in pogumnim možem, gospodom, predstojnikom itd. načelnikom preslavne province Kranjske« (*Illustribus, generosis, nobilibus ac strenuis viris, Dominis praesidibus, praefectis atq; primatibus celeberrimae provinciae Carniolae*).

Kazalo

Predgovor	5
Kazalo	9
Kratice in okrajšave	11
1 Uvod	13
2 Oris pravnih razmer salzburško-bavarskega pravnega prostora v prvi polovici 16. stoletja	17
3 Življenjska pot Martina Pegija (1519–1592)	25
4 Dela	51
4.1 O retraktni pravici (1556)	53
4.2 O pravu in privilegijih dot (1558)	57
4.3 Služnosti mestnih in kmečkih dednih zemljišč (1558)	61
4.4 O dednem zakupu (1558)	69
4.5 O tropih in figurah (1561)	78
4.6 Poskusi pravnih mnenj (1564)	82
4.7 Delni prevod Justinijanovega kodeksa v nemški jezik (1566)	99
4.8 Dražbeno pravo (1566)	106
4.9 Knjiga o urah rojstva (1570)	109
4.10 Knjiga o zeliščih (1576)	116
4.11 O pasjem, golobjem in kokošjem pravu (1725)	119
5 Sklep	123
6 Priloga: <i>Pegiana</i>	127
6.1 O retraktni pravici	125
6.2 O pravu in privilegijih dot	127
6.3 Služnosti mestnih in kmečkih dednih zemljišč	130
6.4 O dednem zakupu	136
6.5 O tropih in figurah	139
6.6 Poskusi pravnih mnenj	139
6.7 Delni prevod Justinijanovega kodeksa v nemški jezik	139
6.8 Dražbeno pravo	140
6.9 Knjiga o urah rojstva	141
6.10 Knjiga o zeliščih	142
6.11 O pasjem, golobjem in kokošjem pravu	143
7 Viri in literatura	147
8 Zusammenfassung	159
9 Kazalo	167
9.1 Imensko kazalo	165
9.2 Krajevno in stvarno kazalo	167

Kratice in okrajšave

AES	Nadškofijski arhiv Salzburg (Archiv der Erzdiözese Salzburg)
BSB	Bavarska državna knjižnica (Bayerische Staatsbibliothek)
C.	Justinijanov kodeks
D.	Justinijanove Digeste
et al.	<i>et alii</i> (in drugi)
f.	<i>folio</i> (list)
i.f.	<i>in fine</i> , na koncu
ibid.	<i>ibidem</i> , prav tam
Inst.	Justinijanove Institucije
let.	letnik
NMS	Narodni muzej Slovenije
Nov.	Justinijanove Novele
NUK	Narodna in univerzitetna knjižnica v Ljubljani
ÖNB	Avstrijska narodna knjižnica (Österreichische Nationalbibliothek)
pogl.	poglavje
pr.	<i>principium</i> , začetni paragraf
prim.	primerjaj
s, ss	<i>sequens</i> (naslednja), <i>sequentes</i> (naslednje)
s.v.	<i>sub voce</i> (pod geslom)
SBB	Berlinska državna knjižnica (Staatsbibliothek zu Berlin)
SLA	Deželni arhiv v Salzburgu (Salzburger Landesarchiv)
stolp.	stolpec
UB	Univerzitetna knjižnica Ludvik-Maksimilijanove univerze v Münchnu (Universitätsbibliothek der Ludwig-Maximilians-Universität)
ur.	urednik
VI.	Liber Sextus
X.	Liber Extra
zv.	zvezek

1

Uvod

Monografija je nastala z namenom celovito predstaviti kranjskega učenega pravnika Martina Pegija, sodobnika bolj znanih Primoža Trubarja in Jakoba Gallusa. Kljub svojemu polihistorškemu profilu je zunaj slovenskega pravniškega kroga po krivici ostal skoraj nepoznan. Povod za pripravo dela je bila petstoletnica Pegijevega rojstva, ki smo jo obhajali leta 2023.¹¹ Ob proučitvi Pegijeve knjige O urah rojstva pa lahko ugotovimo, da smo bili z obeležitvijo pomembnega jubileja v zaostanku že dobra štiri leta. O kraju in datumu svojega rojstva je namreč Pegij zapisal:

»Polhov Gradec v deželi Kranjski je rojstni kraj Martina Pegija, doktorja obojega prava, knežjega salzburskega svetnika in prisednika konzistorija, kjer je bil ta rojen 9. novembra leta 1519, 7 minut in 30 sekund po 22. uri, na zemljepisni dolžini 30° in širini 46°.«¹²

Vsebinski del knjige je razdeljen na tri poglavja. Uvodu sledi pravnozgodovinski oris razmer v bavarsko-salzburskem pravnem prostoru. Začetek 16. stoletja v teh deželah na področju prava zaznamuje t. i. praktična recepcija rimskega prava.¹³ Ta proces je odločilno zaznamoval tudi Pegijevo življenjsko pot in literarno ustvarjanje. Obdobje so pomembno zaznamovali tudi verski nemiri, ki jih je prineslo reformacijsko gibanje. Čeprav lahko domnevamo, da Pegija po religioznem prepričanju niso navduševale protestantske ideje, se je s pisanjem strokovnih spisov v domačem, tj. nemškem jeziku približal kulturnemu programu reformacije in nekaterih humanistov. K zatonu bleščeče Pegijeve kariere v knezoškofijskem Salzburgu je morda pripomogla za tisti čas

¹¹ V predverju knjižnice Pravne fakultete Univerze v Ljubljani je od oktobra 2023 na ogled razstava izvornikov in faksimilov Pegijevih del. O tem ŽEPIČ, V., Razstava ob 500-letnici rojstva Martina Pegija (1523–1592) v knjižnici Pravne fakultete Univerze v Ljubljani, v: *Pravnik*, let. 78, št. 9–10, 2023, 505–507.

¹² PEGIUS, M., *Geburtsstundenbuch*, Basel, 1570, pogl. »Tafel der fürnämsten vnnd berühmtesten Stätte vnd fläcken so in Europa vnd sonderlich in dem Teutschen lande auch desselben Gräntzen anhängig seind / darbey man einer jedlichen statt mittags kreises länge vnd breite verzeichnet findet.«

¹³ FLOBMANN, U., KALB, H., NEUWIRTH, K., *Österreichische Privatrechtsgeschichte*, 2019, 12; WIEACKER, F., *Privatrechtsgeschichte der Neuzeit*, Göttingen, 1967, 66 s., 154, 161 s., 175 ss. Z besedno zvezo »teoretična recepcija« Wieceker označuje sistemsko proučevanje in poučevanje rimskega, kanonskega in fevdnega prava na evropskih univerzah med 12. in 15. stoletjem. Tej naj bi v Cesarstvu od 16. stoletja naprej sledila t. i. »praktična recepcija«, torej postopno prodiranje »učenega« (občega) prava iz akademskega sveta na sodišča sprva višjih, postopoma pa tudi nižjih stopenj.

revolucionarna jezikovna težnja, ki pa jo je spremljalo tudi nekoliko nenavadno globoko zanimanje za astrologijo, astromedicino in okultizem. Juristovi življenjski poti, zlasti relativno bogato dokumentiranemu padcu v nemilost, sem posvetil tretje poglavje pričujoče monografije. V četrtem poglavju sem po kronološkem zaporedju njihovega nastanka analiziral vsebino Pegijevih del in tudi tistih spisov, katerih avtorstvo so mu pripisali v 17. in 18. stoletju. Razprave o retraktni pravici, doti, služnostih in dednem zakupu je Pegij izdal z namenom, da bi »polučene pravne praktike«¹⁴ podučil o pravični in pravičnejši uporabi rimskopravnega pojmovnega aparata. Način in metodologija Pegijevega strokovnega pisanja izpričujeta avtorjevo razdvojenost med teoretsko-znanstvenim in praktičnim delovanjem. Teoretsko vnemo, ki bi jo lahko primerjali z ambicijami poznih komentatorjev, nakazujeta zlasti metodologija Pegijeve razprave o služnostih in velikopotezno zasnovani projekt nemškega prevoda in glosiranega komentarja Justinijanovega kodeksa. Čeprav je Pegij uspel priti komaj do druge od skupaj dvanajstih knjig Justinijanovega kodeksa, velja za prvega znanega pravnika, ki se je lotil prevajanja tega za tedanjo prakso izredno pomembnega dela Justinijanove kodifikacije. V luči recepcijskih raziskav velja poudariti tudi Pegijevo konziliatorsko dejavnost, ki jo bosta *pars pro toto* prikazala prevod in analiza njegovega pravnega mnenja o zastavi rudnikov srebra.

Humanistično razgledanost Martina Pegija izpričuje njegovo obsežno govorniško delo, v katerem je obravnaval jezikovne trope in figure. Njegovo izvedenost v naravoslovnih znanostih izkazujeta Knjiga o zeliščih in Knjiga o urah rojstva. Slednja je izšla tik preden je Cerkev prepovedala preučevanje in izdajo publikacij s področja t. i. sodne astrologije. S tem lahko pojasnimo, čemu kljub svojemu obsegu in hkrati poljudnemu pristopu pri predstavitvi zapletenih astroloških znanj ni bila odmevnejša. Knjigo o zeliščih, ki je večina Pegijevih biografov sploh ni omenjala, bi sicer lahko šteli za apokrif, saj so mu avtorstvo tega dela pripisali komaj v začetku 17. stoletja.

Sklepu sledi priloga, v kateri so popisane vse znane izdaje Pegijevih in Pegiju pripisanih del.

Bralcem je v tej knjigi prvič predstavljena tudi edina znana Pegijeva podoba, ki se je ohranila na njegovem nagrobniku, vklesanem v steno pokopališke kapele sv. Margarete v opatiji Sv. Petra v Salzburgu. Pegija smo si doslej kot bradatega erudita predstavljali v fantazijski Begičevi interpretaciji.¹⁵

¹⁴ Izraz, ki ga je iznašel Stintzing, povzema BURMEISTER, K. H., *Das Studium der Rechte im Zeitalter des Humanismus im deutschen Rechtsbereich*, Wiesbaden, 1974, 16.

¹⁵ Pegijev kip, ki stoji pred glavnim vhodom Pravne fakultete, je 23. novembra 2000 odkril tedanji dekan Pravne fakultete, prof. dr. Janez Kranjc. Na marmornatem podstavku je napis *Martin Pegius, 1523–1592*. Na hrbtni strani doprsnega kipa se nahaja relief Franceta Prešerna – najbolj znanega slovenskega pravnika med pesniki. O svečanem odprtju nove stavbe Pravne fakultete in slovesnosti ob odkritju spomenika gl. KUKEC, B., Inauguracija nove stavbe Pravne fakultete v Ljubljani in postavitve kipa odvetniku dr. Martinu Pegiusu, v: *Pravnik*, let. 56, št. 4–5, 2002, 295. O Pegijevem kipu gl. KLADNIK, D., *Sto portretiranih glav na Slovenskem*, Ljubljana, 2003, 143, in KOMELJ, M., Oživiljemi Martin Pegius, v: *Pravna fakulteta. The Faculty of Law*, Ljubljana, 2002, 48 s.

Pomembna podlaga za pripravo monografije je bil Pegijev življenjepis, ki ga je leta 1935 za Slovenski biografski leksikon pripravil ljubljanski profesor pravne zgodovine Janko Polec.¹⁶ Ker mu Pegijeva dela in arhivski viri niso bili osebno dostopni, je njihove podatke navajal iz druge roke. Danes, ko so vsa Pegijeva dela že digitalizirana in prosto dostopna na svetovnem spletu, lahko Pegijevo življenjsko pot in bogat opus vrednotimo natančneje, bolj poglobljeno in celovito.

Zemljevid vojvodine Bavarske, knezoškofije Salzburg in Notranje Avstrije z označenimi kraji Pegijeve življenjske poti: Polhov Gradec, Ingolstadt, Mühlendorf in Salzburg. Vir: DROYSEN, G., *Allgemeiner historischer Handatlas*, Bielefeld, Leipzig, 1886, 38.

¹⁶ POLEC, J., Pegius, v: *Slovenski biografski leksikon*, 2. zv., Ljubljana, 1952, 281–292. Polec se je pri svojem delu opiral na raziskavo kranjskega zgodovinarja Petra Radicsa, ki je v Salzburgu že leta 1864 raziskoval o Martinu Pegiju, V Arhivu samostana sv. Petra v Salzburgu hranijo korespondenco med Radicsem in arhivarji. Iz nje izhaja, da je nameraval Radics izdati »krajšo monografijo o Pegiju« (gl. Akt. 2978, Archiv St. Peter, Salzburg). Nazadnje je iz tega projekta nastal članek RADICS, P., Martin Pegius aus Krain, ein juristischer Schriftsteller des XVI. Jahrhunderts. Bibliographische Skizze, v: *Verhandlungen und Mitteilungen der juristischen Gesellschaft in Laibach*, 2. zv., 1866. V salzburskem Deželnem arhivu hrani t. i. »Frankova uradniška kartica«, kjer so zbrane informacije o Pegijevemu življenju, kot jih je na podlagi študija arhivskih listin in knjig uspel izpisati salzburski arhivar Adolf Frank (gl. SLA, Frank-Beamtenkartei-Peggius). Najbrž je Polec, ko je v Slovenskem biografskem leksikonu kot vir svojih ugotovitev navajal »Stammblatt Pegius«, mislil na to kartico.

Obiskov knjižnic in arhivskih raziskav, ki sem jih poleti in jeseni 2024 izvajal v Salzburgu, Münchnu, Hamburgu, na Dunaju in v Berlinu, bi ne bilo brez velikodušne štipendije Razvojnega sklada Univerze v Ljubljani. Za finančno podporo pri projektu izdaje monografije se zahvaljujem Slovenski akademiji znanosti in umetnosti, Odvetniški zbornici Slovenije, Notarski zbornici Slovenije, Zvezi društev za gospodarsko pravo Slovenije, Zvezi društev pravnikov Slovenije, Sodniškemu in Državnotožilskemu društvu, Odvetniški pisarni Sedmak ter Založbi Pravne fakultete.

2

Oris pravnih razmer salzburško-bavarskega pravnega prostora v prvi polovici 16. stoletja

Ne le Kranjsko temveč tudi Solnograško¹⁷ in Bavarsko¹⁸ sta v začetku 16. stoletja na kulturnem področju zaznamovali reformacijsko in humanistično gibanje, v luči pravnogodovinskega razvoja pa praktična recepcija rimskega prava.¹⁹ Kljub podobnostim je mogoče v pravnem razvoju avstrijskih dednih dežel na eni ter Solnograške in Bavarske na drugi strani opaziti nekaj pomembnih razlik. Najprej velja omeniti hitrejši potek recepcije na ozemljih, ki so spadale pod cerkveno upravo. Tako denimo zgodnjerecepcijski procesi na salzburškem knezoškofijskem dvoru, kjer so šolane pravnike zaposlovali na cerkvenih sodiščih, segajo že v 13. stoletje.²⁰ Solnograška knezoškofija in vojvodina Bavarska, ki sta spadali v skupno t. i. bavarsko državno okrožje, sta bili za razliko od avstrijskih dednih dežel²¹ podsodni Državnemu komornemu sodišču (Reichskammergericht).²² To sodišče, ki je bilo ustanovljeno s sklepom državnega zbora v

¹⁷ Uradno ime dežele, ki je bila samostojna kneževina v okviru Svetega rimskega cesarstva med leti 1328 in 1803, se je v latinščini glasil *Principatus et Archiepiscopatus Salisburgensis*, nemško *Erzstift* ali *Fürsterzbistum Salzburg*. Izraz »Erzstift« označuje ozemlje cerkvene kneževine, ki ji je načeloval nadškof. Izraz ni enoznačen s pojmom *Bistum* (škofija), ki označuje cerkvenoupravno enoto.

¹⁸ Bavarska in Salzburg sta kljub različnim vladarjem od leta 1500 do leta 1806 v upravnem smislu spadali pod t. i. bavarsko državno okrožje (Bayerische Reichskreis). To je od leta 1512 naprej mejilo na t. i. avstrijsko državno okrožje (Österreichischer Reichskreis), ki je združevalo vse avstrijske dedne dežele.

¹⁹ Recepcijski procesi na današnjem slovenskem ozemlju so po doslej znanih ugotovitvah – vsaj na področju razvoja dednega prava – potekali z dinamiko, ki je primerljiva z razvojem v širšem srednjeevropskem prostoru. Več o tem KAMBIČ, M., *Recepcija rimskega dednega prava na Slovenskem s posebnim ozirom na dedni red Karla VI.*, Ljubljana, 2007. Pregledno o recepcijskih procesih na Slovenskem gl. tudi KAMBIČ, M., *Einfluss des gemeinen Rechtes in Slowenien aus der Perspektive der neueren Forschungen*, v: *Annals of the Faculty of Law in Belgrade*, let. 3, 2010, 82–95. Avtor Pegija kratko omenja na str. 84. O pravnem razvoju t. i. bavarskega državnega okrožja, gl. HARTMANN, P. C., *Der Bayerische Reichskreis (1500 bis 1803). Strukturen, Geschichte und Bedeutung im Rahmen der Kreisverfassung und der allgemeinen institutionellen Entwicklung des Heiligen Römischen Reiches*, Berlin, 1997.

²⁰ MURAURER, R., *Geistliche Gerichtsbarkeit und Rezeption des neuen Rechts im Erzbistum Salzburg im 12. Jahrhundert*, v: JOHRENDT, J., MÜLLER, H. (ur.), *Römisches Zentrum und kirchliche Peripherie. Das universale Papsttum als Bezugspunkt der Kirchen von der Reformpäpsten bis zu Innozenz III.*, Berlin, New York, 2008, 13.

²¹ O habsburški eksemiciji in postopanju v primeru zavlačevanja oziroma oteževanja dostopa do sodišča (*iustitia denegata vel protrata*), ki je izjemoma utemeljevala dostop do Državnega komornega sodišča tudi na habsburških ozemljih, gl. LUSCHIN VON EBENGREUTH, A., *Geschichte des ältern Gerichtswesens in Österreich ob und unter der Enns*, Weimar, 1879, 23–30; HOKE, R., *Österreichische und deutsche Rechtsgeschichte*, Wien, Köln, Weimar, 1992, 158 ss.

²² Do leta 1521 pritožba na Državno komorno sodišče ni bila dopustna, če vrednost spornega predmeta ni presegala 200 oziroma (od leta 1559) 500 goldinarjev. V tem smislu je imela Bavarska v omenjenem obdobju *privilegium de non appellando limitatum*. Neomejeni privilegij je prejela šele leta 1620. EISENHARDT, U., *Appellations- und Evokationsrecht*, v: *Historisches Lexikon Bayerns*, 2010.

Wormsu leta 1495, je veljalo za eno glavnih gonil procesov recepcije rimskega prava v Svetem rimskem cesarstvu. Vsaj polovica izmed njegovih šestnajstih stalnih prisednikov je morala biti doktorjev obojega prava.²³ Prisedniki so ob nastopu funkcije prisegli, da bodo sodili »po občem pravu cesarstva ter po poštenih in spoštovanja vrednih redih, statutih in običajih kneževin, gospostev in sodišč, ki jim bodo predloženi.«²⁴ Uporaba občega prava (*ius commune*, gemeines Recht) je bila predvidena v primerih, ko stranaka ni uspela dokazati obstoja domačega (partikularnopravnega) pravila oziroma, če je bilo to dvomljivo. V teh primerih se je štelo, da je bilo relevantno pravilo občega prava prevzeto oziroma recipirano (t. i. *fundata intentio*), sodišče pa ga je zato moralo uporabiti in poznati po uradni dolžnosti (*iura novit curia*).²⁵ Prisedniki Državnega komornega sodišča uradoma niso bili dolžni iskati relevantnih partikularnopravnih pravil, temveč je bilo njihovo iskanje in dokazovanje na plečih stranke. Tudi v primeru, če je stranki partikularnopravno pravilo, ki je odstopalo od občega prava, uspelo dokazati, so tako pravilo razlagali zožujoče, da bi čim manj posegali v strukturo občega prava.²⁶ To je postajalo tisto pravo, po katerem je Državno komorno sodišče celo praviloma sodilo.²⁷ Organizacijo Državnega komornega sodišča in predpisano uporabo pravnih virov so kot vzor polagoma povzeli na nižjih, tj. deželnih in mestnih, sodiščih. Toda tu do celovite profesionalizacije pravosodja ni prišlo pred koncem 18. stoletja. Po zgledu prisednikov na Državnem komornem sodišču, ki so objavljali obrazložitve sodb v obsežnih privatnih delih, so se tega lotevali tudi učeni prisedniki na sodiščih nižjih stopenj. Tudi Martin Pegij je deloma kot zasebnik deloma kot prisednik salzburškega konzistorija, torej tamkajšnjega vrhovnega cerkvenega sodišča, izdal serijo pravnih mnenj v zbirki *Tyrocinia consiliorum*. Vsaj nekatera pravna mnenja v tej seriji bi lahko nastala v okviru procesa pošiljanja spisov učenim pravnikom, bolj znanim pod izrazoma »Aktenversendung« ali *transmissio actorum*.²⁸ Da so se na Pegija pogosto obračali neuki sodniki na nižjih sodiščih, kaže že naslov prvega od petnajstih pravnih mnenj: »Pravno mnenje Martina Pegija, doktorja obojega prava, kot napotek sodniku

²³ § 1 Reda za komorno sodišče (Ordnung des Camergerichts): »Zum Ersten das Camergericht zu besetzen mit ainem Richter, der ain gaistlich oder weltlich Fürst oder ain Grave oder ain Freyherr sey, und XVI Urtailler, die alle Wir mit Rat und Willen der Besamnung yetzo hie kießen werden auß dem Reich Teutscher Nacion, die redlichs, erbers Wesens, Wissens, Übung und ye der halb Tail der Urtailler der Recht gelert und gewirdiget, und der ander halb Tail auf das geringest auß der Ritterschafft geborn sein sollen.« Po ZEUMER, K. (ur.), *Quellensammlung zur Geschichte der deutschen Reichsverfassung*, Tübingen, 1913, 284 ss.

²⁴ § 3 Reda za komorno sodišče (Ordnung des Camergerichts): »Item die [Richter und die Beysitzer] alle sollen zuvor Unser Königlicher oder Kaiserlicher Majestät geloben und zu den Hailigen sworn: Unserm Königlichen oder Kaiserlichen Camergericht getrewlich und mit Vleis ob sein und nach des Reichs gemainen Rechten, auch nach redlichen, erbern und leidlichen Ordnungen, Statuten und Gewonhaiten der Fürstenthumb, Herrschaften und Gericht, die für sy pracht werden [...] zu richten [...]« Ibid., 284 ss.

²⁵ Gl. npr. WESENBECK, M., *Matthaei Wesenbecii tractatum et responsorum, quae vulgo consilia iuris appellantur*, Pars prima et secunda, Wittenberg, 1601, 341: *Qui vero pro se habet regulam juris communis, is intentionem habet fundatam, et eo ipso probat, quod non probetur contrarium.* (»Komur v prid govori pravilo občega prava, ta ima utemeljen in dokazan zahtevek, vse dokler se ne dokaže nasprotno.«)

²⁶ *Statuta stricte sunt intelligenda contra ius commune*. Navedek po STOBBE, O., *Geschichte der deutschen Rechtsquellen*, 2. oddelek, Braunschweig, 1864, 121.

²⁷ Ibid., 88 s.

²⁸ O tem ŽEPIČ, V., *Transmissio actorum*: pošiljanje sodnih spisov učenim pravnikom s poudarkom na razvoju v avstrijskih dednih deželah, v: *Studia Historica Slovenica. Časopis za družboslovne in humanistične študije*, let. 22, št. 1, 2022, 11–62.

(*pro informatione iudicis*) v zadevi Ambroža N. proti bratom Jožefu in Egidiju N. glede komisornega dogovora²⁹.

Ugled učenih juristov kot pravnih avtoritet se je v prvi polovici 16. stoletja tudi v Svetem rimskem cesarstvu vse bolj krepil. Spričo političnega vpliva, ki so ga uživali kot svetovalci po knežjih uradih, so jim začeli postopoma priznavati privilegije, ki so jih imeli poprej plemiči in cerkveni dostojanstveniki, ter so jih po starem pregovoru »*dat Galenus opes, dat Justinianus honores*«³⁰ izenačevali z nižjim plemstvom (t. i. *nobilitas propter scientiam*).³¹

Uporaba rimskega prava na sodiščih je postopoma izpodjedala partikularnopravno izročilo starih podeželskih, mestnih in plemiških avtonomij, kar je že v začetku 16. stoletja v južnih deželah Svetega rimskega cesarstva sprožilo burne odzive deželnega plemstva in kmetov. Plemstvo se je balo, da bi deželni knez, ki so mu svetovali učeni pravniki,³² rimskopravno argumentacijsko zakladnico izrabil za obračun z davno pridobljenimi privilegiji.³³ Ne smemo namreč pozabiti na zanimiv paradoks, da je rimsko pravo, pisano za svobodne rimske državljane, v srednjeveško in zgodnjenovoveško stanovsko družbo na načelni ravni vnašalo specifično egalitarno prvino, ki zunaj kazenskega prava ni priznavala različnih partikularnih pravnih pravil za urejanje istih pravnih situacij med različnimi družbenimi stanovi. To je podžigalo nezadovoljstvo med plemiči, ki so terjali, da jim sodijo njim enaki po posebnem plemiškem pravu in da se ne ozirajo na odlomke iz Justinijanove kodifikacije.

²⁹ *Consilium Martini Pegii iuris viriisque doctoris, pro informatione iudicis, in causa Ambrosij N. contra Iosephum & Egidium N. confratres, eorundemq; litiis consortes super pacto legis commissoriae*. PEGIUS, M., *Tyrocinia consiliorum*, Ingolstadt, 1564, I–VI.

³⁰ SCOGGIN, G. C., A Popular Commonplace, v: *Classical Philology*, zv. 14, št. 4, 1919, 386–389.

³¹ Gl. npr. sklep Državnega zbora iz leta 1500, tit. 22, ki je doktorjem prava priznal pravico nositi oblačila, ki so bila predvidena za (nižje) plemstvo. To pravico so leta 1530 razširili na visoke uradnike (tit. 14 in 15). Doktorji prava – tudi Pegij – so si na tej podlagi lastili (sicer v tedanji literaturi sporno) pravico do grba. HAUPTMANN, F., *Das Wappenrecht. Historische und dogmatische Darstellung der im Wappenswesen geltenden Rechtssätze*, Bonn, 1896, 83. Gl. tudi ŽEPIC, V., *Iudex sceptro aequitatis armandus est*. Richterliche Insignien in der europäischen Rechtstradition bis zum 18. Jahrhundert, v: *Journal on European History of Law*, let. 14, št. 1, 2023, 33 s.

³² V začetku 16. stoletja se je šolani pravnik najpogosteje zaposlil v deželnoknežjih uradih, kjer je utegnil postati pomemben akter pravotvornosti. Nekateri učeni pravniki so bližino dvora izkoristili za družbeni vzpon tudi z nenačelnim podrejanjem aktualni politiki. Na to se je zanimivo odzval humanist in pravnik Ulrich Zasius z gromkimi besedami: *Legalis sapientia doctores non facit, ut servitio aulae inscribantur, stigmatis aulicis inurantur, aut sordibus fororum seu consistoriorum volutentur, sed ut de jure respondeant, dubia dirimant, juris praecepta doceant, respublicas moderentur. Haec ad justum doctorem pertinent, illa vero nostram professionem oppugnant: haec populis consulunt, illa subvertunt*. »Pravna modrost ne ustvarja doktorjev, zato da bi se podrejali dvoru, se kitili z dvornimi znamenji ali se valjali po sodiščih in konzistorijih, temveč da odgovarjajo na pravna vprašanja, odpravljajo dvome, učijo pravna načela in usmerjajo državo. To pritiče pravemu doktorju, tisto prvo pa uničuje naš poklic; to ljudstvu pomaga, ono drugo ga spodkopava.« Navedek po STOBBE, O., *Geschichte der deutschen Rechtsquellen*, 2. oddelek, Braunschweig, 1864, 49, op. 11.

³³ Znamenita pritožba (*gravamen*) bavarskih deželnih stanov zoper učeno pravniško osebje pri deželnem knezu se v bistvenem delu glasi: *Non enim eliguntur iudices more antiquo, sed multi Juris Romani professores, pauci magistratus, nobiles atque provinciales; precipue in superiori Bavaria vix unus aut duo nobiles in pretorio eliguntur. Cum jus municipale servandum sit, et antiquae consuetudines pro legibus habende sint, fit ut multa his contraria fiant, unde deceptiones errores et turbe oriuntur. Illi enim juris professores nostrum morem ignorant, nec etiam si sciant, illis nostris consuetudinibus quicquam tribuere volunt*. »Sodniki niso več izbrani na stari način, temveč so pogosto iz vrst profesorjev rimskega prava; le malo je magistratov, (visokih) plemičev ali deželanov in še posebej na zgornjem Bavarskem sta komaj eden ali dva plemiča izvoljena za sodnike. Čeprav je treba spoštovati mestno pravo in se držati starih običajev kot zakonov, pogosto pride ravno do nasprotnega, od koder izvirajo prevare, napake in nemiri. Ti profesorji prava namreč ne poznajo naših običajev, in četudi bi jih poznali, nobeni od naših navad ne bi hoteli priznati veljave.« EICHHORN, K. F., *Deutsche Staats- und Rechtsgeschichte*, 3. del, Göttingen, 1844, 364.

16. stoletje je bilo tudi stoletje kmečkega uporniškega gibanja. Vprašanje vpliva recepcije rimskega prava na kmečko nezadovoljstvo, ki je v Cesarstvu vrhunec doseglo v nemški kmečki vojni leta 1525, je ostalo v literaturi v veliki meri spregledano. Znale so sicer številne pritožbe kmetov nad nezanesljivostjo pravnega odločanja, ki je bilo podvrženo vnašanju partikularnopravnih pravil v učene (občepravne) šablone,³⁴ pa tudi uvajanje kmetu težko razumljivih načel učenega rimsko-kanonskega postopka, ki je vse bolj težilo k odločanju za zaprtimi vrati in k pisnemu poslovanju.³⁵ K temu je treba dodati tudi postopno omejevanje kmečkega zastopstva v pravosodnih organih. Kot primer lahko navedemo leta 1543 sprejeti sklep bavarske vojvode in salzburškega upravitelja Ernsta Bavarskega, ki je za polnopravne stanovce priznal le tri klopi: prelatsko, plemiško in meščansko. Udeleževanje kmečkih predstavnikov na deželnem zboru kot tudi prisednikov v okviru sodnih teles je bilo ukinjeno. Laične prisednike so nadomestili šolani prokuratorji.³⁶ Nazadnje velja v zvezi s trenji okrog razvoja podložništva in vloge recepcije rimskega prava dodati, da je zlasti v Justinijanovem kodeksu, ki vsebuje številne določbe o kolonovi »priklenjenosti na grudo«, mogel fevdalec najti podlago za zaostritev kmečke nesvobode.³⁷

Čeprav so bili oblastni odzivi na kmečke upore pogosto brutalni, je nenehna grožnja kmečkega uporništva pripomogla k pazljivejšemu upravljanju patrimonialnega pravosodja. Upravitelji sodnih uradov so sodnike in pisarje začeli opominjati ne le na obveznosti kmetov, temveč tudi na njihova upravičenja. To kažejo tudi Pegijeva dela, ki jih spisal v prvem obdobju svojega praktičnega delovanja (npr. obravnava retraktov, služnosti in dednega zakupa). Vsa navedena dela so bila posvečena odvetnikom, prokuratorjem, sodnikom, pisarjem in upraviteljem sodnih uradov, ki jih avtor naslavlja za »navadne« (torej prava neuke) može.³⁸ Upoštevati moramo, da je bila dobro izobraženih pravnikov v tedanjih nižjih sodnih uradih le zanemarljiva peščica. Razlogi za

³⁴ Rimsko pravo je v pamfletih iz časa kmečkih uporov in v spisih zgodnjih humanistih označeno kot »tuje pravo«, ki naj bi izpodjedalo idealizirano domače »dobro staro pravo« (»Gutes altes Recht«). LEPSIUS, S., *Rezeption des römischen Rechts*, v: *Handwörterbuch zur deutschen Rechtsgeschichte*, 4. zv., Berlin, 2024, stolp. 1921–1926. Enovita rimska koncepcija lastnine naj bi nasploh povzročila vrsto krivic kmečkemu prebivalstvu, zlasti v luči preoblikovanja premoženjskopravnih razmerij na skupnih zemljiščih (gmajna, almena), pri opisovanju podložništva (Leibeigenschaft) kot osebne služnosti ter pri vzporejanju kmečkega dednega zajma s poznorimskim dednim zakupom (emfitevzo). Več o tem ŽEPIČ, V., *Zemljiška služnost kot pravnodogmatični model v obdobju usus modernus pandectarum*, v: *Zbornik znanstvenih razprav*, let. 80, 2020, 163.

³⁵ EICHORN, K. F., *Deutsche Staats- und Rechtsgeschichte*, 4. del, Göttingen, 1823, § 345; ZIMMERMANN, W., *Allgemeine Geschichte des großen Bauernkrieges*, 1. del Stuttgart, 1841, 813 s. Zadržano o recepciji rimskega prava kot enem od vzrokov kmečkega nezadovoljstva STERN, A., *Das römische Recht und der deutsche Bauernkrieg von 1525*, v: *Zeitschrift für schweizerische Geschichte*, let. 14, št. 1, 1934, 20–29.

³⁶ DOPSCH, H., HOFFMANN, R., *Salzburg. Die Geschichte einer Stadt*, Salzburg, 2008, 283. Gl. tudi KLEIN, H., *Die Bauernschaft auf den Salzburger Landtagen*, v: *Mitteilungen der Gesellschaft für Salzburger Landeskunde*, let. 88/89, 1948/49, 66.

³⁷ VILFAN, S., *Kmečko prebivalstvo po osebnem položaju*, v: *Gospodarska in družbena zgodovina Slovencev. Zgodovina agrarnih panog*, Ljubljana, 1980, 341.

³⁸ Gl. npr. PEGIUS, M., *Ius prothomiseos sive congrui*, Augsburg, 1556, 1. stran uvoda. Pojem »navaden mož« (»Gemeiner Mann«) se pogosto pojavlja v poznosrednjeveških in zgodnjenovoveških virih, pri čemer se pomen te besedne zveze počasi premika od v sodločevalski proces vpetega posameznika do pripadnika široke ljudske množice. V kontekstu stanovske družbe bi »navaden mož« štel za pripadnika »tretjega stanu«. BLICKLE, P., *Gemeindereformation. Die Menschen des 16. Jahrhunderts auf dem Weg zum Heil*, München, 1987, 18. Gl. tudi LUTZ, R. H., *Wer war der gemeine Mann? Der dritte Stand in der Krise des Spätmittelalters*, München, Wien, 1979.

to stanje so bili institucionalno-izobraževalne narave. Spričo dragega³⁹ in tveganega študija v tujini, neprimerne kurikularnega pristopa,⁴⁰ odpadlih predavanj⁴¹ pa tudi skromnih gmotnih razmer, je le redkokateremu študentu, ki so mu študij financirali bogati (običajno plemiški) sorodniki ali cerkveni mecen, uspelo pridobiti kvalitetno pravno izobrazbo. Velika večina je na nekajletnem študiju usvojila kvečjemu metodo-loški pristop, malokdaj pa se je študentom posrečilo v petih letih, kolikor je običajno trajal pravni študij, pridobiti sistemski pregled nad pravom.⁴² Povprečen študent se je moral zanesti predvsem na lastno delavnost in si z mukotrpnim avtodidaktičnim študijem v glavnem latinsko pisanih komentarjev zagotoviti zanesljiv pregled po temeljnih pravnih področjih.⁴³ Večina študentov navedenega cilja že spričo jezikovne prepreke ni uspela doseči.⁴⁴ S pomanjkljivo izobrazbo so se kot pisarji⁴⁵ zaposlili na uradih in sodiščih, kjer so se s svojim siromašnim znanjem »šopirili« pred pogosto neobglenim laičnim sodnikom ter naivnimi strankami, ki so slednjim v golem zaupanju v moč učeni-kih pravniških fraz »prodajali mačka v žaklju«. Ali kot je stanje tedanjega duha pronicljivo opisal Melanchton: »Sedaj razsojajo skorajda neuki, ki zato da tega ne bi nihče izvedel, za nasvet sprašujejo zdaj tega, zdaj onega pravnega strokovnjaka. Kdor je med njimi najbolj neučen, je najdrznejši in najpodlejši. Skozi njegove oči gledajo vsi ostali in z njegovimi ušesi poslušajo; odločijo, kakor si izmisli on; kar reče, temu pritrdijo; kar zanika, temu nasprotujejo. So kot glave brez jezikov, ki ne poznajo ne zakona in ne smisla pravičnosti [...]«⁴⁶ Znameniti humanistični pravnik Zasius je v podobni maniri razlikoval med dvema vrstama pravnikov. V prvo skupino je štel poklicu in poslanstvu predane doktorje, v drugo pa »zastrupljevalce sodišč, zasmehovalce sodnikov, pri Bogu in ljudeh osovražene rušilce miru, ki poskušajo uničiti državo, združenja, red in ustanove,⁴⁷ [...] ter ljubitelje sporov, ki želijo svoje stranke ne le izmolsti, temveč jih odreti

³⁹ Cena glosiranega korpusa se je v 14. stoletju gibala okoli letne plače povprečnega učenega pravnika. LANGE, H., KRIECHBAUM, M., *Römisches Recht im Mittelalter, Die Kommentatoren*, München, 2007, 62.

⁴⁰ Profesorji so se izgubljali v množici sholastičnih vprašanj, ki so se jim porajala ob prebiranju glos in komentarjev, in v pogosto prisiljenih razlikovanjih pravnih pojmov, medtem ko jim je za eksegezo pravnih virov ostalo bore malo časa. Alciat poroča, da se je na pandektnih predavanjih ponekod mesece in mesece obravnaval po en sam fragment, v letu dni pa jih je profesorjem uspelo odpredavati komaj pet. STOBBE, O., *Geschichte der deutschen Rechtsquellen*, 2. oddelek, Braunschweig, 1864, 24 in 31.

⁴¹ Poroča se, da so se profesorji raje posvečali lukrativnim konziliatorskim dejavnostim, pedagoško dejavnost pa potiskali ob rob. O tem ŽEPIČ, V., *Transmissio actorum*: pošiljanje sodnih spisov učenim pravnikom s poudarkom na razvoju v avstrijskih dednih deželah, v: *Studia Historica Slovenica. Časopis za družboslovne in humanistične študije*, let. 22, št. 1, 2022, 25.

⁴² STINTZING, R. *Geschichte der populären Literatur des römisch-kanonischen Rechts in Deutschland am Ende des fünfzehnten und im Anfang des sechszehnten Jahrhunderts*, Leipzig, 1867, xxviii.

⁴³ STOBBE, O., *Geschichte der deutschen Rechtsquellen*, 2. oddelek, Braunschweig, 1864, 33.

⁴⁴ Tako poroča francoski humanist Hotman: *Vidi multos doctos alioqui et eruditos viros, qui usumfructum idem esse putabant, quod usucapionem.* (»Videl sem sicer mnogo učenih in izkušenih mož, ki so menili, da je užitek (*ususfructus*) isto kot priposestevanje (*usucapio*).«) Ibid., 29, op. 52.

⁴⁵ Služba mestnega pisarja je bila nekakšna tolažilna nagrada za vse, ki so sicer poslušali pravoslovna predavanja, niso pa uspeli zaključiti študija. Gl. npr. pismo, ki ga je neka mati napisala sinu, študentu prava, leta 1526: »[...] wan du lang studyrst und nit ein uszbund von ein Doctor bist, so ist es dir nit ein heller nutz, du schon dar zu kemst, das du reigirn solst, du wolst dan by ein hern ein schryber werden, dat nit dim stamm gemes ist.« Ibid., 47, op. 4.

⁴⁶ *Modo res iudicant indocti fere, qui, ne nihil sapiant, unum aliquem ex vulgariis pragmaticis in consilium adhibent, in quibus ut quisque est indoctissimus, ita est audacissimus et nequissimus. Huius vident oculis, huius audiunt auribus reliqui omnes, quod hic somniant, reliqui decernunt: ait, aiunt; negat, negant. Capita sunt sine linguis, ius ipsi et uim aequitatis ignorant.* MELANCHTON, P., *De legibus oratio*, Weimar, 1869, 42.

⁴⁷ *Qui fora venenant, iudices ludificantur, quietem turbant, rerum publicam, collegia, statum, ordinem, instituta evertere contendunt, diis exosi et hominibus.* ZASIUS, U., *Intellectus juris civilis singulares*, brez kraja, 1539, 120 (s. v. *his legibus*, i. f.).

Učeni pravnik,
prikazan kot
dvorni norček,
veže oči Justiciji
– personifikaciji
pravičnosti in prava.
Preveza na Justicijinih
očeh se v umetnosti
pogosteje pojavlja od
16. stoletja dalje in
sovpada s praktično
recepco rimskega
prava. Med plemstvom
je namreč obstajala
bojazen, da jim bodo
učeni pravniki s
svojo zavezanostjo
rinskemu egalitarizmu
in nezaupljivostjo do
stanovske družbe, zlasti
plemiške avtonomije,
odvzeli pridobljene
privilegije. Učenim
pravnikom, ki naj se ne
bi zmenili za stanovske
privilegije, so tako
pripisovali krivdo za
»oslepitev« Justicije.
Vir: BRANT, *S. Doctor
Brants Narrenschiff*,
Basel, 1499, 91v.

ali domala kar cele požreti.«⁴⁸ Kot je razvidno iz navedenih razmišljanj, je pravni humanizem s sabo prinesel tudi eno prvih introspekcij delovanja pravnškega stanu.⁴⁹

Čeprav zaznamuje obdobje (pravnega) humanizma predvsem poglobljanje v stare antične vire, v zgodovino pravnega razvoja, v tekstno kritiko ter odstopanje od zazrtosti v onostranstvo,⁵⁰ je pod vplivom reformacijskega gibanja v prvi polovici 16. stoletja prišlo do težnje po širši uporabi domačega jezika ne le v nabožni, temveč tudi strokovni (pravni) literaturi. Domači jeziki še niso uspeli izpodriniti latinščine kot liturgičnega in znanstvenega jezika, so pa začeli z njo vse vztrajneje tekrovati. Do zapisovanja povzetkov antičnih pravnih besedil v domačem jeziku je sicer v nemških deželah prišlo že v predreformacijski dobi. Kot prva pomembnejša primera nemško pisanih besedil, ki obravnavata temelje rimskopravnega nauka, lahko omenimo Zrcalo tožb (Klagspiegel) iz okoli leta 1436 in Zrcalo laikov (Laienspiegel) iz leta 1509.⁵¹ Pojavile so se tudi zamisli o celovitem prevodu Justinijanove kodifikacije. Omeniti velja Brantov širokopotezni projekt prevoda *Corpus iuris civilis*, ki pa je kot posvetni ustreznik v tistem času nastajajočega prevoda Svetega pisma v nemščino ostal le pri drzni zamisli. Razlog za to je kajpak na dlani. *Corpus iuris civilis* za razliko od Biblije ni bil mišljen kot čtivo, ki bi bilo razumljivo povprečnemu človeku.⁵² Enako kot je najverjetneje ugotovil že Brant, je tudi Martin Pegij po izidu prve knjige prevoda Justinijanovega kodeksa sklenil, da nadaljnje prevajalsko delo ne bi bilo smiselno, saj vloženi trud preprosto ne bi odgovaljal potrebam ciljne skupine. Čeprav naj pravni humanizem na uporabo prava v praksi ne bi imel odločilnega vpliva, so prvi poskusi prevodov latinsko pisanih pravnih besedil v nemški jezik olajšali recepcijo rimskega prava znotraj Svetega rimskega cesarstva in prispevali k razvoju domače pravne terminologije.⁵³

⁴⁸ *Philodici, non iam tondere clientes, sed deglubere et totos vorare cupiunt* [...] Ibid., 172.

⁴⁹ O tem gl. zlasti FLECHSIG, K., *Von Causenflickern und Rüttern der Rechte. Juristenkritik und Juristenideal in der Frühen Neuzeit*, Göttingen, 2021, 32 ss.

⁵⁰ LUIG, K., Humanismus und Privatrecht, v: KLINGENBERG, G. et al. (ur.), *Vestigia iuris Romani. Festschrift für Gunter Wesener zum 60. Geburtstag am 3. Juni 1992*, Graz, 1992, 288.

⁵¹ V Brantovem predgovoru k Tenglerjevemu Zrcalu laikov je zapisano, da je delo namenjeno »laikom«, torej »posvetnim sodnikom, predstojnikom upravnih uradov, prisednikom, sodinom, svetovalcem, pisarjem, tožnikom in tožencem ([...] Layen, es seyen weltlich richter, vorgeer, beysitzer, urteylsprecher, radtgeber, schreiber, clager, antwurter [...] TENGELER, U., *Der Neu Layenspiegel*, Augsburg, 1512, predgovor. V Zrcalih je sicer prevladovalo povzemanje rimskih misli in ne ustvarjanje novih pravil. O tej literarni zvrsti je STINTZING (*Geschichte der populären Literatur des römisch-kanonischen Rechts in Deutschland am Ende des fünfzehnten und im Anfang des sechszehnten Jahrhunderts*, Leipzig 1867, xlv) pronicljivo zapisal: »Man wollte lernen, nicht schaffen; denn man fand sich dem römischen Rechte gegenüber in einer ähnlichen Lage, wie sich etwa die Römer selbst ihrem Rechte gegenüber zu den Zeiten des Gn. Flavius *qui ius civile reposuitum in penetralibus pontificum evulgavit* befunden haben mögen.«

⁵² WIEACKER, F., *Privatrechtsgeschichte der Neuzeit*, Göttingen, 1967, 173.

⁵³ BESCH, W. et al., *Sprachgeschichte. Ein Handbuch zur Geschichte der deutschen Sprache und ihrer Erforschung*, 1. zv., Berlin, New York, 1998, 89.

Pegijev zapis
v Knjigi o rojstnih
urah, kjer omenja
Polhov Gradec kot
kraj svojega rojstva.
Vir: PEGIUS, M.,
Geburtsstundenbuch,
Basel, 1570.

32	5	43	54	Bilznach .	38	30	53	40
6	0	43	40	Bregning .	30	0	46	0
30	35	52	36	Billichgrang im lade				
25	9	53	40	Krein/ Martini Pe				
25	57	49	5	zñ beider rechtē Doc				
				coris Fürstliche Saltz				
24	21	48	6	burgische Raths vñ				
				Assessors des Consi				
30	0	46	6	storij da selbst Ge				
				burts statt / da er ge				
				borē ist / im 1519 jar				
				den 9 Nouēbris 22				
				stund 7 30.	39	0	45	20

Polhov Gradec
sredi 20. stoletja.
V ozadju gora
sv. Lovrenca.
Vir: Stare slike,
Polhov Gradec
(<https://stareslike.cerknica.org/category/kraj/polhov-gradec/>,
dostop:
29. 10. 2024).

3

Življenjska pot Martina Pegija (1519–1592)

Pegijevi biografi si o letnici njegovega rojstva dolgo niso bili enotni. Dolničar je navajal leto 1508,⁵⁴ poznejši zgodovinarji pa letnico 1523.⁵⁵ Vse kaže, da biografom ni prišla v roke Pegijeva Knjiga o urah rojstva, saj je v njej jasno zapisal, da se je rodil 9. novembra leta 1519 v Polhovem Gradcu na Kranjskem.⁵⁶ Umrli je v prvi polovici avgusta leta 1592 v Salzburgu, kjer je bil tudi pokopan.⁵⁷ V literaturi se Pegijev priimek pojavlja v polatinjeni obliki *Pegius*, tudi *Pegie*, *Peghius*, *Peigius*,⁵⁸ *Pegeus*.⁵⁹ Slovenska ustreznica tega priimka bi utegnila biti *Pegar* ali *Peger*.⁶⁰ Pegijevi biografi so v romantičnem duhu domnevali, da je Pegij izšel iz skromne kmečke družine, ki mu ni zapustila ničesar drugega kot »dobro glavo in bogaboječje srce«. ⁶¹ Zgodaj osirotelega Pegija naj bi po

⁵⁴ THALNITSCHER, I. G., *Bibliotheca Labacensis publica Collegii Carolini Nobilium*, 1715 (v rokopisu, kritična izdaja v: VIDMAR, L. (ur.), *Trubar, Hren, Valvasor, Dolničar. O slovstvu na Kranjskem. Elektronska znanstvenokritična izdaja*, Ljubljana, 2012). Dolničar se je sicer motil tudi glede kraja Pegijevega rojstva – navajal je Ljubljano.

⁵⁵ MARTIN, F., Die merkwürdigen Schicksale des Rechtsgelehrten Dr. Martin Pegius, v: *Aus Salzburgs Vergangenheit. Gesammelte Aufsätze*, Salzburg, 1942 (1928), 39; DOLENC, M., *Pravna zgodovina za slovensko ozemlje*, Ljubljana, 1935, 532, in VILFAN, S., Pegius, Martin, v: *Enciklopedija Slovenije*, 8. zv., 1994, 294. Gotovo je tiskarska napaka letnica 1532, ki jo je navedel VILFAN, S., *Pravna zgodovina Slovencev*, Ljubljana, 1961, 351.

⁵⁶ PEGIUS, M., *Geburtsstundenbuch*, Basel, 1570, pogl. *Tafel der fürnämsten vnnnd berümptesten Stätte vnd fläcken so in Europa vnd sonderlich in dem Teutschen lande auch desselben Gräntzen anhängig seind / darbey man einer jedlichen statt mittags kreises länge vnd breite verzeichnet findet*. Navedeni datum Pegijevega rojstva je med biografi prvi omenil SIMIČ, V., Pegius, v: *Leksikon CZ, Pravo*, druga, razširjena in spremenjena izdaja, 2003, 237.

⁵⁷ RADICS, P. (Martin Pegius aus Krain, ein juridischer Schriftsteller des XVI. Jahrhunderts. Bibliographische Skizze, v: *Verhandlungen und Mitteilungen der juristischen Gesellschaft in Laibach*, 2. zv., 1866, 183) navaja, da Pegij ni mogel umreti pred letom 1596, medtem ko na strani 220 zapiše, da je umrl pred letom 1593.

⁵⁸ *Verzeichniss aller auf der Stadt-Bibliothek in Bern, vorhandenen gedruckten Werke*, 3. del, Bern, 1811, 72.

⁵⁹ POHLIN, M., *Bibliotheca Carnioliae, in qua reperiuntur scriptores, qui vel ipsi, vel eorum opera in Carniolia primam lucem aspexerunt*, v rokopisu, Narodna in univerzitetna knjižnica, Ms 171, Ljubljana, 1799, 157: »Pegeus, seu Pegie«.

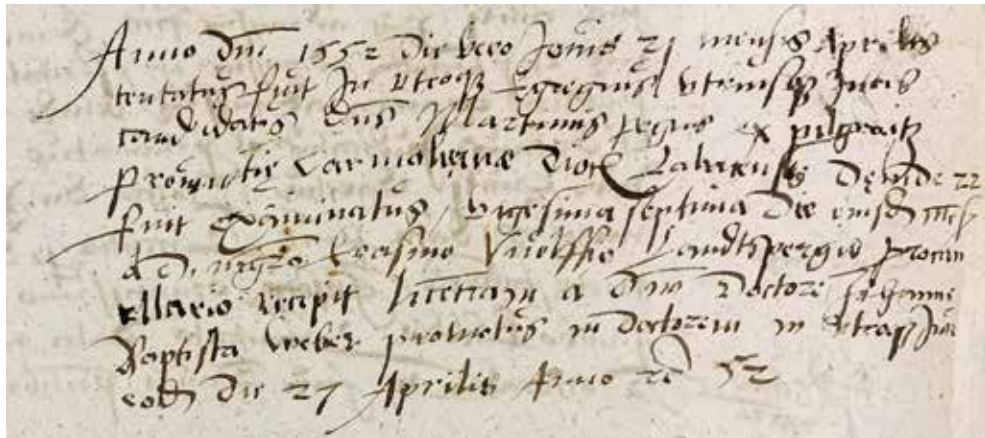
⁶⁰ MARTIN, F., Die merkwürdigen Schicksale des Rechtsgelehrten Dr. Martin Pegius, v: *Aus Salzburgs Vergangenheit. Gesammelte Aufsätze*, Salzburg, 1942, 39; LENTNER, F., Gesellschaft für Salzburger Landeskunde, v: *Salzburger Chronik*, št. 282, 11. december 1915, 4. ROZMAN, J. (Martin Pegeus, rojen Ljublančan in slaven pravdoznanec, v: *Drobtince za novo leto 1854. Učiteljem in učencom, staršem in otrokom u poduk in kratek čas*, Celovec, 1854, 111) je v luči dejstva, da so vsi tedanji učeni in imenitni možje svoja imena pogrčili ali polatinili, Pegijev priimek poslovenil v Virnik ali Vrele, po grški besedi πηγῆ (izvir). Na tej podlagi so nekateri navajali, da naj bi bil Pegij doma iz Vrzdence pri Horjulu. Rozmanovo varianto poslovenjenega priimka je prevzel tudi KAVČIČ, F., Znameniti Slovenci; 34. Dr. Martin Virnik (Pegius, Pegeus), v: *Ljubljanski zvon*, 15, 7, 1895, 412–416.

⁶¹ ROZMAN, J., Martin Pegeus, rojen Ljublančan in slaven pravdoznanec, v: *Drobtince za novo leto 1854. Učiteljem in učencom, staršem in otrokom u poduk in kratek čas*, Celovec, 1854, 110.

Franku vzgajal nek trgovec.⁶² Od kod je Frank, ki se mu pridružuje Radics, črpal navedene podatke, ni mogoče razbrati. Sklepamo lahko, da je Pegij na Bavarsko prišel kot desetletni deček,⁶³ pri čemer pa ni znano, kdo je bil njegov meceni. Polec je domneval, da bi lahko bile v ozadju Pegijeve selitve na Bavarsko loško-freisinske naveze, trgovske zveze ali pripadnost njegovega rednika.⁶⁴ Polhograjsko gospostvo je bilo v času Pegijevega otroštva sicer habsburška komorna posest, vendar v zastavi plemičev Gallov, Lambergov in Thurnov.⁶⁵ Zlasti predstavniki rodbine Lamberg so zasedali pomembne položaje v cerkvenih službah v Salzburgu in na Bavarskem.⁶⁶

Življenjsko pot Martina Pegija bi lahko šteli za prototip življenjske poti učenega pravnika v prvi polovici 16. stoletja.⁶⁷ Navkljub skromnemu poreklu je s svojo delavnostjo, premetenostjo in najverjetneje tudi podporo (neznane) lokalnega mecena uspel pridobiti formalno izobrazbo, ki mu je utrla pot v knežje urade. Ker podatki o Pegijeji pred fakultetni izobraževalni poti niso znani,⁶⁸ so bili nekateri mnenja, da je bil

Odlomek iz zapisnika seje akademskega senata, v katerem je naveden zapis o promociji Martina Pegija. Vir: Univerzitetni arhiv München (UAM), D-III-6, str. 174.

⁶² SLA, Frank-Beamtenkartei-Peggius. Enako RADICS, P., Martin Pegius aus Krain, ein juristischer Schriftsteller des XVI. Jahrhunderts. Bibliographische Skizze, v: *Verhandlungen und Mitteilungen der juristischen Gesellschaft in Laibach*, 2. zv., Laibach, 1866, 182.

⁶³ Na to je mogoče sklepati iz Pegijevih besed v posvetilu razprave o služnostih: »Wie ich in E. F. G. Fürstenthumb Bayrn / von jugendt auff / vnnd vber zwaintig Jar gewonet [...]« PEGIUS, M., *Dienstbarkheiten, Stätlicher vnnd Bäuerischer Erbaigen / güter*, Ingolstadt, 1558, 2. stran posvetila. Prim. tudi njegov navedek iz Poskusov pravnih mnenj, kjer pravi, da so ga tuji narodi sprejemali in ga hranili tako rekoč od zibelke: [...] *cum enim exterae nationes me mox ab incunabulis receperissent, aluissent* [...] PEGIUS, M., *Tyrocinia Consiliorum*, 1564, posvetilo.

⁶⁴ POLEC, J., Pegius, v: *Slovenski biografski leksikon*, 2. zv., Ljubljana, 1952, 282.

⁶⁵ ŽELEZNIKAR, J., Zgodovina polhograjskih graščin in njihovih lastnikov, v: *Gospod z rožo*, Ljubljana, 2009, 175.

⁶⁶ Npr. Krištof von Lamberg (u. 1579) je bil leta 1542 imenovan za sekavskega nadškofa, od leta 1551 pa je bil član salzburskega kapitlja.

⁶⁷ Prim. npr. BURMEISTER, K. H., *Das Studium der Rechte im Zeitalter des Humanismus im deutschen Rechtsbereich*, Wiesbaden, 1974, 8.

⁶⁸ RADICS, P., Martin Pegius aus Krain, ein juristischer Schriftsteller des XVI. Jahrhunderts. Bibliographische Skizze, v: *Verhandlungen und Mitteilungen der juristischen Gesellschaft in Laibach*, 2. zv., Laibach, 1866, 182. ROZMAN, J. (Martin Pegius, rojen Ljublančan in slaven pravdoznanec, v: *Drobtince za novo leto 1854*. Učiteljem in učencem, staršem in otrokom u poduk in kratek čas, Celovec, 1854, 110) brez navedbe vira navaja, da je Pegij obiskoval italijanske šole. POLEC, J. (Slovenski pravni znanstveniki preteklega časa v tujini, v: SAJOVIC, R. (ur.), *Pol stoletja društva »Pravnik«*, Ljubljana, 1939, 155) je domneval, da je Pegij študiral na nemški univerzi, ker naj bi avstrijska vlada domačine odvrčala od študija na italijanskih.

samouk.⁶⁹ Po podatkih matrikule univerze v Ingolstadt⁷⁰ je kancler Wolf Pegiju podelil licenciat 5. aprila 1552, doktorat pa mu je podelil profesor obojega prava Weber 27. aprila istega leta.⁷¹ Licenciat je študent pridobil po uspešno opravljenem strogem ustnem izpitu, po katerem je kandidat pridobil malodane pričakovalno pravico za doktorat, katerega podelitev se je odvila po izvedeni javni obrambi.⁷² Licenciat in doktorat sta se v nemških deželah sredi 16. stoletja podeljevala ločeno, čeprav je bila podelitev doktorskega naziva po opravljenem licenciatu praviloma le še formalnost. Predpostavka za pristop k licenciatu je bila vsaj šestmesečna pripadnosti fakulteti, na kateri se je odvijal ustni izpit, ter opravljen vsaj petletni pravni študij. Če je kandidat želel prejeti naziv doktorja obojega prava, je moral po nekaterih podatkih dokazati, da je študiral celo devet let.⁷³ To bi pomenilo, da je Pegij s pravnim študijem začel najkasneje pri svojih štiriindvajsetih letih. Pegij se je v svojih zapisih redno naslavljal kot doktor obojega prava (*utriusque iuris doctor* – I.U.V.).⁷⁴

Pečat Univerze
v Ingolstadt
Vir: Wikimedia
Commons.

Glavna stavba
univerze
v Ingolstadt,
upodobitev
iz leta 1571.
Vir: Wikimedia
Commons.

⁶⁹ *Martinus Pegius ex Pillingretz Carniolanus, apud Ingolstadienses in Doctorem promotus, post Reuerendi Capituli Salisburgensis Syndicus, nunc verò Reuerendissimi ibidem Archiepiscopi iam multis annis Consiliarius, & in Consistorio assessor. Transulit multa in iure in sermonem Germanicum, impressa Ingolstadij, & de Schematibus iustum editū librum, Vir, quod admiratione dignum, tam in Theologia quam in iure peritissimus, ac penè etiam αὐτοδιδάκτος.* ROTMAR, V., *Annales Ingolstadiensis Academiae*, Ingolstadt, 1580, 117 s. Gl. tudi ZAUNER, J. T., *Chronik von Salzburg*, 5. del, Salzburg, 1803, 291 s.

⁷⁰ Gre za leta 1472 ustanovljeno predhodnico Ludvik-Maksimilijanove univerze v Münchnu. Leta 1800 so njen sedež preselili iz Ingolstadta v Landshut, leta 1826 pa v München.

⁷¹ WOLFF, H. (*Geschichte der Ingolstädter Juristenfakultät 1472-1652*, Berlin, 1973, 196) o Pegiju navaja naslednje podatke: »Durch Verdeutschung juristischer Bücher machte sich der langjähriger Rat und Syndikus am bischöflichen Stuhl in Salzburg Martin Pegius einen Namen; zwischen 1559 und 1566 erschienen allein in Ingolstadt sechs solcher Übersetzungen.« Gl. tudi *ibid.*, 304: »Pegius Martin aus Billichgratz. Imm. Ingolstadt 5. 4. 1552. Lic. utr. iur. von Vizekanzler Wolf und dr. utr. iur. durch Weber am 27. 4. 1552. – Syndikus des Salzburger Kapitels, dann viele Jahre lang Rat des dortigen Erzbischofs. Publizierte in Ingolstadt zwischen 1559 und 1566 zahlreiche juristische Werke in deutscher Übersetzung; besonders bekannt wurde eine Verdeutschung des Justinianischen Kodex. UA D III 6, 174; Matr. Ingolstadt I 690; Mederer I 223; Clm (Codex latinus monacensis) 1587.«

⁷² BURMEISTER, K. H., *Das Studium der Rechte im Zeitalter des Humanismus im deutschen Rechtsbereich*, Wiesbaden, 1974, 287.

⁷³ *Ibid.*, 288.

⁷⁴ 5. April [...] *Martinus Pegius è Pillingratz Carniolanus hic in utriusque iuris doctorem promotus.* PÖLNITZ, G. v., *Die Matrikel der Ludwig-Maximilians-Universität Ingolstadt-Landshut-München*, München, 1937, 690.

Okoli leta 1552 je Pegij služboval kot mestni pisar in nato kot advokat⁷⁵ v Mühldorfu ob Innu,⁷⁶ kjer se je spoprijateljil s Simonom Tadejem Eckom (1514–1574),⁷⁷ doktorjem prava, oficialom passavskega škofa na Dunaju, prislednikom nadškofijskega dvornega sodišča v Salzburgu in kanclerjem bavarskega vojvode.⁷⁸ Eck je Pegija priporočil upravitelju salzburške nadškofije, vojvodi Ernstu Wittelsbachu (1500–1560),⁷⁹ ki ga je 1553 poklical za kapitelskega in urbarskega pisarja.⁸⁰ Delo pisarjev, ki so bili po izobrazbi pogosto doktorji prava, je imelo notarsko, zapisnikarsko in svetovalno naravo. Poleg tega, da so mestni pisarji funkcionalno ustrezali notarjem, piscem osnutkov sodb in pravnim svetovalcem, so običajno delovali tudi kot prisledniki (*assessores*) na sodiščih, kjer so laičnim sodnikom in prislednikom pojasnjevali težje razumljive pravne pojme.⁸¹ Med pisarjeve naloge je tudi spadalo, da sodniku in prislednikom prebere od-

Salzburg je imel leta 1569 okoli 8000 prebivalcev. Kolorirani bakrorez mesta iz leta 1575. Vir: BRAUN, G., HOGENBERG, F., *Civitates orbis terrarum*, Köln. Univerzitetna knjižnica v Salzburgu, grafična zbirka, G 228 II.

⁷⁵ Najpomembnejša razlika med občepavnim advokatom in prokuratorjem je bila v tem, da je advokat na domu sestavljal vloge in delil pravne nasvete, medtem ko je prokurator stranko osebno zastopal na sodišču. ROSENTHAL, E. (*Geschichte des Gerichtswesens und der Verwaltungsorganisation Baierns*, 2. zv., Würzburg, 1906, 69 s) navaja, da, je po določilih bavarskega deželnege reda iz leta 1474 in 1520 moralo vsako deželsko, mestno ali dvorno sodišče imeti po dva zaprisežena prokuratorja.

⁷⁶ PEGIUS, M., *Ius prothomiseos sive congrui*, Augsburg, 1556, 2. stran uvoda. Frank-Beamtenkartei-Peggius (SLA) navaja, da naj bi Pegij služboval v Mühldorfu, ki je spadal pod salzburško posest, začel marca leta 1552.

⁷⁷ PEGIUS, M., *Dienstbarkheiten, Stättlicher vnnnd Bäwrisher Erbaigen / güter*, Ingolstadt, 1558, XXI.

⁷⁸ LENK, L., Eck, Simon Thaddäus, v: *Neue Deutsche Biographie*, 4. zv., Berlin, 1959, 275.

⁷⁹ O Ernstu Bavarskemu gl. KAMMERMAYER, H., *Herzog Ernst von Bayern (1500-1560). Geistlicher Landesfürst im Hochstift Passau, Erzstift Salzburg und der Grafschaft Glätz*, München, 2018.

⁸⁰ Kapitelski protokol, 12. maj 1553: »Kapitel- und Urbarschreiber, Thumbschreiber« (navedek po POLEC, J., Pegius, v: *Slovenski biografski leksikon*, 2. zv., Ljubljana, 1952, 282; enako Frank-Beamtenkartei-Peggius (SLA).

⁸¹ STINTZING, R. *Geschichte der populären Literatur des römisch-kanonischen Rechts in Deutschland am Ende des fünfzehnten und im Anfang des sechzehnten Jahrhunderts*, Leipzig, 1867, xxx.

ločilne dele iz partikularnopravnih knjig in ob umanjkanju ustreznih določb po potrebi prevede ter obrazloži relevantne odlomke iz Justinijanove kodifikacije.⁸²

Pegijev podpornik, vojvoda Ernst Bavarski, je leta 1540 kot plod politične kupčije med Wittelsbachi in Papeško državo postal upravitelj salzburske nadškofije z izrecno papeško zahtevo, da v desetih letih od imenovanja sprejme škofovsko posvečenje, sicer bo moral funkcijo zapustiti. Ernst se je posvečenju vztrajno izmikal in večkrat uspešno izposloval podaljšanje roka. Ko je želel leta 1554 znova zaprositi za podaljšanje, je Martina Pegija, ki je medtem postal njegov zaupnik, poslal na diplomatsko pot v Augsburg. Tam naj bi kardinala Otta von Waldburg-Trauchburga in škofa Eberharda II. von Hirnheimu prepričeval, da pri Svetem sedežu izpogajata podaljšanje roka za Ernstovo posvečenje.⁸³ Toda Pegijevo odposlanstvo ni obrodilo sadov. Ernst, ki so mu očitali neučinkovitost pri zatiranje protestantizma in trpljenje nemoralnega obnašanja salzburskega klera, se je moral odpovedati upravljanju salzburske nadškofije.⁸⁴ Po izvolitvi novega knezonadškofa Michaela von Kuenburga (1554–1560) so Pegija imenovali za kapitelskega sindika.⁸⁵ Sindiki so bili učeni juristi, ki so službovali v mestnih, univerzitetnih, cehovskih ali stanovskih uradih, kjer so delovali kot svetovalci v pravnih zadevah in kot pravni zastopniki.⁸⁶

Okoli leta 1557 se Pegij omenja kot pripravljavec prispevkov v časopisju. Poročilo iz tega časa navaja, da je bil Martin Pegij 28. septembra 1557 uradno opozorjen in odstranjen iz službe, ker je v novem časopisu poročal o bitki pri Saint-Quentinu, kjer so Španci premagali Francoze.⁸⁷

V tem času je začel razmišljati o vstopu v cerkveno službo, na kar nakazuje pismo Nikolaju Gallu:⁸⁸

⁸² Prim. POLEC, J., Slovenski pravni znanstveniki preteklega časa v tujini, v: SAJOVIC, R. (ur.), *Pol stoletja društva »Pravnik«*, Ljubljana, 1939, 155.

⁸³ Kapitelski protokol, f. 19, 1554, AES. Gl. tudi WIDMANN, H., *Geschichte Salzburgs*, 3. zv., Gotha, 1914, 82.

⁸⁴ DOPSCH, H., SPATZENEGGER, H., *Geschichte Salzburgs. Stadt und Land*. 2. zv.: *Neuzeit und Zeitgeschichte*, 1. Teil, Salzburg, 1988, 125.

⁸⁵ Gl. npr. listino iz 4. junija 1557, kjer se Pegij omenja kot *utriusque Doctori, Syndicus Capituli nostri* (SLA, Urkunden Salzburg, Erzstift (1124–1805) SLA, OU 1557 VI 04, dostopno na: Monasterium.net). Gl. tudi Kapitelski protokol, f. 27b, 1554 (navedek po POLEC, J., Pegius, v: *Slovenski biografski leksikon*, 2. zv., Ljubljana, 1952, 282) in PEGIUS, M., *Ius Prothomiseos siue congrui*, Augsburg, 1556, v naslovu: »Durch Martinum Pegium Baiden Rechten Doctorn / Saltzburgerischen Thun̄syndicum beschriben [...]« *Syndicus* je bil v rimsko-kanonskem postopku izraz za zastopnika korporacije. Sindiki niso bili njeni nujni člani. NÖRR, K. W., *Romanisch-kanonisches Prozessrecht. Erkenntnisverfahren erster Instanz in civilibus*, Tübingen, 2012, 33.

⁸⁶ Deutsches Rechtswörterbuch (DRW), s. v. Syndikus. Vir: <https://drw.hadw-bw.de/drw/cgi/zeige?index=lemmata&term=syndik&firstterm=syndicus>, dostop: 19. 11. 2024.

⁸⁷ »1557 September 28: Dr. Martin Pegius ist vom Ambt bemüessigt worden darumb, daß er eine neue Zeitung von Sant Quentin und Lafera in einen Begriff gestelt und Hans Baumann mer hinzue gedruckt hatte, also das er in einer Virltstund alles seiner Amtsverrichtung absteen und die Schlüssl aus der Handt hat geben muessen.« O tem pišeta: TRIDAN, M. C. (Beiträge zur Kenntnis der salzburgischen Chronistik des 16. Jahrhunderts, v: *Mitteilungen der Gesellschaft für Salzburger Landeskunde*, let. 54, 1914, 153, op. 38) in MARTIN, F. (Die merkwürdigen Schicksale des Rechtsgelehrten Dr. Martin Pegius, v: *Aus Salzburgs Vergangenheit. Gesammelte Aufsätze*, Salzburg, 1942, 39), vendar konteksta ne navajata.

⁸⁸ Nikolaus Gallus (Hahn) (1516–1570) je bil teolog in luteranski reformator. V Regensburgu je deloval kot superintendent. Med drugimi je bil znan kot borec zoper prostitucijo. O njem gl. MOLDAENKE, G., Gallus, Nicolaus, v: *Neue Deutsche Biographie*, 6. zv., 1964, 55–56.

*Gratiam ac pacem à Deo patre, et eius unico filio Christo
Ihesu, Domino nostro.*

*Literas tuas humanissimas per affinem tuum mihi traditas
accepi die XXVIII. Decembris anni 57.^{mi} elabentis, atque ex
eiusdem intellexi, te studium illud verae pietatis, quod tibi
Binarium civem Ratisponensem de me predicare et literas
meas ad te missas prae se ferre adferis, singulari quadam
veneratione amplecti, summaque benevolentia prosequi.
Quod quidem studium ego mihi tam uere adesse exopta-
rem, quam amice tu tibi uideris illud, per rationes illas pra-
edictas, in me perspicere. Malo tamen et te, et alios, ita ut
scribis, de me sentire, quam aliena a me dicere. Humanum
est enim, uirtutum quarundam praedicatione, gliscentium
animos accendere, et ad cursum quendam multis olim pro-
futurum concitare.*

*Petitioni meae quam amicissime respondes, meque in mea
functione probe mones, et adhortaris syncere, ne scilicet vitae
genus mutarem, a ciuili munere ad Ecclesiasticum transeun-
do, sed potius Spartham exornare quam a Deo accepissem.
Iuxta paulinum illud dictum, Vnusquisque sicuti vocatus est,
ita maneat. Praeterea dicis raro felicem esse desertionem
pristinæ vocationis, meque iam in ea esse statione colloca-
tum, in qua multum etiam prodesse ecclesia possim. De loci
mutatione existimas, mihi deliberationem diutinam maxime
profuturam esse. Postremo, ad promouendum meum nego-
tium, omnem tuam operam, auxilium, studium, labores et
officia tua mihi nusquam defutura tam amice quam syncere
polliceris.*

*Has tuas admonitiones, adhortationes et consilia, scias me
utroque amplecti pollice. Vitae genus, cum id tibi videatur
conducibilius mihi esse, ut in pristino statu permaneam et
Ecclesiae professe curem, non mutabo. Tua enim admo-
nitione in memoria venit dictum illud: Subitas mutationes
esse periculosas. Denique etiam cogitationes per literas tuas
excitata, mihi in animum reducant, quod per tales mutatio-
nes diuinis illis vocationibus et praedestinationibus quodam
modo non solum reclamaretur sed etiam resisteretur, atque
sic voluntas diuina, iniuria quadam afficeretur: quod a
christiano homine atque longissime abesse debet. Manebo
ergo in ista vocatione, ne mihi Deum reddam iratum, neue
mihi aliquid deterius contingat.*

Milost in mir od Boga Očeta in njegovega edinega Sina,
Kristusa Jezusa, našega Gospoda.

28. decembra iztekajočega se leta 1557 sem prejel tvoje
nadvse prijazno pismo, ki mi ga je izročil tvoj sorodnik. Iz
njega sem izvedel, da si z edinstveno častjo sprejel in se z
največjo naklonjenostjo posvetil tistemu prizadevanju za
pravo pobožnost, ki ti ga, kot praviš, Binarij iz Regensbur-
ga oznanja o meni in ga izkazujejo tudi moja pisma. Želel bi
si, da bi bilo to prizadevanje v meni resnično tako prisotno,
kot se ti zaradi tvojega prijateljstva zdi, da ga iz omenjenih
razlogov vidiš v meni. Vendar pa si še bolj želim, da bi si ti in
drugi o meni mislili tako, kot pišeš, kot da bi govorili kaj, kar
mi je tuje. Kajti človeško je, da oznanjevanje določenih vrlin
vzbudi vnemo v dušah in jih spodbudi k določeni usmeritvi,
ki bo nekoč mnogim koristila.

Nadvse ljubeznivo odgovarjaš na mojo prošnjo, me primer-
no opominjaš na moj položaj in iskreno spodbujaš, naj ne
spremenim načina življenja s prestopom iz civilne službe
v cerkveno, temveč da naj spartansko vztrajam v položaju,
ki mi ga je podelil Bog, skladno s tistim Pavlovim rekom:
»Vsak naj ostane v tistem stanu, v katerem je bil poklican.«⁸⁹
Nadalje praviš, da se opustitev poklica redko srečno izteče
in da se že zdaj nahajam na takšnem položaju, da lahko veli-
ko koristim Cerkvi. Meniš, da bi mi glede spremembe kraja
najbolj koristil dolgotrajen premislek. Na koncu mi z iskren-
no prijaznostjo obljubljaš, da mi pri napredovanju mojega
dela nikdar ne bo manjkalo tvoje pomoči, podpore, zavze-
tosti, truda in zavezanosti.

Vedi, da tvoja opozorila, spodbude in nasvete popolnoma
sprejemam. Glede na to, da se ti zdi, da bi bilo zame bolje,
da ostanem na trenutnem položaju in si prizadevam za ko-
rist Cerkve, svojega načina življenja ne bom spreminjal. Tvoj
opomin me namreč spominja na rek: »Nenadne spremembe
so nevarne.« Poleg tega me misli, ki so mi jih vzpodbudila
tvoja pisma, opominjajo, da pri takšnih spremembah na nek
način ne bi šlo le za nasprotovanje, temveč za upor zoper
Božjo poklicanost in načrte ter bi bila s tem prizadeta Božja
volja. Temu bi se moral kristjan na daleč izogniti. Zato bom
ostal v tem poklicu, da ne bi razjezil Boga in da se mi ne bi
zgodilo kaj slabega.

⁸⁹ Mestni arhiv v Regensburgu (Ecclesiastica I, 15, 61).

⁹⁰ 1 Kor 7, 24.

Caeterum de loci mutatione cogitabo, atque mecum iusto modo deliberabo que non via sit ingredienda. Qua in re tuis consiliis et laboribus utar. Omnes atuem meas cogitationes iactabo in Dominum et ipse me enutriet. Quia non uidi iustum derelictum, nec semen eius quaerens panem. Pauli enim illa de Diuina predestinatione doctrina me multum consolatur.

Itaque tuis admonitionibus, adhorationibus et consiliis, omni ex parte qua potero diligentia parebo. Grata enim superueniet quae non sperabitur.

Deus autem omnis spei et consolationis, restituat te pristinae tuae sanitati, et te quam diutissime nobis incolumem in terris seruet, per eum qui venturus est iudicare tam uiuos quam mortuos et seculum per ignem.

Si aliquando per valetudinem potueris et ab occupationibus tuis tantum otii nactus fueris, ad me rescribere ne graueris rogo. Salutabis meo nomine Vinarium, amicum meum vetustissimum et aliso.

Datae Salisburgi die qua S. Anno M. D. LVII.

*T. Martin Pegius*⁸⁹

Sicer pa bom razmišljal o spremembi kraja in na pošten način premišljeval, s katere poti ne smem kreniti. Pri tem se bom oprl na tvoje nasvete in prizadevanja. Vse svoje misli bom zaupal Gospodu in on bo poskrbel zame. »Vendar nisem videl, da bi bil pravični zapuščen in da bi bil njegov zarod prosil kruha.«⁹¹ Pavlov nauk o Božji predestinaciji⁹² me zelo tolaži.

Zato se bom, kolikor mogoče skrbno, držal tvojih opozoril, spodbud in nasvetov. *Kajti prijetno bo prišlo, kar ne bo pričakovano.*⁹³

Bog vsega upanja in tolažbe naj ti povrne prejšnje zdravje ter te med nami na zemlji ohrani zdravega in varnega kar najdlje po njem, ki bo prišel soditi žive in mrtve ter ki bo sodil svetu po ognju.

Če ti bo zdravje kdaj dopuščalo in boš našel toliko prostega časa izven množice svojih opravkov, te prosim, da mi odgovoriš. Pozdravi v mojem imenu Binarija, mojega starega prijatelja, in druge.

Dano v Salzburgu, leta Gospodovega 1557.

Tvoj Martin Pegius

Kot je razvidno iz nadaljnje Pegijeve poklicne poti, je kljub pomislekom in razmišljanjem o selitvi iz Salzburga ostal zvest salzburškemu nadškofu. Pegij se je že leta 1556, ko se ga omenja tudi kot prokuratorja,⁹⁴ označil za kapiteljskega sindika,⁹⁵ leta 1558 pa za salzburškega svétnika.⁹⁶ Vsaj do leta 1562 je smel stanovati v kanonikatski hiši (»Malenteinische Behausung«), ki mu je bila dana v najem za 20 goldinarjev na leto, in sicer kot samskemu učenjaku »tihega« značaja,⁹⁷ ki je večino svojega časa preživel v nadškofjski knjižnici.⁹⁸

⁹¹ Ps 37, 25.

⁹² Nauk o predestinaciji je prepričanju o delovanju Božjega predznaja in Božje vsemoči na končno usodo duhovnega bitja. *Splošni religijski leksikon*, Ljubljana, 2007, 967.

⁹³ Hor. Ep. 1, 4, 1.

⁹⁴ MAYR, J. C., Geschichte der salzburgischen Zentralbehörden von der Mitte des 13. bis ans Ende des 16. Jahrhunderts, v: *Mitteilungen der Gesellschaft für Salzburger Landeskunde*, 66, 1926, 41 (S, CA, CP), 1558 (S, CA, CP S. 5).

⁹⁵ PEGIUS, M., *Ius prothomiseos siue congrui*, Augsburg, 1556, naslovna stran.

⁹⁶ PEGIUS, M., *Einstandrecht / In Latein Ius protomiseos, congrui, vel retractus genannt*, Ingolstadt, 1564, v naslovu: »[...] durch den Hochgelehrten Herrn Martinum Pegium, bayder Rechten / Doctor, vnd Saltzburgischen Rath etc.« Tudi v arhivskih virih se Pegij prvič omenja kot dvorni svetnik leta 1558. Gl. MAYR, J. C., Geschichte der salzburgischen Zentralbehörden von der Mitte des 13. bis ans Ende des 16. Jahrhunderts, v: *Mitteilungen der Gesellschaft für Salzburger Landeskunde*, let. 66, 1926, 31 ((Walz MGS 11, 211 f.), 1565 XI 14 (S, CA, CP 1564/65 S. 100), 1582 (S, CA, CP)).

⁹⁷ Kapiteljski protokol, 11. julij 1562 (navedek POLEC, J., Pegius, v: *Slovenski biografski leksikon*, 2. zv., Ljubljana, 1952, 282; SLA, Frank-Beamtenkartei-Pegius).

⁹⁸ RICHTER, F. X., Zur Literaturgeschichte der Krainer. Martin Pegius, v: *Archiv für Geschichte, Statistik, Literatur und Kunst*, let. 18, Wien, 1827, 567.

Pegijevo pismo
Nikolausu
Callusu. Spodaj
njegov podpis.
Mestni arhiv
v Regensburgu,
Ecclesiastica
I, 15, 61.

Gratiam ac pacem à Deo patre, et eius unico filio
christo Ihesu. Domino nostro.

litteras tuas humanissimas per affinem tuum mihi traditas accepi die XXVIII.
Decembris anni. 57. mi. et abentis. Atq; ex efflato intellexi, te studium
illud uere pietatis, quod tibi Vinarium cum Ratisponensem de me predicare,
et litteras meas ad te missas pro te ferre alseris, singulari quadam ueneratione
amplecti, summaq; beneuolentia prosequi. Quod quidem studium ego
mihi tam uere adesse exoptarem, quam amice tu tibi uideris illud, per
rationes illas predictas, in me perspicere. Malo tamen et te, et alios,
ita ut scribis, de me sentire, quam diuina à me dicere. Humanum est
enim, uirtutum quarundam predicatione, gliscentium animas accendere, et
ad eorum quendam multis olim profuturum concitare.

petitioni meae quam amicissime respondes, meq; in mea functione probe
mones, et adhortaris sincere, ne scilicet uitae genus mutarem, à ciuili
munere ad Ecclesiasticum transiundo, sed potius spatham ornarem quam
à Deo accepissem. Iuxta paulinum illud dictum. Vnusquisq; sicuti
uocatus est, ita maneat. Propterea dicis raro felicem esse desertionem
pristinæ uocationis, meq; iam in ea esse statione collocatum, in qua multum
etiam prodesse ecclesiae possim.

De loci mutatione existimas, mihi
deliberationem diuinam maxime profuturam esse. postremo, ad
promouendum meum negotium, omnem tuam opera, auxilium, studia,
labores et officia tua mihi nullo defutura tam amice q̃ sincere polliceris.

Hae tuas admonitiones, adhortationes et consilia, scias me utroq;
amplecti pollice. Vita genus, cum id tibi uidetur educibilis mihi
esse, ut in pristino statu permaneam et Ecclesiae prodesse curem, non
mutabo. Tua enim admonitione in memoriam uenit dictum illud: Subitas
mutationes esse periculosas. Deniq; etia cogitationes per litteras tuas
excitatas, mihi in animum reducant, quod per tales mutationes diuinis illis
uocationibus et praedestinationibus quodam modo ne solum reclamaretur
sed etiam resisteretur, atq; sic uoluntas diuina, incuria quadam afficeretur,
quod à christiano homine q̃ longissime abesse debet. Neanebo ergo in
ista uocatione, ne mihi Deum reddā iratum, neue mihi aliquid deterius
contingat.

Ceterum de loci mutatione cogitabo, atq; mecum iusto modo deliberabo,
qua nā uia sit ingredienda. Qua in re tuis consilijs et laboribus utar.
Omnes aut meas cogitationes iactabo in Dominum et ipse me uentriet.
Quia non uidi uisum derelictum, nec solum uisus quarens panem. Pauli
enim illa de Diuina praedestinatione doctrina me multum consolatur.

Itaq; tuis admonitionibus, adhortationibus et consilijs, omni ex parte,
qua potero diligentia parebo. Grata tui superuenire qua non sperabitur
hora.

Deus autem omnis sp̃s et consolationis, restituat te pristinae tuae sanitati,
et te quam diutissime nobis incolumem in terris seruet, per eum qui
uenturus est iudicare tam uiuos q̃ mortuos et setui per ignem.

Si aliquando per ualitudinem poteris, et ab occupationibus tuis tanti
otij partus fueris, ad me rescribere ne grauis rogo. Salutabis
meo nomine Vinarium, amicum meum uetustissimū et alios. Datus
Salisburgi die qua s̃. Anno M. D. LVII.

T. Martinus pegius

V salzburškem deželnem arhivu se je ohranil prepis listine o Pegijevem imenovanju za svetnika in prisednika salzburškega konzistorija.⁹⁹ Datirana je na 24. april leta 1561 in se v bistvenem delu glasi:

Wir Johann Jacob von gottes genaden Ertzbischof zu Salzburg, Legat deß Stuels zu Rom *etc.* bekennen offennlich mit disem brief, daß wir den ersamen, wolgelerten Marthin Peggius der Rechten Doctorn, von dato diß briefs anfahren, zuraitten, auf ain Jar lanng zu unser Assessorat, Rath und Diener, aufgenommen haben. Also vnd dergestalt, das Er, vns, vnd vnserm Ertzstift, als vnser Assessor, Rate und Diener, in allen vnd Jeden vnsern selbs aigen, vnd vnser Ertzstift sachen vnd geschafften, erbarlich, redlich, getreulich, und nach seinem bessten verstandt, Raten, dienen, vnd gewar-tig sein. vnsern Rate zü der stundt, die Ime Jed Zeit angezaigt besuchen. Auch wann Er sonst erfordert wirdet, allmal stragkhs erscheinen, darzue, wann wir Ine, in vnsern selbs aigen, der vnser stifts sachen, Potschafft oder Anwalds weiss ausschickhen, oder sonnst mit Ratslegen, Produck machen, schreiben in Partheien sachen, relation zu thun, oder mitander, vnssern und vnser stifts notturfft gebrauchen werden. Solches alles, vnd was wir ime jeder Zeit beuelchen nach bestein vleis, vnd verstandt, auch habunden beuelch gemäß, getreulich fuderlich, vnd an wider rede verrichten.

Er sol auch, auf die uberantworteten Acta und sonnst in anndern Verrichtungen, seine *Relationes* in schrifft thun, vnd in unnsern Fiskalischen händl im Rate, sein fleissig aufmerckh haben, vnd so der aier fürkhombt, vns dasselb jederzeit Züwissen machen. Er soll auch vnserm Official, in allem dem, dz züerledigung der gerichtlichen sachen, rechtmessiger Direction, des Proceß, nach art vnd eigenschafft, einer Jeden Lauss, vnd Züeschöpfung der Sentenz, vnd vrtln gehöret. Vnd dienet, getreulich, vnd mit allm vleiß, auf all Rechtäg beistzen, vnd wie Er ein jede sach, in den gemainen geistliche vnd weltlichen geschriben Rechten, fundiert findet, raten, vnd vnderweisung gebührend, vnd dann auch ain guets aufmerckhen haben, auf die Aduocaten vnd Procuratores, die unnsere Consistori besuchen, damit dieselben tembling vnd erbar Personen sein, die Partheien

Mi, Janez Jakob,¹⁰⁰ po milosti Božji salzburški nadškof, odposlanec Svetega sedeža v Rimu itd., s tem pismom javno priznavamo, da smo častitega in učenega doktorja (oboje-ga) prava Martina Pegija z dnem izdaje tega pisma sprejeli za eno leto kot prisednika, svetovalca in služabnika, da bo nam in naši nadškofiji kot naš prisednik, svetnik in služab-nik pri vseh in vsakršnih naših lastnih zadevah ter zadevah nadškofije dostojno, pošteno, zvesto in po svoji najboljši presoji svetoval, služil in bil pripravljen obiskati naš svet ta-koj, ko bo pozvan, in da bo vselej pravočasno prisoten. Prav tako bo, kadar koli in kjer koli ga pošljemo urejati lastne ali nadškofijske zadeve, po naročilu ali za zastopanje, za sveto-vanje, pripravo aktov, pisanje v zadevah strank, podajanje poročil ali za katero koli drugo nalogo, ki bo potrebna za naše in nadškofijske potrebe, in kar mu bo vsakič odrejeno, v skladu z našimi ukazi, zvesto in brez ugovora izvršil.

Prav tako naj pripravlja svoja pisna poročila (*relationes*) gle-de predanih aktov in tudi drugih dodeljenih nalog ter naj pri naših fiskalnih zadevah v svetu ravna s posebno skrbnostjo in pozornostjo. Če se pojavi primer, nas mora o tem vsakič obvestiti. Naj svetuje tudi našemu oficialu pri vsem, kar za-deva dokončanje sodnih postopkov, pravilno vodenje po-stopka, glede na vrsto in lastnost posameznih primerov, do izreka sodbe. Naj zvesto in z vso skrbnostjo sodeluje na vseh sodnih obravnava ter svetuje in daje navodila, kadar v za-devah najde utemeljitev v občem cerkvenem in posvetnem zapisanem pravu. Pozorno naj spremlja tudi advokate in prokuratorje, ki obiskujejo naš konzistorij, da so to častne

⁹⁹ SLA, GA_XXIII_031. Enako tudi SLA, Frank-Beamtenkartei-Peggius. Po preverjanju prepisov konzistorialnega proto-kola se Pegija kot asesorja prvič omenja leta 1563 (Konzistorial Protokoll, zv. 6, AES). Njegov predhodnik je bil doktor Wolfgang Herman. Nadaljnje omenbe Pegijeve prisedniške funkcije beležimo v letih: 1569 (Konzistorial Protokoll, zv. 7, AES), 1576 (Konzistorial Protokoll, zv. 7, AES), 1579, 1580 (Konzistorial Protokoll, zv. 8, AES) in 1582 (Konzisto-rial Protokoll, zv. 9, AES). V letih 1576, 1579, 1580 in 1582 se Pegija naslavlja z besedami »plemeniti in najslavnejši mož, doktor obojega prava, gospod Martin Pegius, svetnik nadškofijske kurije v Salzburgu« (*Nobilis ac Clarissimus Vir J: V: Doctor, Dominus Martinus Pegius, Consiliarius Archiepiscopalis Curiae Saltzburgensis*).

¹⁰⁰ Nadškof Johann Jakob von Kuen Belasy (1515–1586).

nit beschweren, noch die sachen geuerlicher weiß, verlenngern vnd auffziehen.

Dergleichen soll Assessor die Libell, exceptiones vnd alle Product, vnd schrifftten, die gerichtlich eingefuert werden, woll vbersehen, vnd welche der sachen dienstlich, vnd von Recht zuelassig, annehmen, welche aber *in iure* oder *in facto* mannglhafftig gefunden werden, verwerffen vnd nit zuelassen, vnd so oft es im fur guet ansicht, soll Er die Partheien fragen, vnd sich vndt der sachen an ihnen erkundig.

in dostojne osebe, ki ne obremenjujejo strank in zadev ne zavlačujejo ali zapletajo po nepotrebnem.

Prav tako naj [kot] prisednik pregleda vlogo (libel), ugovore in vsa pisanja, ki jih obravnava sodišče, ter naj skrbno obravnava in sprejme tiste zadeve, ki so v skladu z zakonodajo, in zavrne in ne dopusti tiste, ki so *in iure* ali *in facto* pomanjkljive. Kadar se pojavi priložnost, naj tudi povpraša stranke in se pozanima o zadevah pri njih.

Listina v nadaljevanju še navaja, da se mora Pegij kot prisednik izogibati prekomernemu pitju vina in skrbeti za častno ter pošteno življenje. Njegova letna plača je znašala 200 goldinarjev.¹⁰¹

Konzistorij, imenovan tudi oficialat (*officialatus curiae Salczburgensis*), je v nadškofijskem Salzburgu označeval vrhovno cerkveno sodno telo.¹⁰² Obravnavalo je spore, ki so se kakorkoli nanašali na Cerkev in njeno osebje, spore, ki so vključevali »usmiljenja vredne osebe« (*personae miserabiles*), zakonske in dednopravne spore ter sploh zadeve, ki so bile po svojem bistvu civilnopravnega značaja, vendar pa so zaradi nevarnosti greha (*ratione peccati*) vzpostavljale cerkveno jurisdikcijo.¹⁰³ Konzistorij so sestavljali predsedujoči oficial, ki ga je običajno izmed kanonikov salzburškega kapitlja imenoval nadškof, njegov namestnik, imenovan komisar, ter prisedniki (asesorji).¹⁰⁴ Oficial je veljal za namestnika salzburškega nadškofa in je pravosodno oblast izvrševal v nadškofovem imenu. Oficialova služba je prenehala sočasno s službovanjem nadškofa. V času Pegijevega prisedništva so bili oficiali Christoph von Lamberg (doma s Kranjske, študiral v Ingolstadt, kjer je v matrikulo vpisan leta 1528, in v Padovi; od leta 1548 komisar, od 1550 do 1560 oficial), Wilhelm von Trautmannsdorf (študiral v Ingolstadt, kjer je v matrikulo vpisan leta 1529; od leta 1540 komisar, 1560 in 1563 se omenja

¹⁰¹ SLA, Frank-Beamtenkartei-Peggius.

¹⁰² WENISCH, E., Zur Geschichte des Salzburger Konsistoriums und seines Archivs, v: *Mitteilungen der Gesellschaft für Salzburger Landeskunde*, let. 105, 1965, 158, op. 35: *Foro Ecclesiastico, quod vulgo Consistorium nuncupatur* [...] Gl. tudi PAARHAMMER, H., *Rechtsprechung und Verwaltung des Salzburger Offizialates (1300-1569)*, Wien, 1977, 19.

¹⁰³ Ibid., 69 in 70. Natančneje LÜCK, H. (Ofizial, v: *Handwörterbuch zur deutschen Rechtsgeschichte*, 4. zv., Berlin, 2024, stolp. 119–124), ki v pristojnost oficialata umešča: a) zadeve, ki so bile po osebni plati (*ratione personae*) povezane z duhovščino, s križarji, študenti, z »usmiljenja vrednimi osebami« (vdove, sirote, reveži, romarji); deloma tudi zadeve judov, popotnikov, trgovcev in pomorščakov; b) zadeve, ki so bile po vsebinski plati (*ratione rerum*) povezane s Cerkvijo in njenim naukom (t. i. *causae spirituales et spiritualibus annexae*), to so vprašanja povezana z zakramenti, z zaobljubami, s cerkvenimi kaznimi, z volitvami, z beneficijami, s kršitvami pogodb (posebej v primeru preloma prisege), z oporokami, z oderuštvo in z desetinskimi spori. Med zakramentalnim spori so osrednje področje zasedale zakonske zadeve (vprašanja zaroke, nastanka zakonske zveze, premoženjskega režim med zakoncem in nezakonskih otrok). Oficialati so imeli pristojnost tudi v nekaterih kazenskih zadevah, in sicer pri pregonu bigamije, prešuštva, incesta, sodomije, herezije, krive prisege, simonije ter v okviru t. i. mešanih deliktov, kjer so si pristojnost delili s posvetnimi sodišči, tudi pri pregonu bogokletstva, kršitev Božjega miru, ponarjanja kovancev itd. c) Zadeve, ki so jih cerkvena sodišča obravnavala na podlagi prorogacije cerkvenega sodišča (npr. če je bila pogodba sklenjena pred cerkvenim uradom) in v primeru odklonitve sodnega varstva na posvetnih sodiščih.

¹⁰⁴ PAARHAMMER, H., *Rechtsprechung und Verwaltung des Salzburger Offizialates (1300-1569)*, Wien, 1977, 24.

Iesus ✠ Maria
 1 5 6 3.
 In Nomine Domini amen.
 Anno a Natiuitate eiusdem
 Millesimo, Quingentesimo,
 Sexagesimo tertio. Indictione
 Sexta. Die uero Veneris octa-
 ua Mensis Ianuarij, Coram
 Reuerendo in christo Patre,
 ac Nobili Domino, Homino
 Wilhelmo a Trautmansdorff
 Decano Ecclesie Metropoli-
 tane, ac Vicario et Officiali
 Curie Salzeburgen: ius et
 eius Commissarijs Surrogatis,
 subscripta Acta iudicialia
 incepta, et per me Matheum
 Schmeckhenpfrill Pericum
 coniugatum Pataviensem: Dioc.,
 ac Consistorij Salzeburgen:
 Notarium et Scribam iur-
 raturum conscripta.

Assessor.
 D. Martinus Pegius D.
 Procuratores.
 D. Sebastianus Carll D.
 D. Gregorius Lendelius D.

✠
 In nomine Sancte Trini-
 tatis Amen.

Anno a Natiuitate Dni Mil-
 lesimo, Quingentesimo, Sep-
 tuagesimo Sexto, Indictione
 Quarta. Die Vero Luna Nona
 Mensis Ianuarij, regnante Dno
 Gregorio Papa tredecimo, Anno
 Quinto, Coram Beato in Christo
 Patre, gnoso Inclitog. Barone
 Dno Dno Christophoro a Lam-
 berg Ppto et Archidiacono, ac
 Vicariatus in Spualibus Ecclesie
 Metropolitana et Officialatus
 Curie Salzeburgen: Commissario
 Surrogato, hac acta iudicia-
 lia incepta, et per me Mat-
 heum Schmeckhenpfrill pub-
 licum sacris aplice et imperia-
 li auctibus approbatum ac in
 Archivio Romana Curie Im-
 matriculatum Notarium
 passaviensem: Dioc., ac eorum
 Consistorij Curie Salzebur-
 gen: Scribam iuratum fide-
 liter conscriptum, Ut sequitur.

D. Assessor.
 Nobilis ac Clarissimus Vir
 F. V. Doctor Dns Martinus
 Pegius ac Consiliarius Archi-
 episcopalis Curie Salzebur-
 gen: C

Prva omemba
 Pegija
 kot prisednika
 konzistorija,
 1563.
 Konsistorial
 Protokoll,
 zv. 6, AES.

Omemba Pegija
 kot prisednika
 konzistorija
 z naslovom
 »plemeniti
 in slavni mož«,
 1576.
 Konsistorial
 Protokoll,
 zv. 7, AES.

kot oficial) in Georg von Kuenburg (kot oficial se omenja okoli leta 1568).¹⁰⁵ Zaradi prodora občega prava v prakso salzburskega cerkvenega sodišča zgolj poznavanje cerkvenega prava, v katerem sta bila običajno šolana oficial in komisar, ni več zadoščalo. Vse večji pomen so pridobivali doktorji obojega prava, ki so jih zaposlovali kot prisednike. Kot ugotavlja Paarhammer, prisedniki v okviru salzburskega konzistorija niso imeli statusa soodločevalcev, pač pa je bila njihova naloga, da ob naslonitvi na kanonsko pravo oficialu svetujejo pri sodnem odločanju. Čeprav je Paarhammer ugotavljal, da je moral biti asesor načeloma kleriškega stanu, to vsaj za Pegija ni veljalo.¹⁰⁶

Pegiju so v okviru izvrševanja prisedniških nalog poverili tudi odvetniško funkcijo. Tako je leta 1568 zastopal salzburski kapitelj v sporu zoper upravnika gospostva v Traunsteinu in Marquartsteinu.¹⁰⁷ K Pegiju so se vrh tega zatekali tudi po pravne nasvete. Med drugimi naj bi ga konzultiral celo bavarski vojvoda Albreht.¹⁰⁸ Med leti 1556 in 1566, ko je Pegij izdal glavnino svojih pravnih del, je bil tudi poročevalec salzburskega konzistorija v zadevah bogočastja, pri čemer naj bi mu bil zaupan pregon protestantizma.¹⁰⁹ Iz virov izhaja, da je z namenom nadzora udejanjanja sklepov Tridentinskega koncila vodil številne vizitacije po bavarskih samostanih.¹¹⁰ Leta 1580 se omenja kot uradni spremljevalec chiemseejskega škofa ob ponovni posvetitvi cerkve sv. Jerneja

¹⁰⁵ Ibid., 40.

¹⁰⁶ Nadškof Michael von Kuenburg je leta 1554 naznanil, da bo v konzistorij imenoval le še duhovnike. PAARHAMMER, H., *Rechtsprechung und Verwaltung des Salzburger Offizialates (1300-1569)*, Wien, 1977, 24, op. 28, gl. tudi str. 44: »Als Assessoren wurden in Salzburg stets nur rechtsgelehrte Kleriker herangezogen, die einen akademischen Grad nachweisen konnten.« Pravila naj bi se strogo držali še posebej po zasedanju salzburske sinode leta 1569, ko je nameraval (Kuenburgov naslednik) nadškof Johann Jakob Kuen Belasy dosledno implementirati določila tridentinskega koncila. Za asesorja naj bi bil poslej lahko imenovan le »značajsko stanovit, dostojanstven, moder, bistroumen in zmeren mož«. Praviloma je moral biti klerik, če pa je bil izjemoma laik, je moral biti samskega stanu. Ob prevzemu položaja je moral asesor prisesti z naslednjimi besedami »Ego N. a vobis Reverendissimo D. D. N. Episcopo N. assumptus in generalem Vicarium, sive Officiale huius duae Diocesis, N. firma fide credo, et profiteor omnia et singula, que continentur in Symbolo fidei, quo sancta Romana Ecclesia utitur, videlicet: Credo in unum Deum, patrem omnipotentem, factorem coeli et terrae, visibilibus omnium et invisibilibus. Et in unum Dominum nostrum Jesum Christum, filium Dei unigenitum, et reliqua superiorum in fine decimae Constitutionis contenta: ubi integra ipsius professionis fidei forma traditur. Item: et vobis Reverendissimo D. D. N. veram obedientiam spondeo et profiteor: cui etiam promitto in omnibus perficiendis examinibus, processibus, inquisitionibus, sententiis, visitationibus, reliquisque actionibus similibus mihi commissis atque committendis, me non aliter quam sacri canones docent, atque exigunt, consulurum: Sic me Deus adiuvet, et haec sancta Dei Evangelia.« Besedilo prisega navajam po PAARHAMMER, H., *Rechtsprechung und Verwaltung des Salzburger Offizialates (1300-1569)*, Wien, 1977, 203. Prim. tudi PAARHAMMER, H., Die geistliche Gerichtsbarkeit des Erzbischofs von Salzburg, v: AYMANS, W. et al., *Fides et ius. Festschrift für Georg May zum 65. Geburtstag*, Regensburg, 1991, 330 ss.

¹⁰⁷ Kapiteljski protokol, 23. april 1568; 3. april 1569, AES; Frank-Beamtenkartei-Peggius (SLA) datira pooblastilo na dan 23. april 1568. THALER, M. J. (*Das Salzburger Domkapitel in der Frühen Neuzeit (1514 bis 1806)*), Frankfurt am Main, 2011, 41) v seznamu odvetnikov salzburskega kapitlja Pegija ne navaja. Drugače MAYR, J. C. (Geschichte der salzburgischen Zentralbehörden von der Mitte des 13. bis ans Ende des 16. Jahrhunderts, v: *Mitteilungen der Gesellschaft für Salzburger Landeskunde*, 66, 1926, 41 (S. CA, CP), 1558 (S. CA, CP S. 5)), ki omenja Pegija kot »prokuratorja« leta 1556. Nekateri avtorji so zmotno trdili, da je bil Pegij sploh prvi znani (učeni) odvetnik s slovenskega ozemlja. Pri tem so spregledali pooblastilo ljubljanskega poklicnega besednika Luke Močnika, da nekega trgovca zastopa pred mestnim svetom. Pooblastilo, ki sega v leto 1495, je odkril Sergij Vilfan. Gl. Mestni arhiv Ljubljana, zbirka listin, 9. okt. 1495. Navedek po VILFAN, S., Odvetništvo na Slovenskem in ljubljanska odvetniška zbornica do razširitve zborničnega območja na jugoslovansko Slovenijo, v: *Pravnik*, let. 23, 1968, 379, op. 17.

¹⁰⁸ Tako RADICS, P., Martin Pegius aus Krain, ein juristischer Schriftsteller des XVI. Jahrhunderts. Bibliographische Skizze, v: *Verhandlungen und Mitteilungen der juristischen Gesellschaft in Laibach*, 2. zv., Laibach, 1866, 183. Podatka mi po arhivskih raziskavah ni uspelo potrditi.

¹⁰⁹ LENTNER, F., Gesellschaft für Salzburger Landeskunde, v: *Salzburger Chronik*, št. 282, 11. december 1915, 5.

¹¹⁰ Gl. npr. poročilo o vizitaciji, ki se je odvijala 10. marca 1579 v samostanu benediktink Frauenwörth (na otoku Frauenchiemsee), ko naj bi Pegij predstojnici samostana očital prerazkošno življenje. DEUTINGER, M., *Beyträge zur Geschichte*,

v mestu Kraiburg.¹¹¹ Glede na njegovo prijateljevanje s pomembnimi reformatorji, npr. z že omenjenim Nikolajem Gallom, bi sklepali, da je bilo njegovo delovanje na tem področju dokaj zadržano. V svojih spisih protestantske problematike ne obravnava.

Pegij se tik pred zatonom kariere omenja kot pomemben akter v » aferi Trautmannsdorf«. Potem ko je leta 1579 tedanji nadškof Johann Jakob von Kuen Belasy doživel infarkt, ki mu je vzel fizično in duševno moč, je na salzburškem dvoru prišlo do bojev za skorajšnje nasledstvo. Že pred boleznijo se je nadškof izmikal odločanju in ga prepuščal komornemu svetu, v katerega je imenoval bolj ali manj nesposobne sorodnike in osebne prijatelje.¹¹² Leta 1580 je tedanji stolni dekan Wilhelm von Trautmannsdorf želel vzeti stvari v svoje roke in se s Habsburžani začel dogovarjati za skorajšnjega škofovega naslednika. Ostarelega nadškofa naj bi po Trautmannsdorfovem načrtu kot upravitelj salzburške nadškofije nasledil sin cesarja Maksimilijana II., nadvojvoda Maksimilijan III. Trautmannsdorfa so 14. marca 1580 obtožili veleizdaje zoper nadškofa in svoboščine salzburškega kapitlja ter ga po aretaciji zaprli na salzburški grad.¹¹³ Martin Pegij je sodeloval pri pripravi obtožnice, ki je Trautmannsdorfu očitala dogovarjanje za škofovsko nasledstvo, ki naj bi njemu in sorodnikom (zlasti sinu Georgu Kirchbergerju)¹¹⁴ prineslo premoženjske koristi. Prav tako je bil Trautmannsdorf obtožen preloma službene molčečnosti v zadevah, ki se tičejo kapitlja, posega v čast nadškofa in njegovih sorodnikov ter svoboščine salzburškega kapitlja, simonijo in veleizdajo domovine. Obtožnica je terjala njegovo odstavitev, izgubo vseh časti in beneficijev ter dosmrtni zapor.¹¹⁵ Trautmannsdorf je umrl po šestih letih ujetništva na salzburškem gradu.

Zelo zanimivo je, da je podobna usoda kot Trautmannsdorfa doletela tudi Martina Pegija. Njegov zaton je v samostanski kroniki kratko dokumentiral Martin Hattinger, opat v samostanu sv. Petra v Salzburgu:

Fuit hic Salispurgae quidam Martinus Pegius natione Dalmata, U. J. Dr. latinae graecae Hebraicaeque linguae peritissimus Consiliarius Archiepiscopalis, vir insigniter doctus et multae existimationis, ipsis quoque Archiepiscopis acceptissimus, qui anno 1581 unacum uxore sua captivus in arcem Salispurgensem perductus et ibidem usque ad obitum utriusque conservatus est.

Ta Salzburžan, Martin Pegij, po narodnosti Dalmatinec,¹¹⁷ doktor obojega prava, ki je obvladal latinski, grški in hebrejski jezik in je bil nadškofov svetovalec ter izredno učen in visoko spoštovan mož, nadvse ljub tudi samim nadškofom, je bil leta 1581 skupaj s soprogo kot ujetnik priveden na salzburško trdnjavo, kjer je ostal do smrti obeh.

Topographie und Statistik des Erzbisthums München und Freysing, 1. zv., München, 1850, 393. O vizitacijah v salzburški nadškofiji v drugi polovici 16. stoletja gl. KANDLER, J., *Die bischöfliche Visitation. Eine rechtsgeschichtliche Untersuchung der bischöflichen Visitation unter besonderer Beachtung der Visitation in der Erzdiözese Salzburg vom Trienter Konzil bis zur Gegenwart*, Salzburg, 1987, 41–56.

¹¹¹ RIEDL, K., *Geschichte des Marktes und der Grafschaft Kraiburg*, München, 1857, 103.

¹¹² STEINRUCK, J., *Johann Baptist Fickler. En Laie im Dienste der Gegenreformation*, Münster, 1965, 113.

¹¹³ O tem zlasti WAGNER, H., Der Verrat des Domdekans Wilhelm von Trautmannsdorff. Eine Salzburger Haupt- und Staatsaktion aus dem Jahr 1580, v: *Mitteilungen der Gesellschaft für Salzburger Landeskunde*, let. 109, 1969, 139–174.

¹¹⁴ Posebno vlogo pri pregonu Georga Kirchbergerja naj bi imel Martin Pegij. Ibid., 163 in 172.

¹¹⁵ STEINRUCK, J., *Johann Baptist Fickler. En Laie im Dienste der Gegenreformation*, Münster, 1965, 118, op. 28, ki kot vir navaja Archivio segreto Vaticano, Arm. 64, vol. 16, f. 502–504. Podpisani so: škof iz Chiemseeja, kancler Paurs, Martin Pegius J. U. D. in Georg Rottmayr J. U. D.

Ferebant, illum muneribus corruptum multa in judiciis contra fidem et officium suum perperam fecisse. Et quia Matheseos etiam studiosus erat, cum uxore Maganigromantiae insimulatus erat. Doctor ipse in Cimiterio S. Petri sepultus. Uxor ipsius vero sub noctis silentio tamquam femina malae famae ad S. Sebastianum deportata extra coemeterium defossa.

*Predicto Pegio monasterium S. Petri debebat 630 fl. quos D. Andreas Abbas ab eo mutuaverat, quod debitum Illustrissimus D. Wolfgangus Theodoricus Archiepiscopus 4 die Aprilis (1593) monasterio, traditis postea literis debitorialibus, gratiose donavit et remisit.*¹¹⁶

Obtoževali so ga, da je podkupljen pogosto krivo razsodil v nasprotju s svojo vestjo in dolžnostjo. Ker se je ukvarjal tudi z astrologijo, so ga skupaj s soprogo obtožili čarovništva. Doktor sam je bil pokopan na pokopališču sv. Petra. Njegovo soprogo pa so kot žensko slabega slovesa v tišini noči pokopali zunaj pokopališča sv. Sebastijana.

Omenjenemu Pegiju je samostan sv. Petra dolgoval 630 goldinarjev, ki si jih je bil izposodil opat Andrej. Ta dolg je častitljivi gospod nadškof Wolfgang Teodorik samostanu darežljivo odpustil 4. aprila 1593, potem ko mu je predal dolžna pisma.

Pegijev padec v nemilost je natančneje dokumentiral njegov stanovski kolega – pravnik in zgodovinar Johann Baptist Fickler (1533–1610).¹¹⁸ Povod zanj naj bi bila obtožba, da je Pegij kot konzistorialni prisednik sklepe knežjega dvornega sveta še pred razglasitvijo sodbe sporočal strankam in jim sestavljal vloge. Temu so se pridružile obtožbe o čarovniških dejavnostih Pegija in njegove soproge. 15. februarja 1582 naj bi Pegija na ukaz škofa Georga von Kuenburga poklicali pred salzburške knezoškofijske svetnike, mu predočili očitke in ga zatem odvedli v trdnjavo Hohensalzburg, zloglasni kraj, kamor so zapirali zlasti politične zapornike. V ječo so ločeno zaprli tudi Pegijevo ženo, saj je nek moški, ki so ga sumili čarovništva, med torturo izpovedal, da se je s črno magijo pečala tudi ona. Fickler opisuje Pegija kot skrajno praznovernega moža, ki naj bi bil vrh tega pod močnim ženinim vplivom. To naj bi dokazovali tudi v Pegijevem stanovanju odkriti mistični spisi, v katerih je popisoval najrazličnejše misterije, ki so se nanašali na napovedovanje prihodnosti, bajeslovna bitja, ki jih umešča v lokalno okolje, motive iz antike, Svetega pisma in ljudskih verovanj.

Im Jahre 1582 ward *Martinus Pegius*, ein geborener Crainner, der Rechten *Doctor*, erzbischöflicher Rath und Beisitzer am geistlichen Gericht zu Salzburg, bezichtigt, daß er die Rathschlüsse im fürstlichen Hofrath den Parteien bereits vor dem Abschiede eröffnet, denselben ihre Behelfe

Leta 1582 je bil Martin Pegij, rojen Kranjec, doktor prava, nadškofijski svetnik in prisednik cerkvenega sodišča v Salzburgu, obdolžen, da je strankam v knežjem dvornem svetu že pred koncem obravnave razkrival vsebino sklepov,

¹¹⁶ Zapis opata Martina Hattingerja, v: *Chronicon Petrense Admonten*. Hs. A. 009. Archiv der Erzabtei St. Peter, Salzburg, str. 338 k letu 1593). Opis je navajal že RADICS, P., Martin Pegius aus Krain, ein juristischer Schriftsteller des XVI. Jahrhunderts. Bibliographische Skizze, v: *Verhandlungen und Mitteilungen der juristischen Gesellschaft in Laibach*, 2. zv., Laibach, 1866, 219.

¹¹⁷ Če se je Pegij res predstavljal kot *Dalmata*, je najbrž s tem mislil, da izhaja iz območja, ki je pozni antiki spadalo v okvir rimske province Dalmacije. Ta je v petem stoletju po Kr. segala vse do Emone. Kot izpričuje v posvetilu zbirke pravnih mnenj, pa se je štel za Kranjca. Zanimivo je, da se tudi slavni filozof, astronom, matematik in prevajalec arabskih del v latinski jezik – Herman s Koroške (*Hermannus de Carinthia*) iz 12. stoletja – omenja kot *Hermannus Dalmata*. Tako MURKO, V., O starejših slovenskih pravniki I., v: *Pravnik*, št. 40, 1985, 228.

¹¹⁸ FICKLER, J. B., *N. Reigärtlers Salzburger Chronik, verbessert von J.B. Fickler bis 1588* (BSB Cgm 2892), 1588, f. 264–269 (Bayerische Staatsbibliothek). Prepisal jo je NEUMANN, C. W., *Zwei unglückliche Verehrer der Berggeister. Ein Beitrag zur Untersbergssage*, Regensburg, 1875, 5–11.

und Schriften gestellt, – sich also zumal zum Richter und Advokaten in einer Person gemacht und überdieß auch, mitsammt seinem Weibe, Zauberei getrieben habe.

Derhalben hat man ihn den 15. Hornungs, zwischen zwei und drei Uhr Abends, auf Befehl des Herrn Coadjutors, vor die anderen fürstlichen Rätthe gen Hof berufen und ihn dasselbst, nach geschehenem Vorhalte, arretirt, in ein Zimmer gesperrt und verwacht.

Nachdem aber auch kurz davor ein Unhold, so zu Salzburg des Hexenwerks halber verbrannt worden, auf seine Hausfrau in der Tortur bekannt, daß sie mit solchem teufelischen Laster auch behaftet sei, ward sie in eben der Stunde, da man ihren Hauswirth verhaftete, gleichfalls gefänglich angenommen, in einem Hobelwagen auf das Hauptschloß geführt und dort in ein Gefängniß verbracht.

Der Doctor *Pegius* selbst ward, wegen seiner Verantwortung, zu Hof bis auf den 3. April aufgehalten, alsdann aber auch in einem Hobelwagen nach dem Hauptschlosse escortirt, jedoch nicht wieder mit seiner Hausfrau vereinigt, sondern in ein eigenes Arrestlokal gethan. In solcher Gefangenschaft sind beide Eheleute auch fortan verblieben, bis sie nach Verlauf etlicher Jahre gestorben sind.

Dieser Doctor *Pegius* war ein ganz besonders abergläubischer Mann, wie nicht weniger auch sein Weib, von der er vermuthlich zu vielen Dingen, in Folge seines Fürwizes und seiner Lüderlichkeit, ist beredet worden. Dies konnte wenigstens aus seinen eigenen Schriften, so man bei ihm vorgefunden hat, wohl abgenommen werden.

In diesen Schriften hat er, unter anderm Aberglauben, beschrieben was für Geheimnisse in der Erden, im Wasser und in der Luft zu erkundigen seien; wie man im Wasser Künftiges sehen könne es sei nun um Schätze, Bergwerk, Künste, Krankheit, Gesundheit, Krieg, Theuerung, oder um Sterben, Glück, Unglück, Himmel, Hölle, Seligkeit, Verdammniß, Paradies, Land, Städte und Leute – überhaupt um Alles, was irgend ein Mensch zu wissen begehrt, zu thun.

Solche Offenbarung solle übrigens nur im zunehmenden Monde, und zwar wieder nur an etlichen gewissen Tagen, erfahren und gebraucht werden.

Item wie Jemand einen Geist bekommen möge, der ihm in vielen Dingen dienstlich sein müsse, nämlich durch gewisse Gebete, die an bestimmten Monaten und Tagen gesprochen werden müßten.

jim ponujal pomoč in sestavljal spise, s čimer se je predvsem postavil za sodnika in odvetnika v eni osebi ter se vrh tega skupaj s svojo ženo ukvarjal s čarovništvom.

Zato so ga 15. februarja med drugo in tretjo uro zvečer na ukaz gospoda koadjutorja poklicali na dvor pred druge knežje svétnike, ga tam po predločenih obtožbah aretirali in ga zaprli v sobo ter ga nadzorovali.

Ko je malo pred tem obsojenec, ki je bil v Salzburgu pozneje sežgan zaradi čarovništva, med torturo priznal, da je tudi njegova (Pegijeva) žena obremenjena z istim hudičevim grehom, so še v isti uri, ko so prijeli njenega moža, tudi njo privedli pred sodišče, jo z vozom odpeljali na glavno grajsko poslopje in tam zaprli.

Doktorja Pegija so zaradi njegove krivde na dvoru zadrževali do 3. aprila, nato so ga odpeljali na glavni grad,¹²⁰ vendar ga niso namestili skupaj z ženo, temveč v svojo zaporniško celico. V takšnem ujetništvu sta oba zakonca ostala kar nekaj let, vse do svoje smrti.

Ta doktor Pegij pa je bil izredno praznoveren mož, nič manj kot njegova žena, ki se ji je domnevno zaradi svoje radovednosti in lahkomiselnosti pustil v mnogih stvareh pregovoriti. To je mogoče razbrati že iz spisov, ki so jih našli pri njem.

V teh spisih je, poleg drugih praznoverij, opisal, katere skrivnosti je mogoče razbrati iz zemlje, vode in zraka; kako je mogoče v vodi uvideti prihodnost, pa naj gre za zaklade, rudnike, umetnosti, bolezni, zdravje, vojno, draginjo ali glede smrti, sreče, nesreče, nebes, pekla, blaženosti, prekletstva, raja, dežele, mest, ljudi – skratka o tem, kar si kdorkoli poželi vedeti.

Tovrstna razkritja je mogoče izvedeti in uporabiti le ob bližajoči se polni luni, in sicer le na točno določene dneve.

Kot kadar si kdo želi videti duha, ki bi mu bil uslužen v mnogih stvareh, namreč s pomočjo določenih molitev, ki jih je treba izrekati na določene mesece in dneve.

Darunter war auch ein Gebet, worin Pegius an Gott die Bitte richtete: er möge den Bergfrauen in dem N[...]berg ernstlich anschaffen, daß sie ihm das Gold und Geld, sammt allen Kunstbüchern, in seine Herberge gen Salzburg bringen und in seine Gewalt einantworten sollten.

Item daß sie ihm von einem andern Berg N. die drei größten und schönsten Carbunkelsteine, und dann von jedlichem Edelgestein die schönsten Stücke, etwa von jedlicher Sorte eine Truhe voll, zubringen möchten. Unter Anderm schreibt er auch, was Wunders in dem Untersberg bei Salzburg zu sehen wäre, von Bergmändeln, Bergfrauen, von Frau Venus (*sic*), von Gold, Carbunkel, Edelgestein, Korallen, Rubinen etc. Das Alles aber wäre sichtbar und erleuchtet, durch einen großen Carbunkelstein, und viele andere Wunderdinge mehr, die er ganz abergläubisch gedichtet und beschrieben.

Dergleichen Fantasei schreibt er auch von St. Laurenzenberg in Crain, zu Billichgrätz, *item* vom Crainberg, der von Villach in Kärnthen hinein, auf das Land Crain zu liegt, und von dem Catzberg in Lungau.

Item wie ein Geist zu bekommen, der einem Geld und Gut zubringe, und in anderweg dienstlich sei. Er (*Dr. Pegius*) hat sich auch durch sein Weib bereden lassen und mit eigener Hand beschrieben, wie in dem obgemeldeten *Untersberg*, neben den Bergmändeln, auch schöne Bergfrauen seien, deren etliche mit güldenen Kronen auf ihren Häuptern ausgezeichnet wären.

Darunter soll Eine aus dem Geschlechte der heil. Dreikönige von Saba, nämlich aus Persia sein. Diese Königin, die alle Künste auf Erden kenne und wisse, sei zu seinem Weib am Sonntag Reminiscere, den 19. Tag *Februarij*, gen Salzburg, in seine Behausung am Fischmarkt gekommen und hätte von ihr begehrt, sie solle sich auf drei Jahre in den Berg hinein versprechen, dann wolle sie ihr so viel geben, daß sie all' ihr Lebtage reich und eine große Frau sein werde. Sie aber hab' es nicht bewilligen wollen. Doch sei sie (die Frau *Pegius*) in den Berg gekommen, eine Stunde darin gewesen und habe viele Wunderdinge gesehen, welche er (*Dr. Pegius*) weitläufig mit langem Geschwätz, wie ein Märlein erzählet.

Diese Königin von Saba (so zweifelsohne der leidige Teufel gewesen, wenn anders wahr ist, was sie fürgegeben) wäre hernach öfter zu ihr in's Haus gekommen und habe ihr viele Geheimnisse eröffnet.

Also sei auch den 3. März 1581 ein Bergmändel aus St. Lorenzenberg in Crain zu seiner Hausfrauen gekommen

Med njimi je obstajala tudi molitev, v kateri Pegij prosi Boga, da naj prepriča gorsko vilo v N[...]bergu,¹²¹ da mu v njegovo prebivališče v Salzburgu prinese zlato in denar skupaj s knjigami vseh vednosti ter jih podjarmi njegovi oblasti.

Prav tako želi, da mu z neke druge gore (z imenom) N. prinese tri največje in najlepše granate in nato od vseh dragih kamnov najlepše kose, od vsake vrste polno skrinjo. Med drugimi piše tudi, katera čudesa je mogoče videti v Untersbergu pri Salzburgu,¹²² o gorskih palčkih, gorskih vilah, o gospe Veneri (*sic*), o zlatu, granatih, dragih kamnih, koralah, rubinih itd. Vse to pa naj bi bilo vidno in osvetljeno s pomočjo velikega granata. Omenja še veliko drugih čudes, o katerih pesni in poročja zelo vraževerno.

Iste fantazije piše tudi o gori Sv. Lovrenca na Kranjskem pri Polhovem Gradcu,¹²³ isto o Kranjski Gori, ki leži naprej od Beljaka na Koroškem v smeri proti deželi Kranjski in o Katschbergu v Lungau.

Prav tako piše o tem, kako dobiti duha, ki nekomu prinese denar in dobrine ter mu je sicer uslužen. On (*dr. Pegij*) se je pustil pregovoriti ženi in lastnoročno napisal, kako so v navedenem Untersbergu poleg gorskih škrtov tudi lepe gorske vile, ki na svojih glavah nosijo prave zlate krone.

Med njimi naj bi bila ena iz rodbine svetih treh kraljev iz Sabe, namreč iz Perzije. Ta kraljica, ki pozna in ve o vseh umetnostih na Zemlji, naj bi prišla do njegove žene na nede-ljo, 19. februarja, v Salzburg, v domovanje na Ribjem trgu in jo prosila, naj se za tri leta zaobljubi gori, nato ji bo dala toliko, da bo celotno svoje življenje bogata in velika gospa. Vendar s tem ni soglašala. Kljub temu je (gospa Pegijeva) odšla v goro, ostala tam eno uro in videla veliko čudes, ki jih je kot pravljico na široko in dolgovezno popisal *dr. Pegij*.

Ta kraljica iz Sabe (ki je morala brez dvoma biti prekleti hudič, če je res, kar navaja) naj bi zatem pogostejše prihajala k njej v hišo in ji razkrila številne skrivnosti.

3. marca 1581 naj bi prišel k njej gorski škrt z gore sv. Lovrenca na Kranjskem in ji rekel: »V tej gori dobro poznajo

und hätte ihr gesagt: „Die in diesem Berg kennen ihren Mann gar wohl; er bete fleißig für sie, sie wollten bald kommen und ihm alle Kunstbücher der Welt, in heiliger Schrift, in den Rechten, Astronomie, Alchimej, Erzeney und viel Anderes mit bringen.“

Dergleichen Bergmändeln seien ferner den 5. und 9. *Aprilis* zu ihr kommen, beghrend, sie möchte ihrem Mann anzeigen, er solle nicht aufhören für sie zu beten, was auch die Frau selber thun möge.

In dem Crainberg (bei Villach) sei sie auch gewesen, habe darin viel Gold, Silber, Edelgestein und Wunder gesehen und wäre von den Bergmändeln um emsiges Gebet vermahnt worden; wollten ihr dagegen großen Schatz und Reichthum bringen.

Dergleichen schreibt er (*Pegius*) auch vom Harzberg bei Hildesheim in Sachsen, aus dem auch Bergmängel zu seinem Weib gekommen, sie zum Gebet vermahnt, und ihr viel köstliche Dinge versprochen hätten.

Aehnliche Fantaseien berichtet Dr. *Pegius* auch von dem Gebirge um Berchtesgaden, von dem Gaisberg bei Salzburg, von der Gossau und Ramsau.

Item am dritten Osterfeiertag, den 26. *Martij* 1581 habe die Königin von Saba mit der Doctor *Pegius*sin geredet, wie ihnen im Untersberg, vor etlichen 1000 Jahren prophezeit und angeschrieben worden sei, daß ein Mann, mit Namen *Martinus* (den Zunamen hab' sie nicht genannt), der mit *Astronomie*, heiliger Schrift und Juristerej umgehe (Mit solcher Rede hat dieser bethörte Mann sich durch sein Weib die Ohren kitzeln lassen!), werde auferstehen, um ihre Erlösung zu erbitten, durch welchen sie auch endlich erledigt würden.

Zwischen dem 14. und 26. *Martij* dieses 1581. Jahrs, habe ihnen Gott durch einen Engel verkünden lassen, daß Doctor Martin *Pegius*, durch sein Gebet sie alle erlösen werde.

In diesem Berg (im Untersberg) sei: *Annas* und *Cayphas* und der Sultan aus Aegypten, ferner *Herodiades*, des Herodis Tochter, die Königin von Sodoma und Gomorha u. s. w. Die *Herodiades* sei auch bei der *Pegius*sin gewesen und hätte ihr erzählt, wie es mit St. Johannis Enthauptung zugegangen wäre. In dem Untersberg befinde sich ferner des Kaisers *Augusti* Sohn, welcher den 8. *Aprilis*, mitsammt der Königin von Saba, bei seiner (Dr. *Pegius*sens) Hausfrau gewesen sei und viel Wunders gesagt habe.

tvojega moža, on pridno moli zanje; oni želijo kmalu priti in mu prinesti knjige vseh vednosti, tistih o Svetem pismu, pravne knjige, knjige o astronomiji, alkimiji, farmaciji in še mnogo drugega.«

Isti gorski škrajte naj bi prišli k njej tudi 5. in 9. aprila z željo, da povedo njenemu možu, da naj ne preneha moliti zanje in da bi morala to storiti tudi ona sama.

Bila naj bi tudi v Kranjski gori pri Beljaku; tam je videla veliko zlata, srebra, dragih kamnov in čudežev. Gorski škrajte naj bi jo opomnili na prizadevno molitev, če želi, da ji prinesejo velik zaklad in bogastvo.

Isto je pisal Pegij tudi o Harzbergu pri Hildesheimu na Saškem, od koder je prišel gorski škrajt k njegovi ženi, jo opomnil, naj moli in ji obljubil veliko dragocenih stvari.

Podobne fantazije poroča dr. Pegij tudi o gorovju okoli Berchtesgadna, o Gaisbergu pri Salzburgu, o Gossavu in Ramsavu.

Na tretji velikonočni praznični dan, 26. marca 1581, je kraljica iz Sabe govorila z doktor Pegijevo o tem, kako je bilo v Untersbergu pred 1000 leti prerokovano in napisano, da bo nek mož z imenom Martin (priimka ni imenovala), ki se ukvarja z astronomijo, Svetim pismom in pravom (S tem navdom ga je očarala in se mu dobrikala!), vstal, da bi prosil za zveličanje, s čimer bo tudi ona končno opravila svoje poslanstvo.

Med 14. in 26. marcem tega 1581. leta, ji je Bog prek angela oznanil, da jih bo doktor Martin Pegij prek molitve vse zveličal.

V tej gori v Untersbergu so: Hana in Kajfa, sultan iz Egipta, dalje Herodiada, hči Heroda, kraljica iz Sodome in Gomore itn. Herodiada naj bi celo bila pri Pegijevi in ji razložila, kako je teklo obglavljenje sv. Janeza. V Untersbergu je tudi Avgustov sin, ki je bil 8. aprila, skupaj s kraljico iz Sabe, pri Pegijevi ženi, kjer ji je mnogo povedal o čudežih.

Dergleichen Geschwäß schreibt er auch vom Ameßberg, vom Turnerberg in Deutschland, vom Wunderberg bei Schwatz. — *Item* bei Landshut und Freisingen liegen zwei Berge gegeneinander, welche die Bergleute darinnen den Glücksberg nennen, aus welchem auch ein Bergmännlein zu seinem Weib, als ein Gesandter der Bergleute gekommen sei, und unter Verheißung großer Schätze und Reichthümer, um ihr Gebet erworben habe.

Also sei auch ein Mann aus dem Berge Arimathia, in seltsamer jüdischer Kleidung, zu ihr gekommen und hätte um ihr Gebet angehalten für 2000 Menschen, damit sie selig werden mögen, mit Erzählung: was für Spezereien und Arzeneien in diesem Berge zu finden seien, darinnen auch die Altväter, so durch Christum in seiner Urständ erlöst worden, sich befänden.

Aus Klein Aegypten sei den 27. *Aprilis* 1581 ein Mann mit einem Weib zu ihr kommen, den sie für den bösen Feind gehalten und ihn daher durch den Namen Jesus von ihr geschafft; er habe aber nicht weichen wollen, sondern gesagt: „Er sei des Geschlechts derer einer, die den Herrn um 30 Silberlinge verkauft, die auch den Erlöser in Aegypten nicht hätten beherbergen wollen.

Dieser habe um Gottes Willen gebeten, für ihn und die Seinen zu bitten, daß sie selig werden möchten, und sei endlich mit dem Zeichen des h. Kreuzes abgeschieden.

Dies und ander Fabelwerk, dessen *Dr. Pegius* von seiner Frau beredet worden, hat er mit eigener Hand weitläufig, auch umständlich beschrieben, welches Alles dies bezaubert Weib in ihrer Gefangenschaft gestanden und als Wahrheit bekannte.

Daß aber diese *Doctorin* mehr gekonnt hat, als der gemeine Mann (dem Sprichwort nach), geht aus Nachst hendem hervor: Als man ihren Hauswirth zu Hof in eine Stube gefänglich eingesperrt und bewachen lassen, hat man in derselben Stunde zwei aus dem Hofrathe, nämlich einen von Adel- und einen Doktor der Rechte, zu ihr geschickt, um ihr auf fürstlichen Befehl anzuzeigen, daß sie sich in das Gefängniß ergeben und einstellen solle. Als diese Herren aber zu ihr in die Stube kamen, haben sie sich nicht gleich merken lassen, warum sie alda wären, sondern sie begrüßt und etwas von anderen Sachen mit ihr, als einer in Ehren bekannten und ansehnlichen, zuvor wohlgeachteten Frauen geredet. Unter Anderm frug sie der Doktor: „Ob sie auch wüßte, wo ihr Hauswirth wäre?“

Podobno govori tudi o Ameßbergu, Turnerbergu v Nemčiji in Wunderbergu pri Schwatzu. Tudi o tem, da pri Landshutu in Freisingu ležita druga ob drugi dve gori, ki ju rudarji imenujejo »Srečna gora«, in iz te gore je rudarski odposlanec prišel k njegovi ženi z obljubo o velikih zakladih in bogastvu, da bi prejel njeno molitev.

Prav tako naj bi k njej prišel nek mož z gore Arimatija, v redki judovski opravi, in jo prosil za njeno molitev za 2000 ljudi, da bi bili zveličani, z razlago, kakšne začimbe in zdravila je mogoče najti v tej gori, na kateri so tudi stari očetje, ki jih je zveličal Kristus, v njihovem prvotnem stanju.

Iz Malega Egipta naj bi 27. aprila 1581 nek mož pod imenom Jezus, ki ga je štela za sovražnika, z neko ženo prišel k njej, vendar se ni želel umakniti, temveč je rekel: »On naj bi bil iz rodbine tistih, ki so prodali Gospoda za 30 srebrnikov in tistih, ki v Egiptu niso želeli prenočiti Zveličarja.«

On naj bi za Božjo voljo molil, naj prosi zanj in njegove ljubljene, naj bodo odrešeni; na koncu se je poslovil z znamenjem svetega križa.

To in druge izmišljotine, o katerih je dr. Pegij govoril s svojo ženo, je sam obsežno in podrobno opisal. Vse to naj bi ta začarana žena priznala med svojim ujetništvom in izjavila, da je resnično.

Da je ta doktorjeva (žena) vedela več kot »navaden mož«, kot pregovorno pravimo, je razvidno iz naslednjega. Ko so njeneža moža zaprli in ga nadzorovali na dvoru v celici, so ob isti uri k njej poslali dva dvorna svetnika, namreč plemiča in doktorja prava, da po knežjem ukazu sporočita, naj se preda in gre v zapor. Ko pa sta ta gospoda vstopila k njej v izbo, nista takoj razkrila, zakaj sta tam, temveč sta jo pozdravila in z njo govorila o drugih stvareh, kot da bi bila znana in ugledna ženska. Doktor jo je med drugimi vprašal, če ve, kje je njen soprog.

Darauf antwortete sie: „Er sei erst gen Hof gangen; da werde er noch sein.“ Nun sprach der Doktor wieder: „Ja, er ist zu Hof: Wie meint Ihr aber, daß es ihm gehe?“ Sie antwortete ihm hierauf unverweilt: „Das will ich Euch bald sagen!“

Dabei nahm sie eine Kreide in die Hand, setzte etliche Ziffern auf den Tisch, wischte davon etliche wiederum ab, schrieb andere an die Stelle und sprach, nachdem sie eine kleine Weile gerechnet hatte, mit entsetztem Gemüthe: „Mein Herr ist gefangen!“

Hierauf entdeckten ihr die Commissarien erst ihren Befehl und ließen sie auch in Verhaft nehmen, inmassen wie hie-roben davon bereits gemeldet worden. So viel von diesem *Doktor Pegio* und seiner Hausfrauen.¹¹⁹

Odgovorila je: »Šele pred kratkim je šel na dvor; tam mora biti.« Nato je doktor ponovno rekel: »Ja, na dvoru je. Kako pa menite, da mu gre?« Nato je brez odlašanja odgovorila: »To vam bom kmalu povedala!«

V roke je vzela kredo, na mizo narisala nekaj števil, jih nekaj izbrisala, nato napisala druge na isto mesto ter po nekaj trenutkih računanja z zgroženim duhom dejala: »Moj gospod je zaprt!«

Šele nato so ji komisariji razkrili njihov ukaz in jo tudi priprili, kot je že bilo omenjeno zgoraj.

Toliko o tem doktorju Pegiju in njegovi ženi.

V Ficklerjevem poročilu, v katerem se spajajo astronomske, alkimistične, biblične in zgodovinske fantazije, se razodeva praznovernost tedanjega časa.¹²⁴ Seveda ni nujno, da je Fickler korektno povzel vsebino Pegijevih spisov. Ta bi morda lahko zapisoval privide duševno bolne žene ali pa pripravljaj osnutek popisa ljudskega izročila.¹²⁵ Kakor je mogoče razbrati že iz posvetil pa tudi iz vsebine njegovih del, se je Pegij štel za pobožnega katolika. Astrologijo, denimo, dosledno umešča v teološki nauk, svoje konzilije pa začenja z že za tisti čas nekoliko neobičajno invokacijo Svete Trojice. Tudi v leta 1557 spisanem pismu, naslovljenem na Nikolaja Galla, Pegij vseskozi izkazuje globoko pobožnost in zavezanost Pavlovemu nauku o predestinaciji.

¹¹⁹ FICKLER, J. B., *N. Reigtärtlers Salzburgische Chronik, verbessert von J.B. Fickler bis 1588* (BSB Cgm 2892), 1588, f. 264–269.

¹²⁰ Mišljen je salzburski grad oziroma trdnjava Hohensalzburg.

¹²¹ Morda je mišljena vzpetina Nonnberg nad Salzburgom, kjer se nahaja benediktinski samostan.

¹²² Untersberg je gorski masiv na meji med Solnograško in Bavarsko, ki na najvišji točki doseže 1972 metrov nadmorske višine. Masiv je prepreden z jamskimi sistemi, ki so bili od nekdaj predmet številnih mitov in legend. Ena od njih pripoveduje, da Karel Veliki v eni od jam čaka na vstajenje. Prebudi se vsakih sto let in, če vidi, da vrani še vedno letajo okoli gore, zaspi za naslednjih sto let. Po drugi različici gre za spečega cesarja Friderika Barbarosso, čigar brada raste okoli mize. Ko jo bo tretjič obkrožila, naj bi bilo konec sveta. Številne legende so povezane tudi s škrti, ki da oskrbujejo bližnje rudnike. O tem STRUNZ, G., *Salzburg, Salzburger Land vom Salzkammergut in die Hohen Tauern*, Berlin, 2021, 133–136.

¹²³ Sveti Lovrenc ali Polhograjska gora je 824 metrov visoka vzpetina, ki se nahaja severozahodno od Polhovega Gradca. Znana je po tem, da je na njej leta 1837 grof Rihard Ursini Blagaj odkril do tedaj neznano rastlino, ki jo je botanik Henrik Freyer v čast njenemu najditelju poimenoval *Daphne blagayana*. Leta 1838 je saški kralj Friderik Avgust II., navdušeni botanik, obiskal Polhov Gradec in se povzpel na goro, ki je bila edino znano rastišče omenjenega blagajevga volčina. Te rastline se je prijel ljudsko ime »kraljeva roža«. O tem HOLZ, E., Grof Ursini Blagaj in obisk saškega kralja Friderika Avgusta II. leta 1838 in 1841, v: *Gospod z rožo*, Ljubljana, 2009, 105–114.

¹²⁴ Ficklerjevo poročilo je povzeto v številnih delih, ki opisujejo lokalno ljudsko izročilo. Gl. npr. HUTTER, C. M., Clemens M., *Gruselwandern in Salzburg. Geister, Hexen, Zauberer*, Salzburg, 1999, 56 (npr. »Hexentänze auf dem Untersberg«).

¹²⁵ Tako ERBEN, W., Untersberg-Studien. Ein Beitrag zur Geschichte der deutschen Kaisersage, v: *Mitteilungen der Gesellschaft für Salzburger Landeskunde*, 54, 1914, 50 s. Prim. WIDMANN, H., *Geschichte Salzburgs*, 3. zv., Gotha, 1914, 331, op. 4; FREISAUFF, R., *Salzburgischer Volkssagen*, Wien, Pest, Leipzig, 1880, 121 s.

Trdnjava
Hohensalzburg, kjer
je Pegij v zaporu
preživel poslednjih
deset let svojega
življenja.
Spodaj desno
samostan Sv. Petra
s pokopališčem,
kjer je bil Pegij
pokopan, 1553.
Vir:
Kunstsammlungen
der Erzabtei
St. Peter, G 4II.

Na mestu je domneva, da je Fickler, sicer salzburški svetnik, zgodovinar in jurist, Pegiju zavidal literarni sloves in zato želel v svoji častihlepnosti poskrbeti za njegovo osamo.¹²⁶ Fickler je bil tudi znan privrženec skrajne linije protireformacijskega gibanja, ki se je še posebej strastno boril zoper čarovništvo, kar je štel za kvalificirano krivoverstvo.¹²⁷ Po njem se je ohranil za objavo pripravljen spis, v katerem omenja bramberškega duhovnika Ruprechta Ramsauerja¹²⁸ in Pegija,¹²⁹ ki so ju sumili čarovništva.¹³⁰ Zaradi Božje

¹²⁶ KLEIN, H., Die älteren Hexenprozesse im Lande Salzburg, v: *Mitteilungen der Gesellschaft für Salzburger Landeskunde*, let. 97, 1957, 30; MARTIN, F., Die merkwürdigen Schicksale des Rechtsgelehrten Dr. Martin Pegius, v: *Aus Salzburger Vergangenheit. Gesammelte Aufsätze*, Salzburg, 1942, 40; BYLOFF, F., *Hexenglaube und Hexenverfolgung in den österreichischen Alpenländern*, Berlin, Leipzig, 1934, 54 s; ZAISEBERGER, F., *Geschichte Salzburgs*, München, 1998, 156; KNAPPICH, W. (*Geschichte der Astrologie*, Frankfurt, 1967, 250) pripisuje Pegijevo usodo spletkam »rimskih« kolegov, ki naj bi Pegija sovražili zaradi literarnega ustvarjanja v nemškem jeziku. STEINRUCK, J. (*Johann Baptist Fickler, ein Laie im Dienste der Gegenreformation*, Münster, 1965, 260, op. 54) in OELRICH, K. H. (*Der späte Erasmus und die Reformation*, Münster, 1961, 260) navajata, da so v Ficklerjevi zapuščini odkrili vrsto Pegijevih del (razprave o služnostih, o dednem zakupu, o doti, retraktni pravici in Poskuse pravnih mnenj), kar naj bi kazalo na Ficklerjevo občudovanje Pegijevega literarnega ustvarjanja. LENTNER, F. (Gesellschaft für Salzburger Landeskunde, v: *Salzburger Chronik*, št. 282, 11. december 1915, 5) opisuje, da je bil Fickler »nominalist in romanist, Pegij pa humanist in svobodomislec« in da ga je pogubil očitek podkupljivosti in izdajanja uradne skrivnosti. K navedenimi domnevami lahko dodamo še pomenljivo dejstvo, da se leta 1584 v konzistorialnem zapisniku kot prisednika (Pegijevega naslednika) navajata Sebastian Cattani in Martin Bremer, oba doktorja teologije. Morda je pri Pegijevem zatonu prišlo tudi do starih nasprotij med juristi in teologi, ki so se v obdobju reformacije še posebej stopnjevala.

¹²⁷ STEINRUCK, J., *Johann Baptist Fickler, ein Laie im Dienste der Gegenreformation*, Münster, 1965, gl. zlasti 258 ss.

¹²⁸ FICKLER, J. B. (*Judicium generale*, Salzburg, 1582, f. 15) navaja, da so 13. marca 1575 takrat skoraj osemdesetletnega Ramsauerja (iz kraja Bramberg am Wildkogel) skupaj z njegovo kuharico Evo Neidegger sežgali na grmadi, potem ko so jo obsodili, da sta s čarovniškimi uroki priklicala točo. Obtoženca sta očitano dejanje priznala po torturi. Zanimivo je, da je salzburška sinoda čarovniške pregone že šest let prej razglasila za utvaro oziroma praznoverje. HUTTER, C. M., *Gruselwandern in Salzburg. Geister, Hexen, Zauberer*, Salzburg, 1999, 116; ZAISEBERGER, F., *Geschichte Salzburgs*, München, 1998, 156.

¹²⁹ FICKLER, J. B., *Judicium generale*, Salzburg, 1582, f. 27.

¹³⁰ Celoten naslov dela je *Judicium generale de poenis maleficorum magorum et sortigelium utriusque sexus, super maleficia*

žalitve in z namenom odvrčanja ljudi od tovrstnih praks je zahteval smrtno kazen za vse tiste, ki so čarovništvo priznali po torturi, za one, ki pa jih je obremenjevala resna domneva (*violenta praesumptio*) o čarovništvu, je zahteval doživljenjsko prostostno kazen. To domnevo je Fickler razširil do te mere, da si oprostitev zaradi pomanjkanja dokazov skoraj ni bilo mogoče predstavljati. Zagovarjal je, da splošnih pravil kazenskega postopkovnega prava pri pregonu čarovništva ni mogoče upoštevati¹³¹ in da, ker je čarovništvo žalitev božjega veličanstva, vladar ni upravičen pomiloščati obsojencev.¹³² Posebej strog potek sodnega procesa in s tem povezane kazni je zahteval za čarovništva osumljene duhovnike, uradnike in dvorjane.¹³³ Fickler se je v svojem delu skliceval na Bodinov spis *Démonomanie*, uporabljal pa je tudi literaturo Bartholomea de Spine (*Novus Malleus Maleficarum*), Petra Binsfelda in drugih.¹³⁴

O tem, ali so Pegija v čarovniškem procesu mučili, ni poročil. Prav tako ne razpolagamo s sodbo ali kakim drugim formalnim pisanim virom, v katerem bi bil razjasnjen epilog te zgodbe. Glede na Ficklerjev spis je mogoče domnevati, da preiskovalcem ni uspelo zbrati dovolj dokazov, da bi Pegija obsodili na smrt, hkrati pa Pegij zaradi že omenjene težko ovrgljive »resne domneve (krivde)« ni mogel dokazati svoje nedolžnosti. Tako je v visoki starosti brez obsodbe preždel v ječi kar deset let. Stroške zaporniškega bivanja so krili iz premoženja zakoncev. Tik pred njegovo smrtjo, leta 1592, naj bi salzburški nadškof Wolf Dietrich von Raitenau¹³⁵ odklonil Pegijevo prošnjo, da bi smel stanovati v samostanu sv. Petra, ki mu je posodil denar. Za to posojilo pa mu je dovolil priboljšek pri hrani. Če bi mu česa primanjkovalo, je nadškof blagovolil, da se proda nekaj njegove obleke in kožuhovine.¹³⁶ Julija ali avgusta 1592 je Pegij v triinsedemdesetem letu starosti umrl.¹³⁷ Na pokopališču sv. Petra je v pokopališki kapeli sv. Margarete na severni stranski steni vzidan njegov nagrobnik iz rdečega marmorja z naslednjim napisom:¹³⁸

*quaedam et sortilegia a personis quibusdam maleferiatis intra ex extra Salisburgen(sem) metropolim commissa, propter quae illae carceribus traditae et habita inquisitione et confessione de earum commeritis poenis consulatum est. Compositum a Joan. Bapt. Ficlero IUD. et archiepiscopali consiliario etc. MDLXXXII. (»Splošna sodba o kaznih hudodelskih čarovnikov in coprnikov obeh spolov glede na nekatera hudodelstva in coprnije, ki so jih storile nekatere osebe, ki so bile obdolžene te zlobe znotraj in zunaj salzburškega mesta in zaradi česar so bile vržene v ječo, po izvedenem preiskovanju in priznanju njihovih zločinov pa je bilo izrečeno primerno kaznovanje. Sestavil Joannes Baptist Fickler, doktor obojega prava in član nadškofijskega sveta itd. 1582.«). O tem KLEIN, H., Die älteren Hexenprozesse im Lande Salzburg, v: *Mitteilungen der Gesellschaft für Salzburger Landeskunde*, let. 97, 1957, 31, op. 28, in OELRICH, K. H., *Der späte Erasmus und die Reformation*, Münster, 1961, 258 s.*

¹³¹ FICKLER, J. B., *Judicium generale*, Salzburg, 1582, f. 31. Tu je veljalo načelo, kot ga je nekoliko pozneje ubesedil Carpoz: *Notissimum est, quod in delictis atrocissimis propter criminis enormitatem jura transgredi liceat* (»Dobro je znano, da je pri najhujših zločinih dovoljeno zaradi izjemne zločinskosti prekoračiti meje prava.«).

¹³² FICKLER, J. B., *Judicium generale*, Salzburg, 1582, f. 24 s.

¹³³ *Ibid.*, f. 6 ss, 15 ss in 27 s.

¹³⁴ STEINRUCK, J., *Johann Baptist Fickler, ein Laie im Dienste der Gegenreformation*, Münster, 1965, 259.

¹³⁵ Salzburški nadškof med leti 1587 in 1612. Bil je zaslužen za obsežno barokizacijo salzburškega mestnega središča. Raitenau je bil po svojem odstopu žrtev političnih spletk svojega naslednika in je poslednjih pet let svojega življenja preстал zaprt v trdnjavi Hohensalzburg. O njem MARTIN, F., *Wolf Dietrich von Raitenau. Erzbischof von Salzburg*, Wien, Leipzig, 1925.

¹³⁶ Frank-Beamtenkartei-Peggius (SLA). Prim. POLEC, J., Pegius, v: *Slovenski biografski leksikon*, 2. zv., Ljubljana, 1952, 284, ki se opira na Zapisnik dvornega sveta f. 312 z dne 9. junija 1592. Žal navedenega vira v Deželnem arhivu v Salzburgu ni bilo več mogoče najti.

¹³⁷ Frank-Beamtenkartei-Peggius (SLA).

¹³⁸ Da je bil Pegijev nagrobnik nameščen na notranjo steno pokopališke kapele, kaže na veliko čast.

Martin Pegeus von pillichgracz beider | Rechten doctor
gewester Thombschreiber | zu Salzburg ist sälliglich ge-
storben und | vor diesen Stain begrabn wordn am | 14 tag
des Monats — Am 15 — Jar so ist | auch Tugethaft züch-
tig und frumm frau Katarina Lobenstainin bemelts doctors
geweste und liebe andere Ehefrau, so bei gedachte doctor 6
eheliche Kinder getrage gestorbe am 17 tag des Mots

Im 1.5.5.4 Jar der sele G. f. p. g. s. a.¹³⁹

Martin Pegij iz Polhovega Gradca, doktor obojega prava in
dvorni pisar v Salzburgu, je blagoslovljen umrl in bil poko-
pan pred tem kamnom 14. dne meseca — v letu 15 — Prav
tako je umrla krepostna, čista in pobožna gospa Katarina
Lobenstein, omenjenega doktorja zvesta in ljubeča druga
žena, ki mu je rodila šest otrok, in sicer dne 17. maja v letu
1554.

N(jeni) duši n(aj bo) B(og) m(ilstljiv), a(men).

Na nagrobniku se nad križanim Kristusom pod stiliziranim baldahinom z dvema ro-
zetama razpenja krona oblakov. Levo pod Križanim je upodobljeno (Sveto?) mesto s
stolpi in drevjem, ob vzhodu razpela pa stoji Adamova lobanja. Na levi kleči bradati
moški v ogrinjalu, pred njim je na grbovnem ščitu izklesana krilata žival, pod njo se

Pegijev grb na
nagrobniku v steni
kapele Sv. Margarete
v opatiji Sv. Petra
v Salzburgu.¹⁴⁵

nahaja napis, ki je zaradi poškodovanosti težko berljiv.¹⁴⁰ Če je na grbu
res upodobljen netopir, kot je menil Polec, bi ta simboliziral Pegijevo
zanimanje za okultizem.¹⁴¹ Verjetneje je upodobljen Pegaz, t.j. krilati
konj iz grške mitologije.¹⁴² Ime mitološkega bitja bi se po prvih treh
črkah skladalo z latiniziranim priimkom nosilca. Podatkov o Pegijevem
grbu in morebitnem plemiškem naslovu v virih ni bilo mogoče najti,¹⁴³
čeprav je zanimivo, da ga konzistorialni zapisnikar (vsaj) v letih 1576,
1579, 1580 in 1582 naslavlja s predikatom »plemeniti mož« (*nobilis
vir*).¹⁴⁴ Desno od razpela kleči pokrita ženska s krznenim ogrinjalom in
rožnim vencem, pred njo pa šest golih otrok, nad katerimi se pne napis:
*Vixit honesta Deo, vivat nunc cespite vivo. Tecta mihi sex quae pignora
chara tulit.* (»Živel je častno v Bogu, naj zdaj živi pokrita z živo rušo.
Rodila mi je šest dragih otrok.«)

¹³⁹ WALZ, M., *Die Grabdenkmäler von St. Peter und Nonnberg zu Salzburg*, 1. oddelek, Salzburg, 1867.

¹⁴⁰ Razbrati je mogoče črki D. (*Doctor*) in P. (*Pegius*). Prim. KAVČIČ, F., *Znameniti Slovenci*; 34. Dr. Martin Virnik (Pegius, Pegeus), v: *Ljubljanski zvon*, let. 15, št. 7, 1895, 414.

¹⁴¹ Po ljudskem izročilu naj bi bil neviden tisti, ki ima pri sebi netopirjevo oko. Hkrati naj bi netopirje nabijali na hlevska vrata, da bi se obranili pred čarovnicami. POLEC, J., Pegius, v: *Slovenski biografski leksikon*, 2. zv., Ljubljana, 1952, 284.

¹⁴² Grško ime Πήγασος naj bi izhajalo iz besede πηγή, ki pomeni »vir« ali »izvir«.

¹⁴³ Redaktor avstrijskega mesečnika heraldične družbe »Orel« (»Adler«) je leta 1882 javno poizvedoval po »kakršnihkoli informacijah o grbu rodbine Pegius v. Pillichgraz«. Glej Monatsblatt der Heraldischen Gesellschaft »Adler«, št. 18 (1882), 72. WEITENHILLER, M. M. (*J. Siebmachers grosses und allgemeines Wappenbuch: Der salzburgische Adel*, 4. zv., 6. oddelek, Nürnberg, 1882, II) glede Pegijevega plemiškega naziva zapiše: »Dagegen ist es mir bei einigen Familien nicht klar geworden, ob sie wirklich adelig gewesen. So z. B. bei den salzburgischen Beamten: [...] besonders aber bei Dr. Jur. Martin Pegius von Pillichgraz. Ich fand über dessen Adel weder im Salzburger Regierungs-Archiv, noch im Wiener Adels-Archiv, ebensowenig im Haus-, Hof- und Staats-Archiv oder sonstwo auch nur die leiseste Andeutung. Das Prädikat spielt hier natürlich keine Rolle. Und gerade über einen etwaigen Adel dieses Dr. Pegius, der in vieler Beziehung ein interessanter Mann, dabei auch ein hochgelehrter Jurist gewesen, etwas Positives zu erfahren, wäre mir von Werth gewesen.«

¹⁴⁴ Konsistorial Protokoll, 1576, 1579, 1580, 1582, AES.

¹⁴⁵ Kjer ni navedeno drugače, je avtor fotografij Vid Žepič.

Pegijev nagrobnik
v steni kapele
Sv. Margarete
v opatiji Sv. Petra
v Salzburgu.
Fotografiral:
N. Urban / Erzabtei
St. Peter, Salzburg,
2023.

Relief moža na levi strani nagrobnika je edina znana ohranjena upodobitev Martina Pegija. Ta je bila napravljena še za njegovega življenja, saj je dal nagrobnik postaviti leta 1554 ob smrti prve žene. Letnica Pegijeve smrti na nagrobniku ni navedena, kar kaže, da ob smrti ni imel potomcev, ki bi poskrbeli za dopolnitev letnice. Za dan njegove smrti je navedena številka 14, kar bi lahko nakazovalo, da je kot prepričan numerolog že ob postavitvi nagrobnika skušal predvideti dan svoje smrti.

Glede Pegijevega družinskega življenja vemo, da mu je 17. maja 1554 umrla prva žena Katarina Lobenstein, s katero sta imela vsaj šest otrok, ki pa niso preživeli otroštva.¹⁴⁶ Še pred letom 1557 se je poročil z Beatriko, hčerjo Michaela Krautwadla, zdravnika in knežjega svetnika v Burghausnu.¹⁴⁷ Pegijeve spise je dedoval nečak njegove druge žene Zaharija Krautwadt.¹⁴⁸ Drugih podatkov o Pegijevemu sorodstvu ni.¹⁴⁹ Kot poroča Mayr, je Pegij že leta 1565 pri konzistoriju »položil«¹⁵⁰ svojo oporoko, ki pa je v salzburškem deželnem arhivu na žalost ne hranijo več.¹⁵¹

Omembe Martina Pegija so v starejši literaturi sorazmerno skope. Valvasor je Pegija (*Pegeus*) v dodatku k šesti knjigi Slave Vojvodine Kranjske opisal kot »Kranjca po rodu, doktorja obojega prava, zelo učenega moža, ki ga še danes navajajo mnogi pravniki«. ¹⁵¹ Dolničar omenja, da je bil Pegij po narodnosti Nemec, po rodu Kranjec in da

¹⁴⁶ Frank-Beamtenkartei-Peggus (SLA).

¹⁴⁷ PEGIUS, M., *Dienstbarkhaiten, Stättlicher vnnnd Bäurischer Erbaigen / güter*, Ingolstadt, 1558, CXVII.

¹⁴⁸ Zapisnik dvornega sveta f. 312 z dne 9. junija 1592 (navedek po: POLEC, J., Pegius, v: *Slovenski biografski leksikon*, 2. zv., Ljubljana, 1952, 282).

¹⁴⁹ HOPPMANN, J. G. H. (*Melanchtons Astrologie. Der Weg der Sternwissenschaft zur Zeit von Humanismus und Reformation*, Wittenberg, 1997, 108) zmotno navaja, da naj bi bil v nizozemskem Kampnu rojeni katoliški teolog Albert Pegius (pravilno: Pighius) (1490–1542), avtor številnih astroloških del, prednik Martina Pegija.

¹⁵⁰ MAYR, J. C., *Geschichte der salzburgischen Zentralbehörden von der Mitte des 13. bis ans Ende des 16. Jahrhunderts*, v: *Mitteilungen der Gesellschaft für Salzburger Landeskunde*, let. 66, 1926, 18.

¹⁵¹ VALVASOR, J. W., *Die Ehre des Herzogthums Krain*, 6. knjiga, 2. zv., Nürnberg, 1689, 347: »*Martinus Pegeus*, von Geburt ein Crainer, ist ein gar gelehrter Mann und beyder Rechten *Doctor*, auch ums Jahr 1560 Ertz-Bischöflich-Saltzburgischer Rath gewesen, den noch heut manche Juristen citiren, sintemal diese nachbenannte vier anschnliche Bücher, so von seiner Feder aus- und in Druck gegangen, eine tiefe *Erudition* in Rechten gnugsam ausdrucken: 1. *Liber de Servitutibus*, so im Jahr 1557 ans Licht gekommen und Alberto, Hertzogen in Bayern, dedicirt ist. Dieses Buch ist nachmals auch verteutschet und also intitulirt worden: *Martini Pegei, I. U. D. Dienstbarkeiten Städtischer und Bäurischer Erbeigen-Güter*. In Folio. Gedruckt zu Ingelstadt M D LX. 2. Ein Tractat *De Iure emphyteutico*, so gleichfalls im Jahr 1557 herausgekommen und seinem Schwagern, Herrn Leonardo von Sigersdorff, Hauptmann in Bischofflagk, übereignet (oder dedicirt) worden. 3. Ein Buch, dessen Titul ist *Tyrocinia Consiliorum* und im Jahr 1564 gedruckt. Welches der Author denen *Praesidibus, Praefectis & Primatibus Carnioliae* (denen *Praesidenten*, Verordneten und sämtlichen Ständen in Crain) in der *Dedication* gedenckt, er habe darum die Zuschrift an Sie gestellt, daß es nicht mögte das Ansehn gewinnen, als ob er gegen seinem Vaterlande undanckbar wäre. Angeblickt solches diese seine eigene Lateinische Zeilen ausführlicher anzeigen: *Bibliothecam augere cupiens hoc quantulocunque opusculo, ansam vobis scribendi arripui, ut & apud vos mei memoriam aliqualem relinquerem & gratum animum erga patriam meam significarem &c. multa mihi hactenus impedimento fuerunt, quo minus quae debueram patriae praestiterim: cum enim exterae nationes mox ab incunabulis me recepissent, aluissent, atque indies magis ac magis ad feliciora promoverissent, factum est, ut eis quasi alumnus debitas referendo gratias, quantum vires sufficiebant, mea studia impenderim, atque apud eas, tanquam apud Sirenios scopulos consenuerim. Ipsae namque mihi vires, mores, honores & dignitates dederunt, atque ita me sibi obligatum reddiderunt, ut non licuerit sine magno dedecore & nota ingratitude, hinc discedere, multò minus patriae, quae vitam dederat, praesertim inservire &c., attamen ne natali solo hucusque prorsus defuisse, ingratusque existisse viderer, inter alia studia privatorum obeundorum officiorum, quaedam parerga calamo exaravi & in publicum dedi, quibus & exterarum nationum & patriae simul reipub. utcunque prodessem, reputans me sapientis officio viri functum esse, qui dum singularibus officiis duabus patriis subservire non potuerim, publicis parergis ambarum exprobrationes ingratitude antevertirem. Eadem ratione & haec tyrocinia consiliorum congeSSI atque evulgavi. Vobisque & toti patriae, dedicanda existimavi, nihil*

je bil rojen v Ljubljani leta 1508. Po Dolničarjevih besedah naj bi Pegija tuji narodi zaradi redkega dara razuma sprejeli že v zgodnjem otroštvu, pri čemer je iz dneva v dan napredoval ter nazadnje postal nadškofov svetovalec v Salzburgu. Poroča še, da je s svojo izjemno modrostjo, preudarnostjo in krepostjo zapustil številne sledi in umrl leta 1569 v 61. letu starosti. Navaja, da je objavil knjigo o služnostih, emfitevzi, poskuse pravnih mnenj ter razpravo o doti.¹⁵² Nemška leksikonografa Jöcher¹⁵³ in Zedler¹⁵⁴ navajata, da je bil vrhunec Pegijevega literarnega ustvarjanja okoli leta 1560. Omenjata večino njegovih danes znanih del, pri čemer Zedler ne omenja delnega prevoda Kodeksa, pripisuje pa mu traktat o pasjem pravu. Pohlin bistvenih novosti o Pegiju ne navaja, razen tega da – tako kot že Valvasor – omenja obstoj tako latinske kot nemške izdaje razprave o služnostih.¹⁵⁵ Erberg je Pegija štel med najpomembnejše pravne pisatelje 16. stoletja. Kot Pegijevo najbolj cenjeno delo izpostavlja prevod Justinijanovega kodeksa. Takoj za tem omenja h Kodeksu dodane Poskuse pravnih mnenj, ki jih je posvetil kranjskim deželnim stanovom.¹⁵⁶ Kranjski zgodovinar Hoff navaja, da je bil Martin Pegius, »J. U. D.« (*iuris utriusque doctor*), na Kranjskem rojen svetovalec salzburškega nadškofa, ki je leta 1557 napisal *Liber de servitutibus*. Ta knjiga naj bi

addubitando, ea & Vestrae Reipub. profutura &c. Ea ad vos mei monumenta ferre decrevi: ne quando videar patriae omnino ingratus obisse. Valete. Datae Salisburgi die 24. Januarii Anno à CHRISTO nato 1564. 4. Ein Buch de Iure & Privilegijs Dotium. Anno 1567.).

¹⁵² Martinus Pegius, natione Germanus, gente Carniolus, patria Labacensis, in lucem editus anno 1508. Fuit is, ut ipse de se fateatur, ab exteris nationibus ab incunabulis (ob raras animi dotes) susceptus ac indies magis atque magis ad feliciora promotus, demum Salysburgi ab Archiepiscopis in Consiliarium adlectus. Orbi exquisitae suae sapientiae, prudentiae et virtutis relinquens vestigia diem supremum clausit anno 1569, aetatis 61. Edidit: Librum de servitutibus, Ingolstadtii anno 1560, in folio. Tractatum de iure emphyteutico, anno 1557. Tyrocinium consiliorum, anno 1564. Tractatum de iure et privilegijs dotium, anno 1567. THALNITSCHER, I. G., *Bibliotheca Labacensis publica Collegii Carolini Nobilium*, 1715 (v rokopisu, kritična izdaja VIDMAR, L. (ur.), *Trubar, Hren, Valvasor, Dolničar. O slovesstvu na Kranjskem. Elektronska znanstvenokritična izdaja*, Ljubljana, 2012).

¹⁵³ JÖCHER, C. G., *Allgemeines Gelehrten-Lexikon*, Leipzig, 1751, 1344 s., s. v. Pegie.

¹⁵⁴ ZEDLER, J. H., *Grosses vollständiges Universal-Lexicon*, 5. zv., Leipzig, 1741, 99.

¹⁵⁵ POHLIN, M., *Bibliotheca Carnioliae, in qua reperiuntur scriptores, qui vel ipsi, vel eorum opera in Carniolia primam lucem aspexerunt*, v rokopisu, Narodna in univerzitetna knjižnica, Ms 171, 1799, 157: »Pegeus, seu Pegie (Martin) Carn. J. U. D. Salisburgensis Archiepiscopi ad an. 1560. Consiliarius, Academicus Labacensis, typis commendavit libr. a) De servitutibus, 1557 in fol. Dedicatum Alberto Duci Bavariae. Post modum in germanicum translatum produit sub hoc titulo: Mart. Pegiei. J. U. D. Von Dienstbarkeiten Städtlicher, und bauerischer Erbeigen-Güter. Ingolstadtii, MDLX mox Ratisbonae 1633 in fol. b) Tractatus de jure Emphyteutico. 1557. in fol. et sacero suo D. Leonardo de Sigersdorf, Capitaneo Locopolitano in Carniola dedicavit. Germanica translatio sic inscribitur: Von Erb-Bau-Recht. Cod. Justiniani de Jure Emphyteut. c) Tyrocinia Consiliorum, 1564, quo grati in suam Patriam animi contestandi gratia Praesidibus, Praefectibus, et Primatibus Carnioliae dedicavit. d) Tractatus de Jure et privilegijs dotium, 1467 et Francofurti 1733 recusus. e) Tractatus de jure Retrachus in fol. laudat Thalberg in sua Epitome Carnioliae. f) De subhastationibus, oder von Gant-Recht ibid. Gl. tudi DIMITZ, A., *Bibliotheca Carnioliae*, Laibach, 1862, 40 s.

¹⁵⁶ ERBERG, J. K., Versuch eines Entwurfes zu Einer Literar-Geschichte für Crain, 1825 (v kritični izdaji URŠIČ, M., *Jožef Kalasanc Erberg in njegov poskus osnutka za literarno zgodovino Kranjske*, Ljubljana, 1975, 91): »Als Jurist ist MARTINUS PEGIUS nicht zu übergehen; er gehört unter die Vorzüglichen Iuridischen Schriftsteller dieses Jahrhunderts. (*Etiam Pegius dictus vide Jöchers Gelehrtenlexikon pag. 1628.*) Ein geschätztes Werk von ihm ist das *Grossbuch der rechtlichen Satzungen des Hochlöblichsten, und Weltberühmtesten Kaiser Iustiniani* (: Codex Iustiniani:) | Gedruckt zu Ingolstadt durch Alexander, und Samuel Weissenhorn, Gebrueder ANNO MDLXVI. Pegius war seiner eigenen Erklärung nah grösentheils ausser Landes gewesen und Salzburgerischer Rarth, als er die jenem Coder beigegebundene *Tyrocinia Consiliorum Martini Pegii I V Doctoris, consiliarij Salisburgensis* ebenfalls MDLVI herausgab. Er hat dieselbe den Ständen Krains dediziert. »*Illustribus, generosis, nobilibus, ac strenuis viris, Dominis Praesidibus, praefectis, atque primatibus celeberrimae provinciae Carnioliae: Martin Pegius I. V. D. Reverendissimi Domini Salisburgensis a Concilio S. Am Schluss heisst es: Ea ad vos mei monumenta ferre dedi, ne quando videar patriae omnino ingratus obisse. Valete. Data Salisburgi die XXIII Januarii. Anno a Christo nato M.DLXIII.* (In der Lustaller Bibliothek).«

bila nato prevedena v nemščino leta 1560 in natisnjena v Ingolstadt. ¹⁵⁷ Omenja še razpravo o emfitevzi, poskuse pravnih mnenj in razpravo o doti. Kaže, da je Hoff v celoti povzel Dolničarjeve podatke. Zgodovinar, topograf in književnik Richter piše, da so kranjski operosi Pegija imenovali za kranjskega Balda, ¹⁵⁸ vendar svoje trditve žal ni podprl z virom. ¹⁵⁹ Nemški geograf in matematik Günther izpostavlja pomen Knjige o rojstnih urah, kjer naj bi Pegij v uvodu poudaril skrb za didaktično obdelavo aritmetike, astrologije in zemljemerstva. ¹⁶⁰ Bavarski leksikonograf Kobolt je podčrtal Pegijevo ukvarjanje s teologijo. ¹⁶¹ Odmeve Pegijevega literarnega ustvarjanja beležimo do sredine 18. stoletja. Pegijevo delo o retraktni pravici je kot osrednjo avtoriteto na tem področju v svojih pojasnilih k Bavarskemu civilnemu kodeksu izpostavljal in navajal njegov urednik Kreittmayr. ¹⁶² Pegija omenjajo še nekateri zgodovinarji v splošnih (pravno) zgodovinskih in leksikonografskih pregledih, ¹⁶³ vendar bistvenih novosti, glede na dotedanjo literaturo, ne navajajo.

¹⁵⁷ Martin Pegius, J. U. D. ein geborner Krainer, Erzb. Salzb. Rath, schrieb *Liber de Servitutibus* 1557. Dieses Buch ward ins deutsche übersetzt, und betitelt: *Martini Pegii J. U. D. Dienstbarkeiten städtlicher und baurischer Erb-Eigengüter in Folio* 1560, zu Ingolstadt gedruckt. *Martini Pegii J. U. D. de jure Emphyteutico* 1557. oder Erbbaurecht, neu aufgelegt 1719. zu Frankfurt und Leipzig durch Martin Hagen, Buchhändler zu Regensburg; dann *Tyrocinia Consiliorum* 1564. und *De Jure & Privilegiis dotium* 1567. HOFF, H. G., *Historisch-statistisch-topographisches Gemälde vom Herzogthume Krain, und demselben einverleibten Istrien, etc.*, 3. del, Laibach, 1808, 131.

¹⁵⁸ Baldus de Ubaldis (1327–1400) je bil poleg Bartola eden najpomembnejših italijanskih komentatorjev.

¹⁵⁹ RICHTER, F. X., Zur Literargeschichte der Krainer. Martin Pegius, v: *Archiv für Geschichte, Statistik, Literatur und Kunst*, 27. August 1827, 567 s. Gl. tudi RADICS, P., Martin Pegius aus Krain, ein juridischer Schriftsteller des XVI. Jahrhunderts. Bibliographische Skizze, v: *Verhandlungen und Mittheilungen der juristischen Gesellschaft in Laibach*, 2. zv., Laibach, 1866, 183, in ROZMAN, J., Martin Pegius, rojen Ljublančan in slaven pravdoznaneč, v: *Drobtince za novo leto 1854*. Učiteljem in učencom, staršem in otrokom u poduk in kratek čas, Celovec, 1854, 111: »Pisal je tako dosledno in bistroumno, da dolgo časa so pravdoznanci iz njegovih knjig zajemali svojo učenost; pa tudi toliko lepo, da Ljublansko učeno društvo, katero se je pod imenom »operosi« osnovalo, mu je dalo priimek Krajnski Balde.«

¹⁶⁰ GÜNTHER, S., Pegius, v: *Allgemeine Deutsche Biographie*, 1887, 318.

¹⁶¹ KOBOLT, A. M., *Lexikon bayerischer Gelehrten und Schriftsteller bis zum Ende des siebzehnten Jahrhunderts*, Landshut, 1825, 224. Geslo se glasi: »Pegius, Martin, ein Rechtsgelehrter, aus Pillingretz in Crain gebürtig, um die Mitte des 16ten Jahrhunderts. Er hatte sich 1551 zu Ingolstadt die Doktorwürde in beiden Rechten ertheilen lassen, da er schon bei dem Erzstifte Salzburg als Syndikus in Diensten stand, wurde in der Folge zum Salzburgerischen Hofrath und Assessor bei dem Konsistorium ernannt und starb auch daselbst. Ausser der Rechtswissenschaft war er auch in dem theologischen Fache trefflich bewandert, und übersetzte viele juridische Schriften aus dem Latein in das Deutsche« [sledi navedba del].

¹⁶² KREITTMAYR, W. X. A., *Anmerkungen über den Codicem Maximilianum Bavaricum Civilem*, 4. del, München, 1765, 1520.

¹⁶³ DIMITZ, A., *Geschichte Krains von der ältesten Zeit bis auf das Jahr 1813. Mit besonderer Rücksicht auf Kulturentwicklung*, 2. del, Laibach, 1875, 309; LUSCHIN VON EBENGREUTH, A., *Handbuch der österreichischen Reichsgeschichte, Geschichte der Staatsbildung, der Rechtsquellen und des öffentlichen Rechts*, Bamberg, 1896, 364 s; WESENER, G., *Einflüsse und Geltung des römisch-gemeinen Rechts in den österreichischen Ländern in der Neuzeit (16. bis 18. Jahrhundert)*, Wien, Köln, 1989, 50; MURKO, V., O starejših slovenskih pravniki I., v: *Pravnik*, št. 40, 1985, 228–229; MURKO, V., Starejši slovenski znanstveniki in njihova vloga v evropski kulturni zgodovini, v: *Zbornik za zgodovino naravoslovja in tehnike*, Ljubljana, 1973, 15 (avtor navaja, da je bil Pegij »kancler solnograškega nadškofa«). Gl. tudi KRAMML, Peter F., Pegius, v: MITTERMAYER P., SPÄNGLER, H., *Salzburger Kulturlexikon*, Salzburg, Wien, 2019, 475.

4

Dela

Pegij je med leti 1557 in 1566 spisal vrsto pravnih del, nato pa se je ukvarjal z astrologijo, govorništvom in morda celo zdravilstvom.¹⁶⁴ Dražbeno pravo, Knjiga o zeliščih in spis O pasjem, golobjem in kokošjem pravu ostajajo avtorsko sporna dela, saj so bila Pegiju pripisana v 17. oziroma v prvi polovici 18. stoletja.¹⁶⁵ Münchenski dvorni bibliotekar Andreas Felix von Oefele je leta 1751 omenjal Pegija v biografskem popisu bavarskih zdravnikov, kar Pegij seveda ni bil. Oefelejev zapis je zanimiv tudi zato, ker mu (poleg avtorstva nemškega prevoda Justinijanovega kodeksa) pripisuje delo o notariatu in nemškem govorništvu (»Notariat und Teutsche Rhetoric«),¹⁶⁶ ki je leta 1578 izšlo v Frankfurtu na Majni.¹⁶⁷ Dela, ki so predmet podrobne analize v nadaljevanju, so z izjemo Poskusov pravnih mnenj in spisa O tropih in figurah pisana v nemškem jeziku. Pred predstavitvijo posameznega Pegijevega dela je izpisan in preveden njegov celoten naslov. Prav tako v sledeči prikaz z namenom ilustracije načina Pegijevega pisanja vključujem prevedene izseke bistvenih izsekov iz analiziranih del. Navedki rimskopravnih in občepравnih virov, ki jih je Pegij navajal v izvirniku, so v prevodu navedeni po konvencijah, ki so danes značilne za romanistične študije.

¹⁶⁴ Prvi popis Pegijevih del je pripravil GLONAR, J., Martin Pegius (Pegie, Pegeus) iz Polhovega Gradca (Iz delavnice Slovenskega bijografskega leksikona), v: *Ljubljanski zvon*, let. 43, št. 11, 1923, 691–697.

¹⁶⁵ Poleg popisanih del naj bi bil po mnenju Lentnerja (Gesellschaft für Salzburger Landeksunde, v: *Salzburger Chronik*, št. 282, 11. december 1915, 5) Pegij tudi avtor izgubljene knjige »Magije števil« (Magie Der Zahlen). Knjige o Magiji števil mi ni uspelo najti.

¹⁶⁶ *Notariat vnd Rhetoric Teutsch / Wes einem Notarien / Redner oder Schreiber / aller Practic / Handlung vnnnd Commission / inn allen Sachen / Contracten / vnd Verbriefungen zuwissen / zu betrachten / zuuverstehen / vnd fürzunemen sei*. Ker je delo (po meni znani) prvi izdaji izšlo že leta 1538, je Pegijevo avtorstvo – če upoštevamo, da je bil rojen leta 1519 – bržkone izključeno.

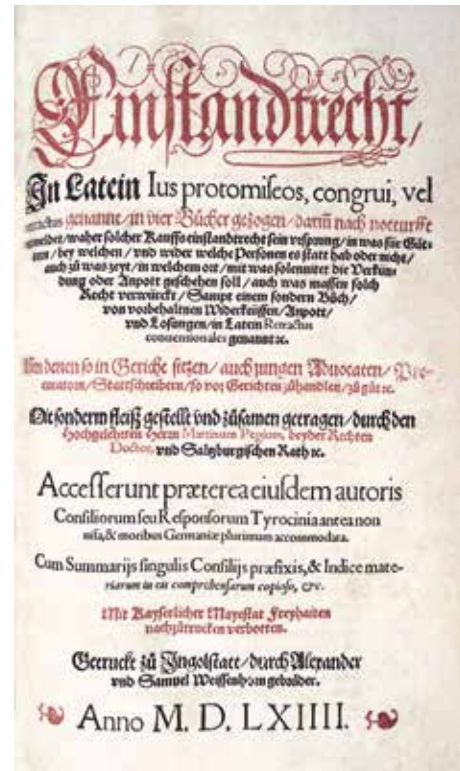
¹⁶⁷ EDER, E., *Ärzte-Biographien (Albert Menzel – Martin Pegius) aus dem Elenchus quorundam Bavariae medicorum des Münchner Hofbibliothekars Andreas Felix von Oefele*, Nürnberg, 1967, 110 s. Gl. tudi str. 157. Oefeleju je sledil tudi KOBOLT, A. M., *Lexikon bayerischer Gelehrten und Schriftsteller bis zum Ende des siebzehnten Jahrhunderts*, Landshut, 1825, 224.

Naslovna stran
prve izdaje Pegijeve
razprave
O retrakti pravici
(1556).

Naslovna stran
Pegijeve razprave
O retrakti pravici,
ki so ji dodani
Poskusi pravnih
mnenj
(1564).

Naslovna stran
Pegijeve razprave
O retrakti pravici
(1596).

Naslovna stran
Pegijeve razprave
O retrakti pravici
(1720).

4.1

O retraktni pravici (1556)

IVS PROTHOMISEOS
sive congrui.
Einstandrecht.

Wie die nächst Gesypten freünd des Verkauffers / an die
keüff steen / vnd die verkaufften Gütter / so von jrem ge-
schläch / Namen vnd stammen herrürendt / ablösen mügen.

Durch *Martinum Pegium* Baiden Rechten Doctorn /
Saltzburgerischen Thummsyndicum beschriben.

Vormals nye im truck gesehen.

Cum Gratia & Priuilegio.

IVS PROTHOMISEOS
sive congrui.
Pravica vstopa v pogodbo.

O tem, kako lahko najbližji prodajalčev sorodnik¹⁶⁸ vstopi
v nakup in odplača prodano premoženje, ki izvira
iz njihovega rodu, imena in porekla.

Napisal Martin Pegij, doktor obojega prava, salzburški
kapiteljski sindik.

Še nikoli prej videno v tiskani obliki.

Z milostjo in privilegijem.

Predmet obravnave Pegijevega prvega natisnjenega pravnega dela je t. i. retraktna pravica, ki jo prevede z nemškim izrazom Einstandrecht (tudi Einstandtrecht),¹⁶⁹ torej dobesedno »pravica vstopa« (v pogodbo).¹⁷⁰ Čeprav jo uvrščamo med značilne institute fevdalne družbe, jo je skušal Pegij postaviti v rimskopravni okvir, kar je razvidno že iz latinskega nadnaslova: *Ius protomiseos sive congrui*.

Članstvo v soseskah kot najožjih krajevnih avtonomijah na podeželju je bilo v fevdalni družbi povezano z (užitno) lastnino obdelovalcev (kmetov), temelječo na dednem kmečkem zajmu. V primeru prodaje zemljišča, ki ga je imel kmet v dednem zajmu, je bilo treba članu iste skupnosti dati prednost pri nakupu pred tistim, ki naj bi v tako skupnost vstopil kot prišlek.¹⁷¹ V ta namen se je izoblikovala retraktna pravica, ki je članu neke skupnosti dala možnost, da nepremičnino, ki jo je drug član iste skupnosti prodal nečlanu, pridobi nazaj (»nazaj potegne«, od »*re-trahere*«) s tem, da nečlanu povrne kupnino in stroške nakupa.¹⁷² Pegij je vsebino retraktne pravice opisal ob

¹⁶⁸ Dobesedno »prijatelj«. Kot je razvidno iz izvajanja v osrednjem delu spisa pa izraz die »nächst Gesypten freünd« označuje najbližjega sorodnika.

¹⁶⁹ DOLENC, M. (*Pravna zgodovina za slovensko ozemlje*, Ljubljana, 1935, 158) izenačuje pojma retraktna pravica in »Einstands- oder Näherrecht«. BABNIK, J., (*Nemško-slovenska pravna terminologija*, Dunja, 1894, 222) je Einstandrecht prevajal kot »pravica uteze« ali »utezna pravica«, pri čemer je prevod prevzel po delu *Juridisch-politische Terminologie für die slavischen Sprachen Oesterreichs*, Wien, 1853, 159.

¹⁷⁰ V pravnih razpravah učenih juristov se pravica imenuje *iūs prothomiseos*, *iūs congrui*, *iūs retrahendi*, *iūs retractus*. PE-GIUS, M., *Ius prothomiseos sive congrui*, Augsburg, 1556, Der Erst Thail.

¹⁷¹ VILFAN, S., *Pravna zgodovina Slovencev*, Ljubljana, 1961, 238 s.

¹⁷² Ibid., 239; OGRIS, W., Retraktrecht, v: *Handwörterbuch zur deutschen Rechtsgeschichte*, 4. zv., Berlin, 1990, 950; MITTEIS, H., LIEBERICH, H., *Deutsches Privatrecht*, 1978, 104 s.

naslonitvi na rimskopravni institut predkupne pravice (*ius protomiseos*) in povzel nje-
no ureditev v Fevdnih knjigah (*Libri feudorum*),¹⁷³ ki so bile sestavni del srednjeveške
pravne zbirke *Corpus iuris civilis*:

Der Kaufs Estand hat bey den Rechtgeleerten / auch
inn der gemain / manicherlay namen / die Rechtgeleerten
nennen es etlich *ius prothomiscos*, etlich *ius congrui*, etlich
ius retrahendi, etlich aber *ius retractus* &c. In der gemain
nennens etlich / Estandrecht / etlich den Vorkauf / etlich
die Ablösung / etlich aber das Abtreiben etc. Man nenne des
nu wie vnd man will / So hat es an im selbs die würckung /
vnnd Rechtliche-freyhait / das der verkauffer sein vnbeweg-
lichs gut / daß er fail sprechen will / schuldig ist seinen
nächsten blütfreunden anzubieten / Oder wa er dasselbig
ausser des anbotts aim frembden verkaufft hette / Das alß-
dan dieselben seine nachste blütfreunde mögen an den kauf
stehn / vñd vom kauffer den beschloßnen kauff / gegen be-
zahlung seiner außgegebner kauffsumma / an sich nemen. *Ita
colligitur ex mente. L. Sancimus. de iure prothomiscos.*¹⁷⁴

Pravica do vstopa v pogodbo ima v spisih pravnih učenjakov
pa tudi na splošno različna imena. Nekateri ji pravijo *ius
prothomiscos*, drugi *ius congrui*, tretji *ius retrahendi*, spet
četrti *ius retractus* itd. Na splošno ji pravimo pravica do vsto-
pa v pogodbo (Estandrecht), predkup (Vorkauf), odveza
(Ablösung), odgnanje (Abtreiben). Imenuje naj se tako, kot
je komu volja, zajema pa ta pravica učinek in upravičenje, da
mora prodajalec svojo nepremičnino, ki jo želi prodati, po-
nuditi svojim najbližjim krvnim sorodnikom. Če bi jo prodal
tujcu, imajo njegovi najbližji sorodniki možnost, da vstopijo
v kup in od kupca prevzamejo sklenjeno pogodbo od kup-
ca, proti plačilu kupnine, ki jo je kupec izplačal. To izhaja iz
smisla zakona *Lex Sancimus de iure prothomiseos*.¹⁷⁵

Med znane oblike retraktnih pravic so šteli rodbinski retracts (*retractus ex iure consan-
guinitatis*), stanovski retracts (*retractus ex iure incolatus*), sosedski retracts (*retractus ex
iure vicinitatis*), gosposčinski retracts (*retractus ex iure dominii directi*)¹⁷⁶ in solastniški
retracts (*retractus ex iure congrui*). Pegij se je osredotočil na obravnavo rodbinskega
retracta, pri čemer je razpravljal o predmetu in upravičencih retraktne pravice, o rokih
in načinu njenega uveljavljanja, višino in obseg odškodnine, ki jo mora retraktni upra-
vičenec plačati kupcu, morebitno kolizijo retraktnih upravičencev, izgubo retraktne
pravice; vrste pogodb, kjer retraktna pravica ni mogoča, ter možne obide uveljavljanja
retraktne pravice prek darilne ali menjalne pogodbe. V razpravo je vključil občeppravna
in na Solnograškem ter Bavarskem veljavna partikularnopravna pravila.

Razpravo o retraktni pravici je Pegij napisal, kot poudarja sam, v »navadnem«
jeziku, torej v nemščini. V uvodu utemeljuje, da se je pisanja v domačem jeziku lotil s poseb-

¹⁷³ *Ius protomiseos* je običajno nastala na temelju dodatnega dogovora (*pactum adiectum*) pri kupoprodajni pogodbi, pri če-
mer je moral kupec pred ponovno prodajo o svoji nameri obvestiti prvega prodajalca. Če je obvestilo izostalo, je imel prvi
prodajalec zoper kršitelja predkupne pravice tožbo *actio venditi* na povračilo interesa. Gl. npr. Herm. D. 18, 1, 75 in Paul.
D. 19, 1, 21, 5: *Sed et si ita fundum tibi vendidero, ut nulli alii eum quam mihi venderes, actio eo nomine ex vendito est, si
alii vendideris.* (»Če pa sem ti tako prodal zemljišče, da ga ne boš prodal nikomur drugemu kot meni, mi pripada tožba iz
prodaje, če ga prodaš drugemu.«) Več o tem institutu gl. HONSELL, H., MAYER-MALLY, T. SELB, W., *Römisches
Privatrecht*, Berlin, Heidelberg, New York, London, Paris, Tokyo, 1987, 321.

¹⁷⁴ PEGIUS, M., *Ius prothomiseos sive congrui*, Augsburg, 1556, Der Erst Thail.

¹⁷⁵ *Lex Sancimus* je bila konstitucija cesarja Friderika II., ki je postala del Fevdnih knjig. Celotno besedilo konstitucije nava-
ja CUJACIUS, J., *Cujacii operum tomus secundus*, Napoli, 1722, 1340–1342.

¹⁷⁶ Gre za fevdalčno pravico, da vstopi v kupno pogodbo in tako »potegne nazaj«
tisto zemljišče, ki ga je uživalec dednega
zajma prodal drugemu. VILFAN, S., Agrarna premoženjska razmerja, v: *Gospodarska in družbena zgodovina Slovencev,
Zgodovina agrarnih panog*, Ljubljana, 1980, 442.

nim ozirom na potrebe »navadnega moža« (»der gemain Mann«) na pobudo bavarskega prijatelja, pri čemer takoj ovrže misel, da bi izbiri tega jezika botrovalo njegovo neznanje latinščine ali delomrznost. Izbiro jezika podkrepi z izkušnjo, ki jo je pridobil med službovanjem v Mühldorfu in Salzburgu. Videl je, da se »navadni ljudje« glede retraktne pravice pogosto pravdajo in da jim pri tem nastajajo veliki stroški, čemur botruje predvsem neznanje oziroma nemarnost njihovih polučeni pravdnih zastopnikov. Celo sodniki, ki o tej pravici niso brali, naj bi zavračali zahteve retraktnih upravičencev, ker se niso zavedali njenega pomena.¹⁷⁷

Ker je razprava že sedem let po prvem izidu pošla, je drugo izdajo dopolnil in jo na nekaterih mestih popravil. Kot ugotavlja v posvetilu k drugi izdaji, je težavnejša vprašanja v prvi izdaji obdelal preskopo, saj je bralce, ki niso pogledali drugih knjig na to temo, vodil k napačnim sklepom. V novi izdaji, ki ji je dodan obsežen register in je v osrednjem delu opremljena z marginalnimi rubrikami, je snov razdelil na štiri knjige in ji dodal novo poglavje o pridržani predkupni pravici.¹⁷⁸ Naslov druge izdaje se glasi:

Einstandtrecht /

In Latein *Ius protomiseos, congrui, vel retractus* genannt / in vier Bücher gezogen, dariñ nach notturfft vermeldet / wader solcher Kauffs einstandtrecht sein vrsprung / in was für Güttern / bey welchen / vnd wider welche Personen es statt hab oder nicht / auch zü was zeyt / in welchem ort / mit was solennitet die Verkündung oder Anpott geschehen soll / auch was massen solch Recht verwürckt / Sampt einem sondern Büch / von vorbehaltten Widerkeüffen / Anpott / vnd Losungen / in Latein *Retractus conuentionales* genannt etc.

Allen denen so in Gericht sitzen / auch jungen Aduocaten / Procuratorn / Stattschreibern / so vor Gerichten zuhandlen / zu gut etc.

Mit sonderm fleiß gestellt vnd zusammen getragen / durch den Hochgelehrten Herrn *Martinum Pegium*, bayder Rechten / *Doctor*, vnd Saltzburgischen Rath etc. *Accesserunt praeterea eiusdem autoris Consiliorum seu Responsorum Tyrocinia antea non uisa, & moribus Germaniae plurimum accommodata.*

Pravica vstopa v pogodbo.

V latinščini *ius protomiseos, congrui* ali *retractus* v štirih knjigah, v njih je opisano najnujnejše o tem, od kod izvira ta pravica do vstopa v kupno pogodbo, pri katerem blagu, pri katerih in zoper katere osebe obstaja, ob katerem času, na katerem kraju, s kakšno obličnostjo je potrebno izvesti razglas ali ponudbo in kako pravica zapade. Temu je dodana posebna knjiga o pridržanem ponovnem kupu, ponudbo in razvezo, kar se v latinščini imenuje pogodbeni retrakt itd.

Vsem, ki sedijo na sodišču, tudi mladim advokatom, prokuratorjem, mestnim sodnikom, tako tistim, ki so na sodišču ali na dvoru itd.

Napisano s posebno vnemo in zbrano po visoko učenem gospodu Martinu Pegiju, doktorju obojega prava in salzburškem svétniku. K temu so poleg tega dodani še poskuse njegovih pravnih mnenj ali odgovorov, ki prej še niso bila videna in so zvečine prilagojena nemškim običajem.

¹⁷⁷ PEGIUS, M., *Ius prothomiseos sive congrui*, Augsburg, 1556, I. stran uvoda: »Als were ich der Lateinischen sprach vnerfahren / vñ künde derhalb mein arbit in beschreibung grosser Lateinischer Bücher / wie es anderegeleerte thun / nit anlegen / oder als hette ich sunst nichts zuthun [...] in zeyt meiner wonung zu Mülldorff in Bairn / vnd volgendts bey dem hochlöblichen stift Salzburg / schier täglich gesehen / das der gemain Mann / ymmerdar von wegen der Kauffseinstand / vor den gerichtlichen Oberkaiten / zu krieg vnnd haderey gestanden / durch seinselbs vngeleichs anzaigen / auch durch der beystender lessigkait / das sy etwa der fachen züwenig nachgelesen / mit langwerender recht fertigung in grossen kosten gewachsen / vnnd zü weylen ainen vngeleichen abschied erkriegt.«

¹⁷⁸ Pridržano predkupno pravico (*retractus conuentionalis, pactum de retrovendendo*) je Pegij opisal kot pravico prodajalca, da od kupca vnaprej določenem času proti vnaprej določeni kupnini kupi stvar.

Cum Summarijs singulis Consilijis praefixis, & Indice materialium in eis comprehensarum copioso, etc.

Mit Kayserlicher Mayestat Freyhaiten nachzutrucken verboten.

Getruckt zu Ingolstatt / durch Alexander vnd Samuel Weissenhorn gebrüder.

Anno M. D. LXIII.

S predloženimi povzetki posameznih pravnih mnenj in kazalom vsebine, ki je posebej obširno.

Prepovedano ponatisniti na temelju svoboščin cesarskega veličanstva.

Tiskano v Ingolstadt, pri bratih Aleksandru in Samuelu Weissenhornu.

Leta 1564.

Spis O retraktni pravici je bil prvič natisnjen leta 1556 v Augsburgu, ponatisnjen v letih 1564 in 1567 v Ingolstadt, 1596 v Strasbourgu, 1717, 1720 ter 1727 v Regensburgu. V izdaji iz leta 1564 ji je kot adligat dodan latinsko pisan spis z naslovom »Poskusi pravnih mnenj« (*Tyrocinia consiliorum*).

4.2

O pravi in privilegijih dot (1558)

DE IVRE ET PRIVILEGIIS DOTIUM.

Recht vnd Freyhaiten
der Heüratgütter.

Für die Eheleüt / auch ander personen, so der heüratgütter
/ widerlegung / morgengaben / fertigung / *Parapherna-*
lien / vnnd anderer Heürathsgedinghalben / vorgericht,
oder / ausser gerichts zehandlen habend beschrieben.

Durch *Martinum Pegium* / beeder Rechten Doctorn /
Saltzburgerischen Thumbsindicum.

Jetzt erstmals in Truck außgangen.

Getruckt zu Ingolstatt durch Alexander vnd Samuel
Weissenhorn.

Mit Kaiserlicher Mayestat Freyhaiten auff sechs jar
nit nach zutrucken.

ANNO M.D.LIII.

O PRVU IN PRIVILEGIJH DOT.

Pravo in svoboščine
dote.

Napisano za zakonce in tudi druge osebe, ki se na sodišču
ali zunaj njega pravdajo zaradi dote, zaženila, jutrne, bale,¹⁷⁹
parafernalnega premoženja in drugih zadev zakoncev.

Po Martinu Pegiju, doktorju obojega prava, salzburškem
stolnem sindiku.

Sedaj prvič izšlo v tisku.

Natisnjeno v Ingolstadtu pri bratih Aleksandru in Samuelu
Weissenhornu.

Ponatisniti prepovedano šest let na temelju svoboščin
cesarskega veličanstva.

LETA 1558.

Pegij se je tudi spisa O doti lotil, ker so, kot pravi sam, pri »navadnih ljudeh« glede dote nastajale pravne zmote, ki so jim povzročale nepopravljivo škodo in sramoto.¹⁸⁰ Posvetil ga je svaku, doktorju obojega prava, Mihaelu Krautwadlu. V posvetilu, kjer navaja, da je »v navadnem jeziku« spisano delo namenjeno predvsem pobožnim, delovnim in ljubečim zakoncem ter svetovalcem, advokatom, prokuratorjem in upraviteljem sodišč,¹⁸¹ Pegij graja navado, da nekateri ženini gledajo le na velikost dote, ne pa na izbrankine duhovne in telesne kreposti. Z očitno kritičnim pogledom na tedanjo družbeno moralo poudarja, da bi se morali med sabo poročati tako bogati kot revni, saj da so tudi reveži ustvarjeni po Božji podobi. Pegij v spisu tudi poučuje očete, kako naj vzgajajo svoje hčere, da bodo dobre žene.

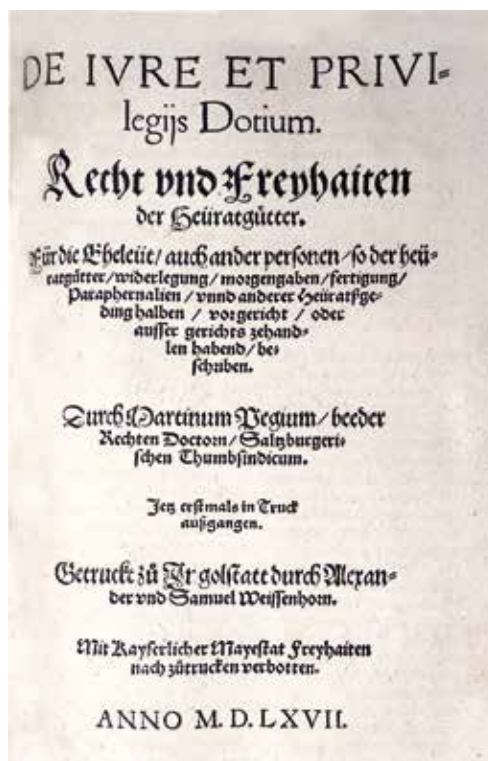
¹⁷⁹ Besedi »Fertigung« ali »Aufertigung« označujeta tisti del dote, ki je v naravi predstavljal nevestino obleko in opremo spalnice oziroma hiše. Ustrezata slovenskemu izrazu »bala«. Gl. GRIMM, J. in W., *Deutsches Wörterbuch*, 3. zv., stolp. 1554 (<https://www.woerterbuchnetz.de/DWB>, pridobljeno 15. 2. 2024).

¹⁸⁰ »Sich haben zu meinen zeiten / der Heuratgüter halben / Bey dem gemainen mann vil schädlicher jrrungen zügetragen / also / das oft manicher / vnberatschlagter sachen / sich aines Heüratguts wegen / in ainen tieffen Krieg / vnd Rechtfertigung eingelassen / vnd je vnderweylen ainen vngefügten handel geführt / dardurch er nit allain sich selbs / sonder auch seinen gegenthail zü vnwiderbringlichem verderben / vnd also gar von heußlichen ehren gebracht hatte / das dann menigklich zu erbarmen gestanden ist.« PEGIUS, M., *De ivre et privilegiis dotium*, Ingolstadt, 1559, predgovor.

¹⁸¹ »Den frummen züchtigen, fridsamen, vnd Eerliebenden Eheleüten, beeden Mann vnd Frawen, auch derselben getrewen Rathgebern, Aduocaten, Procuratorn, Verwaltern, vnd Anführern.« Ibid., posvetilo.

Naslovna stran
Pegijeve razprave
*O pravu in
privilegijih dote*
(1567).

Naslovna stran
Pegijeve razprave
*O pravu in
privilegijih dote*
(1717).

Naslovna stran
Pegijeve razprave
*O pravu in
privilegijih dote*
(1725).

Knjižna ilustracija
razprave
*O pravu in
privilegijih dote*
(1725) prikazuje
očeta (v sredini)
med prepuščanjem
hčerine dote
(bodočemu) zetu.

Podprt z navedki iz Digest in Bartolovih komentarjev je avtor doto opredelil takole:

Heüratgut ist / was ain Eefraw oder jhr vatter / jrem Eewirdt / oder desselbem vatter vberantwort oder verhaissen hat / oder des der Eemann für empfangen helt / es Sey in gelt oder grundstucke oder anderm werdt / von wegen der burden / vnd vnderhaltung des Eelichen standts. *Arg. L. v. §. peculium. ff. de pec. Barto. in Rub. ff. Solu. matri.* Dann wo kain ehe ist / daselbist auch kain heüratgut. *L. iij. ff. de iure dot. L. fi. C. de Dona. Propt. nup.* Sollich Heüratgut ist aber auff zwen weeg vnderschieden / vnd wirdet das erst *dos perfecticia* vätterlichs / das ander aber *dos aduenticia* Außlendigs Heüratgut genannndt.¹⁸²

Dota je tisto, kar zakonska žena ali njen oče prenese ali obljubi njenemu zakonskemu možu ali njegovemu očetu ali kar zakonski mož šteje za sprejeto bodisi v denarju bodisi v zemljiščih bodisi v drugi vrednosti zaradi bremen in vzdrževanja zakonskega stanu. D. 15, 1 in Bartol k D. 24, 3, 2. Kajti, kjer ni zakonske zveze, tudi ni dote. D. 23, 3, 3; C. 5, 3. Dota se deli na dve vrsti, in sicer je lahko poimenovana »po očetu (pridobljena)«, *dos perfecticia*, ali »(pridobljena) od drugih«, *dos adventicia*.

Sledi razprava o obeh temeljnih vrstah dote (*dos perfecticia* in *dos adventicia*),¹⁸³ o parafernalnem premoženju (*bona paraphernalia*),¹⁸⁴ o pridobivanju plodov pri obeh premoženjskih masah (dotalne in parafernalne) ter o obveznosti različnih subjektov (očeta, matere, brata, sina), da hčeri, sestri oziroma materi (ob ponovni poroki) naklonijo doto. Nato obravnava dednopravne posledice naklonitve dote (npr. v primeru poseganja v nujni delež in vštetje dote, *collatio dotis*), obljubo dote, možne oblike izigravanja upnikov z ustanavljanjem ali povečevanjem dote, darilo zaradi sklenitve zakonske zveze (*donatio propter nuptias*) in jutрно (Morgengabe).¹⁸⁵ Navedena vprašanja Pegij osvetljuje s primeri iz rimske in domače pravne kazuistike, kar kaže na njegovo vpetost v prakso. V drugem delu govori o privilegijih dote, kjer izpostavlja njihovih dvaindvajset pojavnih oblik. Ti kažejo na zahtevo rimskega in občepravnega reda, da naj bo ustanovitev dote čim bolj olajšana (t. i. *favor dotis*).¹⁸⁶ Tretji del spisa osvetljuje zahtevek na izpolnitev dote, premoženjska upravičenja na dotalnem premoženju, njegovo poslabšanje in izboljšanje ter jamčevanje v primeru škode, ki bi nastala na tem premoženju. Četrty del govori o obligacijskopравnih vidikih dogovora o ustanovitvi dote, zlasti o pomenu njegove kavze, peti del pa o zahtevku na vračilo dote (t. i. *actio rei uxoriae*) po prenehanju zakonske zveze.

Delo o doti je prvič izšlo leta 1558, nato 1559, 1566 in 1567 v Ingolstadt u ter 1717, 1719, 1720, 1726 in 1733 v Frankfurtu in Leipzigu.

¹⁸² Ibid., prvi del.

¹⁸³ Dota, ki jo je ustanovil nevestin oče, se je imenovala *dos perfecticia*, če jo je ustanovila žena sama ali kdo drug, pa se je imenovala *dos adventicia*.

¹⁸⁴ Parafernalno premoženje (παράφερνα – tisto, kar je onkraj dote) je bilo premoženje, ki ga je (svojepravna) žena po sklenitvi zakonske zveze obdržala v lastnem upravljanju.

¹⁸⁵ Ženitno darilo (zažnilo, darilo zaradi sklenitve zakonske zveze) je mož obljubil oziroma dal ženi z namenom, da bi ji to premoženje (poleg dote) nudilo socialno varnost v primeru njegove smrti. Ločeno od tega se je pod vplivom partikularnega prava izoblikovala še jutrna, ki jo štejejo kot pripoznalno darilo za telesno nedotaknjenost neveste (*pretium virginitatis*). Ta je bila mladoporočnici izročena po prvi poročni noči. VILFAN, S., *Pravna zgodovina Slovencev*, Ljubljana, 1961, 256.

¹⁸⁶ O tem STAGL, J. F., *Favor dotis. Die Privilegierung der Mitgift im System des römischen Rechts*, Dunaj, 2009.

Naslovna stran
Pegijeve razprave
O služnostih
(1558).

Dienstbarhaiten,

Stättlicher vund Bäwrischer Erbau-
gen/güterer vund gründlicher Verichte / wie die jrungen/so sich in
den Stätten/vund Märkten/von wegen Schmidmair/Wand/Dachtropffen/
Aufsehens/Taglichts/Sirgebäu/Aufgießens/Höher bäuens/Burdragens/Haim-
liche gesüchs/Pachofen/Hardstät/Haus oder hoffstät/Eingefalner gebäwen/Erdfels-
lers vnd anders ic. Auch auff dem Lande / von wegen Gangsteigs/ Straß/Viechtrieb/
Tränck/Wasserlaurung/Waid oder Blümgeluchs/Wasserschöpfens/Sandgrabens/
Steinprächens/Kalchbrännens/vnd dergleichen / vor Gerichten gülich oder Rechelich
züendeschaiden zütragen / vund durch die Partheyen / auff der Beschaw oder sonst/
fürgebracht / auch durch die oberkeit berathschlagt vund volgendes hingelegt/
oder mit erörterung verabschidet mügen werden. Allen denen so Gerichts-
uerwaltungen vnder handen züuerichten / Auch den Jungen Bur-
gern/Rathmannen/Stattschreibern/Gerichtschreibern/
Adnocaten/Procuratorem/vnd denen so vor Ge-
richten zühandeln haben/niglich züle-
sen/in die Teütsch sprach gericht/
vnd in drey vnderschiedlich
Bücher gestelt.

Hierinnen werden in disem Buch letztlich die Rechte vnd
Freyhaiten der Heiratsgüter/auch Bäwrecht/so man sunst Erb-
recht nendte/mit iren sundern Titeln begriffen.

Sampt ainem nuzlichen vnd gütten
Register versehen.

Solliches alles mit hunderm fleiß verteütscht/
Durch den Hochgelehrten Herren Martinum Pe-
gium/ baiden Rechten Doctorem ic.

Gedruckt zu Ingolstat durch Alexander vnd
Samuel Weyffenhorn gebüder.

Mit Kaiserlicher Mayestat Freyhaiten
nach zü trucken verbotten.

M. D. LVIII.

4.3

Služnosti mestnih in kmečkih dednih zemljišč (1558)

Dienstbarkhaiten, Stättlicher vnnd Bäwrisher Erbaigen / gütter vnnd gründtlicher Bericht / wie die jrrungen / so sich in den Stätten / vnnd Märckten / von wegen Schidmāuer / Wänd, Dachtropffen / Aufsehens / Tagliechts / Fürgebāw / Außgiessens / Höher bawens / Burdtragens / Haimlichs gesuchs / Pachofen / Hårdstät / Hauß oder hofstätt / Eingefalner gebāwen / Erdkellers vnd anders etc. Auch auff dem Lande / von wegen Gangsteigs / Straß / Viechtrib / Tränck / Wasserlaittung / Waid oder Blümgesuchs / Wasserschöpfpens / Sandgrabens / Stainprächens / Kalchbrännens / vnd derogleichen / vor Gerichten güttlich oder Rechelich zuentschaiden zutragen / vnnd durch die Partheyen / auff der Beschaw oder sonst fürgebracht / auch durch die oberkait berathschlagt vnnd volgendts hingelegt / oder mit erörterung verabschidet mügen werden. Allen denen so Gerichtsverwaltungen vnder handen zuuerrichten / Auch den jungen Burgern / Rathmannen / Stattschreibern / Gerichtschreibern / Aduokaten / Procuratorem vnd denen so vor Gerichten zuhandeln haben / nutzlich zu lesen / in die Teütsch sprach gericht / vnd in drey vnderschiedlich Bücher gestellt.

Hierinnen werden in diesem Buch letzlich die Recht vnd Freyhaiten der Heüratgüter / auch Bawrecht / so man sunst Erbrecht nendt / mit jren sundern Titteln begriffen.

Sampt ainem nutzlichen vnd guten Register versehen.

Solliches alles mit sunderm Fleiß verteütscht / Durch den Hochgelehrten Herren *Martinum Pegium* / baiden Rechten Doctorn etc.

Gedruckt zu Ingolstat durch Alexander vnd Samuel Weysenhorn gebrüder.

Mit Kaiserlicher Mayestat Freyhaiten nach zu trucken verbotten.

M.D.LVIII.

Služnosti mestnih in kmečkih dednih zemljišč. Dobro in temeljito poročilo o tem, kakšne zmote so se v mestih in trgih pojavljale v zvezi z mejnimi zidovi, stenami, kapmi, razgledom, dnevno svetlobo, verando, izlivanjem, gradnjo v višino, prenašanjem bremena, straniščem, krušno pečjo, hišo ali nepozidanim prostorom, porušeni stavbami, kletmi pod zemljo in drugimi zadevami, kot tudi na deželi zaradi pešpoti, vožnje, gnanja živine, napajanja, vodovoda, paše, nabiranja cvetja, zajemanja vode, kopanja peska, klesanja kamna, žganja apna in temu podobnem, o čemer se je odločalo pred sodišči po nepravdni ali pravdni poti, in sicer tiste, ki so jih predložile stranke neposredno ali pa so se glede tega obrnile po nasvet h gosposki, ki je glede tega sprožila preiskavo. Vsem tistim, ki upravljajo sodne zadeve, tudi mladim meščanom, mestnim svetnikom, mestnim pisarjem, sodnim zapisnikarjem, advokatom, prokuratorjem in tistim, ki delujejo pred sodišči, v koristno branje, napisano v nemškem jeziku, in razdeljeno na tri knjige.

V tej knjigi so nenazadnje zajeti tudi pravo in privilegiji dote in ter hasnovalna pravica, ki se sicer imenuje tudi dedna pravica, s posebnimi naslovi.

Opremljeno s koristnim in dobrim kazalom.

Vse to je s posebno skrbjo ponemčil visokoučeni gospod Martin Pegij, doktor obojega prava, itd.

Tiskano v Ingolstadt pri bratih Aleksandru in Samuelu Weyssenhornu.

Ponoven tisk prepovedan s svoboščino cesarskega veličanstva.

1558.

Znamenito Pegijevo razpravo o služnostih mestnih in kmečkih dednih zemljišč sestavljajo tri knjige. Prvo knjigo je Pegij posvetil bavarskemu vojvodi Albrehtu V. (1550–1579), ki se mu je zahvalil, da je smel dobrih dvajset let bivati na Bavarskem, kjer so mu čast izkazovali tako vojvoda kot njegovi podložniki.¹⁸⁷ Podobno kot že v razpravi O retraktni pravici tudi v tem delu v predgovoru poudarja, da sodnikom primanjkuje knjižnega gradiva, iz katerega bi se lahko učili, da pa hkrati ni bilo dovolj učenih advokatov in prokuratorjev, ki bi bili sposobni sami brati učene latinsko pisane pravne knjige. K pripravi knjige o služnostih v nemškem jeziku, za katero upa, da sedaj, ko je posvečena mogočniku, ne bo nemudoma raztrgana in pozabljena, so ga spodbudili praktiki.¹⁸⁸

Pred abecednim seznamom posameznih služnosti so te prikazane na pregledni »tabli služnosti« (»Tafel der Dienstbarkeiten«). Za obširnim registrom sledi prva knjiga, ki obravnava splošna načela služnosti. Avtor v tem delu opredeli pojem služnosti, pojasni njihovo delitev in razlikovanje služnosti kot stvarne pravice od obligacijskih dogovorov. Sledi opredelitev t. i. mešanih služnosti, med katere uvršča užitek, rabo in stanovanje. Pojasni pomen delitve na inominatne in nominatne (»nämliche und unnämliche dienstbarkeiten«), na deljive in nedeljive (»thailbaren und unthailbaren dienstbarkeiten«) ter na mestne in poljske služnosti (»von Stättischen vnnd Feltdienstbarkeiten«). Nato obravnava načine ustanovitve, subjekte in objekte služnosti, kvaziposest služnostne pravice, ovire pri ustanavljanju služnosti, vprašanje pogojev za priposestevanje služnosti tako po civilnem kot po kanonskem pravu, načine izvrševanja ter prenehanje služnosti.¹⁸⁹

Druga knjiga, ki obravnava služnosti na mestnih zemljiščih in njihove številne vrste, je posvečena knežjemu svétniku in kanclerju v Burghausnu, doktorju obojega prava Simonu Tadeju Ecku, ki je posredoval pri Pegijevi drugi ženitvi in začetkih njegove kariere v Salzburgu. Avtor je posvetilu dodal še osem latinskih verzov, ki jih je Ecku iz Mühltdorfa poslal že leta 1552. V tej knjigi Pegij razpravlja o služnostih prepovedi

¹⁸⁷ »Vnnd als ich bey mir selbs in gedächtenuß kommen / wie ich in E(uere) F(ürstliche) G(nade) Fürstenthumb Bayrn / von jugendt auff / vnnd vber zwaingig Jar gewonet / vnnd mich daselbs mit zimlichem wesen vnderhalten / Hab ich derhalb mich nit unbillich schuldig erkendt / gegen E. F. G. vnnd derselben vnderthanen / vmb die ersprießlichen wolffarten / so mir daselbs in vil weegzügestanden / mit disem werck danckbar zuerzaigen [...]« PEGIUS, M., *Dienstbarkeiten, Stättlicher vnnd Bawrischer Erbaigen/güter*, Ingolstadt, 1558, 2. str. posvetila.

¹⁸⁸ »Dann als ich mich / durch grosses / vnnd ohn vnderläßliches bitten etlicher personen / so nit allain Gerichtsverwaltungen vnder handen / Sonder auch vor Gerichten vil zü handeln haben / bereden lassen vnd vnderstanden hab / doch wider meinen willen / Die dienstbarkeiten der Stättichen vnd Bawrischen Erbaigen / in die Teutsch sprach zübingen / vnnd in die gemain zügeben. Hab ich züstundan vnnd im anfang des wärcks gedacht / wie dise mein arbeit / etwo von etlichen / nit vngeadelt / vnnd vnangestast beleiben / vnnd deßwegen aines gewaltigen Schutzherren bedürfften wurde / Damit dieselb nit so bald im ersten aufgang / errissen / erstört vnnd vnderdruckt / sonder erretter möchte werden.« Ibid., 2. str. posvetila.

¹⁸⁹ Za vsebino tega spisa, ki ga avtor omenja pod izrazom »Gradbeni red Martina Pegija« (»Die Bauordnung des Martin Pegius«), gl. tudi SCHEDENSACK, C., *Nachbarn im Konflikt. Zur Entstehung und Beilegung von Rechtsstreitigkeit um Haus und Hof im frühzeitlichen Münster*, Münster, 2007, 71 s. Navedena monografija obravnava zgodovino sodne prakse s področja služnosti v novoveškem Münsteru.

Naslovna stran
Pegijeve razprave
O služnostih (1596).
Kot avtor je zgoraj
naveden Caepolla,
Pegij je označen
za prevajalca.

Tabla služnosti
v Pegijevi razpravi
o služnostih (1596)
prikazuje vrste
osebnihi, stvarnih
in mešanihi služnosti
v nemškem
in latinskem jeziku.

Tafel der Dienſtbarkeiten.	
a Dienſtbar- keiten / Ser- uitutes,	b Ganz perſönlich / merè perſonales: Ex iure poſitiuo. Iuris gen- tium. Diuina ex Teſta- mento. { Veteri. Nouo. q Mit ja verfaßt / Aſſirma- tione. p Stät- tiſch / Vr- banæ. †† Ab- ſchlägig / Negati- uæ. F Be- nannt / In- nomina- tæ. E Zel- diſch oder Väw- riſch / Ru- ſicæ. L Unbe- nannt / In- nomina- tæ.
	c Ganz ſächlich / reales: r Höher barrens / Altiùs tollendi. s Dachtrauff zu laſſens / Stillicidij. t Träm einlegens / Tigni immit- tendi. u Aufwerffens oder gteffens / Pro- ijciendi. x Fürgebew / Protegendij. y Aufſehens / Proſpectus. z Taglichter / Luminum. * Durchtragens / Oneris ferendi. † Durchgangs od Zugägs / Aditus. A Mit höher barrens / Non altiùs tollendi. B Dachtropfen nie zulaffens / Stil- licidij. C Das Aufſehen nicht zu verba- ren / Ne proſpectui officiatur. D Das Taglichter nit zu verbarren. Ne luminibus officiatur. G Fußpfad / Itineris. H Weg oder Landſtraß / Viæ. I Trieb / Actus. K Waſſerleitung / Aquæductus. M Sandgrabens / Arenæ fodi- endæ. N Kalkbrennens / Calcis coquen- dæ. O Waſſerſchöpfens / Aquæ hau- ſtus. P Viehränck / Pecoris ad aquâ appulſus. Q Weidrecht oder Blumgeſuch / Iuris paſcendi.
d Gemischt / Mixtæ:	e Von einer Perſon zu einem Gut ſchuldig : ſi Perſonæ rei ſeruit. f Einer Perſonen von einem Gut ſchuldig : ſi Res perſonæ ſeruit. g Theilbar / diuidua. h Nießbrauch / Vſus fructus. i Gebrauch / Vſus. k Wohnung / Habitatio.
I Alle ſächlich Dienſtbarkeiten ſind entweder m Stät- wärend / Conti- nuæ. n Gleich als ſtät- wärend. Quali cōtinuæ. o Under- läſſlich. Discon- tinuæ.	

gradnje nad določeno višino, strešne kapi, odvodnjavanja deževnice na sosedovo zemljišče, nošenja oziroma naslanjanja tramu, opaža in lesa na sosedovo stavbo. Piše o služnostih gradnje na sosedovem zemljišču, razgleda, dnevne svetlobe, o poljskih služnosti ter o služnostih na stenah in zidovju, strehah, odkapih, vratih, dostopu, shrambi, dvorišču med stavbami, vodnjaku, cisternah in umivalnikih, kanalih za odpadno vodo, krušni peči, dimu, stopniščih, okenskih rešetkah, mostovžu in balkonu, vstavljenem tramu, mostovžu, mostovih, hišah in brveh, oknih, svetlobnicah, kaminih, stranišču, pomivalnem koritu, pralnici, skednju, opažu, hlevu, vhodu, vrtu, golobnjaku, gnojni jami, drevesih in o služnostih v zvezi z grobom.¹⁹⁰

Tretja knjiga, ki govori o poljskih služnostih, je posvečena Wolfu von Hohenfelden zu Aisterßhaim, cesarskemu svetniku, ki je bil poznavalec svobodnih umetnosti in filozofije ter s katerim se je Pegij spoznal v Linzu. Vsebuje tudi poslanico tastu, Mihaelu Krautwadlu, ki mu Pegij namenja izvod dela. Ta knjiga obravnava služnosti pešpoti, gonjenja živine, ceste, napeljave vode, spremembe odtekanja deževne ali hudourne vode, čiščenja stranišč, črpanja vode, napajališča za živino, paše, žganja apna in kopanja peska, uporabe zemlje ali zemljišča, kolibe, obdelovanja zemlje, sajenja rastlin, žetve žita in trgatve, kopanja rude. Omenja tudi služnosti, ki se tičejo reke, otokov, strug, vodnih naplavin, rečnih pristaniščih, nasipov, hudournikov, vodnjaka, ribolova, zraka in ognja.¹⁹¹

S svojim metodološkim pristopom v delu o služnostih je Pegij v zametkih že napovedal *usus modernus Pandectarum*, torej obdobje, ko so začeli juristi – praktiki vse bolj odstopati od besedila Justinijanove kodifikacije z namenom, da bi rimsko pravo napravili čim bolj uporabno za praktične potrebe. To je na področju prava zemljiških služnosti, katerih že po rimskem pojmovanju ni bilo omejeno število (*numerus clausus*), omogočalo nove dogmatične tvorbe. Tako, denimo, Pegij zapiše, da »četudi po zapisanem občem pravu ni dopuščeno imeti svetlobne odprtine, kadar ima nekdo pod zemljo klet, se taka pravica lahko opira na običaj ali navado.«¹⁹² Kljub temu ostaja Pegij še v veliki meri zvest glosatorskemu in komentatorskemu nauku.¹⁹³ Osebnost služnost tako

¹⁹⁰ Več o tem KRANJC, J., Martin Pegius in njegova razprava o služnostih, v: *Zbornik Pravne fakultete Univerze v Mariboru*, let. 3, št. 2, 2007, 178 ss.

¹⁹¹ Ibid., 184 ss.

¹⁹² PEGIUS, M., *Dienstbarkheiten, Städtlicher vnnnd Bäurischer Erbaigen / güter*, Ingolstadt, 1558, XLVIIIb: »Wiewol die gemainen geschribnen Recht / nit züllassen / wo ainer ainen Speißkäller / vnder der erdt hätte / das er müg auff die frey / ain liechtfenster hinein machen.« Gl. tudi ŽEPIČ, V., Zemljiška služnost kot pravnodogmatični model v obdobju *usus modernus pandectarum*, v: *Zbornik znanstvenih razprav*, let. 80, 2020, 163.

¹⁹³ Glosatorji so med zgolj osebne služnosti (*servitutes mere personales*) prištevali suženjstvo, saj naj bi suženj gospodarju »služil« na podoben način, kot služke zemljišče služi gospodujočemu. Da je bil suženj po rimskem pravu le premikajoča se stvar (*res se movens*), na kateri je imel gospodar lastnini podobno pravico (*dominica potestas*), ne pa pravice na tuji stvari (*in re aliena*), jih ni motilo. Šele Zasius (16. stoletje) in Mevius (17. stoletje) sta zavzela stališče, da srednjeveškega podložništva (nevoljništva) v osebnopravni razsežnosti ni bilo mogoče meriti s pravili rimskega suženjskega prava, temveč kvečjemu s pravili, ki so urejala razmerja med osvobojenici in patroni. Nasprotno je obveljalo za stvarnopravno plat podložništva, torej za tlako in različne dajatve, ki jih je bil podložnik dolžan gosposki. Ta vidik je bil romaniziran z izrazjem in miselnimi kategorijami rimskih zemljiških služnosti. ŽEPIČ, V., *ibid.*, 171 s.

Naslovna stran
Pegijeve razprave
o služnostih
(1719).

Naslovna stran
Pegijeve razprave
o služnostih
s knjižno ilustracijo
(1733).

v povsem glosatorski maniri izenačuje s podložništvom (nevoljništvom): »Osebnost je tista, ki jo je ena oseba dolžna drugi. Na ta način postane nekdo proti naravni prostosti podložen tujemu gospodu [...]. V našem času se te služnosti (dienstbarkeit) imenujejo nevoljništvo (leibaigenschaft)«. Vilfan v tej zvezi ugotavlja, da je Pegij ostal pri rimskopravnem pojmu servitut in da je »le v zmernem obsegu skušal kvalificirati razna specifična fevdalna razmerja, podobna servitutam, po rimskem pravu.« Sklene, da »formule, po kateri bi bilo moč pravico slovenskih kmetov na gmajni ali planini pravno opredeliti v duhu tedanje dobe, dejansko v Pegijevem delu o služnostih ni najti.«¹⁹⁴

Pegij je delo o služnostih v veliki meri povzel po latinskem spisu veronskega komentatorja Caepolle z naslovom *Tractatus de servitutibus tam urbanorum quam rusticorum praediorum*,¹⁹⁵ ki velja za največkrat ponatisnjeno pravno monografijo med 15. in 19. stoletjem.¹⁹⁶ Pegij je v posvetilu zapisal, da želi »preposlati odtis ponemčene knjige *De servitutibus urbanorum et Rusticorum praediorum*.«¹⁹⁷ Čeprav o »ponemčenju dela« (»verteutschung dises Wercks«) govori že v poslanici, je Pegij Caepollov spis navajal kot sekundarno literaturo.¹⁹⁸ Pegijeva razprava o služnostih resda ni izvirno delo, bi pa jo le stežka opisali zgolj kot prevod, saj h Caepollovemu besedilu dodaja precej svojih misli in pojasnil, ki jih je moral prilagoditi uporabi pravno slabo izobraženega bralca.¹⁹⁹ Po Kranjčevih ugotovitvah je delitev snovi v Pegijevem in Caepollovem delu v glavnem enaka, kajti Pegij je prevzel veliko večino Caepollovih naslovov poglavij.²⁰⁰

¹⁹⁴ VILFAN, S., Agrarna premoženjska razmerja, v: *Gospodarska in družbena zgodovina Slovencev. Zgodovina agrarnih panog*, Ljubljana, 1980, 445.

¹⁹⁵ O tem komentatorju gl. LANGE, H., KRIECHBAUM, M., *Römisches Recht im Mittelalter, Die Kommentatoren*, München, 2007, 843 ss.

¹⁹⁶ LIVER, P., Die vom 15. bis 19. Jahrhundert meistgedruckte juristische Monographie: *Bart. Caepollae Veronensis I. C. clarissimi Tractatus de servitutibus tam urbanorum quam rusticorum praediorum*, v: *Zeitschrift der Savigny-Stiftung für Rechtsgeschichte: romanistische Abteilung*, 99, 1982, 326–331.

¹⁹⁷ »[...] Hab ich meinem herrn hiemit ainen abdruck / des verdeutschten Büchs *De servitutibus urbanorum & Rustiorum praediorum*, sambt disem sendtschreiben vberschicken wöllen [...]« PEGIUS, M., *Dienstbarkheiten, Stättlicher vnnd Bäwrlicher Erbaigen / güter*, Ingolstadt, 1558, LXXV. Tudi v naslovu in poslanici govori o »ponemčenju« tega dela (»Solliches alles mit sonderm fleisz verteütscht [...]«; »[...] verteutschung dises Wercks«). Prim. SCHWESER, C. H., *Theatrum Servitutum oder Schauplatz der Dienstbarkeiten*, Nürnberg, 1709, v predgovoru piše, da je »stari Pegij že pred letom 1559 izdal ponemčeni traktat o služnostih.« (»[...] dem alten Martino Pegio, welcher einen *Tractat de Servitutibus* schon vor Anno 1559. verteuschet heraus gegeben [...]«).

¹⁹⁸ LIVER, P., Die vom 15. bis 19. Jahrhundert meistgedruckte juristische Monographie: *Bart. Caepollae Veronensis I. C. clarissimi Tractatus de servitutibus tam urbanorum quam rusticorum praediorum*, v: *Zeitschrift der Savigny-Stiftung für Rechtsgeschichte: romanistische Abteilung*, let. 99, 1982, 329, šteje Pegijevo delo za prevod: »Von besonderem Interesse für die Rechtsgeschichte Deutschlands ist die Straßburger Ausgabe von 1560, 1567 und 1596 in deutscher Sprache. Die Übersetzung stammt von Martin Pegge (Pegius) aus Krain, J.U.D., Syndicus und Rat des Domstifts Salzburg. Er ist in der Ausgabe von 1596 als Übersetzer genannt. Er habe das Werk vor Jahren geteutsch, in Truck gegeben und ihm zwei eigene Abhandlungen von besonderer praktischer Bedeutung beigegeben: *De iure emphyteutico* (Von Erbbeständnissen und Erbrechten); *De iure protimiseos congrui vel retractus* (Vom Vorkauff, Eynstand, Kauffzugrechten); *De pacto retrovendendo sive de retractibus conventionalibus* (Von vorbehaltenen Wiederkäuffen und Ablösungen). Die Ausgabe des Pegius ist 1733 in Nürnberg nochmals gedruckt worden.«

¹⁹⁹ MÖLLER, C., *Die Servituten*, Göttingen, 2010, 369, op. 13.

²⁰⁰ KRANJC, J., Martin Pegius in njegova razprava o služnostih, v: *Zbornik Pravne fakultete Univerze v Mariboru*, let. 3, št. 2, 2007, 184 ss. Kranjc še ugotavlja, da bi bilo mogoče Pegijevo delo primerjati s pisanjem učbeniških sistemov rimskega prava, kjer je zaradi istih temeljnih virov le stežka uiti izjemni podobnosti v delitvi pa tudi vsebini preučevanega pravnega problema. Lahko bi govorili o tralatijskem značaju pravnega pisanja.

Zanimivo je, da sta Valvasor²⁰¹ in Pohlin²⁰² navajala tako latinsko kot nemško verzijo Pegijeve razprave o služnostih.²⁰³ Po Polčevem mnenju je verjetnost obstoja latinske verzije izključena, saj naj ne bi bila skladna s Pegijevo namero pisanja v splošno razumljivem jeziku.²⁰⁴

Razprava O služnostih je prvič izšla leta 1558, nato 1559, 1560, 1566, 1567 v Ingolstadt, 1596 v Strasbourgu, 1614 (kot adligat Pernederjeve izdaje Justinijanovih Institucij) znova v Ingolstadt, 1718, 1719, 1728 in 1733 v Frankfurtu in Leipzigu. Polec omenja še regensburški izdaji iz 1633 in 1732, ki nista dokazljivi.²⁰⁵ Tako kot večina Pegijevih del je bila tudi razprava o služnostih zaščitena s cesarskim tiskarskim privilegijem.²⁰⁶

²⁰¹ VALVASOR, J. W., *Die Ehre des Herzogthums Krain*, 6. knjiga, 2. zv., Nürnberg, 1689, 347.

²⁰² POHLIN, M., *Bibliotheca Carnioliae, in qua reperiuntur scriptores, qui vel ipsi, vel eorum opera in Carniolia primam luem aspexerunt*, v rokopisu, Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana, Ms 171, 1799, 157: »[...] *De servitutibus*, 1557 in fol. Dedicatum Alberto Duci Bavariae. Post modum in germanicum translatus prodiit sub hoc titulo: Mart. Pegi. I. U. D. Von Dienstbarkeiten Städtlicher, und bauerischer Erbeigen-Güter. Ingolstadt, MDLX [...]« Pohlin je podatke bržkone povzel po Valvasorju. Izdaja Knjige o služnostih iz leta 1733 zares nosi naslov *Tractatus juridicus de servitutibus*, temu pa sledi nemški podnaslov dela. Odtod bi lahko prišlo do zmede o obstoju nemške in latinske različice Pegijevega dela.

²⁰³ Omenja jo tudi KRAUS, J. B., *Bibliotheca Principalis Ecclesiae Et Monasterii Ord. S. Benedicti Ad S. Emmeramum Episc. Et Martyr. Ratisbonae*, Regensburg, 1748, 240: »6537 *Martinus Pegius JC. De servitutibus praediorum. Ingolstadt. 1615. in fol. min.*«

²⁰⁴ POLEC, J., Pegius, v: *Slovenski biografski leksikon*, 2. zv., Ljubljana, 1952, 287.

²⁰⁵ Ibid.

²⁰⁶ V tiskarskih privilegijih gre za zametek zaščite avtorskih pravic, čeprav so jih podeljevali založnikom ali tiskarjem, ne pa avtorjem. Navedeni so bili v uvodu, kolofonu ali – kot je to običajno pri Pegijevih knjigah – že na naslovnici, tipično z besedami: *Mit Kaiserlicher Mayestat Freyhaiten, Cum privilegio regis, Cum gratia & privilegio*. S »posebnim« privilegijem so označevali tista dela, katerih vsebino je moral pred izidom preveriti cenzor.

4.4

O dednem zakupu (1558)

DE IVRE EMPHYTEUTICO.

Bawrecht die man
sonst nendt
Erbrecht.

Darinn angezeigt wirdet / wie es zwischen dem Grunde-
herrn / vnd dem Bawrechter / oder Erbrechter / mit au-
ffrichtung / veranlaittung / verkauffung / veränderung /
verwürckung / entsetzung / vnnd anderen züstendigen
fällen der Erbrecht / vnnd Bawrecht nach gelegenhait der
sachen gehandelt / vnnd gehalten solle werden / in Teut-
sche sprach gegeben / vnnd inn drey bücher vnderscheiden
/ allen Grundtherrn / derselben vnderthanen / holden vnd
Rathgeben zulesen nutzlich / vnd dienstlich.

Durch *Martinum Pegium* beeder Rechten Doctorn.

Gedruckt zu Ingolstat durch Alexander vnnd Samuel Weys-
enthorn gebrüder.

Mit Kayserlicher Freyhalt nit nachzudrucken.

M. D. LVIII.

O PRVU EMFITEVZE.

Hasnovalna pravica, ki jo sicer
imenujejo tudi
dedna pravica.

Prikazano je, kako naj se urejajo razmerja med zemljiškim
gospodom in imetnikom stavbne ali dedne pravice glede
ustanovitve, prenosa, prodaje, spremembe, izgube, odvze-
ma ter drugih primerov, ki zadevajo dedno in hasnovalno
pravico glede na naravo stvari. Napisano v nemškem jeziku
in razdeljeno na tri knjige; vsem zemljiškim gospodom, nji-
hovim podložnikom, svétnikom v koristno in uslužno bra-
nje.

Po Martinu Pegiju, doktorju obojega prava.

Natisnjeno v Ingolstadt pri bratih Aleksandru in Samuelu
Weysennhornu.

Ponatis prepovedan s cesarsko svoboščino.

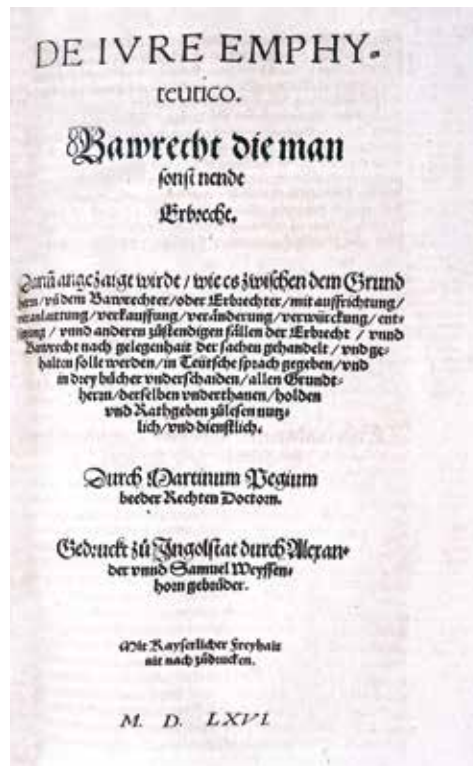
1558.

Spis o dednem zakupu zaokroža Pegijevo ukvarjanje z instituti fevdalne družbe, kate-
rim so učeni pravniki nadeli rimskopravno vsebino. Podobno, kot smo videli pri spisu
O retraktni pravici, sta tudi tu (sicer zavajajoča) nemška izraza »Bawrecht«²⁰⁷ oziroma
»Erbrecht« nadnaslovljena z latinskim izrazom *De iure emphyteutico*. Pojma »Bawrecht«
ne smemo razumeti kot ustreznice »stavbni pravici« ali »pravici gradnje«, ²⁰⁸ pač pa gre
za t.i. »hasnovalno pravico«. Hasnovanje v fevdalnem kontekstu označuje po Sergiju
Vilfanu skupek stvarnih upravičenj, kjer je hasnovelec imel na kmetiji gospodarsko
pobudo, torej je odločal o obdelovanju kmetije in je s pridelki razpolagal, posamezna
zemljišča je smel z dovoljenjem gospoda zamenjevati ali jih prepuščati v gospodarsko
izrabo komu drugemu. Gospod mu je moral zagotoviti mirno posest in gospodarsko

²⁰⁷ Tudi Baumannsrecht. O tem FROMMANN, G. K., *Bayerisches Wörterbuch*, 1. zv., München, 1872, 186.

²⁰⁸ Izraz (Erb)baurecht danes v nemškem pravnem jeziku označuje stavbno pravico, medtem ko je Erbrecht strokovni izraz za dedno pravico.

Naslovna stran
Pegijeve razprave
O dednem zakupu
(1566).

Naslovna stran
Pegijeve razprave
O dednem zakupu
(1717).

Naslovna stran
Pegijeve razprave
O dednem zakupu
(1725).

izrabo kmetije, zelo pogosto pa je tudi omogočal, da so kmetovi otroci tako razmerje podedovali.²⁰⁹

Čeprav ima dedni zakup (emfitevza, *emphyteusis*)²¹⁰ poznoantični izvor, je kot t. i. nesvobodni zajem²¹¹ v fevdalizmu pridobil nov pomen, in sicer kot tipično in odločilno premoženjskopravno razmerje med fevdalcem in kmetom.²¹² Pogodbeni izvor (dednega) zakupa oziroma zajma je blede, saj kmet in zemljiški gospod nista bila enakovredni pogodbeni stranki, vrh tega pa je bila pri večini podložniških зайmov odločilna kmetova osebna odvisnost.²¹³ Nesvobodni зайmi so bili zakupni (mitni) ali kupni. Zakupna zemljišča je zemljiški gospod podložniku ali podložnima zakoncema podelil doživiljenjsko (odtod izraz Leibgeding), včasih tudi na »dve ali tri glave« (generacije).²¹⁴ Poleg časovno omejenega zakupa se je razvil dedni zakup v obliki emfitevze (slovensko »saje«, kar je kalk grškega glagola ἐμφύτεύω, »vsadim, vcepim«). Značilnost dednega zakupa je bila, da je lastnik (*dominus*) za nedoločen čas izgubil upravičenja uporabe in uživanja ter poseganja v substanco zemljišča, medtem ko so navedena upravičenja pripadla dednemu zakupniku. Gospodarsko izboljšanje zemljišča je šlo v korist kmetu in njegovim dedičem. Dednozakupna pravica je bila dedna in pod določenimi pogoji kot so privoljenje zemljiške gosposke in plačilo primščine tudi odsvojljiva. Dedni zakupnik je ostal zavezan k plačilu malenkostne zakupnine (*canon*) in k ohranjanju kmetije v stanju, v katerem jo je prejel.²¹⁵

Pegij je v prvi knjigi spisa o dednem zakupu obravnaval terminologijo, opredelitev in vrste dednozakupne pravice. Pri tem se je najprej pomudil pri prevodu grškega izraza

²⁰⁹ VILFAN, S., *Pravna zgodovina Slovencev*, Ljubljana, 1961, 71. Izraz je uvažal že DOLENC, M. (*Pravna zgodovina za slovensko ozemlje*, Ljubljana, 1935, 106) v op., kjer navaja »Izraza ‚hasnovelec‘ se poslužujemo namenoma, dasi je beseda madžarskega izvora, ker potrebujemo in rabimo izriz ‚uživalec‘ za *usufructuar* = Nutzniesser, preživitar pa nam je ‚Ausgedingler‘. Izraz ‚koristnik‘ pojmovno ne bi ustrezal.« Gl. tudi JEMEČ TOMAZIN, M., Pomen termina »hasnovanje«. Jezikovna svetovalnica, <https://svetovalnica.zrc-sazu.si/>, dostop 8. 11. 2024.

²¹⁰ Dedni zakup je bil v cesarski dobi priljubljena oblika spodbujanja kmetovanja na neposeljenih območjih (*agri deserti*), s čimer si je država želela zagotoviti stabilne davčne prilive. Glavna naloga dednih zakupnikov je bila obdelava oziroma kmetijska izboljšava (*melioratio*) državnega (kasneje tudi zasebnega) zemljišča, pri čemer so morali zakupniki v zameno za uživanje zemljišča poleg simbolične zakupnine (*canon, pensio, vectigal, redditus*) plačati tudi javna bremena. Upravičenja lastnika zemljišča, ki je bilo prepuščeno v dedni zakup, so ostala omejena, saj je smel zakupnik dednozakupno pravico prodati, bila pa je tudi predmet dedovanja. Lastnikov glavni interes je bilo izboljšanje ali vsaj ohranitev vrednosti zemljišča, le postranski interes pa plačilo zakupnine (*canon, vectigal*). Več o tem KASER, M., *Das römische Privatrecht. Die nachklassische Entwicklungen*, München, 1975, 308–312.

²¹¹ Izraza zakup in zajem se v pravnozgodovinski literaturi pogosto uporabljata *promiscue*, pri čemer je uporaba pojma zajem vsaj v slovenskem jeziku omejena na fevdalni kontekst.

²¹² Razmerji poznoantičnega dednega zakupa in srednjeveškega kmečkega dednega zajma sta bili *de facto* dokaj podobni. Pri dednem zakupu je šlo prvotno za pogodbeno in stvarnopravno razmerje med dvema svobodnima strankama, pri čemer je raven osebne svobode dednega zakupnika vse bolj blede. V kmečki dedni zajem je bila že spočetka vgrajena načelna osebna nesvoboda kmeta kot zakupnika. Prim. VILFAN, S., *Pravna zgodovina Slovencev*, Ljubljana, 1961, 73.

²¹³ Ibid., 83.

²¹⁴ PEGIUS, M., *De iure emphyteutico*, Ingolstadt, 1558, V, VI, XI omenja »auf eine zwo oder drey sypt oder geburt [...]« Prim. POLEC, J. Prevedba zakupnih kmetij v kupne na Kranjskem ob koncu 18. stoletja, v: *Zbornik znanstvenih razprav*, let. 13, 1937, 137. Čeprav je bil zemljiški gospod *de iure* po zakupnikovi smrti upravičen vzeti zemljišče nazaj, se je vsaj na Kranjskem izoblikoval običaj, da je tudi zakupno zemljišče proti plačilu primščine nasledil zakupnikov sin. Nasledstvenega reda se zemljiška gosposka pogosto ni držala, še posebej, če so dediča spoznali za docela nesposobnega gospodariti na zemljišču. Ibid., 138.

²¹⁵ Ibid., 141.

emphyteusis, glede česar je zapisal, da se je v nemškem jeziku tega instituta (po njegovem mnenju neustrezno) prijel izraz Bawrecht ali Erbrecht.²¹⁶ Pojasni, da sta v grobem dve vrsti emfitevze, namreč trajna »hasnovalna« pravica (Ewiges Bawrecht, Erbaigen, Kaufrecht) in časovno omejena »hasnovalna« pravica (Zeitliches Bawrecht), ki jo imenujejo tudi »doživljenjski zajem« (Leybgeding, Leybrecht in Mietrecht).²¹⁷ Piše o ustanovitvi, dedovanju dednozakupne pravice ter o tem, kdo nosi nevarnost naključnega uničenja zemljišča, ki je predmet dednega zakupa. Opredeljuje obveznost plačevanje dajatev, stroškov in javnih bremen ter izpostavlja pravila o spreminjanju zemljiške substance. Druga knjiga opisuje obveznost plačila zakupnine, prenehanje pravice in odstavek dednozakupnega upravičenca. V tretji knjigi Pegij pojasnjuje pravico do prodaje dednozakupne pravice, spremembo subjektov in institut primščine (Anleit).²¹⁸ Zanimivo je, da Pegij ob obravnavi dednega zakupa ni omenjal znamenitega glosatorskega nauka o deljeni lastnini (*dominium duplex*),²¹⁹ ki je nastal kot posledica glosatorskega prenašanja postopkovnih posebnosti analognih lastninskih tožb, ki jih je rimsko pravo priznavało dednemu zakupniku, v materialno pravo.²²⁰

Pegij je spis o dednem zakupu posvetil Leonhartu Sigesdorff zu Graßwinklarnu, freisinškemu knežjemu svétniku in upravitelju škofjeloškega gospostva (Lack).²²¹ Prav njemu naj bi spis posebej koristil pri sojenju v podložniških zadevah. Pegij je ugotavljal, da bi lahko bil izraz »hasnovalna pravica« (Bawrecht) ali »dedna pravica« (Erbrecht) v škofjeloškem okolišu neznan in da ju je tam nadomeščal izraz »kupna pravica« (Kauffrecht). Pegij je za vse oblike dednega zakupa uporabljal izraz Bawrecht, pri čemer pa je dopuščal uporabo krajevno, deloma tudi vsebinsko pogojenih izrazov Erbrecht, erbliche Gerechtigkeit, Herrngnad, Freystüfft, Burckrecht, Zimmerrecht in Leibgeding. Pegijev namen ni bil priprava etimološkega ali definicijskega komentarja, temveč kratka in pregledna študija o bistvenih značilnostih dednega zakupa,²²² ki ga je opredelil takole:

Das Bawrecht ist zwaierlay / nemlich ewig / oder stawerendt / vnd zeitlich. Ewigs Bawrecht ist das / so ainem bawman ain Erbaigen zu statter / oder ewiger nutzunge verlihen wirdet. Das ist / alßlang von demselben Erbaigen / dem

Hasnovalna (tj. zakupna dedna) pravica je dveh vrst, in sicer večna ali trajna in začasna. Večna hasnovalna pravica je tista, ko se upravičencu podeli dedno zemljišče ali upravičenje do trajne uporabe. To velja tako dolgo, dokler dedni upraviče-

²¹⁶ Kot je ugotavljal Polec (ibid., 136), so institut na Štajerskem in Kranjskem od 13. stoletja naprej običajno imenovali »Kaufrecht«, medtem ko se v 14. stoletju za zakupna (»mitna«) zemljišča uveljavijo izrazi »Leibgedinge«, »Freistifte« in »Mietrechte«, za kupna zemljišča pa »Kaufrechtsgründe«.

²¹⁷ PEGIUS, M., *De iure emphyteutico*, Ingolstadt, 1558, VI. Prim. POLEC, J. Prevedba zakupnih kmetij v kupne na Kranjskem ob koncu 18. stoletja, v: *Zbornik znanstvenih razprav*, let. 13, 1937, 14, op. 25.

²¹⁸ O tem institutu gl. TETTINEK, J. E., *Das grundherrliche Anlaßrecht im Herzogthume Salzburg*, Salzburg, 1848.

²¹⁹ RANKL, H., *Landvolk und frühmoderner Staat in Bayern 1400-1800*, München, 1999, 318.

²²⁰ ŽEPIČ, V., Zemljiška služnost kot pravnodogmatični model v obdobju *usus modernus pandectarum*, v: *Zbornik znanstvenih razprav*, let. 80, 2020, 164, op. 41.

²²¹ RADICS, P., Martin Pegius aus Krain, ein juristischer Schriftsteller des XVI. Jahrhunderts. Bibliographische Skizze, v: *Verhandlungen und Mitteilungen der juristischen Gesellschaft in Laibach*, 2. zv., Laibach, 1866, 183.

²²² »Mein fürnennen nit ist / hierinn ainne *commentarium de etymologia nominum uel diffinitione rerum* zuschreiben / sonder dem fürgenommenen Titel *de iure emphyteutico* mit aller kürzt nachzuführen.« PEGIUS, M., *De iure emphyteutico. Bawrecht die man sonst nendt Erbrecht*, Ingolstadt, 1559, posvetilo.

Grundtherrn der zinn / oder das vergleichen einkommen bezalt wirdet / so lang solte es von dem bawrechter noch seinem erben / oder des der Bawrechter verkaufft / schänckt / oder zu heüratgut gibt oder auff ainen jedtlichen andern weeg verändert / nit auffgehebt noch genommen werden. *Ita est tex. expressus in §. Adeo aut. Institu. de loca. & conduct.* Zeitlichs Bawrecht ist / so auff aine / zwo / oder drey sypt / oder geburt verlihen / vnd auff derselben absterben erledigt / vnnd dem aigenthumber widerumb züstendig wirdet. *Vi probatur in Auten. de non aliena §. Emphyteusim autem.* Dise zeitliche verleiheung wirdet diser zeit Leibgeding / oder leibrecht genandt.²²³

nec zemljiškemu gospodu plačuje činž ali podobno dajatev. Stavbni upravičenec dotlej ne more prodati, podariti, dati za doto ali na kakšen drug način spremeniti ali ukiniti te pravice. V tem času je upravičenec ne more preklicati, prodati, podariti ali na drug način spremeniti. Tako po Inst. 3, 24, 3. Časovno omejena hasnovalna pravica pa se podeli za eno, dve ali tri generacije oziroma rojstva in nato preneha ter v celoti spet pripade lastniku. Kot dokazuje Nov. 7, 3 to začasno podelitev danes imenujemo dosmrtna pogodba (Leibgeding)²²⁴ ali doživljenjska pravica (Leibrecht).

V pričujočem spisu je lepo prišla do izraza Pegijeva razdvojenost pri metodološkem pristopu k pravnemu pisanju. Ker je želel »krepiati pravičnost med preprostim ljudstvom«, je delo napisal v »navadnem jeziku«, da bi naslovniki lažje uspeli v pravadah oziroma da bi znali svoje pravice pravno utemeljiti, v dvomljivih primerih pa znali zaprositi za pravni nasvet. V isti sapi pa želi napisano podkrepiti tudi z množico navedkov iz Justinijanove kodifikacije in komentatorske pravne literature z utemeljitvijo, da se njegovim ponemčenim izvajanjem sicer ne bi verjelo »kot se ne verjame pridigarju, ki bi ne navajal svetopisemskih mest«. Zato Pegij bralce poziva, naj jih latinske okrajšave ne motijo, ker da so namenjene tudi učenemu bralstvu. Nato v didaktičnem zanosu razloži glavne kratice, med drugimi imena devetnajstih v delu navedenih občepravnih juristov. Naj izsek iz Pegijevega spisa pokaže njegov didaktični čut, iz katerega lahko seva tudi osebna izkušnja samouka, pri tem pa naj bodo tudi orisane osnove (pol)znanstvenega pravnega pisanja v 16. stoletju:

Vorred an den frummen leser / vnd bericht der Lateinischen *allegation*.

Sonstiger lieber Leser / ich hab gleichwol etliche bücher / Als erstlich die Einstandtrecht / volgens die Recht *Privilegia* vnd freyhaiten der heyratgüter / Vnd dann die dienstbarkaiten der Statlichen vnd bäwrischen Erbaigen / auch jetzo die Bawrecht / den jenigen / die dessen zu jren für fallendē handlungē bedürffen / zū dienstlicher befürderung der gerechtigkeit / in die gemain teutsche sprach gegeben / vnd darin die Kaiserliche Recht sammt der leer der rechtweisen / mit Lateinischen büchstaben verzeichent / damit man dabey kund vnd müg abnehmen / wovon an wöllichem

Predgovor pobožnim bralcem in pojasnilo latinskih alegacij.²²⁵

Dragi bralec, imam vendar že kar nekaj knjig, kot prvo (z naslovom) *Pravica do vstopa v pogodbo* (Einstandtrecht), nato *Privilegije in svoboščine dote*, dalje *Služnosti mestnih in kmečkih zemljišč*, zdaj *Hasnovalno pravico*. Tistim, ki jih potrebujejo za svoje posle, sem jih v uslužnem spodbujanju pravičnosti zapisal v nemškem jeziku, v njih zbral cesarsko pravo skupaj z naukom pravnih učenjakov ter te napisal z latinskimi črkami, da bi lahko vsakdo izvedel in razumel, od

²²³ PEGIUS, M., *De ivre emphyteutico. Bawrecht die man sonst nendt Erbrecht*, Ingolstadt, 1559.

²²⁴ Izraz »dosmrtna pogodba« po VILFAN, S., Agrarna premoženjska razmerja, v: *Gospodarska in družbena zgodovina Slovenecv. Zgodovina agrarnih panog*, Ljubljana, 1980, 424. Na str. 426 prevaja Leibgeding kot »dosmrtno uživanje«.

²²⁵ *Allegatio* ali alegacija je občepravni izraz za navedek ali citat iz pravnega vira.

ort / die punct / so in ermelten meinen bücheren angezo-
gen / in den Rechtsbüchern gegründet seind / Wölliches
dir / wie mir nit zweifelt / ainen grossen verdruß geben
vnd im lesen hinderung brigen möchte / so hab ich doch
solliches nit mügen noch sollen züuerzeichnen vnd erlas-
sen. *Erubescimus enim, cum sine lege loquimur, §. considere-*
mus, in Auten. de trien. & semis. L. illam, in fi. C. de collatio.

Dann gleich wie du ainem Predicanten nit glaubest / vnd er
sich schämt / so er in seiner predig die capittel auf der hei-
ligen geschrift zu bewarung seiner leer nit weiß einzufürem
/ Also wurde man meinen anzügen vnd verteutschen pun-
cten nit glauben geben / vnd ich deßhalb schamrot werde
/ so ich die gesatz vnd leer zü denselben puncten in meine
büchern nit wüste zu allegieren /

So seind auch alle meine bücher / allain der mainung in die
gemain gebracht worden das du deine gerichtshandlungen /
die sich in dero gleichen fällen / wie in denselben büchern
verzaichent zütragen möchten / desto leichter befürdern
/ vnd im Rechten gründen möchtest / oder in zweyfälligen
sachen / desto statlicher rath zu süchen bewegt wurdest /

Dan ich weiß eben wol / dz nit ain jedlicher / der lateini-
schen sprach bericht haben / oder derselben jederzeit obli-
gen mag / dz er darumben dise allegationes solte können
oder mügen verstee / Herwiderumb so solle ainer darunm
seine handlungen nit zu boden lassen geen / wo er gleich
kain latiner ist / Er solle aber auch daneben in seiner sprach
ain wenig anleitung dersachen haben / damit er der schla-
pffen weternachzufaren wißte.

Offt mannicher / der weder dise noch andere bücher liset /
oder dieselbe nit bekommen mag / vnd doch ainen gerechten
handel hätte / müß denselben frey fallen lassen / allain da-
rumb / dz er im zweifel steet / vnd sich nit zu gründe waiß /
ob er in der aufführung bestehn müg oder nit / so er doch auf
deroglichen bücheren etwo ain punctel mag fassen / da-
rauff ehr die hoffnung seines künfftigen siges setzen mag.
Wo dir geleich dise Büchstaben *L. C. ff. c.* vnd dergleichen
mer in disen büchern für augen kommen / so laß dich ni
jrren / sonder gedenck das es die grüntlichen des rechtens
anzaigungen seyen / dauon ich dir derzeit kaine bericht
fürbilden mag / es wurde dich auch wenig fürtragen / wo
ich dir geleich ain wenig dauon saget / du woltest dann die
iura studiren / so müßtest du ainen andern anfang vnd we-

kod in s katerih mest so izvajanja, ki sem jih navajal v svojih
knjigah, utemeljena v pravnih knjigah. Čeprav ni dvoma, da
ti to povzroča veliko težav in ovir pri branju, tega nisem mo-
gel ali želel opustiti. »Zardimo namreč, ko govorimo brez
zakona.« Nov. 18, 5.²²⁶

Tako kot ne verjameš pridigarju, ki se tudi sramuje, če svoje
pridige ne zna podkrepiti s poglavji iz Svetega pisma, tako
tudi mojim navedbam in ponemčenim izvajanjem ne bi smel
verjeti nihče in jaz bi se moral sramovati, če ne bi znal v svo-
jih knjigah navesti zakonov in naukov, na katere se sklicu-
jem.

Tako so tudi vse moje knjige kot tudi mnenja zapisana v do-
mačem jeziku, da bi ti olajšale tvoje sodno poslovanje, ki se
ujema z opisanimi primeri iz teh knjig, da bi lažje našel prav-
ne utemeljitve ali pa bi te spodbudile k iskanju uglednega
nasveta.

Kajti vem, da vsak nima znanja latinskega jezika ali mu ni
vedno enostavno, da bi ga obvladal, in kljub temu bi moral
te alegacije poznati oziroma jih moral razumeti. Toda ta se
ne bi smel odvrniti od (potrebnih) dejanj, čeprav ni latinec.
Vendar bi moral poleg tega poznati tudi v svojem jeziku ne-
kaj osnov, da bo vedel, kako nadaljevati.

Pogosto se zgodi, da tisti, ki ne berejo teh ali drugih knjig
ali jih ne morejo dobiti in so kljub temu udeleženi v pravnem
postopku, obupajo, in sicer le zato, ker so v dvomu in ne
vedo, ali bi lahko uspeli ali ne, čeprav bi v takšnih knjigah
lahko našli izvajanja, ob katerih bi lahko utemeljili upanje na
prihodnji uspeh. Ko vidiš te črke *L. C. ff. c.* in njim podobne
v teh knjigah, naj te ne zavedejo, ampak se spomni, da so
to temeljne okrajšave v pravu, o čemer ti v tem trenutku ne
morem dati (nadaljnega) pojasnila. Kaj malo ti bo koristilo,
če ti bom o tem kaj povedal, razen če nameravaš študirati
(oboje) pravo (*iura*). Tedaj boš moral imeti drug uvod in vo-
dilo, kajti kako le naj ti bo v pomoč, če ti bom zgolj razložil,

²²⁶ Nov. Iust. 18, 5: [...] *Multi namque molesti sunt nobis semper, precesque crebrae et flentes filii: et semper equidem clemens aliquid definimus, sed quia non hoc cum lege agimus, erubescimus.* («Kajti mnogi otroci so nam vselej v nadlego s svojimi neprestanimi prošnjami in solzami: in vedno se usmiljeno odločimo, ker pa to storimo izven zakona, zardimo.»)

gweiß haben / dann was hülfe es dich / wo ich dir gleich an-
zaiget / dz dises L. bedeutet ainem *Legem*, ain gesatz / vnd
was zu stundan darauff volget / das alsdann dasselbig ain
anfang ist des gesatzs / dauon dz L. sagt / als *L. naturalem*,
aldaist der anfang des gesatzs / nemlich das wort *naturalem*.
Dergleichen sokompt in dem gesatz ain solliches zaichen §.
das haist *paragraphus*, ist souil so ainer aingesatz herab liß
vnd kombt zu der ersten mainung / vnd sich aber ain ander
punct anfaht / so zeichnet man desselben punct anfang mit
ermeltem zaichen / §. Als §. *nihilo*. So hebt sich derselb §.
von dem wort *nihilo* an. Es kombt auch nachher / diß za-
ichen *ff*. Das nent man *digestis*, werden darnach bedeüter die
Rechtsbücher / darinn der Rechtweisen oder gelerten ge-
gebne antwort beschriben seind / die auch für gesatz gehalten
werden. Was abernach demselben zaichen mit gantzen
wortën hernach geschriben stehet / das ist der Tittel / darin
man das vorgemelt gesatz findet / als *de acquirenda pos-
sessione*, dises ist der Tittel / darinn / dz vorgemelt gesatz
/ nämlich *L. naturalem* stehet. Nun werden die vorberurten
drey allegationes in ain solliche ordnung gestelt *L. natura-
lem. §. nihilo. ff. de acquirenda uel amittenda possessione*.

So wirdet auch gar oft vnd vilmals das grösser *C.* gebraucht
/ dz bedeut den *Codicem*, ist das groß Rechtsbüch / darein
die Kaiser ire gesatz geschriben haben / mit ihren tauff-
namen daneben verzeichent / vnd wirdet mit allegierung
derselbe gesatz vnd Tittel neben dem berurtem *C.* eben also
/ wie beyden *ff*. gehalten / also / das dz gesatz vor dem *C.*
vnder Tittel hinnach steht / Also / so ain solliche allegation
ware / *L. petens, C. de pactis*. So ist alsdann das wort *petens*,
ain anfang desselben gesatz / vnder Tittel nachdem *C.* ist
de pactis, vor dem selben *C.* wirdet auch oft vnd vil das vor
angezogen zaichen §. gebraucht / geleich wie bey dem *ff*.

So ist noch ain Anders Büch / das zaichent man also *Insti.*
haist *Institutiones*, seind die ersten Kaiserlichen vnderweisu-
ngen der grundtueste des Rechtens / Darin ain jedlicher der
iura studieren will / seinen anfang nemmen vnd lernen müß
/ geleich als der latiner seinen anfang in dem *Donat* anfaht /

Inn demselben Rechtsbüch werden die tittel nit inn leges,
sonder in *paragraphos* gethailt / darin man das L. nit / sonder
den §. braucht / also / §. *sed naturalia. Insti. de iure naturali*.
das der *paragraphus* allweg ainen anfang des thails / so in
dem Tittel ist / anzaigt / vnd was nach diser verzeichnus

da tale L. pomeni *Lex*, zakon, in da je to, kar sledi tej okraj-
šavi, začetek tega zakona; tako je pri *L. naturalem* začetek
zakona beseda *naturalem*. Podobno pride v zakonu tudi do
znamenja §. To je paragraf, pomeni pa toliko kot nek drug
zakon, ki se ga bere za prvim, vendar pa obravnava neko dru-
go zadevo; v tem primeru se ta odlomek označi z navedenim
znakom §. Kot § *nihilo*. Tako se loči § od besede *nihilo*.
Nato se pride tudi do znamenja *ff*.²²⁷ To imenujemo *Digeste*,
ki so pomembne knjige, v katerih so zapisani odgovori prav-
nih modrijanov ali učenjakov in ki se tudi štejejo za zakon.
Toda, kar je napisano takoj po tem znamenju z vsemi bese-
dami, je naslov, v katerem najdemo prej omenjeni zakon;
kot npr. *de acquirenda possessione*; to je naslov, v katerem
stoji prej imenovani zakon, namreč *L. naturalem*. Sedaj lah-
ko prej omenjene tri alegacije postavimo v naslednji vrstni
red: *L. naturalem. §. nihilo. ff. de acquirenda vel amittenda
possessione*.

Tako se tudi precej pogosto in večkrat uporablja veliki *C.*,
kar pomeni *Codex*, kar je velika pravna knjiga, v katero so
dali cesarji zapisati svoje zakone s svojimi krstnimi imeni
ob strani. Za alegiranje pa se uporablja isti »zakon« (*lex*) in
naslov poleg omenjenega *C.*, enako kot pri *ff*. Tako se ime
zakona nahaja za *C.*-jem. Tovrstna alegacija bi, denimo, bila:
L. petens, C. de pactis. V tem primeru je beseda *petens* zače-
tek zakona, pod naslovom za *C.*-jem je *de pactis*. Pred tem
C. se pogosto in veliko uporablja že prej omenjeni znak §,
enako kot pri *ff*.

Obstaja tudi druga knjiga, ki se označuje z *Insti.*, kar pome-
ni *Institutiones*, kar so prvi cesarski nauki temeljev prava. Z
njimi bo moral začeti in se učiti vsak študent prava, tako kot
so Latinci začeli z Donatom.

V tej pravni knjigi (tj. Institucijah) pa naslovi niso razdelje-
ni na zakone, temveč na paragrafe, zato se uporablja § na-
mesto L., na primer § *sed naturalia. Insti. de iure naturali*.
To pomeni, da paragraf vedno označuje začetek dela, ki je
naveden v naslovu, in, kar stoji po oznaki *Insti.*, je vedno

²²⁷ Okrajšavo *ff*. za *Digeste* nekateri izvajajo iz grške črke π, ki naj bi ponazarjala prvo črko grškega sinonima *Pandectae*. V sodobnem nemškem pogovornem jeziku se je ustalila fraza, da nekdo nekaj (zna) iz ff-a (»etwas aus dem Effeff können«), kar naj bi pomenilo, da zadevo dobro obvlada.

Insti. stehet / das ist allweg der Tittel / So allegirt wirdt in den *Institutionibus*, als hic oben *de iure naturali*. Es seindt aber in den *ff.* vnnd *C.* etlich tausent *leges*, die mit dem *L.* bedeuert werden / vnd allweg was nach dem *L.* stehet / das ist der anfang desselben gesetz / Dergleichen seindt in denselben *ff.* vnnd *C.* etlich hundert Tittel / die allweg nach den *ff.* vnnd *C.* gesetzt werden / wie hieoben vermeldet ist.

Dabey werden auch die Gloss also verzeichent / *gl.* oder *glo* haist *glossa*. Darinn seindt zwen ainzellig büchstaben / der ain *su*, haist *supra* hieoben / das ist / das die gloß redet von ainem ding / das vorin der *Materi* darinn der bemelt büchstab ist / züfinden sey. Der ander büchstab. *i.* bedeuert *infra* hieunden / das ist / das man den handel hernach finden soll / wie sich dann die *allegationes* mit den *Tiulis* vnnd *legibus* in den glossen zutragen. Es seindt noch andere *abbreviatur*, als *e.* haist *eo dem.* *Rub.* *Rubrica*, *Tex.* *Textus*, *q.* *quaestio*, *consi.*, *consilium*, *Ti.*, *Tiulo*, *fi.* *fine* vnd *finali*. *pe.* *penultima*, *ulti*, *ultima col.*, *columna*, *uer*, *uerbo*, *uersi.* *uersiculo*.

Dergleichen werden auch die *Autentica* also verzeichent *Auten.* Vnd die *feuda* also *feu.* vnnd ihre capitel mit ainem klainen *c.* Dises alles wirdet in den Kaiserlichen Rechtsbüchern gebraucht. Aber in den Geistlichen Rechten hat es ain andere mainung / daselbs werden die *allegationes* auff ain andere mainung verzeichent / vnnd seindt derselben auch mancherlay / Aber ich will dir jetzo nur ains verzeichnen / das bey ihnen am gemainsten ist / Nemlich das klain *c.* bedeut *capitulum* ain capittel / vnnd was nachdem *c.* steet / dasselbig ist ain anfang desselben capittels / als *c. scribam.* Dis wort *Scribam* ist ain anfang ermelts capittels. Darnach wirdet gesetzt *Ex.* haist *Extra*. Das ist das Gaistlich Rechtsbüch / dariñ die Bābst jre Recht vnd *Canones* beschriben haben. Was aber nach dem *Ex.* steet / das ist der Titl / darinn das vorgemelt Capittl *Scribam* beschriben ist / als *Ex. De praesumptionibus*. Dises *de praesumptionibus*. ist der Titl / vnd steet die allegation in der ordnung also, *c. Scribam. Ex., de praesumptionibus*. Vnd also wirdets mit andern allegationen auch gehalten. Mit diser erzelter anzaigung / ist dir eben sowenig geholfen / als so ich dir anzaiget die namen der *Doctor*, die vber die *Leges* geschriben haben / dero etlich in meinen hieuerordneten Büchern allegiert seindt / Also so da steet.

Bar. haist *Bartolus*
Imo, Imola
Ant. Antonius

naslov. Tako naj se alegira v Institucijah, kot je zgoraj navedeno pri *de iure naturali*. V *ff.* in *C.* pa je tudi več tisoč zakonov, ki so označeni s črko *L.*, in vse, kar sledi črki *L.*, je začetek istega zakona. Prav tako v istih *ff.* in *C.* obstaja več sto naslovov, ki so vedno postavljeni za *ff.* in *C.*, kot je bilo zgoraj omenjeno.

Poleg tega se označuje tudi glosa, namreč *gl.* ali *glo.* označuje izraz *glossa*. V njej sta dve črki, ena je *su.*, in se imenuje *supra*, »zgoraj«, kar pomeni, da glosa govori o zadevi, ki je omenjena v vsebini pred njo. Druga črka pa je *i.*, ki pomeni *infra*, spodaj, to je, da se zadeva najde spodaj, o čemer sporočajo tudi alegacije z naslovi in zakoni v glosah. Obstajajo pa tudi druge okrajšave, kot je npr. *e.*, ki pomeni *eo dem* [prav tam], *Rub.* pomeni *Rubrica*, *Tex.* pomeni *Textus* [besedilo], *q.* pomeni *quaestio* [vprašanje], *consi.* pomeni *consilium* [pravno mnenje], *Ti.* pomeni *Tiulo* [v naslovu], *fi.* pomeni *fine* in *finali*. [konec in zadnji], *pe.* pomeni *penultima* [predzadnji], *ulti.* pomeni *ultima* [zadnji], *col.* pomeni *columna* [stolpec], *uer.* pomeni *verbo* [v besedi], *uersi.* pomeni *uersiculo* [geslo].

Podobno se tudi zbirka *Authentica* označuje kot *Auten.* In fevdne knjige kot *feu.*, njihova poglavja pa z majhnim *c.* Vse to se uporablja v cesarskih pravnih knjigah. V cerkvenem pravu pa obstajajo drugačna mnenja, in tudi njegove alegacije se označuje na drugačen način, in teh vrst je kar nekaj. Vendar pa ti želim zdaj navesti le tisto, ki je pri njih najpogostejša. Majhna črka *c.* namreč pomeni *capitulum*, poglavje, in kar sledi po *c.*, je začetek tega poglavja, kot je *c. scribam*. Beseda *Scribam* začenja omenjeno poglavje. Nato se doda še *Ex.*, kar pomeni *Extra*. To je cerkvena pravna knjiga, v kateri so papeži zapisali svoje pravo in kanone. Kar pa sledi *Ex.*, je naslov, v katerem je opisano omenjeno poglavje *Scribam*, kot je, denimo, *Ex. De praesumptionibus*. »*De praesumptionibus*« je naslov in alegacija je naslednja: *c. Scribam. Ex. de praesumptionibus*. In tako velja tudi pri drugih alegacijah. Ta navedba ti ne bo prav nič bolj koristila, kot če bi ti naštel imena doktorjev, ki so pisali o zakonih in jih navajam v svojih prej omenjenih knjigah.

To so:

Bar. pomeni *Bartolus*
Imo, Imola
Ant. Antonius

Pau.de Cast. Paulus de Castro
Phil. Philippus Decius
Cy. Cynus
Io. An. Iohannes Andrea
Lud. Ludouicus
Oldra. Oldratus,
Rofre. Rofredus
Bal. Baldus
Spec. Speculator
Hosti. Hostiensis
Albe. Albericus
Guil. Guiliemus de Cuneo
Ale. Alexander
Ang. Angelus
Pan. Panormitanus
Odofo. Odoferdus

Solliche vnd dergleichen kurtze erklärung der allegation / vnd abbreviaturen / wurden dich wenig fürtragen Derhalb / vnd so die dieselben gar offit bey jedtlichem punct hergegen werden lauffen / so woldest dich das Lateinisch nichts hindern lassen / noch vil weniger dise Bücher derhalben auß der handt werffen / oder als vnteügligh verachten / oder zukauffen scheüben / sonder fleissig mercken / was du in den Teutschen zeülen findest / das dir zü deiner faschen dienstlich gesein mag.

Sey gesundt / vnd gebrauch dich meiner arbeit zu deinen nutz / fromen / vnd wolfart / dz ich dir mit Gott von deinem jinnerlichen gemüt gantz treulich grüne.

Pau.de Cast. Paulus de Castro
Phil. Philippus Decius
Cy. Cynus
Io. An. Iohannes Andrea
Lud. Ludovicus
Oldra. Oldratus,
Rofre. Rofredus
Bal. Baldus
Spec. Speculator
Hosti. Hostiensis
Albe. Albericus
Guil. Guiliemus de Cuneo
Ale. Alexander
Ang. Angelus
Pan. Panormitanus
Odofo. Odoferdus

Take in podobne kratke razlage alegacij in okrajšav ti bodo le malo koristile. Toda, ker se te pogosto pojavljajo pri skoraj vseh izvajanjih, ne dovoli, da ti latinščina prepreči dostop, te celo odvrne od teh knjig, da jih ne okličeš za nepotrebne ali jih celo prodajaš, ampak skrbno pomni, kar najdeš v nemških vrsticah, kar bi ti koristilo v tvoji zadevi.

Bodi zdrav in izkoristi moje delo v svojo korist, blaginjo in srečo, ki ti jih z Bogom iskreno privoščim z vsem srcem.

Zanimivo je, da je Pegijeva poučna razlaga latinskih občepravnih okrajšav našla pot tudi v leta 1593 objavljeno delo o neoporočnem dedovanju²²⁸ in 1599 objavljeni razpravi o zastaranju²²⁹ avtorja Abrahama Sauerja von Frankenberg, ki je Pegija tudi navedel kot avtorja izseka. Ta je, podobno kot je to počel Pegij, ponemčil traktat *De praescriptionibus* znamenitega legista Dina Mugellana.

Delo o dednem zakupu je prvič izšlo v Ingolstadtu leta 1558. V istem mestu so jo ponatisnili leta 1559, 1566 in 1567, v Strasbourgu 1596, v Frankfurtu in Leipzigu 1717, 1719, 1725 in 1728.

²²⁸ SAUER VON FRANKENBERG, A., *Güldiner Fluß vnd Außzug Von Erbschafftendero Erbaigen vnnnd Lehen, Güter Wie die nach art allgemeiner beschriebenen Keyserlichen Auch vieler besondern Landt vnd Stätt-Rechten [et]c. Ohne Testament vnd ab intestato vererbt vnd verfallen werden*, Franckfurt am Mayn, 1593. SBB 2° Gi 8670.

²²⁹ SAUER VON FRANKENBERG, A., *DE PRAESCRIPTIONIBVS. Das ist Ein Nutzliches vnnnd kurtzes Tractätlein von Veriärungen Hievor in Latein durch Herrn Dylum de Muxellis, der Rechten Doctorn beschrieben Nachmals auß demselbigen mit kurtzen Außlegungen vnd additionibus transferirt vnd mit etlichen neuen Landordnungen von Verjährungen vermehrt. Durch M. Abraham Saur von Franckenberg weiland deß Hessischen Hoffgerichts Aduocatum et Procuratorem ordinarium. Jetzund aber auffß new von vielen mendis repurgirt. Durch M. Cunradum Gerhardum Saurium, Iuris studiosum, Franckfurt am Mayn, 1599 (SBB Gd 23234). Gl. pogl. »Bericht der Lateinischen Allegationen auß dem Buch Doctoris Martini Pegij. De Iure Emphyteutico, gezogen, welche den Einfältigen auch in dieser Materi De praescriptionibus zu ihrem besteu anhero gesetzt vnnnd nach getruckt worden sind. Der fromme deutet alles zum besten. [...]*«

4.5

O tropih in figurah (1561)

DE TROPIS ET SCHEMATIBVS
Libri octo, Authore Martino Pegio
Iureconsulto.
CUM LVCVLENTA PRAEFATIONE ad Illustris. Principem
Guilhelmum iuniorem Bauariae Ducem
etc.
INGOLSTADII EXCVDEBANT Alexander & Samuel
Vueissenhornij Fratres.
Anno MDLXI.

O TROPIH IN FIGURAH
 v osmih knjigah avtorja Martina Pegija,
 pravnika.
 S SIJAJNIM PREDGOVOROM imenitnemu knezu Viljemu,
 mlademu bavarskemu vojvodi
 itd.
 NATISNJENO V INGOLSTADTU pri bratih Aleksandru in
 Samuelu Weissenhornu
 Leta 1561.

Govorniškega spisa O tropih in retoričnih figurah v osmih knjigah Pegij ni izdal na lastno pobudo. Christian Crippler, dvorni kaplan bavarskega vojvode Viljema V., v uvodu piše, da je Pegij rokopis v osmih knjigah izročil nekemu salzburškemu prijatelju s prošnjo, da naj po svojem preudarku odloči, ali naj spis za vedno izgine v pozabo ali pa naj se izda, če je kaj prida.²³⁰ Crippler je delo, ki ga je sicer ocenil za preobširno, spričo bogastva primerov in rekov poslal v tisk, da bi pomagalo učeči se mladini:

*Eam rethorices partem, quae in verborum sententiarumque elegantia atque varietate versatur, multi hac aetate nostra, homines disertis sibi explicandam tradendamque sumpserunt, et cum alii accurate satis quidem, tum nemo sane fusi-
 sius, nemo copiosius, quam Martinus Pegius iureconsultus, catholicus et honestus vir.*²³¹

Na tem govorniškem področju, ki se ukvarja z eleganco in raznoterostjo besed in povedi, so mnogi v naši dobi podvzeli nalogo, da jo razložijo in predavajo, pri čemer so nekateri to storili sicer dovolj natančno, vendar pa tega nihče ni storil podrobneje ali obsežneje kot Martin Pegij, pravnik, katolik in pošten mož.

Najverjetneje je ocena o preobsežnosti dela temeljila na primerjavi s spisom podobne vsebine *Tabulae de schematibus et tropis*, ki ga je leta 1516 v zgolj 34 folijih izdal nemški humanist Peter Schade (s humanističnim imenom *Petrus Mosellanus Protegensis*).²³²

²³⁰ CRIPPER, C., v: PEGIUS, M., *De tropis et schematibus libri octo*, Ingolstadt, 1561, predgovor.

²³¹ Ibid.

²³² O njem GRIMM, H., Mosellanus, Petrus, v: *Neue Deutsche Biographie*, 18 zv., 1997, 170–171.

Cripper je knjigo posvetil Johannesu Ramu iz Pfreimda, kasnejšemu škofijskemu svetniku v Augsburgu, in sicer z dekastihom, ki kaže na veliko spoštovanje Pegijevega opusa:

*Si cupis Ausoniae pulcherrima schemata linguae varios
avida discere mente tropos,
vernantesque manu tenera decerpere flores,
sub bifido quales vivere colle solent:
haec lege, quae pleno tibi Pegius ore profudit,
Pegius, Aonio cui labra fonte madent.
Nestoreoque fluunt fragrantia verba lepore,
et quae multiplici cognitione scatent,
quique tenet gemini sinuosa volumina iuris,
quo nihil utilius maximus orbis habet.*

Če si želiš radovednega duha naučiti prelepih jezikovnih figur avzonijskega jezika in različnih tropov in z nežno roko trgati sveže cvetlice, ki pod dvojnimi gričmi rastejo: beri to, kar ti je Pegij v polnosti izlil iz ust. Pegij, čigar ustnice vlaži izvir Aonije,²³³ [njegove] besede tečejo prepojene z Nestorjevim čarom in kipijo od raznolikega znanja, on pa drži obsežna zvezka [obojega] prava²³⁴ in širni svet ne premore nikogar koristnejšega.

Delo O tropih in figurah²³⁵ je razdeljeno na osem knjig. V prvi se obravnava besedni trop (*tropus dictionum*), torej besedo v prenesem ali zamenjanem pomenu, s katero so literati dosegali estetski učinek besedila.²³⁶ Avtor daje slikovite primere iz starogrške, antične in srednjeveške latinske ter nemške literature za naslednje trope:²³⁷ metafora (prenos), sinekdoha (sovpredetje), metonimija (preimenovanje), antonomazija (zaimenje), onomatopoiija (zvočno slikanje), katahreza (drugačna raba), metalepsa (zamenjava), antifraza (nasprotni pomen). V drugi knjigi opisuje govorniški trope (*tropus orationis*),²³⁸ in sicer opiše alegorijo (prisposodob), ki jo deli na enigmo (uganko), paremijo (pregovor), ironijo (pretvarjanje) in hiperbolo (pretiravanje). Nekoliko krajša tretja knjiga je posvečena pravopisnim retoričnim figuram (*de schematibus orthographiacis*).²³⁹ Omenja metaplazmo, tj. barbarizem, ki v pesništvu velja za sprejemljiv prijem, in njene podvrste: proteza, paragoge, afereza, epenteza, sinkopa, proparalepsa,

²³³ Gre za današnjo reko Anieno, ki se pogosto pojavlja v rimski mitologiji.

²³⁴ Z besedno zvezo *volumina iuris* sta mišljena *Corpus iuris civilis* in *Corpus iuris canonici*.

²³⁵ Kot ugotavlja KOS, J., *Literarna teorija*, Ljubljana, 2001, 129, je tradicionalna retorika zunanji slog besednih umetnin razlagala s pomočjo retoričnih figur, ki jih je delila na trope (τρόπος = obrat, sprememba) – npr. komparacijo, metaforo, metonimijo, sinekdoha, personifikacijo – in na figure (*figura* = lik) – npr. rima, asonanca, aliteracija, anafora, epifora itd. Kos zaradi nejasnosti meje med tropi in figurami v ožjem smislu za vsa navedena sredstva predlaga krovni izraz »retorične figure«.

²³⁶ Pegij je trop opredelil kot figuro, ki prenaša pomen (besede) od nje lastnega splošno razširjenega pomena k njej nelastnemu pomenu zavoljo primernosti, nujnosti ali označevanja. (*Tropus dictionum, est figura transferens dictionem a propria et vulgata significatione eius, ad non propriam significationem, causa decoris, aut necessitatis, aut significationis.*) PEGIUS, M., *De tropis et schematibus libri octo*, Ingolstadt, 1561, 1. knjiga. Za teorijo antičnih tropov gl. MARTIN, J., *Antike Rhetorik*, München, 1974, 261 ss.

²³⁷ Opredelitev posameznih tropov bi močno presežala namen pričujočega prikaza. O njih gl. LANHAM, R. A., *A Handlist of Rhetorical Terms*, Berkeley in Los Angeles, 1991. Slovenske izraze navajam le pri tistih figurah, kjer sem našel ustrezne. Pomagal sem si s slovarčkom: MOVRIN, D., AHAČIČ, K., *Izokrat, Lisija, Demosten, Ciceron, Evmenij: Antologija antične govorniškega*, Ljubljana, 2002.

²³⁸ *Tropus orationis est, quo non unum verbum solummodo sed tota constructio, vel oratio aliud verbis, aliud sensu prae se fert, per similitudinem, vel contrarium [...]* PEGIUS, M., *De tropis et schematibus libri octo*, Ingolstadt, 1561, 2. knjiga.

²³⁹ Grški ustreznik latinskega izraza *figura* je σχήματα. Opredelitev sheme ali figure Pegij ne podaja. Za teorijo antičnih figur gl. MARTIN, J., *Antike Rhetorik*, München, 1974, 270 ss.

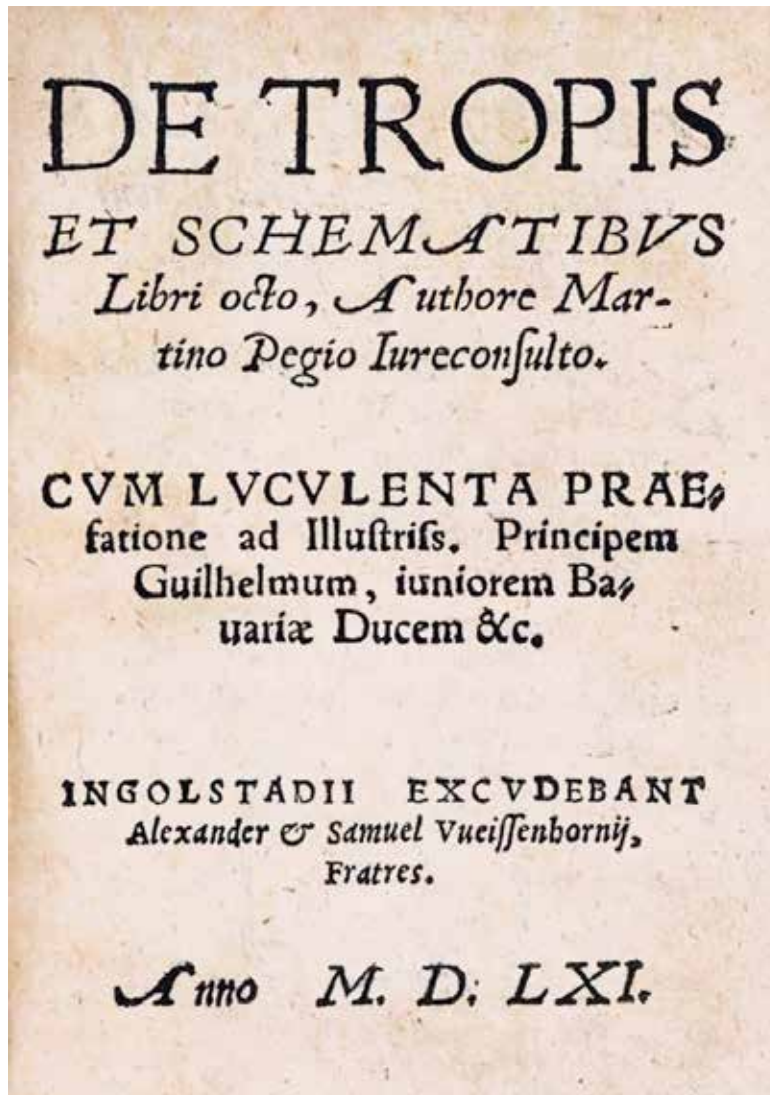
apokopa, elipsa, diareza, antiteza in metateza. Četrta knjiga popisuje skladenjske retorične figure (*de schematibus syntacticis*), torej figure, ki ne spreminjajo le pomena posamezne besede, temveč tudi običajni vrstni red besed, s čimer se ta razlikuje od splošno sprejete slovnične konstrukcije.²⁴⁰ Med skladenjske sheme Pegij prišteva prolepso (predpostavlanje), zevgmo (povezavo), hipozevkso, sintezo, sinekdoho (sovzprejetje), antiptozo (zamenjava sklona), enalago (zamenjavo), hendijado (»eno skozi dvoje«), aleoteto in alojozo. V peti knjigi izpostavlja napačne rabe govorniških figur (*de schematibus vitium*), pri čemer omenja barbarizem (oblikoslovna napaka), barbaroleksis, solecizem (napačna raba jezika), akirologijo, amfibologijo, hiperbaton, dializo (ali parentezo), sinhrizo, pleonazem (in njegove podvrste: perisologija, tavitologija, periergija, makrologija, homologija, parelkon), hipalago, anastrofo, histerologijo, kakemfaton, pojkilogija, soraizem, aritmon, anoikonometon in ajshrologijo. Avtor se v šesti knjigi posveti govorniškim figuram prvega reda (*de schematibus rhetoricis primi ordinis*),²⁴¹ med katere šteje anaforo (ponovitev), epanalepso (podvojitve), epizevkso (priprego), epimone, anadiplozo (podvojbo), antistrofo, simpleke, plope, poliptoton, dialiton, asindeton, polisindeton, homioptoton, homiooteleuton, prozonomazijo, antanaklazo, metonimijo, izokolon, komo, kolon, periodo, parabolo in hiperbaton. V sedmi knjigi so razložene govorniške figure drugega reda (*de schematibus rhetoricis secundi ordinis*),²⁴² in sicer: erotema (retorično vprašanje), apofaza, antipofora, anteisagoga, ekfoneza, aposiopeza, epipleksa, aganakteza, paradoks, anakoenzo, epitropa, parezija in apostrofa. V osmi knjigo sklene Pegij z govorniškimi figurami tretjega reda, ki jih imenujejo tudi ciceronijanske stavčne olepšave (*de schematibus tertii ordinis, que Ciceroni exornationes sententiarum dicuntur*). Mednje sodijo amplifikacija, sinonimija, avkseza, sinatroesmus, antiteza, sinhriza, paradiastola, epanorteza, emfaza, mejoza, bomfiologija, litota, klimaks, antimetabola, sinoekioza, epanodos, paralepsa, prolepsa, prokataskeva, metastaza, etiologija, paromologija, dikaiologija, horizmos, enargija, prozopoeja, somatopoeja, karakterizem, prozopografija, etopoeja, patopoeja, dialogizem, mimeza, topografija, topotezija, kronografija, perifraza, epiteton, hirmus, eksergizija, gnoma, epifonema, noema, epagoga, parabola in parekbaza. Mnogoštevilnost primerov kaže na Pegijevo eruditsko poznavanje klasične literature, zlasti Cicerona in Kvintilijana, ter svetopisemskega izročila.

²⁴⁰ *Schema syntacticum est, quo non quidem significatio vocabuli, sed ordosituque verborum figuratur & mutatur atque nonnihil variat vulgata constructione Grammatica.* PEGIUS, M., *De tropis et schematibus libri octo*, Ingolstadt, 1561, 4. knjiga.

²⁴¹ *Schema dictionis Rhetoricum primi ordinis est, quo non quidem significatio vocabuli, sed ordo situque verborum figuratur, et mutatur, atque nonnihil uariat a vulgata constructione Grammatica.* Ibid., 6. knjiga.

²⁴² *Schema rhetoricum secundi ordinis est mutatio figurae, quo non significatio verborum a propria in impropria mutatur neque vulgaris ordo & situs verborum transferatur admodum neque orationis corpus augetur, sed tantum figuratur & variatur habitus & institus quasi, adeoque adsectus orationis.* Ibid., 7. knjiga.

Pegijevo govorniško delo, ki je leta 1561 v Ingolstadt izšlo v sorazmerno majhnem formatu, v slovenski literarni teoriji in zgodovini še ni doživelo znanstvene obravnave, čeprav bi si jo nedvomno zaslužilo.²⁴³

Naslovna stran
Pegijevega dela
O tropih in figurah.
PEGIUS, M.,
*De tropis et
schematibus libri octo,*
Ingolstadt, 1561.

²⁴³ Prim. AHČIČ, K., *Zgodovina misli o jeziku in književnosti na Slovenskem: protestantizem*, Ljubljana, 2007, 288. Delo omenja HRIBERŠEK, M., Vpogled v latinsko ustvarjalnost na Slovenskem od obdobja reformacije do prve polovice 19. stoletja, v: *Jezik in slovestvo*, let. 65, št. 3–4, 2020, 239.

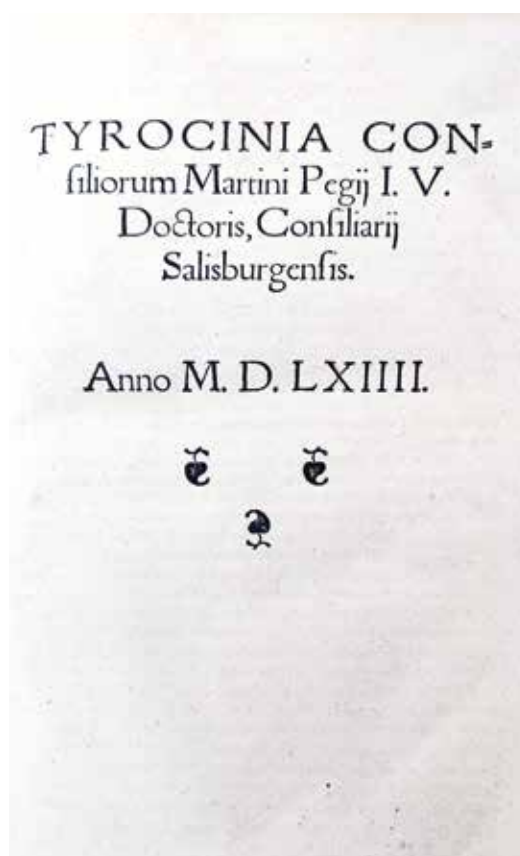
4.6

Poskusi pravnih mnenj (1564)

Kot priloga k spisu O retraktni pravici so leta 1564 s posebnim oštevilčenjem izšli poskusi pravnih mnenj z naslovom *Tyrocinia Consiliorum Martini Pegij I. V. Doctoris, Consiliarij Salisburgensis. Anno M. D. LXIII.* (»Poskusi pravnih mnenj Martina Pegija, doktorja obojega prava, solnograškega svétnika, leta 1564«).²⁴⁴ Gre za petnajst v latinščini in deloma nemščini pisanih pravnih mnenj, ki jih je sestavil kot nadškofjski svetovalec. Sestavlja jih obsežno, kar pet listov dolgo posvetilo kranjskim deželnim stanovom, trije listi registra in sedemindeset listov besedila.

Naslovna stran
Pegijevih Poskusov
pravnih mnenj
(1564).
PEGIUS, M.,
*Tyrocinia
consiliorum*, 1564.

Izsek iz posvetila
kranjskim
deželnim stanovom
v delu Poskusi
pravnih mnenj
(1564).
PEGIUS, M.,
*Tyrocinia
consiliorum*, 1564.

Posebno pozornost si zasluži obsežno posvetilo kranjskim deželnim stanovom, v katerem se je Pegij opredelil za Kranjca:

²⁴⁴ Beseda *tyrocinium* je enačica besedi *tyrocinium*, ki pomeni prvi poskus ali prvo poskušnjo.

Illustribus, Generosis, Nobilibus Ac Strenvis viris, Dominis praesidibus, praefectis atq; primatibus celeberrimae provinciae Carniolae, Martinus Pegius I. V. D. Reuerendiss. Domini Archiepiscopi Salisburgen. à consilijs, S.

[...]

Eorum Bibliothecam hoc quantulocunq; opusculo augere cupiens, ansam uobis scribendi arripui, ut apud uos mei memoriam aliqualem relinquerem, & gratum animum erga patriam meam significarem. Nam etsi me non lateat, uiri clarissimi, quemlibet debere suae patriae natalique solo, non solum sua studia, operas, labores, officia, auxilia & consilia conferre, uerum etiam uitam pro ea indiscrimen ponere si necessitas ita postularet. Tamen multa mihi hactenus impedimento fuerunt, quo minus quae debueram patriae praestiterim, cum enim exterae nationes me mox ab incunabulis receperunt, aluissent atq; indies magis ac magis ad faeliciora promouissent factum est, ut eis quasi alumnus debitas referendo gratias quantum uires sufficebant mea studia impenderim, atque apud eas tamquam apud Sirenios scopulos consenuerim. Ipsae naquam mihi uires, mores, honores & dignitates dederunt, atque me sibi ita obligatum reddiderunt, ut non licuerit sine magno dedecore & nota ingratitudinis hinc discedere, multominus patriae, quae uitam dederat praesentem inseruire, quin prius omnia accepta, pro dignitate tantorum beneficiorum retulissem, in quibus mihi hactenus satis fecisse non uideor. Attamen ne natali solo hucusque prorsus defuisse ingratus extitisse uiderer, inter alia studia priuatorum ob eundorum officiorum, quaedam Parerga calamo qualicunq; cum latino tum etiam Germano sermone exaravi & in publicum dedi, quibus & exterarum nationum & patriae simul Reipublicae utcunq; prodessem, reputans me sapientis officio uiri functum esse, qui dum singularibus officiis, duabus patriis subseruire non potuerim, publicis parergis ambarum exprobrationes ingratitudinis anteueterim. Eadem ratione & haec Tyrocinia Consiliorum in quibus consulentibus per me responsum est, congeSSI atque euulgavi, uobis toti patriae dedicanda existimaui, nihil addubitando, ea & uetrae Reipub. profutura fore: cum tales materias contineant, per quas etiam res arduae praegnantibus decidi possint. Ea ad uos mei monumenta ferre dedi, ne quando uidear patriae omnino ingratus obuisse.

Valete.

Date Salisburgi die XXIII. Ianuarij, Anno à Christo nato M. D. LXIII.

Najjasnejšim, velikodušnim, plemenitim in pogumnim možem, gospodom načelnikom, predstojnikom itd., prvakom preslavne dežele Kranjske, Martin Pegij, doktor obojega prava, svetnik gospoda solnograškega nadškofa.

[...]

V želji, da bi s tem še tako drobnim delcem razširil vašo knjižnico, sem izkoristil priložnost, da vam pišem z namenom pri vas zapustiti spomin nase in pokazati hvaležnost do domovine. Ni mi namreč neznano, spoštovani gospodje, da je vsakdo dolžan svoji domovini in rodni grudi prispevati tako svoja prizadevanja, dela, trud, uslužnost, pomoč in nasvete, kot tudi, če je treba, v določenem trenutku zanjo žrtvovati življenje. Vendar so me pri tem doslej ovirale številne okoliščine, zaradi katerih domovini nisem mogel dati in ponuditi toliko, kolikor bi ji bil moral. Ker so me namreč že v rani mladosti sprejeli tuji narodi, me redili in me iz dneva v dan bolj in bolj povzdigovali k sreči, je prišlo do tega, da sem jim kot učenec v želji poplačati dolgove, kolikor so mi dopuščale moči, posvetil svoja prizadevanja in se pri njih kot pod čermi siren tudi postal. Dali so mi moč, značaj, časti ter dostojanstva in me s tem tako zavezali, da jih ne bi mogel zapustiti brez velike sramote ter očitne nehvaležnosti, še veliko manj pa bi s svojo navzočnostjo lahko služil domovini, ki mi je dala zemeljsko življenje, ne da bi pred tem povrnil vse, kar sem bil prejel, kot se spodobi za toliko dobrote in zdi se mi, da temu doslej še nisem zadostil. Da pa se ne bi zdelo, da sem rodno grudo vse doslej popolnoma zanemarjal in bil do nje nehvaležen, sem med ostalimi študiji, ki se jih lotevam zasebno poleg službenih dolžnosti, tako v latinskem kot tudi nemškem jeziku napisal in objavil nekaj zapiskov (*parerga*), s katerimi bi želel koristiti tujim narodom in hkrati domači državi. Mislim, da sem opravil dolžnost modrega moža, ko sem, ker nisem mogel služiti dvema domovinama vsaki posebej, z javnimi spisi preprečil, da bi mi obe očitali nehvaležnost. Na enak način sem zbral in objavil tudi te poskuse pravnih nasvetov, v katerih odgovarjam tistim, ki so pri meni iskali nasveta, in se jih odločil posvetiti vam in vsej domovini, ne da bi dvomil v njihovo korist za vas in vašo državo. Njihova vsebina namreč lahko prinese rešitev v težavnih in pomembnih zadevah. Pošiljam vam jih kot svoje (literarne) spomenike, da se ne bi kdaj zdelo, da sem umrl brez vsakršne hvaležnosti do domovine.

Bodite dobro!

Dano v Salzburgu, 24. januarja po Kristusovem rojstvu leta 1564

Petnajst pravnih mnenj s področij obligacijskega, stvarnega, rodbinskega, dednega in fevdnega prava si sledi po naslednjem zaporedju:

- ✧ *Consilium Martini Pegii iuris utriusque doctoris, pro informatione Iudicis, in causa Ambrosij N. contra Iosephum & Egidium N. confratres, eorundemque litis consortes super pacto legis commissoriae.* (»Pravno mnenje Martina Pegija, doktorja obojega prava, kot napotek sodniku v zadevi Ambroža N. proti Jožefu in Egidiju N., bratoma, sospornikoma, glede komisornega dogovora.«)
- ✧ *Consilium secundum de reddendis rationibus administratae tutelae.* (»Drugo pravno mnenje o predložitvi računov o opravljenem varuštu.«)
- ✧ *Consilium tertium super questione matrimoniali.* (»Tretje pravno mnenje o vprašanju glede zakonske zveze.«)
- ✧ *Consilium quartum super hereditate ab intestato delata.* (»Četrto pravno mnenje o dediščini, ki je neoporočno pripadla.«)
- ✧ *Quintum consilium super pacto revenditionis.* (»Peto pravno mnenje o dogovoru povratnega kupa.«)²⁴⁵
- ✧ *Consilium sextum super gradu proximitatis.* (»Šesto pravno mnenje o stopnji sorodstva.«)
- ✧ *Consilium septimum de sponsa duorum. De clandestina desponsatione, & de conditione appositae.* (»Sedmo pravno mnenje o dveh zaročenkah. O skrivni zaroki in o k temu dodanemu pogoju.«)²⁴⁶
- ✧ *Consilium octavum in statu illegitimorum maternelinae.* (»Osmo pravno mnenje o statusu nezakonskih otrok po materini (sorodstveni) črti.«)
- ✧ *Consilium nonum in causa testamenti et codicillorum.* (»Deveto pravno mnenje v zadevi oporoke in kodicilov.«)
- ✧ *Tyrociniarum consilium decimum super contractu in scriptis celebrato.* (»Deseto pravno mnenje Poskusov glede kontrakta v pisni obliki.«)²⁴⁷
- ✧ *Consilium undecimum in successione naturalium illegitimorum.* (»Enajsto pravno mnenje glede nasledstva nezakonskih otrok.«)²⁴⁸
- ✧ *Consilium duodecimum super successione feudorum.* (»Dvanajsto pravno mnenje o nasledstvu fevdov.«)
- ✧ *Consilium decimum tertium: Tutorem non teneri de casibus fortuitis.* (»Trinajsto pravno mnenje: varuh ni odgovoren v primeru naključij.«)

²⁴⁵ Pegij zapiše, da je spor potekal pred častitim salzburškim nadškofijskim svetom.

²⁴⁶ Pegij zapiše, da je spor potekal pred salzburškim konzistorijem. Pravno mnenje je avtoriziral z besedami: *Ut supra dictum & conclusum est, dico & consulo iuris esse ego Martinus Pegius I. V. D. in cuius fidem manu mea subscripti* (»Kot je bilo zgoraj povedano in sklenjeno, izjavljam in svetujem, da tako velja po pravu, jaz, Martin Pegius, doktor obojega prava, in v potrditev lastnoročno podpisujem.«) Vsebinsko tega pravnega mnenja obravnava KOS, D., *Ljubezem, greh in kazen. Podoba in razvoj ljubezenske morale na Slovenskem do 19. stoletja*, Ljubljana, 2017, 76–78.

²⁴⁷ Pravno mnenje je avtorizirano z besedami: *Ego Martinus Pegius iurium Doctor ita iuris esse consului, nomenque meum propria manu apposui.* (»Jaz, Martin Pegij, doktor obojega prava, sem svetoval, da tako velja po pravu in k temu lastnoročno dodal svoje ime.«)

²⁴⁸ Enajsto pravno mnenje je avtorizirano z istimi besedami kot deseto.

- *Consilium decimum quartum super prohibita alienatione in testamento facta.* (»Štirinajsto pravno mnenje glede v oporoki prepovedane odsvojitve.«)
- *Consilium decimum quintum super successione furiosi et renunciatione speciali.* (»Petinajsto pravno mnenje glede nasledstva umobolne osebe in posebne odpovedi.«)

Poleg navedenih pravnih mnenj se je zunaj spisa *Tyrocinia consiliorum* ohranilo še Pegijevo dokaj obsežno pravno mnenje glede »s prisego utrjene odpovedi z dodanim pridržnim dogovorom« z latinskim naslovom *Viri consultissimi dn. Martini Pegii IC. Archiepiscopi Salisburgensis Consiliarii De renunciatione iurata, adiecto pacto reservatorio.* To pravno mnenje, ki posega na področje dednega prava, je v monografijo z naslovom *De renuntiationibus* vključil jurist Hubert van Giffen (1534–1604).²⁴⁹

Z namenom prikazati način tedanjega pravnega pisanja in pravnega razlogovanja učnega pravnika z začetka 16. stoletja je prvo pravno mnenje v zadevi Ambroža N. proti sospornikoma Jožefu in Egidiju N. glede komisornega dogovora²⁵⁰ v celoti prevedeno in kratko analizirano:

IN NOMINE SANCTE ET *individue Trinitatis Amen. Ambrosius N. die mensis Octobris septima, Anno à Christo nato M. D. LIII. quindecim millia centum & novem florenos, quingentos solidos & decem nummos suo accepit, a Josepho & Egidio N. confratribus ex una, necnon à Virgilio N. & Martino N. tutoribus filiorum quondam Marci N. parte ex altera. Super quo debito rogavit instrumentum, in quo descriptus est contractus & pacta apposita, scilicet, quod dictus N. per se suosque haeredes & successores praefatis N. & illorum confratribus illam mutuo acceptam pecuniae summam, abhinc post quatuor annorum spatium, videlicet ad diem natalem Christi, Anno eiusdem M. D. LVII. promisit reddere, soluere & restituere una cum usuris quolibet anno quinque in centum.*

Pro quibus omnibus & singulis ita tenendis & complendis, idem debitor suam uicesimam quartam partem ex argenti fodinis quibusdam in praefato instrumento contentis obligavit, & in pignus dedit, ita ut creditores illas argenti fodinas possiderent, exceptis earum fructibus annuatim usuris praedictas recipientes. Et si continget eum in fine quinquagesimi septimi anni sorte soluere, ut creditores etiam fructus, quos ultra receptas usuras & impensas metallicas per illos quatuor annos perceperint, in sortem computarent, & pignora obligata restituerent sibi. Sin uero eam ipsam sortem intra

V IMENU SVETE IN nedeljive Trojice, amen. Ambrož N. je sedmega oktobra leta 1554 po Kristusovem rojstvu od Jožefa in Egidija N., sobratov, po eni strani, in tudi od Virgila N. in Martina N., varuhov sinov pokojnega Marka N., po drugi strani, sprejel petnajst tisoč sto devetindvajset goldinarjev in petsto solidov in deset denaričev. Glede tega dolga je prosil za (izdajo) listine, v kateri so opisani kontrakt in stranski dogovori, tj. da navedeni [Ambrož] N. sam zase in za svoje dediče in naslednike obljubi, da bo poplačal in povrnil navedenemu N.-ju in njegovim bratom posojeno vsoto denarja skupaj s petodstotnimi letnimi obrestmi, in sicer čez štiri leta na božični dan, v letu Kristusovega rojstva 1557.

Da se bo vsega tega skupaj in posebej držal in da bo to izpolnil, je isti dolžnik obremenil svoj štiriindvajseti delež določenih srebrnih rudnikov, ki so bili navedeni v omenjeni listini, in jih zastavil tako, da smejo upniki te srebrne rudnike posedovati z izjemo njihovih letnih donosov, ki bi jih prejeli v obliki navedenih obresti. Če bi bil konec leta 1557 dolg poplačan, bi upniki v glavnico vsteli tudi donose, ki so jih prejeli onkraj obresti in stroškov rudniškega obrata v teh štirih letih, ter mu vrnili zastavljeno stvar. Če tega v

²⁴⁹ GIPHANIUS, H., *De Renuntiationibus Tractatus*, Francofurti, 1608, 250–273.

²⁵⁰ *Consilium Martini Pegii iuris vtriusque doctoris, pro informatione Iudicis, in causa Ambrosij N. contra Iosephum & Egidium N. confratres, eorundemq; litis consortes super pacto legis commissoriae.* PEGIUS, M., *Tyrocinia consiliorum*, 1564, I–VI.

praefatos illos quatuor annos non solueret, ut tum demum pignora illa creditoris pro debito illo in solutum cederent. Sic enim sonant uerba obligationis in instrumento contenta.

Oder die gedachten Hernn N. und jhre verwanten / oder derselben Erben und nachkommen / haben alßdann / so die bezalung nit dermassen beschehe / füg / macht / und gewalt / ob jhnen gelegen oder annemblich / den angezeigten meinen vier und zwaintzigsten thail / mit sampt den Bergkwercks thailen / so ich bey Martin N. inn der Raurisch zü berg und thal / auch in dem schmöltzwerck und vorrath / nicht aufgesündert hab / oder mitlerzeyt überkommen möcht / und nit in disen vier und zwaintzig thail gehört / mit samt derselben gerechtigkeit vmb solliche aufständige summa gelts / aigenthumblich einziehen / in ewig zeyt innen zübehalten / zügebrauchen / zügeniessen / und in allander weg jhres gefallens / nit verkauffen / verwechseln und vertauschen / damit zehandlen / zethun und zelaffen / als mit ihren selbs aignen erkaufften Bergkwerckstailen und gütern / (v)on mein / meiner Erben / und menigklichs von vnseren wegen / eintrag / jrzung / und verhinderung / Wie ich jhnen dann sollichen thail des Bergk und schmöltzhandels / mit allem vorrath / jhren ehren / rechten und gerechtigkeiten gantz nicht davon ausgeschlossen oder hindan gesetzt / wie das alles namen hat / oder gehaben mag / und nach lengs mit lauttern Worten hierinn specificiert und gemelt wäre / hiemit inn krafft dis Brieffs / vmb die aufstehende summa / was dann Raytung betreffendt wurd / verpfendt / verschriben / und gar Kauffßweyse / zugestellt / ein und überantwort haben will. Sie sollen auch weder mir / meinen Erben / und nachkommen / weytter nicht hinaus zegeben oder zubezalen schuldig sein etc.

Cum autem annus ad finem tenderet, & dies soluendae sortis accessisset, debitor exorauit creditores de prorogando termino solutionis, quem ipsi prorogauerunt usque ad festum Natiuitatis Christi de Anno M. D. LVIII. Adueniente uero eadem die ad soluendum praefixa, debitor iterum rogauit creditores, impetrauit à Domino Reuerendissimo Salisburgensi, literas petentes terminum prorogari. Denique constituta die ad tractandum de prorogatione, creditores una cum debitor comparuerunt coram consiliariis Reuerendissimum. Sed creditoribus nolentibus prorogari solutionem, debitor uolens soluere sortem, in iudicio petit sibi restitui pignora sua. Ex aduerso respondebant creditores, quod argentifodinas non tenerentur restituere cum pignori obligatae non essent, sed potius pure uenditae, iuxta tenorem instrumenti. Debitor argentifodinas illas non esse uenditas, sed pignori cum pacto legis commissoriae obligatas contendebat, quia in instrumento contractus, talis erat adiecta conditio, ut, si debitor in

navedenem štiriletnem roku ne bi plačal, bi se zastavljene stvari prenesle namesto poplačila. Tako zvenijo v omenjeni listini zapisane besede obligacije:

Navedeni gospodje N. in njihovi sorodniki ali dediči in potomci imajo, če plačilo, kot je bilo dogovorjeno, ne bo izvršeno, moč in možnost, da posežejo na moj štiriindvajseti del rudnikov, ki jih imam pri Martinu N. v Raurisu, v gorah in v dolini, (tudi na to, kar imam) v topilnicah in v zalogah, četudi (ruda) še ni izkopana ali prevzeta in ni zajeta v tem štiriindvajsetem deležu, skupaj z njihovimi pravicami, ter vse to v tem znesku izterjajo kot lastniki ter smejo to pravico večno obdržati, uporabljati, uživati in po svoji presoji na kakršenkoli način z njo razpolagati, vendar ne prodati, zamenjati ali menjati in ne trgovati z ničemer drugim kot z deli rudnika in s premoženjskimi predmeti, ki so si jih sami kupili brez dodatnih zahtev in posegov mene, mojih dedičev in drugih. Ta delež rudnika in topilnice vam zaradi zadevnega zneska skupaj z vso zalogo, z vsemi pravicami in upravičenji, pri čemer ni od tega nič izključeno ali postavljeno ob stran, ne glede na ime, kot je podrobno opisano in bilo tukaj navedeno, na podlagi tega pisma zastavljam, obljubljam in celo prepuščam na temelju kupa. Meni, mojim potomcem in njihovim naslednikom pa vam ni treba ničesar več dati ali plačati.

Ko pa se je leto bližalo koncu in je prišel dan plačila glavnice, je dolžnik prosil upnike za podaljšanje plačilnega roka, kar so mu odobrili do božiča leta 1558. Ko je ta dan prišel, je dolžnik ponovno prosil upnike in častitega salzburškega gospoda, naj podaljša rok plačila. Na dan, določen za razpravo o podaljšanju roka, so se upniki skupaj z dolžnikom pojavili pred častitimi [salzburškimi] svetniki. Ker upniki niso želeli podaljšati roka plačila, je dolžnik želel plačati glavnico in je pred sodiščem zahteval vračilo zastavljenih predmetov. Upniki so odgovorili, da niso dolžni vrniti srebrnih rudnikov, ker ti niso bili zastavljeni, temveč skladno z besedilom listine brezpogojno prodani. Dolžnik je trdil, da srebrni rudniki niso bili prodani, temveč so bili zastavljeni s komisornim dogovorom, saj je bil v pogodbeni listini dodan pogoj, da če dolžnik v določenem roku ne plača dolga, bodo upniki

termino constituto non solueret sortem, creditores argentifodinas pro debito in solum haberent. Obtulit itaque debitor libellum, sed creditores noluerunt ei respondere, praetendentes exceptionem praefatam. Quaeritur ergo, an iste contractus sit uenditionis, an uero pignorationis. Et an creditores teneantur oblato respondere libello, & debitori argentifodinas, recepta sorte restituere necne?

Et prima facie dicendum uidetur, quòd iste contractus sit uenditionis, & quod creditores non teneantur respondere libello, nedum restituere argentifodinas, idque ex pluribus.

Primo, quia debitor argentifodinas suas non solum oppignerauit creditoribus, sed etiam pure & absolute uendidit, in haec uerba. Wie ich jhnen dann sollichen Berg vnd Schmöltzhandel etc. Hiemit in krafft diß Brieffs / vmb die aufstehende summa / was dann Raytung betreffendt wurd / verpfendt / verschriben / vnd gar Kauffsweyse zu gestelt / ein vnnd über antwort haben will etc.

Praeterea pretium conuentum solutum est, & debitor tradidit argentifodinas. Vnde sequitur creditores Argentifodinarum ueros esse factos Dominos. † Solutio enim precio, factaque traditione rei dominium in emptorem transit, secundum Paul. de Cast. in L. Empti fides. C. de contrahen. empt. & uendi.

Secundo, quia etsi pactum legis commissoriae huic uenditioni uti referatur adiectum fuerit, nihilominus tenet uenditio, quia † in uenditionis contractu tale pactum admittitur, nec per id uiuiatur contractus, ff. de leg. commiss. per totum. ubi glo. in rubri. hoc expressum dicit, & L. commissoriae. C. de pact. inter empt. & uendi. & Doctores ubique.

Tertio, quia debitor intra tempus sibi praefinitum, non soluuit emptoribus sortem quam soluendam promiserat, eaque propter emptores eum non tenentur admittere ad satisfaciendum. Nam † non seruanti contractum, nec ipsi seruandus est. L. cum proponas. C. de pactis, & L. Quaero. §. inter locatorem. ff. locat. cum similib. Si enim emptores tenerentur cum admittere post elapsum tempus, sequeretur quod perpetuo, quod esset absurdum, quia sic actus agentium operarentur contra intentionem eorum, contra ex. in L. omnis, in princip. ff. si cer. peta. & in L. obligationum substantia, in princip. ff. de act. & obligat. Aliud quos absurdius sequeretur, scilicet frustra adiectum fuisse certum tempus soluendi sortem & luendi pignora, esset illa adiectio prorsus illusoria, inutilis, & superuacua, contra L. si quando. ff. de lega. i. & c. si Papa de priuilegijs lib. vi. Id quod etiam esset per absurdum, ex sententia Bal. in L. ult. post medium, ibi, item not. post terminum. C. de testa. manu. & in L. obseruare. §. proficisci, ad fi. iij. quaest. de offi.

srebrne rudniki imeli namesto plačila. Dolžnik je nato vložil tožbo, vendar upniki nanjo niso želeli odgovoriti s sklicevanjem na navedeni ugovor. Zato se poraja vprašanje, ali je ta pogodba prodajna ali zastavna, ali so upniki dolžni odgovoriti na vloženo tožbo in ali morajo dolžniku vrniti srebrne rudnike, potem ko so prejeli glavnico, ali ne.

Na prvi pogled se zdi, da je to prodajna pogodba in da upniki niso dolžni odgovoriti na vloženo tožbo, kaj šele vrniti srebrnih rudnikov, in sicer iz več razlogov.

Prvič zato, ker dolžnik svojih srebrnih rudnikov ni le zastavil, temveč jih je tudi brezpogojno in absolutno prodal s temi besedami: »Ta delež rudnika in topilnice itn. vam na podlagi tega pisma zaradi zadevnega zneska, ki ga zadeva račun, zastavljam, obljubljam in celo prepuščam na temelju kupa itn.«

Poleg tega je bila dogovorjena cena plačana in dolžnik je izročil srebrne rudnike. Zato sledi, da so upniki postali pravi lastniki srebrnih rudnikov. † S plačilom kupnine in z izročitvijo stvari preide lastninska pravica na kupca, kot pravi Pavel iz Castra k C. 4, 38, 9.

Drugič, prodaja, ki ji je dodan komisorni dogovor, vseeno zavezuje, ker je † pri prodajni pogodbi ta dogovor dopusten in pogodbe ne napravi neveljavne, tako D. 18, 3 v celoti, čemur glosa k tej rubriki izrecno pritruje, in C. 4, 54, 4 kot tudi doktorji v vseh (svojih spisih).

Tretjič, ker dolžnik v roku, ki ga je sam določil, ni vrnil zneska, ki ga je obljubil izpolniti, in mu zato upniki niso zavezani izpolniti svojega dela obveznosti. Namreč, † ni treba biti zvest tistemu, ki se pogodbe ne drži, C. 2, 3, 16 in D. 19, 2, 54, 1 in podobno. Če bi bili namreč kupci dolžni dopustiti plačilo po poteku roka in bi to veljalo večno, bi to vodilo v absurdno situacijo, kajti tako ravnanje strank bi vodilo v nasprotje z njihovim namenom, D. 13, 7, 9, 3 in D. 44, 7, 3. Če bi veljalo nasprotno, bi iz tega absurdno sledilo, da je bil določeni rok za plačilo glavnice in za rešitev zastavljene stvari dodan zaman, da je iluzoren, neučinkovit in odvečen. D. 30, 109 pr., VI. 5, 7, 10. Da bi bilo to tudi absurdno,

proconsul. arg. L. Epistola §. ultima, de pact. & L. Imperator. ff. de postuland. & L. si cum Hermes. C. loca.

Praecipuè, cum † in contractibus, nullum omnino uerbum, sed nec ulla quidem syllaba, debeat esse sine effectu aliqui operandi, ut uenuste idem dicit Bal. in Rubr. C. de contrahen. empt. in ix. quaest. quem omnes ubique tam in lect. quam in consilijs citant & sequuntur.

Quarto, quia debitor potuit intra certum tempus redimere pignora ex lege dicta in uenditione, & id non fecit, uidetur renunciasset luitioni. † Qui enim potest redimere intra tempus praestitutum ex contractu in scriptis celebrato, certe id omitens censetur post id tempus, id ius remittere siue renunciare, ut expresse uolunt Odofre. Nicol. Mat. & eorum autoritate Bal. in L. ij. in vij. q. C. de rescin. uendi. † Lapsus namque termini ad aliquid praestituti, habere uim tacitae renunciationis scribit Bal. in consil. clxix. statuto ciuitatis Ianuae in fi. lib. i. Quae quidem † tacita renuntiatio, quae inducitur ex lapsu temporis, magis nocet, quam expressa, ut per multa latè probat Ias. Post alios in L. cum quid in ij. lectu. col. ij. nu. X. & multis seq. ff. si cert. pet.

Quinto, quia debitor hac in uenditione, omnibus suis iuribus, priuilegijs & beneficijs expresse renunciauit, se non uenturum contra contractum & pacta apposita in instrumento, ut ex his verbis. Dawider mich ainicherlay freyhait / auffflucht oder anders / was dann zuwider erdacht werden möchte / nit helffen / schützen / noch schirmen solle / in kain weyse noch weg / sonder ich will mich derselben hiemit blöblich / gar vnd gäntzlichen verzigen vnd begeben haben etc. Et ista renuntiatio facta est in scriptis, quae etiam ualet, iuxta glo. vij. q. i. c. qualiter. Nam † quilibet potest iuri pro se introducto renunciare, L. pen. C. de pact. cum concor. Qui † itaque iuri suo renunciat illud repetere non potest. glo. vij. q. i. periculosum, & ea. c. cos. xxij. q. vij. si illic. L. §. qui semel. ff. de success. edict. & L. postque. C. de pact; L. quaeritur. §. Si uenditor. ff. de aedi. edil. Ergo cum iste debitor iuribus, priuilegijs & beneficijs suis hoc in contractu, renunciauerit, nihil ex eo post lapsum terminum repetere potest.

Cum itaque uenditio utriusque partis consensu purè & absolute contracta, traditio facta fit, & pretium solutum est, cum pactum legis commissoriae in uenditionibus admittitur: praeterea tempus luitioni praefinitum, lapsus est, & debitor omnibus iuribus suis de contrahendo tam tacite expresse renunciauit. Non est, quod emptoris teneantur respondere li-

meni Bald k C. 6, 21, D. 1, 16, 4, 2, D. 2, 14, 52, 3; D. 3, 1, 8, C. 4, 65, 7.

To velja še posebej, ker † pri pogodbah nobena beseda, noben zlog ne sme ostati brez učinka, kot prefinjeno navaja Bald v 9. vprašanju k C. 4, 38, ki mu vsi povsod sledijo tako na predavanjih, kot v pravnih mnenjih.

Četrtrič, ker je mogel dolžnik v določenem časovnem obdobju odkupiti zastavljene stvari v skladu s pogodbenim dogovorom in tega ni storil, se šteje, da se je rešilnemu kupu odpovedal. † Za tistega, ki namreč lahko v določenem časovnem obdobju stvar odkupi na temelju pisnega kontrakta in to opusti, se šteje, da je to pravico izgubil oziroma se ji je odpovedal, kot izrecno trdijo Odofred, Nikolaj in Matej ter na podlagi njihove avtoritete Bald v 2. in 8. odlomku k C. 4, 44. † Zamujeni izpolnitveni rok ima moč tihe odpovedi, piše Bald v konziliju št. 169 k statutu mesta Genova na koncu prve knjige. Ta tiha odpoved, ki izhaja iz poteka časa, bolj škoduje kot izrecna odpoved, kot s številnimi primeri dokazuje Jason (iz Maina). Poleg vsega drugega v D. 12, 1, 3 in mnogih sledečih odlomkih.

Petič, dolžnik se je v tej prodaji izrecno odpovedal vsem svojim pravicam, privilegijem in koristim ter (se zavezal) da ne bo ravnal v nasprotju s pogodbo in dodatnimi dogovori v listini, kot izhaja iz teh besed: »Umikam svobodo ravnanja v nasprotju (z navedenim) in vsem drugim, kar ne bi pomagalo, varovalo ali ščitilo vsebine pogodbe, ter da ne bom na noben način iskal poti, (kako se določilom pogodbe) izogniti; temu se izrecno, popolnoma in v celoti odpovedujem in odrekam.« Ta odpoved je bila sestavljena v pisni obliki, ki prav tako velja po glosi *Qualiter*. † Vsak se lahko pravici, uvedeni v njegovo korist, odpove (C. 2, 3, 29). † Kdor se svoji pravici odpove, je ne more zahtevati nazaj. Glosa *Periculosum* in *si illic* k D. 38, 9, 1, 6; k temu še D. 21, 1, 28. Torej ker se je ta dolžnik odpovedal svojim pravicam, privilegijem in koristim v tem kontraktu, po preteku roka ne more ničesar zahtevati nazaj.

Ker je bila prodaja sklenjena z obojestranskim soglasjem brezpogojno in absolutno, opravljena izročitev in kupnina plačana in ker je komisorni dogovor pri prodajah dopuščen in ker je pretekel določen rešilni rok in ker se je dolžnik vsem svojim pravicam do povratnega kupca tako tiho kot izrecno odpovedal, kupec ni zavezan odgovoriti na tožbo,

bello iudicialiter oblato, multo minus pignora debitori restituere. His tamen non obstantibus contrarium de iure uerius uidetur contractum esse pignoratitium, & creditores teneri ad respondendum libello & restituendum pignora.

Et praemittendum quod contractus iste, inter debitorem & creditores fuit & est pignoratius, non uero emptionis, ostenditur ex multis.

Primo, quod debitor summam illam pecuniae à creditoribus mutuo, non autem pro pretio rei uenditae acceperat, quod ex eo patet. So sie mir auff mein vilfeltig begern / zu offtermalen fürgestreckt vnd gelihen etc. Item / thut also die gantze *summa* / So ich den Herrn N. vnd verwanten bekanntlich / auffrichtig / vnnd redlich schuldig bin / gelten soll vnd will etc. *Item* damit aber die mehrgedachten Herren N. vnd verwanten / jre Erben oder nachkommen / solliches jres trewen darstreckens / der bestimbt *summa* gelts wie billich / widerumb bezalt / vergnügt / vnd habhafft werden mügen.

Ecce mutuo accepta est pecunia, contractum est debitum, promissa est solutio debiti, nulla uenditionis pretii que facta mentione. Si igitur emptio & uenditio inter eos contracta fuissent, haud dubie pretium, quod est substantia uenditionis, interuenisset. At hic nullum interuenit pretium, nec ulla res uendita. Ergo nulla est contracta uenditio. Nam & sine pretio contractus uenditionis non habet substantiam. Bal. in L. Empti fides, C. de contrahen. empt. & uendi.

Secundo, quod huic contractui adiectus erat dies certus ad soluendum debitum, scilicet ad diem natalem Domini, de Anno M. D. LVII. & subsequenter prorogatus ad finem M. D. LVIII. anni. Et quod argentifodinae ob debitum illud, creditoribus oppigneratae fuerant, Wie ich ihnen dann sollichen thail etc. verpfendt vnd verschreib etc. Hoc etiam pacto apposito, ut, si intra illud ipsum tempus debitor, debitam illam summam non solueret, creditores oppigneratas argentifodinas, pro debita pecunia in solum haberent. Vnde nulla uenditio, sed potius contractus pignoratitius cum pacto legis commissoriae resultat. Quod † quidem pactum in pignoribus est reprobatur. L. i. & L. fi. C. de pact. pigno. † Pactum enim appositum, quod res fit empti uel habeatur in solum pro pecunia debita, non ualet, quia est pactum legis commissoriae, quod est prohibitum. Bal. in L. si fundus. §. fi. ff. de pignori. Quare autem pactum legis commissoriae in uenditionibus ualeat, in pignoribus uero reprobetur, certae

ki mu je bila vročena po sodni poti, in še manj vrniti zastavljene stvari dolžniku. Kljub temu se zdi, da je ta pogodba bolj zastavna in da so upniki zavezani odgovoriti na tožbo in povrniti zastavljene stvari.

Treba je poudariti, da je bila in je ta pogodba med dolžnikom in upniki zastavna, ne prodajna, in to se kaže iz mnogih dejstev:

Prvič zato, ker je dolžnik znesek od upnikov prejel kot posojilo in ne kot plačilo za prodano stvar, kar izhaja iz teh besed: »To ste mi na moje številne zahteve izplačali in posodili itd. Prav tako bom poplačal celotno vsoto, ki sem jo gospodu N. in sorodnikom pripoznal ter jo pošteno in iskreno dolgujem, itd. In tako bodo gospodje N. in sorodniki, njihovi dediči ali potomci pošteno poplačani.

Glej, denar je bil sprejet kot posojilo, nastal je dolg, obljubljena je bila izpolnitev dolga, višina kupnine ni bila omejenjena. Če bi se sklepala kupoprodaja, bi bila brez dvoma omenjena kupnina, ki je bistvena sestavina prodaje. Toda tukaj ni nobene omembe kupnine niti prodane stvari. Zato prodajna pogodba ni sklenjena. Namreč brez kupnine je prodajna pogodba brez svojega bistva. Bald k C. 4, 38, 9.

Drugič, ker je bil temu kontraktu dodan določen rok za izpolnitev obveznosti, namreč božič leta 1557, ki so ga nato podaljšali do konca leta 1558. In ker so bile zaradi tega dolga upnikom zastavljeni rudniki srebra (z besedami:): »Kakor vam jaz zastavljam takšen delež itd.«

S tem dodatnim dogovorom, da bodo upniki, če dolžnik v tem roku ne bi poplačal dolgovane vsote, imeli names-to dolgovane vsote srebrne rudnike, ni prišlo do sklenitve prodajne pogodbe, temveč je šlo za zastavno pogodbo s komisornim dogovorom. Takšen † dogovor pa je pri zastavnih pogodbah nedopusten. C. 8, 34, 1 in 3. † Dogovor, po katerem (se šteje, da) je (zastavljena) stvar kupljena ali da nadomešča dolg, ne velja, ker gre za prepovedan komisorni dogovor. Bald k D. 20, 1, 16, 9. Obstajajo določeni razlogi, čemu je komisorni dogovor pri prodajah veljaven, pri zastavah pa nedopusten. Prvič zato, ker se stvar običajno proda za toliko, kolikor je vredna. Če se prodaja razveljavi,

sunt rationes. Prima est, quia tanti res solet uendi, quanti ualet. Ideo si uenditio dissoluitur, non decipitur uenditor. Nec mouet quod aliquando res minoris uenditur, quia † ad ea potius debet ius adaptari, quae frequenter, quod quae raro contingunt. L. nam ad ea, ff. de legi.

Contra autem pignus solet fieri pro minori longe pretio, res ipsa ualet, ob spem futurae luitonis. Vnde multum deciperetur debitor, qui cupiditate inueniendae pecuniae facile in omne pactum consentit. Ideo uoluit lex in hoc prospicere utilitati subditorum.

Alia ratio est, quia si hoc pactum ualeret in pignoribus, uix aut nunc aliter creditores mutarent, quod cum hoc pacto, spe consequendi lucri eius, quod pluris est, quod profecto contineret speciem usurae, quae omnia cessant in uenditione. Pet. a Bel. Pertica in L. ult. C. de pact. pig. lo. And. & Abb. post alios antiquiores in c. significante ext. De pignori. de quo omnino uidendus est Alexa. consil. clxxvij. uolumine vij. Hinc etiam multum refert, an tale pactum de dando pignore in solutum, ab initio contractus, an uero ex interuallo fit appositum. Quod quidem aequissimas in se continet rationes.

Ab initio enim debitor creditori promitteret quicquid ipse creditor uellet, animam suam, uel quicquid in mundo haberet, obligaret, ut pecuniam consequeretur, & sic quasi uiolenter, ut habeat pecuniam, istud pactum facit: quae ratio, quando promittit ex postfacto, cessat, nam tunc non uidetur id necessitate, sed potius spontanea uoluntate facere. Bar. In L. Quamuis, ff. de Solut. & liberat. L. i. C. de pact. pig. & L. Titius, ff. de pig. act. At hic in nostro casu pactum illud, ab initio contracti debiti appositum est, nec contrarium apparet ex instrumento, ideo non ualet. Vnde infertur hunc contractum esse pignoratitium, appposito pacto legis commissoriae. Nam † contractus talis esse praesumitur, qualem prima eius figura demonstrat. Ita Bal. loquitur nuncupatim de contractu facto cum pacto legis commissoriae in c. i. post principium, & ibi quos Card. Alex. col. i. uers. ex quibus omnibus tit. de feu. dat. in uicem leg. commiss. per L. cum precibus. C. de probat.

Tertio & fortius, quod contractus iste non solum pignoratitius, sed etiam foeneratitius sit. Ex instrumento enim patet, quod singulis annis creditoris ultra sortem, quinque in centum receperunt pro usura. Quid enim aliud quam usuram sonant illa uerba in instrumento positas: So hab ich mich derwegen mit jhnen verglichen etc. vnnd jhnen solche sum-

prodajalec ni oškodovan. Tega ne spremeni dejstvo, da se včasih stvar proda za manj, kajti † pravo je treba bolj prilagajati tistemu, kar se dogaja pogostejše, kot tistemu, kar se dogaja redko. D. 1, 3, 5.

Nasprotno pa se zastavlja stvar z višjo vrednostjo (kot znaša zavarovana terjatev) zaradi upanja, da bo zastavljena stvar rešena. Zato bi se lahko prevaralo dolžnika, ki zaradi poženja po denarju zlahka pristane na vsak dogovor. Zato želi zakon upoštevati korist podložnikov.

Drugi razlog je, da če bi tak dogovor obveljal pri zastavnih pogodbah, bi upniki zaradi pričakovanja dobička, ki bi bil večji od obresti, komaj kdaj karkoli posojali drugače kot s tem dogovorom in tega pri prodaji ni. *Pierre de Belleperche* k C. 8, 34, 3, *Ioannes Andrea* in (drugi očetje), ki sledijo starim, k pomembnemu kanonu X, 3, 21, 7 in Aleksander de Tartagnis v konziliju 177, 7. dela. Prav tako ima velik pomen dejstvo, ali so tak dogovor o prepustitvi zastavljene stvari namesto plačila dodali ob sklenitvi kontrakta ali pozneje. To v sebi nosi najpravičnejše razloge.

Na začetku bi namreč dolžnik upniku obljubljal, karkoli bi upnik želel, celo svojo dušo ali karkoli ima na svetu, da bi prejel denar, in tako skoraj pod prisilo sklene tak dogovor; če pa obljubi naknadno, ta logika preneha, saj se ne zdi, da sklepa tak dogovor v stiski, temveč spontano po svoji volji. *Bartol* k D. 46, 3 in D. 13, 7, 34. Toda v našem primeru je bil ta dogovor dodan že ob sklenitvi kontrakta, kot je razvidno iz listine, in zato ni veljaven. Od tod se sklepa, da gre za zastavno pogodbo z dodanim komisornim dogovorom. Kajti † domneva se, da gre za dogovor tiste vrste, na katero kaže njegova prva podoba. Tako govori Bald o sklenitvi kontrakta s komisornim dogovorom v 1. poglavju po uvodu in tam tudi kardinal *Aleksander* v prvi koloni k Fevdnim knjigam 1, 26 in C. 4, 19, 18.

Tretje in najpomembnejše je to, da ta pogodba ni le zastavna, temveč tudi oderuška. Iz listine izhaja, da so vsako leto upniki upravičeni prejeti pet odstotkov poleg glavnice kot obresti. Kaj drugega kot obresti lahko namreč pomenijo v listini te besede: »Tako sem se zaradi tega z vami poravnal itd. in vam zagotovil ter obljubil takšno vsoto denarja skupaj

ma Gelts / mit fünff von hundert züuerzinsen zugesagt vnnd versprochen etc. *Et ideo tale pactum non ualet, cum usurae sint prohibita c. quia in omnibus ext. de usuris, & in Authen. ad haec. C. de usuris.*

Si igitur pura fuisset uenditio, ita ut res aestimata & praetium conuentum fuisset, non utique emptores recepissent usuris: sed iis receptis contractum reddiderunt usurarium & foeneratitium. Usurae enim dicuntur, quae quid accedit sorti. c. plerique & seq. xij. q. iij. glo. in L. Rogasti. §. si tibi, in uer. condici non posse, in ff. si cert. pet.

Quarto, quod in hoc contractu fructus ex argentifodina percepti computantur in sortem soluendam. Die nuzung jedes Jars / so über solliche samkost vnd losung / mit Gottes gnad erdeyhe möcht / jedes jars auffheben vnd innen behalten / dieselben alle / mit sampt der nuzung vom 53. Jar / so mir / wie vorgemelt / durch mer wolgedachten Herrn N. günstigklich bewilligt worden / sollen mir jährlich / was vber die verzinsung / wie obgemelt / bleiben würdet / von der hauptsumma abgeschrieben / vnnd auffgehebt werden etc. *Quod est contra naturam contractus uenditionis. Quia si aliquis rem uendit eo pacto, quod quandocumque pretium restituerit, rem ipsam recipiat, emptor lucratur fructus perceptos quo usque pecuniam percipiat. glo. in c. illo uos ext. de pigno. L. Si fundum. C. De pact. inter empt. & uendi. Sed hic in isto contractu obligatorio, simulati illi emptores non lucrantur fructus perceptos, sed tenentur eos ex pacto computare in sortem. Ergo non est uenditio rei, sed obligatio pignoris, quia in pignore computantur fructus, sed in uenditione non computantur, ut c. ad nostram ext. de reb. Ecclesiae alien. uel non. & in legibus praedictis. Vnde † in cognoscenda specie alicuius contractus, magis debent attendi pacta apposita in eo, quod nuda uerba ipsius contractus. Hinc licet haec uerba Kauffisweyse etc. innuerent contractum esse uenditionis & emptionis, tamen propter pacta apposita conuenientia magis pignori, iudicatur contractus pignoratitiuus. Abb. in iij. no. inc. Illo uos ex. de pig. ad idem tex. in L. Si uno. ff. loca. Ex quibus satis apparet contractum esse pignoratitium, & foenerati.*

Superest igitur ut obiectis respondeamus.

Et primo non obstat, quod dictum fuit, debitorem argentifodinas suas non solum oppignerasse, sed etiam pure &

s petodstotnimi obrestmi itd.« Ta dogovor ne velja, ker so obresti prepovedane. X. 5, 19, 3 in po C. 4, 32, 16.²⁵¹

Če bi bila torej (sklenjena) čista prodaja, tako da bi bila vrednost stvari ocenjena in dogovorjena kupnina, kupci ne bi prejeli obresti; toda ker so jih prejeli, je pogodba postala obrestna in oderuška. Obresti so namreč vse, kar presega glavnico. C.14 q.3 c.3 in nasl. Ter glosa k besedi *condici non posse* k D. 12, 1, 11, 1.

Četrtrič o tem, da se plodovi iz rudnikov srebra pri tem kontraktu vštevajo v glavnico. »(Vrednost) uporabe, ki presega takšne stroške in glavnico, naj se vsako leto z Božjim blagoslovom ohrani. Ta vrednost naj se po poplačilu obresti, skupaj z donosi iz 53. leta, ki so mi bili, kot že omenjeno, naklonjeni s strani visoko spoštovanega gospoda N., vsako leto odpiše in izloči iz glavnice itd.« To nasprotuje naravi prodajne pogodbe. Kajti če nekdo stvar proda z dogovorom, da naj mu bo (prodana) stvar vrnjena, če povrne kupnino, je kupec obogaten s pobranimi plodovi, ki jih je pridobival, dokler mu prodajalec ni vrnil kupnine. Glosa k X, 3, 21, 4 in k C. 4, 54, 2. Vendar pa pri tem obligacijskem kontraktu navidezni kupci niso obogateni s pridobljenimi plodovi, temveč so jih dolžni vračunati v glavnico. Zato ne gre za prodajo stvari, temveč zastavno pogodbo, ker se pri zastavitvi plodovi vštevajo (v glavnico), pri prodaji pa se ne vštevajo kot X. 3, 13, 11 in prej navedenih odlomkih. Zato † je treba pri spoznavanju vrste kateregakoli kontrakta bolj paziti na dodatne dogovore kot na gole besede tega kontrakta. In čeprav se zdi, da se z uporabo besede »na temelju kupa« itd. odkazuje na kupoprodajno pogodbo, je pogodba zaradi dodatnih dogovorov bolj zastavne narave in se zato presoja kot zastavna pogodba. Opat (*Abbat*) k X, 3, 21, 4 in k D. 19, 2, 15, 4. Iz tega je jasno razvidno, da gre za zastavno in oderuško pogodbo.

Preostane nam, da odgovorimo glede ugovorov.

Najprej temu, kar je bilo (zgoraj) povedano, ne nasprotuje dejstvo, da dolжник srebrnih rudnikov ni zgolj zastavil,

²⁵¹ Gre za dodatek k C. 4, 32, 16 (C. de usu. auth. ad haec).

absolute uendidisse. Nam in instrumento contractus nulla apparet mentio precij, nec illud uerbum Kauffweyse pure & absolute positum est, sed apposita sunt pacta de luendo pignore, de computandis fructibus in sortem, de percipiendis usuris ultra sortem: quae omnia natura uenditionis & emptionis abhorrent, & in diuersum tendunt, & suos habent effectus a contractu emptionis longe alienos. Emptio † enim & uenditio tum demum contrahitur, simul atque de pretio conuenerit. §. i. Insti. de empt. & uenditi. Nec † nulla emptio sine pretio esse potest, quin pretium constitui oporteat. Insti. eo. §. i. & ff. eo. L. ij. & C. eo. L. empti. At hic nullum precium constitutum est, sed potius pecunia mutuo dato, & pignus obligatum, ergo nulla hinc uenditio resultat.

Secundo loco obiecta non obstant, quae dicta fuerunt, pactum legis commissoriae in uenditionis contractu admitti, uenditionem tenere, nec obuiari contractum etc., quia illud pactum legis commissoriae ualidum esset, si ita appositum fuisset, ut si intra certum tempus non fiat soluta pecunia, iure emptionis possideat rem iusto pretio tunc aestimandam vel iam aestimatam. L. Si fundus. §. fi. ff. de pigno. Sed tale pactum in casu praesenti non est appositum, ut pro iusto pretio rem iure emptionis possideret, sed magis ut, si pecunia non fuerit soluta, creditor pignus pro illa debita pecunia, pro qua fuerat obligatum, haberet in solutum. Quod propter efugiendam usurarum prauitatem reprobatur et de iure prohibitum per superius allegata et d. c. significante ex. de pigno.

Tertio non obstat, quod dictum fuit, non teneri creditores admittere debitorem ad satisfaciendum, eo, quod intra tempus sibi praefinitum non soluet sortem. Et quod non seruanti contractum, nec ipse seruandus sit etc., quia non potuit sortem illam in termino sibi praefixo soluere, hoc ob rem, quod creditores usque in hunc diem nullam de fructibus unde cunctis oppigneratis rebus perceptis plenam reddiderunt rationem, nec etiam illos fructus in sortis computarunt. Debent enim creditores uigore contractus debitori de omnibus tam perceptis, expositis nomine pignoris, reddere rationem, secundum illam clausulam. Was dann Raytung betreffend wirdt. Unde debitor hactenus nesciuit et iam quoque ignorat, quantanam summa pecuniae deductis deducendis, soluenda restat. Ex quo apparet nec creditores contractui suis ex partibus satisfacisse, sed eosmet per non redditam rationem in culpa fuisse et esse non solutae sortis. Quare merito illud axioma in eos ipsos retorqueri potest. Non seruanti contractum, nec ipsi seruandum

temveč jih je brezpogojno in absolutno prodal. Kajti v kontrakti listini ni omembe kupnine niti ni beseda »na temelju kupa« postavljena brezpogojno in absolutno, temveč so pristavljeni dogovori o rešitvi zastavljene stvari, o vračunavanju (vrednosti) plodov v glavnico in o pridobivanju obresti onkraj glavnice, kar nas vse odvrča od misli, da gre za nara vo kupne in prodajne pogodbe ter nagiba v nasprotno smer z učinki, ki so daleč onkraj učinkov kupne pogodbe. Kupoprodajna pogodba † se namreč sklence šele, ko se stranki dogovorita o kupnini. I. 3, 23 pr. Nobene kupne pogodbe ni brez kupnine, če kupnina ni določena. I. 3, 23 pr., D. 19, 1; C. 4, 49. Toda v našem primeru kupnina ni bila določena, denar pa je bil posojen in dana zastava, zato ne gre za prodajno pogodbo.

Drugič, ni ugovorov glede tega, kar je bilo povedano v zvezi s tem, da je komisorni dogovor pri prodajnih pogodbah dopusten, da taka prodajna pogodba zavezuje in da je ni mogoče zaobiti, ker da je tak komisorni dogovor veljaven, če bi bil dodan tako, da če v roku denar ni plačan, se sme po pravu kupne pogodbe stvar posedovati pod pogojem, da je bila ali bo kupnina pravično ocenjena. D. 20, 1, 16, 9. Toda takšen dogovor, namreč da naj se stvar poseduje za pravično kupnino po pravu kupne pogodbe, v pričujočem primeru ni bil dodan, temveč je šlo bolj za dogovor, da naj ima upnik zastavljeno stvar namesto plačila, če denar ne bo izplačan. To je bilo prepovedano, da bi se izognili krivicam, ki nastanejo pri obrestovanju, in je prepovedano po zgoraj alegiranjem kanonu X, 3, 21, 7.

Tretjič, ne nasprotuje temu, kar je bilo povedano, glede tega, da upnikov ne zavezuje, da sprejmejo izpolnitev glavnice, ki ni bila izpolnjena v (pogodbeno) določenem času. In o tem, da kontraktu nezvesti stranki ni treba biti zvest, ker glavnice v določenem roku ne bi mogel izpolniti, že zato ker upniki do tega dne niso predložili obračuna pridobljenih plodov zastavljene stvari niti niso vračunali teh plodov v glavnico. Upniki morajo namreč skladno s kontraktom dolžniku posredovati obračun o vseh plodovih, pridobljenih na temelju zastavne pogodbe, skladno s klavzulo »kar zadeva obračun [...]«. »Zato dolžnik doslej ni vedel in tudi zdaj ne ve, kako visoka je po vseh odbitkih vsota denarja, ki jo je treba plačati. Iz tega bi izhajalo, da upniki niso izpolnili svoje obveznosti in jim je mogoče očitati krivdo, ker so z neizdajo obračuna prispevali k temu, da glavnica ni bila poplačana. Zato je mogoče aksiom obrniti tudi zoper njih same: tistemu, ki ne spoštuje pogodbe, se zvestoba ne dolguje. Kajti

esse. Quia ubi † eadem ratio, ibi idem ius. Ubicunque enim eadem ratio, idem ius statui debet. L. Illud. ff. ad L. Aquil. et L. i. §. i. ff. de fonte. Tum tibi teneris rationem reddere perceptorum fructuum, et deducere fructus a sorte, et ego teneor tibi post redditam rationem, residuum soluere. Sed non reddis rationem, nec ego residuum illud quantum sit, scio.

Hoc in contractu plura ex necessitate requiruntur, scilicet ut creditores reddant rationem fructuum perceptorum, deinde ut fructus computentur in sortis; postremo ut debitor residuum sortis soluat. Sed quia rationes non sunt redditae, nec potest sciri residuum soluendum, certa solutio in re incerta sequi non potest: eapropter hoc in puncto reddendae rationis, quae ex necessitate requiritur, et est hoc passu omisso, nihil agitur. Ubi enim plura requiruntur ex necessitate, si unum ex his deest, nihil agitur. Glo. di. 38. quae ipsis, et de conse. di. 4. in synodo. 22. q. 2, Animaduertendum. Cum ergo desint rationes reddendae, cumque residuum sortis ignoratur, quomodo potest sequi certa debiti solutio? Quis autem in mora constitutus fuit? Is scilicet, qui debuit reddere rationem, et non reddidit. Sibi igitur imputet culpam, quod non seruauerit contractum, et quod etiam solutionem, per non redditas rationes, impediuerit.

Quarto etiam non obstat, quod dictum fuit, debitorem luitio- ni pignoris tacite renunciasset, eo quod sortem intra praefinitum tempus non soluetur. Quia non passus fuit tempus illud tacite elabi, sed petiit prorogationem. Praeterea coram consiliariis Domini Reverendiss. Salisburgen. de prorogatione solutionis agebatur, prout constat ex actis et literis in iudicio productis. Eapropter non potest dici, luitio- ni tacite renunciatum esse. Et positu, quod debitor non petiisset prorogationem, sed tempus tacite elabi passus fuisset, tamen ipse nihilominus ius offerendi haberet. Quando enim in pignoribus est appositum pactum legis commissoriae (quemadmodum in nostro casu appositum est), nunc odio creditoris, iure offerendi ullo tempore non praescribitur. Baldo in c. i. de feu. da. in uicem leg. commissoriae. Illud minime quoque dubium est, quod si contractus pignoratitius est, nullo tempore creditor, qui simulate dicitur emptor, rem ipsam potest praescribere. L. non solum §. qui pignori. et L. pignori ff. de usucap. glo. ult. in c. quoniam frequenter. §. ult. post princip. extra ut lite non contestata, et in c. contingit in glo. ult. versi. sed non obtineret, de dolo et contuma.

Quinto et ultimo minus obstat dictum, quod debitor omnibus suis iuribus, privilegiis et beneficiis in uenditionis

† kjer je isti smisel, tam je enaka pravica. Povsod, kjer je isti smisel, morda biti ista pravica. D. 9, 2, 32 in D. 43, 22, 1, 1. Potemtakem si dolžan priskrbeti obračun pridobljenih plodov in odšteti plodove od glavnice, jaz pa sem ti dolžan po predložitvi obračuna plačati preostanek. Toda ker obračun ni bil predložen, ne morem vedeti, koliko znaša preostanek.

Po pogodbi je potrebno izpolniti več stvari, in sicer da upniki predložijo obračun prejetih plodov, da nato vračunajo prejete plodove v glavnico in nazadnje, da dolžnik plača preostanek. Ker pa obračuni niso bili predloženi in ni mogoče vedeti, koliko preostanka je treba plačati, ni mogoče iztoževati plačila, ker je prišlo do izpada predložitve obračuna plodov, ki je nujno potreben. Kjer je nujno potrebnih več stvari in ena od teh manjka, ni tožbe. Glosa k C. 22, qu. 2, c. 2. Ker torej niso bili predloženi obračuni in preostanek dolga ni znan, kako naj sledi natančno plačilo dolga? Kdo pa je bil v zamudi? Zdi se, da tisti, ki bi moral predložiti obračune, a jih ni. Sam sebi naj pripiše krivdo, ker ni spoštoval kontrakta in ker je izpolnitev onemogočil s tem, da obračunov ni predložil.

Četrtrič, to tudi ne nasprotuje temu, kar je bilo rečeno, glede tega, da se je dolžnik rešitvi zastavljene stvari tiho odpovedal, ko glavnice v določenem roku ni odplačal. Kajti ni pustil, da rok tiho poteče, temveč je prosil za podaljšanje (plačilnega roka). Zato se je tudi pred svetniki častitega salzburškega gospoda razpravljalo o podaljšanju roka, kot je razvidno iz spisov in pisem, ki so jih stranke predložile na sodišču. Zatorej ni mogoče reči, da se je rešitvi (zastavljene stvari) tiho odpovedalo. In četudi dolžnik ne bi zaprosil za podaljšanje, temveč bi se rok tiho iztekel, bi kljub temu imel pravico ponudjenja (*ius offerendi*). Ko je namreč pri zastavnih pogodbah dodan komisorni dogovor (kot je bil dodan v našem primeru), pravica do ponudjenja v upnikovo škodo nikoli ne zastara. Bald v 1. poglavju O fevdih. Prav tako ni nikakršnega dvoma, da če je pogodba zastavna, upnik, ki se pretvarja, da je kupec, nikoli ne more priposestvovati stvari same. D. 41, 3, 33, 4 in D. 41, 3, 13 pr. Glosa h kanonu X. 2, 6, 5. in X. 2, 14, 9.

Petič in zadnjič, temu ne nasprotuje trditev, da se je dolžnik vsem svojim pravicam, privilegijem in koristim v listini

instrumento expresse renunciaverit, se non contra contractum et pacta in instrumento apposita, venturum et cetera. Quia talis renunciatio non ualet. Adde etiam, quod † haec pacta etiam in pignore reprobantur, ut nec iuramento quidem confirmantur, secundum Io. And. in addi. Spec. ti. de renuncia. et conclusi. §. i. vers. et quia hic in additamento incip. ex quo auctor. Card. Flo. Imo. et Abb. in d. c. significante extra de pigno.

Bar. in L. si quis pro eo, in princip. vers. quarto dicit, quod prohibetur. Nu. 10. ff. de fideiuss. et mand. Nec † consuetudine quoque huiusmodi pactum confirmari potest, secundum Bal. in L. ii. col. iii. vers. tertii dicunt. C. quae sit longa consuetudo. Nec † denique expressa renunciatione partium, Odof. in L. ult. C. de pact. pig. per L. quos prohibet ff. De postu. Io. And. et Imo. in d. c. significante. Nam regulare est, † quod iuri prohibitiuo non potest renunciari per pactum, ut not. Bal. in L. i. C. de pact. pig. Praeterea debitor † non potest renunciare beneficio iuris, statuentis pactum legis commissoriae in pignoribus non ualere, quod tradunt Io. An. Anto. et Im. in d. c. significante. L. ius publicum ff. de pact. et L. ult. §. Sed quia ueremur. C. de iureiur. prop. cal. dand. etc. si diligenti extra de foro compe. et requisisti extra de testa., uide Bartolo. Brix. q. xii. dominicali. Hic etiam in nostro casu non uidemus, cum contractus est illicitus, quomodo debitor uel uenditor possit eum approbare: nec enim potest facere, ut sit licitus, ut de eo conqueri non possit, etiam si approbauerit, ut colligitur ex not. a Bal. in L. cum allegas, col. ii. uersicu, sed quaeritur hic. C. de usur. Et quoniam iste contractus usurarius illicitusque sit, debitor potest, si uellet, usuras a creditorib. repetere, ut uoluit Hostien. in Summa titu. de usur. §. quae poen. col. iii. uersic. sed quomodo potest. Bal. in L. constitutionibus in fi. et ibi quoque Sali. C. de usur. per not. in c. peccatum de reg. iur. lib. vi. et rursus idem Bal. in Authen. et qui iurat, col. ulti. C. de bon. auto. iudi. possiden.

Ex quibus omnibus fortissime infertur praesentem contractum fuisse et esse pignoratitium, apposito pactis legis commissoriae, usurarium et foeneratitium, atque ob id illicitum. Quare creditores non solum tenentur respondere libello per debitorem iudicialiter oblato, sed etiam pignus recepta sorte computatis fructibus, debitori restituere.

Ut supra dictum et conclusum est, dico et consulo iuris esse. Ego Martinus Pegius Iuris utriusque Doctor, in cuius fidem manu mea subscripsi.

prodajne pogodbe izrecno odpovedal, če ne bi spoštoval kontrakta in njegovih dogovorov itd. Kajti taka odpoved ne velja. K temu dodaj tudi, da † taki dogovori pri zastavni pogodbi ne veljajo in da se jih niti ne more utrditi s prisego, kot navaja Iohannes Andrea v dodatku k *Speculatorju* v naslovu o odpovedih in sklepkih prvega paragrafa k besedam *et quia hic*. In k temu dodaj še mnenje kardinala florentinskega, Imole in Abbasa h kanonu X. 3, 21, 7.

Tudi Bartol v (komentarju) k D. 46, 1, 56 pravi, da je tak dogovor prepovedan. † Takega dogovora po Baldovem mnenju k C. 8, 52, 2 ne more potrditi niti običaj. † Niti tega ni mogoče (potrditi) z izrecno odpovedjo strank. Odofred k C. 8, 34, 3 in D. 3, 1, 7 ter Ioannes Andrea in Imola h kanonu X. 3, 21, 7. Kajti pravilo je, da † se tistemu, kar je po pravu prepovedano, ni mogoče odpovedati z dogovorom, kot piše Bald k C. 8, 34, 1. Poleg tega se dolžnik ne more odpovedati pravnim dobrotam, (kot denimo) da komisorni dogovor pri zastavni pogodbi ne velja, kar navaja Ioannes Andrea in Imola h kanonu X. 3, 21, 7. D. 2, 14, 38; C. 2, 58, 2, 4; X. 2, 2, 12; X. 3, 21, 15. Glej tudi Bartola in Brix. q. xii. *Dominicali*. Tudi v našem primeru ne vidimo, kako bi pogodbo, ki je nezakonita, dolžnik ali prodajalec lahko odobril. Nič ne more narediti, da bi postala zakonita, četudi bi jo odobril, kot je mogoče razbrati iz zapisov Balda k C. 4, 32, 15. In ker je ta pogodba oderuška in nedopustna, sme dolžnik, če želi, zahtevati obresti nazaj od upnikov, kot pravi Hostiensis v Summi k X. 5, 19. Glej tudi Balda in Saliceta k C. 4, 32, 20 ter VI. *De regulis iuris*, reg. 4., in isti Bald k C. 7, 72.

Iz vsega tega trdno izhaja, da je pričujoča pogodba bila in je zastavna pogodba, da je je dodan komisorni dogovor, da vsebuje obresti in je oderuška ter zato nedopustna. Zato so upniki ne le dolžni odgovoriti na tožbo, ki jim je bila sodno vročena, temveč so dolžniku zavezani vrniti zastavljeno stvar, po tem ko prejmejo za vrednost plodov zmanjšano glavnico.

Kot je bilo zgoraj napisano in sklenjeno, izjavljam in svetujem, da velja po pravu. Jaz, Martin Pegij, doktor obojega prava, to potrjujem s svojim lastnoročnim podpisom.

Pegijevo pravno mnenje spominja na spisovno poročilo (»Aktenrelation«) in mnenje (*votum*), ki so ju običajno sestavljali učeni prisedniki oziroma sodniki na profesionaliziranih sodiščih višjih stopenj od zgodnjega 16. stoletja naprej. Verjamemo lahko, da se je na podoben način pripravljalo spisovna poročila tudi v okviru salzburškega konzistorija, ki se je utegnil zgledovati po postopkovnem redu že omenjenega Državnega komornega sodišča.²⁵²

Pegij je najprej zgoščeno povzel dejansko stanje primera (*species facti*): navedel je okoliščine, ki morejo imeti učinek na pravno presojo primera. Temu je dodano kratko poročilo o postopkovnem dogajanju (*historia processus*), torej o sodnih organih, s katerimi so se soočale stranke, in o pravilnosti vabljenja ter vročanja tožbe. V mnenje je vključil izseke iz dokaznega gradiva (*extractus actorum*), v našem primeru iz (nemško pisane) listine, ki je dokazovala sklenitev spornega pravnega posla.

Dejansko stanje primera se glasi: Brata Jožef in Egidij ter Virgil in Martin, varuha nedoraslega Marka,²⁵³ so 7. oktobra 1554 nekemu Ambrožu posodili 15 129 goldinarjev z dogovorom, da bo vrnil glavnico s pet odstotnimi obrestmi 25. decembra 1557. V zavarovanje terjatve je Ambrož upnikom zastavil solastninski delež na sistemu rudnikov zlata in srebra v kraju Rauris v Visokih Turah južno od Salzburga²⁵⁴ ter jim pripadajoči rudnik z vsemi prituklinami prepustil v posest in v uživanje do višine dogovorjenih letnih obresti. Dogovorili so se še, da bodo zastavni upniki vrednost pridobljenih plodov, ki presega dogovorjene obresti, ob zapadlosti zavarovane terjatve všteli v glavnico ter zastavitelju vrnili zastavljeni rudnik. Če dolžnik oziroma zastavitelj zavarovane obveznosti do zapadlosti ne bi v celoti poplačal, so si upniki izgovorili pridobitev lastninske pravice na zastavljenem rudniku. Po dolžnikovem zaprosilu so mu upniki podaljšali rok plačila do 25. decembra 1558. Tik pred iztekom novega roka je za novo podaljšanje (t. i. javni specialni moratorij) zaprosil salzburškega gospoda. Toda na dan, ki je bil določen za plačilo, so se upniki in dolžnik zbrali na naroku, kjer jim je dolžnik dolgovano izplačal in zahteval vrnitev zastavljenih stvari. Upniki pa so tedaj zatrjevali, da rudniki niso bili zastavljeni, temveč brezpogojno prodani. Dolžnik jim je ugovarjal, da je šlo za zastavno pogodbo z dodanim komisornim dogovorom ter vložil tožbo na vračilo zastavljenih stvari. Upniki nanjo niso odgovorili.

Sledi pravno mnenje (*votum*), ki po ustaljeni občepravni praksi sestoji iz štirih delov. Prvi del je iskanje pravne podlage, ki je v kontekstu akcijskoprnega mišljenja pomenila predvsem tožbo (*substantia actionis* oziroma *Quae sit actio?*).

²⁵² Značilne vrvine občepravnega spisovnega poročila (*species facti, historia processus, extractus actorum, substantia actionis, an probata, an elisa, sententia*) obravnava RANIERI, F., Das Reichskammergericht und der gemeinrechtliche Ursprung der deutschen zivilrechtlichen Argumentationstechnik, v: *Zeitschrift für Europäisches Privatrecht*, let. 3, 1997, 723 ss.

²⁵³ O identiteti strank lahko zgolj ugibamo. Gail, ki je pisal pravno mnenje v isti zadevi kot Pegij, navaja, da sta imeli obe stranki grofovski naziv.

²⁵⁴ Rudarski revir Gastein-Rauris je štel za enega glavnih virov dohodka salzburške nadškofije. Leta 1557 so tam nakopali rekordnih 830 kg zlata in 2723 kg srebra. KOLLER, F., Das Bergaurevier Gastein/Rauris im Rahmen der Wirtschaft des Erzstiftes Salzburg am Beginn der Neuzeit, v: DOPSCH, H., KRAMML, P. F. (ur.), *Paracelsus und Salzburg. Vorträge bei den Internationalen Kongressen in Salzburg und Badgastein anlässlich des Paracelsus-Jahres 1993*, Salzburg, 1994, 433.

Pegij je v prvem delu pravnega mnenja tehtal, ali je v danem primeru ustrežnejša uporaba tožbe iz prodajne ali posojilne (ter podredno temu pripojene zastavne) pogodbe. Dejstva, ki dokazujejo sklenitev prodajne pogodbe, so bila: 1) da je v listini govor o tem, da se rudnik in pritikline prepuščajo na temelju kupa (»Kauffsweyse«); da je bila dogovorjena kupnina plačana, blago pa izročeno; 2) da je prodajni pogodbi dodani komisorni dogovor po rimskem pravu in po stališčih občepravne doktrine veljaven; 3) da zato ker dolжник v določenem roku ni izpolnil svojega dela obveznosti, tega tudi ni potrebno izpolniti njegovim upnikom, kajti če bi morali svoje obveznosti upniki izpolniti tudi po preteku roka, bi bil rok določen zaman; 4) da je pogodbeno dogovorjena rešilna ali odkupna pravica po preteku roka prenehala, saj ima zamuda izpolnitvenega roka značaj tihe odpovedi; 5) da se je dolжник pisno odpovedal vsem ravnanjem, ki bi nasprotovali uresničevanju pogodbene vsebine. Iz tega bi izhajalo, da upniki niso niti dolžni odgovoriti na vročeno tožbo niti vrniti spornih rudnikov.

Nato Pegij analizira stališča dolžnika, ki je zatrjeval, da je bila sklenjena zastavna pogodba. V tem delu gre za preučevanje, ali je tožnikov zahtevk sploh sklepčen, torej ali iz zatrjevanih dejstev, za katera se šteje, da so priznana in resnična, izhaja utemeljenost tožbenega zahtevka (t. i. *an probata*). Dejstva, ki so govorila temu v prid, so bila: 1) besede, uporabljene v pogodbi, govorijo o posoji denarja in ne o višini kupnine kot bistveni sestavini prodajne pogodbe; 2) pristavitev izpolnitvenega roka za vračilo (posojenega) denarja, uporaba besede zastaviti (*verpfenden*) in sklenitev komisornega dogovora. Ob tem Pegij ugotovi, da je bil komisorni dogovor (*lex commissoria*), ker je bil sklenjen pred zapadlostjo zavarovane terjatve, ničn, saj ga je prepovedalo že rimsko cesarsko pravo.²⁵⁵ 3) Tretja okoliščina v prid posojilne pogodbe z zastavitvijo je bil dogovor o obrestovanju. Pegij ugotavlja, da je kakršnokoli obrestovanje po določenih kanonskega prava nično.²⁵⁶ 4) V prid kvalifikaciji pravnega posla kot posojilne pogodbe govori tudi pogodbeno določilo, da se rudniški donosi všttevajo v glavnico.²⁵⁷ Ob tem Pegij ugotavlja, da je za kvalifikacijo narave pravnega posla pomembnejše upoštevati stranske dogovore kot pa bistvene sestavine pravnega posla z njegovo označitvijo.

²⁵⁵ Const. C. 8, 34, 3. Pegij navaja, da je prepoved komisornega dogovora pri zastavni pogodbi utemeljena z varstvom zastavitelja oziroma dolžnika, ki bi ob prejemu posojila precenil svojo plačilno sposobnost ob zapadlosti in zato zastavil stvar, ki je bila vredna bistveno več od višine zavarovane terjatve. Ob zapadlosti zavarovane terjatve, pri kateri bi plačilo izostalo, bi torej na temelju komisornega dogovora prišlo do prehoda zastavljene stvari v lastnino zastavnega upnika in s tem do upnikove obogatitve. Prepoved komisornega dogovora je eden izmed bistvenih institutov, ki so zagotavljali dolžnikovo varstvo (*favor debitoris*). Po drugi strani komisorni dogovor pri prodajni pogodbi, katerega vsebina je v tem, da sme prodajalec pogodbo razveljaviti, če mu kupnina ni plačana, ne ogroža nobene stranke, saj naj bi vrednost kupnine ustrezala tržni vrednosti blaga. Pegij ob sklicevanju na Bartola omeni še meje prepovedi sklepanja komisornega dogovora pri zastavni pogodbi. Ta je bil ničn le v primeru, če je bil sklenjen do trenutka zapadlosti zavarovane terjatve. Po tem trenutku bi tak dogovor ustrezal nadomestni izpolnitvi (*datio in solutum*), ki je bil splošno sprejet surogat izpolnitve. O problematiki komisornega dogovora pri zastavni pogodbi gl. ŽEPIČ, V., Interesno ravnotežje med zastaviteljem in zastavnim upnikom v rimskem pravu, v: *Zbornik znanstvenih razprav*, let. 82, 2022, 278 ss; ŽEPIČ, V., Schuldnerverzug als Wesensmerkmal der postklassischen römischen Pfandrechtsordnung, v: *Acta Maceratensia. Perspektiven vom XVI. Jahrestreffen der Jungen Romanistinnen und Romanisten (11. bis 13. Mai 2022)*, *OPVSCVLA. Quaderni di studi romanistici*, III serie, št. 3, 2024, 163 ss.

²⁵⁶ X. 5, 19, 3.

²⁵⁷ Gre za t. i. dogovor o antihrezi (*pactum antichreticum*). Kadar je bilo dogovorjeno, da se plodovi, ki jih je pridobil zastavni upnik, ne všttevajo v glavnico, je šlo za obliko posrednega obrestovanja. Tovrstna izpeljava dogovora o antihrezi je bila po kanonskem pravu nična. O tem ŽEPIČ, V., Monald Koprski in zastavna pogodba v delu *Summa de iure canonico*, v: *Bogoslovni vestnik*, 84, 2024, 84.

Napačna označitev kontrakta po njegovem ne škoduje (*falsa demonstratio non nocet*), torej ne vpliva na pravno presojo narave posla. Pegij izpelje vmesni sklep, da je bil pravni posel posojilna pogodba, terjatev pa zavarovana z zastavno pravico.

Drugi del mnenja se nanaša na presojo sklepčnosti toženčevih ugovorov (*an elisa*). Pegij najprej ugotavlja, da ugovor, ki zatrjuje obstoj prodajne pogodbe z izrecnim sklicevanjem na besedo »Kauffweise« ni utemeljen, saj številni stranski dogovori, značilni za posojilno oziroma zastavno pogodbo (npr. dogovor o rešilni pravici, antihrezi, obrestovanju) tej besedi jemljejo običajen pomen. Hkrati višina kupnine v listini sploh ni bila omenjena, čeprav je bistvena sestavina kupne in prodajne pogodbe. Drugič, komisorni dogovor v konkretnem primeru ni bil veljaven niti v smislu t. i. marcijanskega dogovora (*pactum Marcianum*),²⁵⁸ temveč gre v vsakem primeru za prepovedan komisorni dogovor. Tretjič, ker upniki niso podali obračuna prejetih in v glavnico všteti donosov, dolжник ni mogel vedeti, koliko na dan plačilnega roka sploh dolguje. Obveznost izstavitve upniškega obračuna izhaja iz besedila pogodbe. Stališče upnikov, da se nezvestemu zvestoba ne dolguje, Pegij obrne zoper njih same. Ker niso podali obračuna, dolжник ob preteku roka ni samodejno padel v zamudo. Nasprotno – v zamudi so bili upniki. Četrtrič, stališče upnikov, da se je dolжник z opustitvijo plačila tiho odpovedal rešitvi zastavljene stvari, Pegij označi za zmotno, saj je dolжник zaprosil za odlog plačila (moratorij), o čemer se je odločalo pred sodiščem salzburškega nadškofa. Vrh tega naj bi imel po Baldovem mnenju v primeru prepovedanega komisornega dogovora dolжник pravico do ponudjenja (*ius offerendi*) tudi po preteku roka za izpolnitev zavarovane terjatve. Z izpolnitvijo po preteku roka torej dolжник osvobodi zastavljeno stvar. Pegij mimogrede doda, da zastavni upnik ne more priposestvovati zastavljene stvari (kot bi jo, denimo, lahko kupec, če bi izpolnjeval vse pogoje za priposestvanje). Petič, dolžnikova pogodbeni odpoved uveljavljanju vseh privilegijev, ki mu jih podeljuje pravo, po Pegijevem mnenju ne more biti veljavna, četudi je podkrepljena s prisego ali če bi tako pravilo dopuščal običaj. Privolitev v kršitev kogentnih pravnih pravil, kot je prepoved komisornega dogovora ali prepoved obrestovanja, ni bila dopustna. Posamezniki namreč ne morejo spreminjati določil kogentnega, tj. »javnega prava«.²⁵⁹

Pravno mnenje se zaključi s sklepom (*solutio*) oziroma s predlogom sodbe (*sententia*). Glede na to, da so stranke sklenile posojilno pogodbo z dogovorom o obrestovanju in zastavno pogodbo s komisornim dogovorom, je Pegij sklenil, da so upniki dolžni odgovoriti na tožbo, ki jim je že bila sodno vročena, od glavnice pa odšteti vrednost pridobljenih donosov in po (že izvedenem) dolžnikovem plačilu razlike med vrednostjo glavnice in vrednostjo donosov vrniti zastavljene rudnike.

²⁵⁸ Marcian. D. 20, 1, 16, 9. To je oblika izjemoma dopustnega komisornega dogovora, ko se zastavitelj z zastavnim upnikom ob zastavitvi dogovori, da se zastavljena stvar ob zapadlosti terjatve neodvisno oceni, nato pa jo sme zastavni upnik posedovati kot kupec. Pri tem je dolžan zastavitelju povrniti morebitno razliko med vrednostjo zavarovane terjatve in ocenjeno »pravično ceno« blaga.

²⁵⁹ ŽEPIČ, V., *Ius publicum in iure privato*. Javnopravne pravine v rimskem zasebnem pravu, v: *Zgodovinski časopis*, let. 77, št. 3–4, 2023, 250 s.

Zadeva, ki jo je obravnaval Martin Pegij, je posebej zanimiva spričo dejstva, ker se je o njej izrekel tudi znameniti kameralist Andreas Gail, prisednik na Državnem komornem sodišču. Ta v svojem konziliju omenja, da se je, potem ko je prebral besedilo pogodbe in natančno preučil mnenja treh akademij (!), še najbolj strinjal z mnenjem nekega »ingolstadtkega pravnika«. ²⁶⁰ To je bil najverjetneje Martin Pegij, ki je po pridobitvi doktorskega naziva leta 1552 v Ingolstadt ohranil stik z mestom, saj je tam izdal vrsto svojih pravniških del. Gail ugotavlja, da je bil razlog spora pri neukem notarju, ki ni ločeval med zastavno in prodajno pogodbo. V nasprotju s Pegijem pa je Gail zagovarjal stališče, da je bil sklenjeni pravni posel prodajna pogodba.

²⁶⁰ *Perfecto instrumento contractus litigiosi, & accurate consideratis Responsis trium Academicarum, Nobis propemodum idem videtur, quod Ingolstadienses Jureconsulti præfantur.* GAIL, A., *Novum opus consiliorum ab Andrea Gailio*, Francofurti, 1662, 141–152, consilium XIV.

4.7

Delni prevod Justinijanovega kodeksa v nemški jezik (1566)

Prevajanje Justinijanovega kodeksa v nemški jezik lahko štejemo za Pegijev najambicioznejši projekt. Iz historiata prevajanja Justinijanove kodifikacije izhaja, da se je Pegij kot prvi evropski pravnik lotil prevajanja tega za tedanjo pravno prakso pomembnega dela v domači jezik. Pegij je ustvarjal v obdobju poznega humanizma. Čeprav so tudi pravni humanisti terjali kritično branje virov v izvirnem, tj. latinskem jeziku, so se bili zlasti tisti med njimi, ki so imeli stik tudi s prakso, prisiljeni ukloniti dejstvu, da dobro znanje latinščine med slušatelji prava tudi v 16. stoletju še zdaleč ni bilo samoumevno.²⁶¹ Jurist Johann Apel s konca 15. stoletja je, denimo, v nekem pismu zapisal, da se med tridesetimi učenimi juristi ne najde niti eden, ki bi znal pismo napisati v pravilni latinščini.²⁶²

Prevodi posameznih delov zbirke *Corpus iuris civilis* so začeli nastajati od konca 15. stoletja naprej, pri čemer so najprej prevedli tiste dele, ki so bili za prakso pomembnejši. Že leta 1493 je Jodocus Pflanzmann, čigar delo je leta 1530 nadaljeval Lorenz Weidmann, prevedel Fevdne knjige (*Libri feudorum*).²⁶³ Leta 1519 je frančiškanski redovnik, satirik, pesnik in doktor obojega prava Thomas Murner (1475–1537) prevedel Justinijanove Institucije.²⁶⁴ Murner se je s tem prevodom v pravno zgodovino zapisal kot eden izmed utemeljiteljev nemške pravne terminologije.²⁶⁵ Prevoda Justinijanovih Digest, ki so bile za prakso spričo hermetičnega jezika in kompleksnosti pravne misli prezahtevne, se je lotil Struve leta 1584.²⁶⁶ Istega leta, kot je izšel Pegijev

²⁶¹KUPISCH, B., Zur Wirkungsgeschichte der Institutionen, v: BEHREND, O., KNÜTEL, R., KUPISCH, B., SEILER, H. (ur.), *Corpus Iuris Civilis, Die Institutionen, Text und Übersetzung*, Heidelberg, 1997, 290.

²⁶²Ibid., 293.

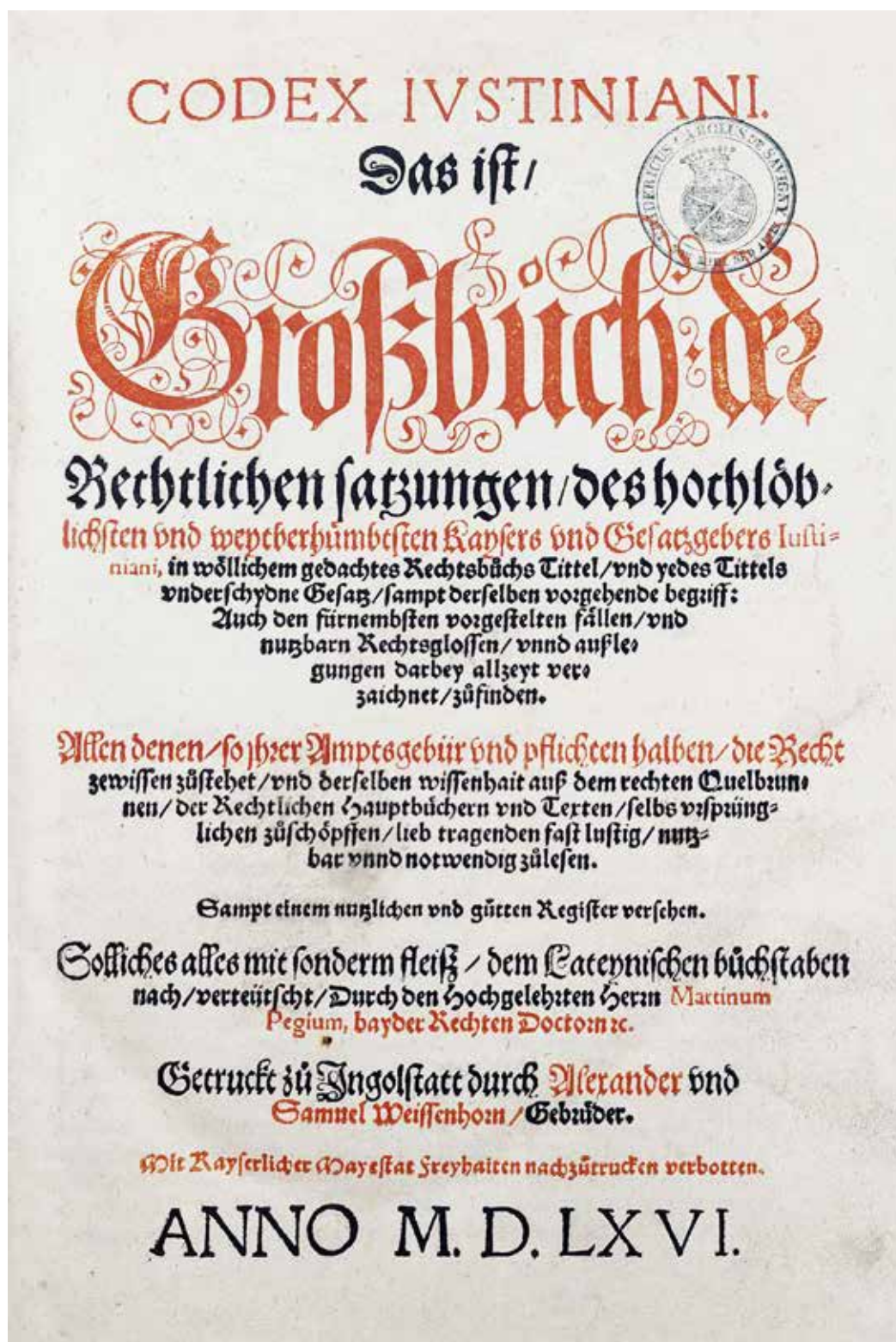
²⁶³Ta so šteli za del zbirke *Corpus iuris civilis*. STOBBE, O., *Geschichte der deutschen Rechtsquellen*, drugi oddelek, Braunschweig, 1864, 165.

²⁶⁴Celoten naslov se glasi *Instituten ein warer vrsprung vnnnd fundament des Keyserlichen rechtens, von dem Hochgelerten Herren Thomas Murner der heiligen geschrift Doctor, beyder rechte Licentiaten, verdüschet, Vnd uff der hohen schul Basel in syner ordenlichen lectur offentlich mit de latin verglichen. Mit keyserlicher Fryheit begabt in zehen jaren meniglichen verboten nach zu trucken*, Basel, 1519. O Murnerjevem prevodu Institucij gl. KUPISCH, B., Zur Wirkungsgeschichte der Institutionen, v: BEHREND, O., KNÜTEL, R., KUPISCH, B., SEILER, H. (ur.), *Corpus Iuris Civilis, Die Institutionen, Text und Übersetzung*, Heidelberg, 1997, 292 s. O nadaljnjih prevodih Institucij, med katerimi izstopa Goblerjev, gl. DEGEN, J. F., *Versuch einer vollständigen Literatur der deutschen Uebersetzungen der Römer*, 1. oddelek, Altenburg, 1794, 247–258. O prevodih rimskih pravnih virov v vernakularje gl. TROJE, E., Die Literatur des gemeinen Rechts unter dem Einfluß des Humanismus, v: COING, H., *Handbuch der Quellen und Literatur der neueren europäischen Privatrechtsgeschichte*, Drugi zv.: *Neuere Zeit (1500-1800)*, 1. delni zv.: *Wissenschaft*, München, 1977, 669 s. Slovenski prevod Justinijanovih Institucij je delo Janeza Kranjca (*Justinijanove Institucije*, Prevod, spremna beseda in stvarno kazalo: dr. Janez Kranjc, Ljubljana, 2012).

²⁶⁵ERLER, A., *Thomas Murner als Jurist*, Frankfurt am Main, 1956, 43.

²⁶⁶Prevedel naj bi pet knjig. *Beyträge zur critischen Historie der deutschen Sprache, Poesie und Beredsamkeit: hrsg. von einigen Mitgliedern der Deutschen Gesellschaft in Leipzig*, Leipzig, 1734, 136. O tem DEGEN, J. F., *Versuch einer vollständigen Literatur der deutschen Uebersetzungen der Römer*, 1. oddelek, Altenburg 1794, 259. Drugače SPANGENBERG, E. (*Einleitung in das Römisch- Justinianeische Rechtsbuch oder Corpus juris civilis Romani*, Hannover, 1817, 349), ki omenja latinsko izdajo z nemškimi povzetki.

Naslovna stran
Pegijevega
delnega prevoda
Justinijanovega
kodeksa
(1566) s pečatom
Friedricha
Carla von Savignyja.
Berlinska državna
knjižnica (SBB 2“
Bibl. Savigny 314).

nemški prevod Justinijanovega kodeksa (1566), so v Frankfurtu izšle tudi prevedene Justinijanove Novele.²⁶⁷ Prevajalec ni znan, domneva pa se, da je bil to Justin Gobler (1503–1567), ki je 1570 ponovno prevedel Justinijanove Institucije.²⁶⁸

Naslov Pegijevega delnega prevoda Justinijanovega kodeksa, ki je izšel v Ingolstadt, se glasi:

Codex Iustiniani,

das ist

Großbuch der Rechtlichen Satzungen, des hochlöblichsten und weytberhümbtsten Kayzers und Gesetzgebers *Iustiniani*, in wöllichem gedachtes Rechtsbuchs Tittel und yedes Tittels unterschiedne Gesetz sampt derselben vorgehende begriff: Auch den fürnembsten vorgestellten fällen und nutzbar Rechtsglossen unnd außlegungen darbey allzeyt verzeichnet zufunden.

Allen denen so jhrer Amtsgebür und pflichten halben die Recht zewissen zustehet, und derselben wissenhait auß dem rechten Quelbrunnen der Rechtlichen Hauptbüchern und Texten selbs ursprünglich zuschöpfen lieb tragenden fast lustig nutzbar unnd notwendig zulesen.

Sampt einem nutzlichen und guten Register versehen.

Solliches alles mit sonderm fleiß dem Lateynischen buchstaben nach verteytscht Durch den Hochgelehrten Herrn *Martinum Pegium*, bayder Rechten Doctorn etc.

Getruckt zu Ingolstatt durch Alexander und Samuel Weisenhorn Gebrüder.

Mit Kayserlicher Mayestat Freyhaiten nachzutrucken verboten.

Anno MDLXVI.

Justinijanov kodeks,

to je

velika knjiga pravnih pravil najbolj hvaljenega in slavnega cesarja in zakonodajalca Justinijana. V tej pravni knjigi so zbrani naslovi, pri čemer vsak naslov vsebuje različne z njim povezane zakone. Prav tako so povsod predstavljeni najpomembnejši primeri ter uporabne pravne glose in razlage.

Vsem tistim, ki jim zaradi pristojnosti in dolžnosti pritiče poznati pravo in ki sami črpajo modrost iz pravega izvira velikih pravnih knjig in besedil, je to dokaj potrebno, uporabno in nujno branje.

Opremljeno z uporabnim in dobrim kazalom.

Vse to je z veliko skrbjo iz latinščine ponemčil velik učenjak Martin Pegij, doktor obojega prava itn.

Tiskano v Ingolstadt pri bratih Aleksandru in Samuelu Weisenhornu.

Ponatis je prepovedan s svoboščino cesarskega veličanstva.

Leta 1566.

²⁶⁷ Celoten naslov se glasi: *Novelle, das ist, neuwe Satzung Keyzers Justiniani, Sampt deroselben summarischen und kurzen Auszug Herren Juliani, Bürgermeister zu Constantinopel, mit fonderm Fleiß verteytscht, und mit etlichen Auslegungen erkläret*. Gobler, ki je prevedel tudi *Eptotme Iuliani* in *Hexabiblos*, je številne novele izpustil, nekatere pa prevedel le delno, pogosto samo začetek njihovega besedila. O tem TROJE, H. E., *Graeca leguntur. Die Aneignung des byzantinischen Rechts und die Entstehung eines humanistischen Corpus iuris civilis in der Jurisprudenz des 16. Jahrhunderts*, Köln, Wien, 1971, 72.

²⁶⁸ DEGEN, J. F., Versuch einer vollständigen Litteratur der deutschen Uebersetzungen der Römer, 1. oddelek, Altenburg, 1794, 260. Enako SPANGENBERG, E. *Einleitung in das Römisch-Justinianeische Rechtsbuch oder Corpus juris civilis Romani*, Hannover, 1817, 370; STOBBE, O., *Geschichte der deutschen Rechtsquellen*, 2. oddelek, Braunschweig, 1864, 166.

Omembe Pegijevega delnega prevoda Kodeksa, ki je edini poskus nemškega prevoda vse do Schillingove izdaje (1830–1834),²⁶⁹ so v literaturi precej redke.²⁷⁰ V 16. in 17. stoletju poročil o tem prevodu praktično ni.²⁷¹ Šele sredi 18. stoletja Hommel navaja, da je Pegiju uspelo s prevodom priti komaj do 8. naslova 2. knjige. Po njegovem mnenju naj bi nadaljevanje izostalo, ker naj ne bi dela nihče kupil.²⁷² Po Spangenbergovem mnenju naj bi imel Pegij pri prevajanju pravnih terminov srečno roko.²⁷³ Zanimivo je, da Schilling, ki je skupaj z Ottom in Sintenisom leta 1832 prevedel celoten *Corpus iuris civilis*, v predgovoru, kjer oriše historiat prevajanja, Pegijevega delnega prevoda sploh ni omenil.²⁷⁴ Čeprav obravnava Murnerja kot prevajalca Institucij, je Pegija v še vedno temeljnem delu o nemški »popularni literaturi«²⁷⁵ prezrl tudi Stintzing.²⁷⁶ Enako lahko ugotovimo za Stobbejev monumentalni prikaz nemških pravnih virov, ki med prevajalci delov *Corpus iuris civilis* omenja Pflanzmanna, Weidmanna, Murnerja in Goblerja.²⁷⁷ Med pandektisti ga po razpoložljivih podatkih kot prevajalca odlomkov Kodeksa omenja edino Brinz.²⁷⁸ Nazadnje je Pegijev prevajalski opus v nemški pravnozgodovinski literaturi (kratko) obravnaval zgolj Troje, ki je ugotovil, da v delu kljub obetavnemu uvodu humanističnih tekstnokritičnih pristopov ni mogoče zaslediti.²⁷⁸

²⁶⁹ SCHUMMEL, J. G., *Uebersetzer-Bibliothek zum Gebrauche der Uebersetzer, Schulmänner und Liebhaber der alten Literatur*, Wittenberg, Zerbst, 1774, 350.

²⁷⁰ Kot eden prvih ga omenja Hofmann: »Nächst diesen ist noch einer teutschen Uebersetzung des Codicis, so MART. PEGIVS zu Ingolst. 1566. fol. der Presse übergeben, zu gedencken.« HOFMANN, J. A. *Auserlesene jedoch vollständige Juristische Bibliothek*, Jena, 1748, 436.

²⁷¹ Glede prevajanja rimskih pravnih virov v nemščino konec 16. stoletja SCHWARTZKOPFF, G. (*Differentiae iuris civilis et saxonici*, Helmstadt, 1586, iii–iv) pove naslednje: »Dieweil aber diese Gesetze in röm. Sprach beschrieben u. der grösseste teil der Obrigkeit Deutschlands dieser Sprach unerfahren, wie können denn alle Richter dieses Vaterlandes nach den Röm. Rechten, denen sie seind unterthan, richten? Und dessentwegen ist diesen Regimentspersonen daran zum höchsten gelegen, das das römische Recht, wo nicht gantz, doch zum teil in die deutsche Sprach gebracht werde, auff das sie dasselbig sehen, lesen, einnemen u. darnach richten u. urteilen mögen.«

²⁷² »Neque defuit, qui Codicem e latina in germanicam verteret, MARTINVS PEGIVS, cuius libri hanc rubricam fecit: Codex Iustiniani, das ist, Grosbuch der rechtlichen Satzungen des hochlöblichsten und weytberühmtesten Gefaszsgebers Iustiniani, dem Lateinischen Buchstaben nach, verteutscht durch den hochgelehrten Herren Martinum Pegium, bayder Rechten Doctorn, Ingolstadt. 1566. Neque tamen vltius, quam ad librum 2. tit. 8. progressus, cum, vt facile est ad existimandum, opus nemo emeret.« HOMMEL, C. F., *Literatvra iuris*. Editio secunda, Lipsiae, 1779, 60 s.

²⁷³ »Die technischen Ausdrücke sind merkwürdig genug übersetzt.« SPANGENBERG, E. *Einleitung in das Römisch-Justinianeische Rechtsbuch oder Corpus juris civilis Romani*, Hannover, 1817, 368.

²⁷⁴ OTTO, C. E., SCHILLING, B., SINTENIS, C. F. F., *Das Corpus Juris Civilis in's Deutsche übersetzt*, Leipzig, 1832, III–XIV.

²⁷⁵ STINTZING, R. *Geschichte der populären Literatur des römisch-kanonischen Rechts in Deutschland am Ende des fünfzehnten und im Anfang des sechszehnten Jahrhunderts*, Leipzig, 1867, 462 ss.

²⁷⁶ STOBBE, O., *Geschichte der deutschen Rechtsquellen*, 2. oddelek, Braunschweig, 1864, 165 s.

²⁷⁷ BRINZ, A., *Lehrbuch der Pandekten*, 1 zv., Erlangen, 1873, 49, op. 3. Ob tem pripomni, da naj bi bili prevodi, ki so nastali pred Otto-Schilling-Sintenisovim prevodom, zanimivi kvečjemu v jezikovnem in humorističnem oziru.

²⁷⁸ TROJE, H. E., Die Literatur des gemeinen Rechts unter dem Einfluß des Humanismus, v: COING, H., *Handbuch der Quellen und Literatur der neueren europäischen Privatrechtsgeschichte*, 2. zv., *Neuere Zeit (1500–1800)*, 1. delni zv.: *Wissenschaft*, München, 1977, 670: »Das Unternehmen einer Vollständigen Übersetzung des Codex Iustinianus durch Martin Pegius gelangte in dem Druck Ingolstadt 1566 nur bis zu C. 2.7.17.« TROJE, H. E., *Graeca leguntur. Die Aneignung des byzantinischen Rechts und die Entstehung eines humanistischen Corpus iuris civilis in der Jurisprudenz des 16. Jahrhunderts*, Köln, Wien, 1971, 72, op. 74. Gl. tudi TROJE, H. E., »Crisis digestorum«, *Studien zur historia pandectarum*, Frankfurt am Main 2011, 157: »Gleichzeitig startet in einem viel dürftigeren kulturellen Kontext das Projekt eines ausführlich kommentierten deutschsprachigen Codex Iustinianus, das, groß angelegt, offenbar bereits in den Anfängen stecken blieb und über den ersten, 1566 in Ingolstadt gedruckten Band nicht hinausgelangte [sledi navedek naslova ...] Das Unternehmen ist nach meiner Kenntnis nur bis C. 2, 7, 17 gediehen. Die Erläuterungen nehmen beträchtlichen Raum ein. Sie folgen den einzelnen Codexstellen und Paragraphen und gliedern sich in eine summarisch erläuternde Inhaltsübersicht und, in kleinerer Type, in Glossen nach dem Lemmaprinzip. In diesen Erläuterungen wird auch auf Autoren wie Paulus de Castro und Ioannes Faber Bezug genommen. Soweit das Werk erschienen ist, handelt es sich um eine Übersetzung des mittelalterlichen Codex, in der z.B. eine Übersetzung der griechischen Konstitution C. 1, 1, 3 fehlt.

Pegijev delni prevod Kodeksa sestavlja list predgovora, osem listov abecednega kazala in 192 listov besedila. V predgovoru je poudaril pomen pisanih zakonov in Justinijanov kodeks postavil ob bok Mojzesove in Solonove zakonodaje ter Zakonika XII. plošč. Za Pegija je bil Justinijanov kodeks – enako kot za glosatorje in komentatorje²⁷⁹ – sploh najpomembnejši del Justinijanove kodifikacije.²⁸⁰ Prevod je utemeljil s tem, da mora biti sodnikom cesarsko pravo, po katerem so dolžni soditi, popolnoma razumljivo v domačem jeziku.²⁸¹

Vsebinski del Justinijanovega kodeksa se začne z invokacijo k Jezusu Kristusu²⁸² ter uvodnimi konstitucijami »Was vil vorfordere fürsten für notwendig« (*Haec, quae necessario* [...]), »Auf befehl Constantini (*Summa rei publicae*) in »Wir seind des herzlischen vorhabens« (*Cordi*). Vsako od teh konstitucij šteje za svoj naslov, medtem ko edikt *Cunctos populos* (»Wir wöllend, dass ale Völcker«), ki ga sodobne tekstno-kritične izdaje²⁸³ štejejo za prvo konstitucijo Justinijanovega kodeksa, umešča šele pod četrti naslov v prvem delu (!) (»Erster Thail es Justinianischen Großbuchs«).²⁸⁴ Neobičajna zunanja delitev Pegijevega prevoda mu je otežila navajanje konstitucij. Srednjeveški juristi so konstitucije tudi pogosto poznali po njihovih prvih (latinskih) besedah (incipitih), ne po njihovem številčenju. Alegiranje občepравnih virov je sledilo natančno izdelanim pravilom, česar Pegij, ki se je dosledno držal želje po ponemčenju konstitucij, ni mogel upoštevati. To obliko ustaljenega sklicevanja je zato nadomestil s

Sogar diese deutsche Codex-Kommentierungen muß sich der Rhetorik humanistischer Wissenschaft, der sie nicht angehört, doch anpassen. Obwohl von der »wahren« Quelle durch zweistufige Übersetzung getrennt und entfernt, möchte es sich doch all denen, die »auß dem rechten Quelbrunnen« schöpfen wollen, zur freundlichen Benutzung empfehlen.« Obžalovanja vredno je, da je Pegijev prevajalski opus v specializirani pravnozgodovinski literaturi (z izjemo že navedenega Trojčevega dela) še vedno nepoznan. Tako npr. SCHUMANN, E. (Rechts- und Sprachtransfer am Beispiel der volkssprachigen Praktikerliteratur, v: DEUTSCH, A. (ur.), *Historische Rechtssprache des Deutschen*, Heidelberg, 2013, 144) v okviru obravnave prevodov Justinijanove kodifikacije v nemščino omenja zgolj Murnerja in Pflanzmanna.

²⁷⁹ TROJE, H. E., *Graeca leguntur. Die Aneignung des byzantinischen Rechts und die Entstehung eines humanistischen Corpus iuris civilis in der Jurisprudenz des 16. Jahrhunderts*, Köln, Wien, 1971, 51: »Glossatoren und Kommentatoren haben dem *Codex Iustinianus* mehr als jedem anderen Teile des *Corpus iuris civilis* ihr Siegel aufgedruckt. Der *Codex* war recht eigentlich das Rechtsbuch des Mittelalters.«

²⁸⁰ »Under allen offternennnt Büchern aber ist zü vnsern zeyten das best vnnd fürnembst *Codex*, in wölchem der hochseligen Kaysern Abischyd verleiht sein.« PEGIUS, M., *Codex Iustiniani, das ist Großbuch der Rechtlichen Satzungen*, Ingolstadt, 1566, predgovor.

²⁸¹ »Dieweil dann ein yede Obrigkait nach dem vorgeschribnen Kayserlichen Rechten zu urthailen schuldig ist notwendig, das sie derselben verständig seye, damit sie derhalben derselbigen wissenhait vnnd grund auß dem rechten Quellbrunnen, der Rechtlichen Hauptbüchern vnnd Texten selbst vrsprünglichen zuschöpfen habe. Sihe so geben wir dir hiemit das Großbuch der Rechtlichen satzungen, so der vilgemelt weyberhümbt Kayser vnd Gesetzgeber *Iustinianus* an tag geben, in dem du nicht allein alle fühl figurirt, sonder auch die Recht mit den Absetzen vnnd Glossen also finden wirst, als zuvor nye geschehen.« Ibid., predgovor.

²⁸² »In dem Namen vnser Herr Jesu Christi hebt sich an des Großbüchs Hern Justiniani des heiligen Fürsten vnd Kaisers allzeit mehrer des Reichs. Darinn das Recht auß allem alten Rechten züsamen geklaubt vnd nacherdfter fürlesung erklärt ist.« Ibid.

²⁸³ *Editio princeps (editio minor)* je izdal KRÜGER, P., *Corpus iuris civilis: Codex Iustinianus*, Berolini, 1954. Izdal je tudi *Editio maior* s štirideset strani dolgim uvodom o nastajanju kodeksa, obsežnejšim tekstnokritičnim aparatom, navedki o rokopisih, ki pa ne vsebuje latinskega prevoda grškega besedila, ki ga najdemo v *Editio minor*. Krügerjeva izdaja je v veliki meri plod obsežne znanstvene emendacije, ki se razlikuje od srednjeveške »vulgatne« izdaje. Ta je izpuščala grške konstitucije, naslove in subskripcije. Vrh tega so *Codex* izdali le do devete knjige, saj so zadnje tri knjige (*tres libri codicis*) vsebovale konstitucije, ki so se dotikale preživetih tem (npr. cesarske finance, uprava in lokalna samouprava). O tem CORCORAN, S., *The Life of a Text through 1,500 Years*, v: FRIER, B. W. (ur.), *The Codex of Justinian. A New Annotated Translation, with Parallel Latin and Greek Text*, 1. zv., Cambridge, 2016, CXXV ss.

²⁸⁴ V izvirniku gre za prvo knjigo Justinijanovega kodeksa.

sklicevanjem na številko »zakona« (Gesatz),²⁸⁵ kar bralcu povzroča nemalo preglavic v primerih navzkrižnega sklicevanja.

Analiza prevodov kaže, da si je prevajalec prizadeval najti nemške ustreznike latinskim izrazom, kjer je bilo to le mogoče. Odklanjal je v poznejšem obdobju *usus modernus pandectarum* široko razširjeno prakso prepleta in kopičenja nemških ter latinskih stavčnih period. V latinizirani obliki – praviloma dosledno – ohranja lastna imena (npr. *Mennce*, *Constantini*, *Theodosium*, *Ioannes*, *Leontinus* idr.) in nekatere težko ali celo neprevedljive izraze.²⁸⁶ Posamezne besede, ki so že v izvirniku pisane v stari grščini, pušča neprevedene, vendar jih dosledno pojasnjuje v glosah.²⁸⁷ Pri vključevanju inskripcij je bil doslednejši kot pri subskripcijah, pri čemer moramo upoštevati, da je šele Contijeva izdaja Kodeksa iz leta 1571 vključevala skoraj vse subskripcije.²⁸⁸ Grških konstitucij v svoj prevod Pegij ni vključeval, kar sledi od Akurzija dalje zakoreninjenemu izročilu, da se grških besedil ne bere (*graeca non leguntur*) in zato tudi ne prevaja.²⁸⁹

Čeprav je Pegijevo ustvarjanje kronološko segalo v obdobje pravnega humanizma, bi njegov opus po vsebinski plati le težka umestili v to obdobje.²⁹⁰ To je posebej razvidno v luči primerjave Pegijevega prevoda in komentarja Justinijanovega kodeksa s humanističnimi izdajami posameznih delov Justinijanove kodifikacije. Pravni humanizem je težil k odkrivanju in rekonstrukciji besedila Justinijanove zakonodaje.²⁹¹ Med glavnimi humanističnimi izdajami Justinijanovega kodeksa velja omeniti nürnberško izdajo Gregorja Haloandra iz leta 1530. Njegova edicija je prvič vsebovala vseh dvanajst knjig Justinijanovega kodeksa, vsebovala pa je tudi naslove in inskripcije posameznih konstitucij.²⁹² Mirejeva pariška izdaja Justinijanovega kodeksa iz leta 1550 je kot prva vsebovala v vulgatni izdaji izpuščene sezname osebja in plač v provinci Afrika (C. 1,

²⁸⁵ Z izrazom *lex* so občepravni juristi označevali posamezen odlomek iz Digest ali konstitucijo v Justinijanovem kodeksu.

²⁸⁶ PEGIUS, M., *Codex Iustiniani, das ist Großbuch der Rechtlichen Satzungen*, Ingolstadt, 1566, III–IV. Izjemoma v latinščini navaja tudi občna imena, npr. *concilia* (str. XIII), *canones* (XVI), *embolae, fisco* (XVIII), *procuratores* (XLI) idr.

²⁸⁷ Gl. npr. C. 1, 1, 2, 1: οὐσία. Besedo v glosi pojasni takole: «οὐσία, Diß ist ein Griechisch wörtl. Vsia, das ist ein vnzertailte selbwesenheit. Aber anders ist in dem Antwortbüch von Contracten der käuff im Gesetz des sich also anhebt in den verkauffs ungen.» Ibid., IX.

²⁸⁸ TROJE, H. E., *Graeca leguntur. Die Aneignung des byzantinischen Rechts und die Entstehung eines humanistischen Corpus iuris civilis in der Jurisprudenz des 16. Jahrhunderts*, Köln, Wien, 1971, 55.

²⁸⁹ Ibid., 12 (op. 22) in 51.

²⁹⁰ Značilnost humanističnih izdaj Justinijanovega kodeksa je združitev vseh dvanajstih knjig v isti kodeks, dosledna vključitev tako inskripcij kot subskripcij ter grških konstitucij. Pri pretvorbi iz vulgatne v humanistično izdajo je prišlo tudi do vsebinskih izboljšav besedila s kajpak bistvenimi dogmatičnimi posledicami. O tem zlasti TROJE, H. E., *Graeca leguntur. Die Aneignung des byzantinischen Rechts und die Entstehung eines humanistischen Corpus iuris civilis in der Jurisprudenz des 16. Jahrhunderts*, Köln, Wien, 1971, 6, op. 2. Gl. tudi WEIMAR, P., Die legistische Literatur der Glossatorenzeit, v: COING, H. (ur.), *Handbuch der Quellen und Literatur der neueren europäischen Privatrechtsgeschichte*, 1. zv., München, 1973, 160 s; WIEACKER, F., *Privatrechtsgeschichte der Neuzeit*, Göttingen, 1967, 146 ss in 161 ss.

²⁹¹ Kot v filologiji se je tudi v pravoznanstvu uveljavila smernica *veterem nitorem restituere* (povrniti starodavno veličastvo). Odkrivanje interpolacij in s tem želja po ugotavljanju predjustinianovskega rimskega prava je v ospredju od Antona Fabra dalje. TROJE, H. E., Die Literatur des gemeinen Rechts unter dem Einfluß des Humanismus, v: COING, H., *Handbuch der Quellen und Literatur der neueren europäischen Privatrechtsgeschichte*, 2. zv.: *Neuere Zeit (1500-1800)*, 1. delni zv.: *Wissenschaft*, München, 1977, 645, 647.

²⁹² HALOANDER, G., *Codicis Dn. Iustiniani Sacratiss. Principis Ex Repetita Praelectione Libri XII*, Nurembergae, 1530. Haloandrova edicija Justinijanovega kodeksa je sploh prva, ki je navajala mesta, kjer bi morale stati v grščini pisane konstitucije. TROJE, H. E., *«Crisis digestorum»*, *Studien zur historia pandectarum*, Frankfurt am Main 2011, 156.

27, 1, 21–42; 1, 27, 2, 19–34).²⁹³ Osem grških konstitucij, ki so obravnavale sklepe efeškega koncila, je v latinščino prvi prevedel François Hotman in jih vključil v lyonsko izdajo iz leta 1551.²⁹⁴ Prvo izdajo Justinijanovega kodeksa z vsemi grškimi konstitucijami²⁹⁵ ter doslednim vključevanjem subskripcij je leta 1583 pripravil šele Dionysius Gothofredus.²⁹⁶ Glede na številčenje in opustitev nekaterih konstitucij ter njihovih delov lahko ugotovimo, da Pegij pri pripravi prevoda ni sledil Haloandrovi izdaji. Ker Pegijev prevod tudi ne vključuje kataloga funkcij in plač pri konstitucijah C. 1, 27, 1, 21–42 in C. 1, 27, 2, 19–34, se zagotovo ni opiral na Mirejevo pariško izdajo.²⁹⁷ Kljub obetajočemu naslovu (»[...] auß dem rechten Quelbrunnen [...] und Texten selbs ursprünglichen zuschöpfen«) Pegij ni sledil nobeni drugi znani humanistični ediciji, temveč eni izmed izdaj, ki so sledile srednjeveškemu izročilu.²⁹⁸

Justinijanovega kodeksa Pegij ni zasnoval v smislu golega prevoda, temveč kot sosledje prevoda, komentarja in glos. Vsako konstitucijo je nameraval opremiti z naslednjimi sestavinami, ki jim je dodal mariginalne rubrike v obliki kratke trditve ali kratkega vprašanja:

- ☞ zaporedna številka »zakona«,
- ☞ kratek povzetek konstitucije,
- ☞ inskripcija (nadpis, nem. Überschrift),
- ☞ besedilo konstitucije skupaj s subskripcijami,
- ☞ kratek komentar konstitucije,²⁹⁹
- ☞ pojasnjevalne glose k posameznim besedam.

Glose imajo v Pegijevem delu več funkcij, saj nekatere pojasnjujejo latinske pojme, druge predložijo konkreten primer (*casus*), tretje pojasnjujejo namen ali povod za izdajo konstitucije. Obseg glosiranja oziroma komentiranja posameznih konstitucij je neenakomeren, saj je konstitucije v prvi polovici 1. in 2. knjige avtor obdelal izrazito podrobno, medtem ko v zadnji tretjini 1. knjige Justinijanovega kodeksa najdemo praktično le še prevode. Obsegu glosiranja ni botroval zgolj zaznaven padec Pegijeve

²⁹³ MIRAEUS, L., *Codicis libri XII. ex fide antiquor. exemplarium sexcentis locis restitui*, Paris, 1550.

²⁹⁴ TROJE, H. E., »Crisis digestorum«, *Studien zur historia pandectarum*, Frankfurt am Main, 2011, 157.

²⁹⁵ Grške konstitucije je prvi izdal AGUSTÍN, A., *Constitutionum Graecarum Codicis Iustiniani imp. collectio, et interpretatio*, Lerida, 1567. Gl. tudi nekoliko poznejšo izdajo CONTIUS, A., *Praetermissorum in XII libris Codicis Iustiniani classes II*, Paris, 1566.

²⁹⁶ GOTHOFREDUS, D., *Corpus iuris civilis, in III partes distinctum*, Paris, 1583. O tem CORCORAN, S., The Life of a Text thorough 1,500 Years, v: FRIER, B. W. (ur.), *The Codex of Justinian. A New Annotated Translation, with Parallel Latin and Greek Text*, 1. zv., Cambridge, 2016, CXXXII s. O tem TROJE, H. E., *Graeca leguntur. Die Aneignung des byzantinischen Rechts und die Entstehung eines humanistischen Corpus iuris civilis in der Jurisprudenz des 16. Jahrhunderts*, Köln, Wien, 1971, 90 ss.

²⁹⁷ Prim. PEGIUS, M., *Codex Iustiniani, das ist Großbuch der Rechtlichen Satzungen*, Ingolstadt, 1566, CXXVIII–CXXXII.

²⁹⁸ Možno je, da je sledil izdaji z naslovom: *Codex Justinianus. Comm: Franciscus Accursius*, Mainz, Peter Schoeffer, 1475.

²⁹⁹ Komentarje spremljajo didaktični napotki kot so: »Dise Newsatzung ist sehr nutzlich vnnd handelt drey ding.« (L), »Aus disem Gesetz seind zway ding zemercken, Erstlich [...]« (LIII), »Dises ist sehr ein schöns Gesetz vnd fleissig zemercken.« (LIIII).

ambicije, temveč tudi obseg praktične recepcije posameznih konstitucij. V glosah se je Pegij pogosto skliceval na mnenja glosatorja Jakoba in komentatorjev Balda, Bartola, Fabra ter Saliceta. Mnenja dekretistov omenja, vendar jih ne navaja poimensko.

Pegiju je uspelo priti zgolj do konstitucije C. 2, 7, 17 (cesarjev Leona in Zenona). Kot je pri tovrstnih projektih pričakovano, je moral pri prevajanju začeti s prvo knjigo Justinijanovega kodeksa, ki je bila posvečena cerkvenemu pravu. Čeprav sredi 16. stoletja gotovo ne gre zanikati pomena tega pravnega področja, je širokopotezno zastavljene-mu delu bržkone primanjkovalo bralstva. Naslovi Justinijanovega kodeksa o cerkvenem pravu za nižja sodišča, ki so obravnavali pretežno premoženjsko- in kazenskopravne zadeve, niso bili najpomembnejši. Na kolegijih, kjer so zasedali učeni juristi – izvirno predvsem kleriki, pa prevod v nemščino tudi zaradi dobrega znanja latinskega jezika verjetno ni predstavljal pomembnejše dodane vrednosti. Ob visokih stroških, ki so spremljali izdajo tako zajetne knjige, je bilo nadaljnje delo najverjetneje ocenjeno za ekonomsko neupravičeno.

4.8

Dražbeno pravo (1566)

Gantrecht / Bericht / wie die Gütter der Kirchen /	Dražbeno pravo. Opis, kako naj se proda premoženje cerkvá,
Gottsheüsern / Spitälern / vnd anderer erwürdigen Heü- sern / versamlungen vnd Gottsäligen örtern / Auch der Gemainden / Pflegkinder / Minderiäringen / Schuldnern / vnd derogleichen güter / im fall der noth / mit freyer faylen Gannt / verkaufft sollen vnd mügen werden.	Božjih hiš, špitalov in drugih častnih hiš, zbirališč ter po- božnih krajev, tudi o tem, kako se na dražbi more in mora prodajati premoženje sosesk, skrbjlencev, nedoraslih, dolžnikov in njim podobnih.
Mit Kayserlicher freyhait nach zudrucken verboten.	Prepovedano ponatisniti pod cesarsko svoboščino.
Gedruckt zu Ingolstat durch Alexander vnnnd Samuel Weys- senhorn.	Natisnjeno v Ingolstadtu pri Aleksandru in Samuelu Weys- senhornu.
M. D. LXVI.	1566.

Spis z naslovom »Dražbeno pravo«(Gantrecht) je leta 1566 izšel anonimno. Prvi znani pisec, ki je razpravo pripisal Pegiju, je bil nemški bibliograf Lipen (*Lipenius*) v svojem znamenitem registru pravnih del (*Bibliotheca realis juridica*).³⁰⁰ Spis je drugič izšel v poenostavljeni nemščini leta 1731 skupaj s še dvema razpravama drugih avtorjev pod skupnim naslovom »O javnih dražbah ali prodajah na dražbi, o različnih in posebnih vrstah javne dražbe ali pravo dražbe«. ³⁰¹ Poleg Pegiju pripisanega traktata »O dražbah, še posebej stvari, ki pripadajo Cerkvi, nedoraslim in skupnosti«³⁰² se v tem zborniku nahaja še razprava Johanna Otta Tabora z naslovom »Povzetki k 3. naslovu 10. knjige [Justinijanovega] kodeksa o javni dražbi blaga, ki je pripadlo fiskusu ali javni oblasti oziroma je bilo zaseženo zaradi zadolženosti«, ³⁰³ na tretjem mestu pa inavguralno disputacijo Arnolda Schoeneja »O javni dražbah. O javni dražbah blaga tistih, ki so zapadli v hude dolgove in so v številkah malomarni. Kot uvod in poduk glede prodaj na dražbi, ki so v praksi še posebej pogoste«. ³⁰⁴ Izdajatelj pojasnjuje, da so Pegijevi spisi,

³⁰⁰ LIPENIUS, M., *Bibliotheca realis juridica*, Frankfurt, 1679, 205: »Mart. Pegii Gantrecht / wie die Kirchen und andere Güter / im fall der Noth mit freyem feylen Gant mögen verkaufft werden. Ingolst. 8. 1566.«

³⁰¹ *De Subhastationibus, seu Venditionibus sub Hasta*, von Verschiedenen und vornehmsten Arten Derer Vergantungen Oder Gant Recht.

³⁰² *Martini Pegii, Tractat von Vergantungen, in specie*, von Vergantung derer Kirchen Pupillen oder Gemeinde Güter.

³⁰³ *Paratita ad Cod. Libr. X. Tit. 3* von Vergantung derer dem *Fisco* oder *Publico* heimgefallenen, oder Schulden wegen verhafteten, Güter.

³⁰⁴ *Disp. Inaugur. de Subhastationibus*. Von Vergantung derer Güter solcher Schuld-Leute, welche sehr in Schulden verfallen, und im Zahlen saumselig sind. Als eine Anleit- und Belehrung zu denen in Praxi öftters vorkommenden Gant-Verkauffungen.

Naslovna stran treh pravnih traktatov, med katerimi je tudi Pegijeva razprava *Dražbeno pravo* (1731).

ki so v zadnjem času postali izjemno priljubljeni, že pošli, nakar je nastala potreba po ponatisu. Čeprav je delo prvič izšlo anonimno, je mogoče s precejšnjo verjetnostjo zagovarjati Pegijev avtorstvo: bilo je natisnjeno v času, ko je Pegij najbolj dejavno pisal o pravni literaturi. Delce je izšlo v nemškem jeziku in je bilo natisnjeno v Ingolstadt pri Weyssenhornih – enako kot ostala avtorsko nesporno Pegijeva dela. Tudi tematika, ki se tiče predvsem premoženjskega prava Cerkve, se dobro vpenja v siceršnja Pegijeva zanimanja.

Knjižna ilustracija, ki prikazuje dražbo (1731). Uradnik v sredini predaja t. i. dražbeno pismo (»Cantbrief«). Berlinska državna knjižnica (SBB Gp 2510).

Avtor je v spisu o dražbi obravnaval izvršilnopravno temo, pri čemer se osredotoča na vprašanje dražbenega režima v primerih, ko se prodaja premoženje nekaterih privilegiranih oziroma zaščiteneih subjektov, denimo, Cerkve in varovancev.

Pravo dražbe (Gantrecht)³⁰⁵ je Pegij opredelil takole:

Was Gantrecht sey? Gant ist ain öffentliche auslegung oder faylhaltung aines faylen guts / des man durch ain Edict oder aber durch den Ordenlichen Außrüfferberuffen / vnd alsdann demjhenigen / der merers darauff legt / eruolgen laßt.³⁰⁶

Kaj je pravo dražbe (Gantrecht)? Dražba je javna razglasitev ali prodaja premoženja, ki se izvrši z odredbo ali rednim uradnim razglasom, nato pa se lastnina prenese na tistega, ki ponudi najvišji znesek.

Izraz »Gant« je torej označeval sodno odrejeno javno prodajo dolžnikovega premoženja na upnikovo pobudo, pri čemer so se posamične stvari prodajale najboljšemu ponudniku. Postopek unovčenja tega premoženja se imenuje dražba (avkcija). Z izrazom »Gant« so zlasti v južnonemških deželah poimenovali tudi postopek stečaja, pri katerem se iz izkupička prodaje celotnega dolžnikovega premoženja poplačajo stečajni upniki.³⁰⁷

Pegij ugotavlja, da nepremičnih stvari, ki pripadajo cerkvam, samostanom in drugim »častnim hišam« v dvomu in brez utemeljenega razloga sploh ni dovoljeno prodati.³⁰⁸ Enako je veljalo v primeru varuhove ali skrbnikove unovčitve varovančevega ali skrbljenčevega premoženja.³⁰⁹ Pegij natančno opiše pogoje razpolaganja s tem prometno omejeno sposobnim premoženjem. Navede posamezne korake, kraj in čas izvedbe dražbe, ki se po njegovih besedah začne s tem, ko »dražbeni mojster« s pozavno ali svojim »zastrašujočim glasom« naznani njeno uvedbo in kupce povabi k oddaji ponudb.³¹⁰ Če bi prišlo do kršitve sila natančno predpisanega postopka, je imela stranka, katere stvar je bila predmet prodaje na dražbi, možnost pritožbe.³¹¹ Sledi opis unovčenja zastavne pravice, ustanovljene na temelju pravnega posla. Tudi do tega je lahko prišlo le prek javne dražbe, po Justinijanovem pravu šele po dveh letih po zapadlosti zavarovane terjatve.³¹² Besedilu knjige je priložen obrazec t. i. dražbenega pisma, tj. listine, ki je dokumentirala potek in prodajo blaga.³¹³ Delo, ki je sicer spisano v nemškem jeziku, je preprejeno z alegacijami in obsežnimi latinskimi navedki, kar kaže, da je bilo namenjeno bolj specializiranemu bralstvu. Dolžina spisa, vsebina in anonimnost avtorja dajeta vtis, da gre za objavo prirejeno pravno mnenje.

³⁰⁵ Slovenska besedna zveza »priti na kant« pomeni obubožati oziroma gospodarsko propasti. Izhaja iz nemškega izraza *Gant*, ta pa iz latinskega vprašanja *in quantum* (»za koliko [naj se prodal]?«). O tem gl. SMILJANIČ, I., *Stečaji na Slovenskem med letoma 1868 in 1941* (2024), 7. O razvoju izvršilnega in stečajnega postopka na Bavarskem v začetku novega veka gl. REISNER, L., *Das bayerische Gantrecht. Eine verfahrensgeschichtliche Untersuchung*, München, 1971. Reisner ne omenja Pegijevega dela o dražbi.

³⁰⁶ PEGIUS, M., *Gantrecht*, Ingolstadt, 1566, 4.

³⁰⁷ FORSTER, W., *Gant*, v: *Handwörterbuch zur deutschen Rechtsgeschichte*, 8. zv., Berlin, 2024, stolp. 1932–1934.

³⁰⁸ Pri tem se sklicuje na Nov. Iust. 7.

³⁰⁹ PEGIUS, M., *Gantrecht*, Ingolstadt, 1566, 9–23.

³¹⁰ »Dann ainen volzeicher oder Gantmaister ist es frey vnnd erlaubt ain Gut außzuruffen mit ainer Pusaunen allda man aine Pusaun hat / oder aber mit seiner mundtlicher / schröcklicher stimme / nach yedliches orths gewonhait (wölche die beßte auflegerin ist der Gesätzen.)« [...] Ibid., 24.

³¹¹ Ibid., 31–33.

³¹² Ibid., 37.

³¹³ Ibid., 59 ss.

4.9

Knjiga o urah rojstva (1570)

Pegijeva Knjiga o urah rojstva ali Knjiga o horoskopu³¹⁴ je bila prva v nemščini spisana astrološka razprava.³¹⁵

Geburtsstundenbuch darinnen eines jetlichen Menschens Natur vnd Eigenschafft / samt allerlay zufählen / auß den gewissen Leuffen deren Gestirn nach rechter wahrhafftiger vnd grundtlicher ahrnt der Gestirnkunst / mit geringer müh ausge-reitet vnd derselb vor zufelligem Vnfahl gewarnet: Auch dar-neben alles das jhenige / was zu der Grundueste der loblichen Gestirnkunst in alien fählen gehörig ist / nach notturfft / mit gutem bestandt gefunden werden mag.

Fürnemlich aber Wie man die Himmels Figuren in auffrich-tung der zwölff Heusern / auff die Geburtsstunden / vnd an-dern Zufähl kunstlich stellen solle.

Item wie die Gleichligen vnd Sichtigen leuffe der sieben Plane-ten vnd stäten Sternen / in die lenge vnd Breite / auff ein jede Zeit zu finden seyen. Sampt deren angehörigen Astronomi-schen Tafeln / auch wie dieselben verstanden vnnnd gebraucht werden sollen etc.

Alles mit so klarer vnd weitauffiger einleitung fůrgestellt / das der Gemeine / vnd Lateinischen Sprach vnkündige mann nun hinfůro die herrliche Gestirnkunst / mit aller jrer heimlichkeit / so bisher auch den Gelehrten arbeitsam gewesen ist / ohne besondere Arbeit gentzlich ergreifen mag. Dergleichen in Te-utscher Zungen vormalen nie außgangen.

Durch Martinum Pegium / der Rechten Doctor / vnd Saltzbur-gischer Rhat etc.

Mit Röm. Key. May. Gnad und Freyheit.

Getruckt zu Basel / bey Sixt Henricpetri /

Anno M. D. LXX

Knjiga o urah rojstva, v kateri je opisano, kako je mogoče nara-vo in lastnosti vsakega človeka skupaj z različnimi pripetljaji, iz določenih poti zvezd s pravo, resnično in temeljito metodo zvezdoslovja z majhnim trudom izračunati ter ga posvariti pred morebitno nesrečo. K temu se dodaja še vse tisto, kar po pot-rebi in z dobro utemeljenostjo spada k temeljem hvalevrednega zvezdoslovja v vseh njegovih vidikih.

Predvsem o tem, kako umetelno postaviti nebesne figure v skladu z dvanajstimi hišami, glede na rojstne ure in druge pri-petljaje.

Tudi o tem, kako je vsak čas mogoče najti enake in vidne poti sedmih planetov in zvezd. Skupaj s pripadajočimi astronom-skimi tablicami in o tem, kako naj se te razume in jih uporablja itd.

Vse to je predstavljeno s tako jasnim in obširnim uvodom, da lahko preprost človek, ki ne obvlada latinščine, sedaj brez po-sebnega truda v celoti razume sijajno zvezdoslovje, skupaj z vsemi njegovimi skrivnostmi, ki so bile doslej zahtevne celo za učenjake. Česa takega v nemškem jeziku prej še nikoli ni izšlo.

Po Martinu Pegiju, doktorju obojega prava in salzburškem svétniku itd.

Z milostjo in svoboščino rimskega cesarskega veličanstva.

Natisnjeno v Baslu pri Sikstu Henripetru.

Leta 1570.

³¹⁴ V starejši literaturi so besedo »Geburtsstunde« prevajali z latinskim izrazom *horoscopus*, saj je grška beseda *ὥροσκοπος* sestavljenka besed *ὥρα* (ura) in *σκοπεῖν* (opazovati). GRIMM, J., GRIMM, W., *Deutsches Wörterbuch*, 4. zv., 1. oddelek, 1. polovica, Leipzig, 1878, 1911, s. v. Geburtsstunde.

³¹⁵ KNAPPICH, W., *Geschichte der Astrologie*, Frankfurt, 1967, 250: »In Salzburg verfaßte der fürstbischöfliche Rat Dr. Martin Pegius das erste umfassende in *deutscher Sprache* geschriebene astrologische Lehrbuch, das Geburtsstundenbuch (Basel, 1570), einen mächtigen Folianten mit Planeten- und Häusertafeln, nebst einer Auslegung nach Guido Bonatti.« POMPEO FARACOV, O., *Astrology IV: 15th–19th Century*, v: HANEGRAFF, W. J. (ur.), *Dictionary of Gnosis and Western Esotericism*, Leiden, Boston, 2006, 129. Murko je Pegija umestil v svojo razpravo o astronomih, ki so bili rojeni na današnjem slovenskem ozemlju. MURKO, V., Starejši slovenski znanstveniki in njihova vloga v evropski kulturni zgodovini, v: *Zbornik za zgodovino naravoslovja in tehnike*, Ljubljana, 1973, 26–27.

Naslovna stran
Pegijeve
Knjige o rojstnih urah
(1570).

**jetlichen Menschen Natur vnd
Eigenschafft** / sampt allerley zufällen / auß den gewissen
Leuffen deren Gestirn / nach rechteer warhaffteiger vnd gründel-
cher abrit der Gestirnkunst / mit geringer müh außgerichtet vnd der-
selb vor zufälligem Vnsahl gewarnt: Auch darneben alles das ihe-
nige / was zu der Grundrueste der loblichen Gestirnkunst in al-
len fällen gehörig ist / nach notturfst / mit gutem be-
stande gefunden werden mag.

Item

**Wie man die Himmels Figuren in auffrichtung der
zwölff Heusern** auff die Geburtsstunden / vnd andere zu-
fahl künstlich stellen solle.

Item

**Wie die Gleichlichen vnd Sichteigen leuffe der sieben Plane-
ten vnd stäten Sternen** in die lenge vnd breite / auff ein jede
zeit zu finden seyen. Sampt deren angehörigen Astronomi-
schen Tafeln / auch wie dieselben verstanden vnd ge-
braucht werden sollen / etc.

Alles mit so klarer vnd weitläuffiger einleitung für gestellt / das
der Gemeine vnd Lateinischen Sprach vnverständige mann / nun kunfftig die herrliche
Gestirnkunst / mit aller irer heimlichkeit / so bißher auch den Gelehrten arbeitlich gewe-
sen ist / ohne besondere arbeit gänglich ergreifen mag. Vergleichen in Latei-
scher Zungen vormalen nie außgangen.

**Durch Martinum Pegium / der Rechten Doctor
vnd Salzburgischer Rhat / etc.**

Mit Röm. Key. May. Erbad vnd Freyheit.

Getruckt zu Basel / bey Sigmund Henricpetri Anno M. D. LXXi

V posvetilu Wolfgangu Neuhauserju, proštu pri sv. Zenonu pri Reichenhallu na Bavarskem, avtor poudarja, da se matematike (Raitkunst), ki vzburja in bistri človekov um, ne poslužuje zgolj pri oderuških kupčijah (Wucherhandlungen), marveč tudi pri zemljemerstvu in zvezdoslovju. Ker naj bi imel prošt pri sebi vedno nekaj mladih redovnikov, ga je Pegij pozval, naj jim poleg teoloških vsebin omogoči tudi izobraževanje v matematiki prek zgledov, ki jih navaja njemu posvečena knjiga.

Zvezdoslovje (astrologijo) so med 12. in 16. stoletjem šteli za akademsko znanstveno disciplino, ki se je ukvarjala s povezavami med gibanjem nebesnih teles in zemeljskimi dogajanjmi.³¹⁶ Na Tridentinskem koncilu se je izoblikovalo stališče, da namen astrologije ni skladen s prenovljeno dogmatiko Katoliške Cerkve. Že leta 1564 so na seznam prepovedanih knjig (*Index librorum prohibitorum*) uvrstili mantična, magična in čarovniška dela, ki so naključne dogodke in dogodke, ki so praviloma v celoti odvisni od človekove volje, štela za gotove. Izjema je veljala za prognostična dela, ki so se posvečala napovedovanju vremena ali medicinskih dejstev.³¹⁷ Na papeško prepoved se je praksa sprva požvižgala, kar je razvidno predvsem iz množice astroloških del, ki so nastala po letu 1564 in so prejela *imprimatur*.³¹⁸ Čeprav je bila t. i. sodna astrologija predmet pregona, je Pegij svoje delo, ki je izšlo leta 1570 v kalvinističnem Baslu,³¹⁹ posvetil proštu Wolfgangu Neuhauserju. To kaže, da je bila cerkvena politika do pregona astroloških del še vedno precej zadržana. Šele ko je papež Sikst V. leta 1586 s papeško bulo *Coeli et terrae Creator Deus* še ostreje obsodil vedeževanje, pripravo in razlago horoskopov ter astrološke knjige (z izjemo napovedovanja vremena za kmetijske in prometne potrebe),³²⁰ so začeli astrološko dejavnost preganjati dosledneje ter jo postopoma odrinili na področje t. i. psevdoznanosti.³²¹ Nadomeščati jo je začela astronomija, to je znanost, ki preučuje nebesna telesa. Pegijeva Knjiga o urah rojstva ponatisa med 16. in 19. stoletjem

³¹⁶ Pregledno o razvoju t. i. »učene« astrologije med 15. in 17. stoletjem, gl. KNAPPICH, W., *Geschichte der Astrologie*, Frankfurt, 1967, 185–260.

³¹⁷ V tej prepovedi je razvidno tomistično razlikovanje med naravno in sodno astrologijo, pri čemer slednja neposredno napada cerkveni nauk o načelni svobodi človekove volje. Izraz »sodna astrologija« so v srednjem veku in zgodnji renesansi uporabljali predvsem za označevanje astroloških nauk, ki jih je Katoliška Cerkve štela za krivoverske. Kot sprejemljivi sta veljali medicinska in meteorološka astrologija, saj so ju šteli v okvir naravoslovnih znanosti. Ibid., 205.

³¹⁸ Ibid., 206.

³¹⁹ Po mnenju, ki ga zastopa BARNES, R. B., *Astrology and Reformation*, Oxford, 2016, 342, op. 62, naj bi Pegij v astrološki knjigi pokazal na »melanhtonijanski« duh in protestantske simpatije. Delo na Bavarskem ali v Salzburgu najverjetneje ni izšlo zaradi sklepov salzburške sinode iz leta 1569, kjer so obsodili vse vrste »prerokovanj, urokov, čarovniških obredov, [...] s katerimi zavedeni ljudje mislijo, da lahko zase pridobijo ugodnost, se izognejo zlu, napovedujejo prihodnost, najdejo skrite zaklade in druge podobne stvari, [...] one, ki lahko s čarovniško umetnostjo [...] motijo človekove misli, zdravijo bolezni ljudi in živali ter povzročijo bolezni, spremenijo oblike teles, ukazujejo vetru, nevihtam, streli, zraku in morju [...]«. Gl. besedilo sklepa z naslovom *De magicis artibus, sortilegiis, veneficiis, incantationibus, divinationibus, & id genus aliis prohibitis* v: DALHAM, F., *Concilia Salisburgensia provincialia et dioecesana*, Augsburg, 1788, 372 s. Pregledno o razvoju astrologije v Salzburgu tudi BRANDHUBER, C., *Zodiacus Vitae*. Max Gandolph und die Astrologie, v: BRANDHUBER, C., GRATZ, R., (ur.): *Fürstbischof Maximilian Gandolph Graf von Kuenburg. Regisseur auf vielen Bühnen 1668–1687*, Salzburg, 2018, 30–35.

³²⁰ Besedilo papeške bule z naslovom *Contra exercentes artem astrologiae iudiciariae et alia quaecumque divinationum genera, librosque legentes vel tenentes* se nahaja v: *Bullarum diplomatum et privilegiorum sanctorum romanorum pontificum*, 8. zv., Augustae Taurinorum, 1863, 646 ss.

³²¹ O pomenu in postopni diabolizaciji astrologije v 16. stoletju gl. REISINGER, R., *Historische Horoskopie. Das iudicium magnum des Johannes Carion für Albrecht Dürers Patenkind*, Wiesbaden, 1997. Avtor na več mestih omenja Pegija (vendar v različici *Peigius*).

ni več doživela. Šele z obujanjem astrološke vede v 20. stoletju, je zanimanje za Pegijevo astrološko delo doživelo preporod. Leta 1924 ga je založba Otto Wilhelm Barth iz Münchna izdala v petsto oštevilčenih faksimilih in sicer kot prvo knjigo v zbirki »Astrološki klasiki« (»Klassiker der Astrologie«).

Leta 1927 je v Berlinu izšel nekakšen povzetek Pegijeve razprave o rojstnih urah z naslovom »Mala nemška astrologija ali razkritje človeškega življenja skozi novo in popolno Knjigo o rojstnih urah, po kateri se lahko vnaprej določijo usode vsakega človeka, čigar ura rojstva je natančno znana. S spremno besedo Recnartusa ter ilustracijami in astrološkimi tabelami«. ³²² Delo je izšlo brez navedbe avtorja. ³²³ V predgovoru nemški okultist in bibliotekar Heinrich Tränker ugotavlja: »Izhajajoč iz tega, verjetno edinstvenega starega nemškega astrološkega [t.j. Pegijevega] dela je ‚Mala nemška astrologija‘ izvrsten, strnjen povzetek, ki postane dragocen za študij glavnega dela, saj jasno prikazuje metodo starih štirih računskih načinov, ki se jih je posluževal tudi Pegij.« Dodaja še, da bo priročnik omogočil vpogled v slabo poznano in redko uporabljeno Pegijevo astrološko metodologijo.

V svojem edinem astrološkem delu se je Pegij osredotočal predvsem v horoskopno astrologijo, tj. nauk, ki skuša na temelju dvanajstih zodiakalnih znamenj ³²⁴ pokazati naravo in lastnosti ljudi ter napovedati življenjske pripetljaje, glede na gibanje nebesnih teles, med katere je Pegij štel planete (Saturn, Jupiter, Mars, Sonce (!), Venera, Merkur in Mesec (!)), asteroide in komete. ³²⁵ V knjigi je natančno pojasnil pomen astroloških prvin, kot so t. i. astrološke hiše, tj. dvanajst sektorjev na nebesni karti, ki naj bi vplivali na različna področja posameznikovega življenja (npr. na njegov značaj, zdravje, premoženje, podatke o zakonski zvezi, smrti, veroizpovedi ipd.). ³²⁶ V knjigi navaja številne zgodovinske dogodke in preučuje, kakšen je bil tedaj položaj nebesnih teles in kometov. Pri tem se je delno naslonil na ugotovitve antičnih (Manilius) in

³²² Brez avtorja, *Kleine Deutsche Astrologie oder eine Enthüllung des menschlichen Lebens durch ein neues vollständiges Geburtsstundenbuch nach welchem die Schicksale eines jeden Menschen, dessen Geburtsstunde man genau kennt, im voraus bestimmt werden können. Mit einem Geleitwort von Recnartus nebst Abbildungen und astrologischen Tabellen*, Berlin, 1927.

³²³ V predgovoru je omenil Pegija, ki ga imenuje »dr. Peigner (Pegius)«, z naslednjimi besedami: »Um nun jeden in den Stand zu setzen, die Hauptereignisse seines Lebens, sowie diejenigen seines Weibes, seiner Kinder, seiner Verwandten und Freunde im voraus kennen zu lernen, haben wir uns zur verbesserten Herausgabe des vorliegenden Geburtsstundenbuchs entschlossen, und zwar nach einer Quelle, welche Dr. Peigner (Pegius) mehr als dreihundertfünfzig Jahren uns eröffnete.« Ibid., Vorrede.

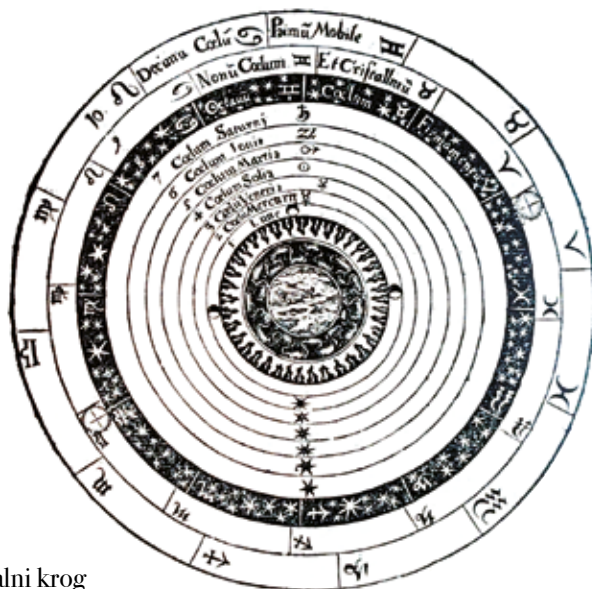
³²⁴ Zodiak označuje pas okoli ekliptike, znotraj katere tečejo navidezne poti Sonca, Lune in planetov. V zahodni astrologiji je zodiak razdeljen na dvanajst znamenj: Oven, Bik, Dvojčka, Rak, Lev, Devica, Tehnica, Škorpion, Strelce, Kozorog, Vodnar in Ribi. Vsako zavzema 30° nebesne dolžine in približno ustreza astronomskim ozvezdjem z istim imenom. Ta astrološka znamenja tvorijo nebesni koordinatni sistem, ki ima ekliptiko kot izhodišče nebesne širine in Sončevo pozicijo ob pomladanskem enakonočju kot izhodišče nebesne dolžine. Zodiak je osnova nauka zahodne astrologije, ki temelji na predstavi, da položaj Sonca, Lune in planetov vpliva na osebnost in usodo posameznika.

³²⁵ Temeljno o starejši astrologiji gl. WOLF, R., *Handbuch der Mathematik, Physik, Geodasie und Astronomie*, 2. zv., Zürich, 1872, 99 ss. O pomenu astrologije v obdobju reformacije, gl. HOPPMANN, J. G. H., *Astrologie der Reformationszeit. Faust, Luther, Melancton und die Sternendeuterei*, Berlin, 1998. Avtor Pegijevega dela sicer ne analizira, vendar je na več mestih zaslediti ilustracije zodiakalnih znamenj iz Knjige o rojstnih urah.

³²⁶ WOLF, R., *Handbuch der Mathematik, Physik, Geodasie und Astronomie*, 2. zv., Zürich, 1872, 101.

sodobnih astrologov (npr. Antonija Mizalda) ter zdravnikov.³²⁷ Med najpomembnejše novoveške zdravnike oziroma zdravilce je Pegij štel salzburškega rojaka Paracelsa. Štel ga je za čudodelnika, ki je ozdravljaj gobavce, brez operacij ozdravil rakave tvorbe in z domačimi olji zdravil rane.³²⁸ Poudarjanje Paracelzovega opusa je skladno z osrednjim motivom Pegijevega astrološkega dela, tj. pokazati, da je za uspešno obvladovanje človekovega zdravja bistveno kombinirati tako izsledke astrologije kot medicine.³²⁹

Na podlagi preučevanja postavitve Sonca, planetov in drugih nebesnih teles v času posameznikovega rojstva je Pegij v delo vključil številne krožne horoskopske sheme.

Zodiakalni krog
(levo) in ustreznice
mesecev ter nebesnih
znamenj (desno).
Vir: PEGIUS, M.,
Geburtsstundenbuch,
Basel, 1570, 142.

V zadnjem delu knjige je Pegij vključil obsežno razlago teorije o začetkih človeštva po učenju italijanskega astrologa Guida Bonattija (umrl okoli leta 1300), avtorja klasičnega astrološkega dela *Liber Astronomiae*. V dodatku Pegij obravnava uporabo astrološkega znanja za zdravljenje človekovih bolezni (t. i. astromedicina).³³⁰

³²⁷ PEGIUS, M., *Geburtsstundenbuch*, Basel, 1570, 2r–3v. O tem tudi GRAF-STUHLHOFER, F., Tradition(en) und Empirie in der frühneuzeitlichen Naturforschung, v: GRÖSSING, H., MÜHLBERGER, K., *Wissenschaft und Kultur an der Zeitenwende. Renaissance-Humanismus, Naturwissenschaften und universitärer Alltag im 15. und 16. Jahrhundert*, Wien, 2012, 71.

³²⁸ PEGIUS, M., *Geburtsstundenbuch*, Basel, 1570, 2v.

³²⁹ Ibid., 3: [...] in was irrthumen die steckend, die sich ohne die Gestirnkunst unterwinden die Arzneyen zu bereiten. Weil diese Gestirnkunst nit weniger mag von der arzney abgesondert werden, als wenig der kopf von den Leib, oder die Sonn von der welt, und anderen Gestirn, ohne zerstörung und untergang der arzney. Denn was ist einem guten arzt scheidlicher, was ist ungereimpters, dann so einer nit weiß und vernachlasset die fürnembste und nuglichste stück in seiner kunst, ohne welche stück, er nicht ein einiges pflaster recht schafften und ordentlich legen mag?« O tem vidiku gl. tudi DRECHSLER, A., *Astrologische Vorträge zur Einführung in das Verständniß des Systems und der Geschichte der Astrologie*, Dresden, 1855, 82–84.

³³⁰ O tem EBERTIN, R., *Astrological Healing: the History and Practice of Astromedicine*, York Beach, 1989, 23; MÜLLER-JAHNCKE, W. D., *Astrologisch-magische Theorie und Praxis in der Heilkunde der frühen Neuzeit*, Wiesbaden, 1985, 135 ss.

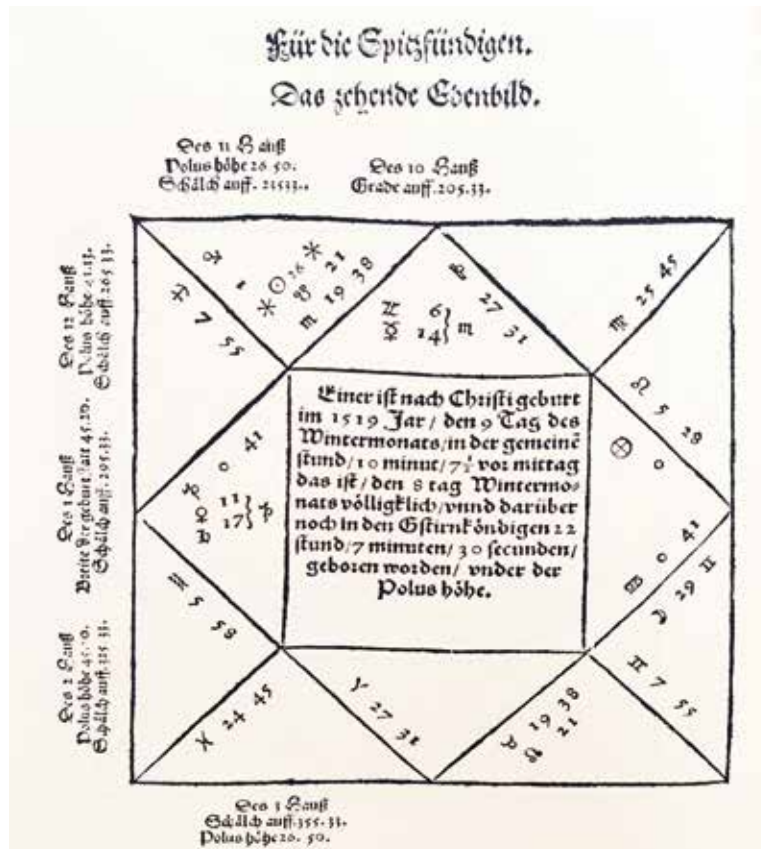
Pegij je v delu knjige, v katerem je po zgledu drugih astrologov vključil seznam koordinat evropskih mest,³³¹ navedel tudi podatke o svojih rojstnih podatkih, ki jih je vpisal pod koordinate rodnega Polhovega Gradca:

Billichgrätz im lands Krein / *Martini Pegii* beider rechten Doctors Fürstlichen Saltzburgischen Raths vnd Assessors des *Consistorii* da selbst Geburts statt / da er geboren ist / im 1519 jar den 9 *Noumebris* 22 stund 7' 30'', Länge: 30°, Breite 46°.³³²

Polhov Gradec v deželi Kranjski, Martina Pegija, doktorja obojega prava in knežjega salzburškega svetnika ter prisednika konzistorija rojstni kraj, kjer je bil rojen 9. novembra leta 1519, 7 minut in 30 sekund po 22. uri na (zemljepisni) dolžini 30° in širini 46°.³³³

Te podatke je uporabil kot zgled pri predstavitvi svoje »rojstne figure«, nekakšnega diagrama, v katerem so v obliki dvanajstih »astroloških hiš« vpisani numerološki podatki:

Prikaz Pegijevega horoskopa. V srednjem kvadrantu je navedba leta, dneva in ure njegovega rojstva. Vir: PEGIUS, M., *Geburtsstudenbuch*, Basel, 1570, 142.

³³¹ KNAPPICH, W., *Geschichte der Astrologie*, Frankfurt, 1967, 216.

³³² Gl. pogl. *Tafel der fürnämsten vnd berümpfsten Städte vnd fläcken so in Europa vnd sonderlich in dem Teutschen lande auch desselben Gräntzen anhängig seind / darbey man einer jedlichen statt mittags kreises länge vnd breite verzeichnet findet.* (»Tabla najpomembnejših in najbolj znanih mest ter krajev v Evropi, še posebej v nemški deželi in pripadajočih mejah, kjer so za vsako mesto navedene zemljepisne dolžine in širine.«)

³³³ Pegijev podatek je točen, saj se tudi po podatkih *Google Maps* Polhov Gradec nahaja na zemljepisni dolžini 30° in širini 46°.

Prva izdaja Knjige o rojstnih urah je izšla v Baslu leta 1570. Vsebuje zaščitni privilegij cesarja Maksimilijana II. Ponatis je z nekoliko dopolnjeno naslovnico sledil že leta 1572. Tudi Knjiga o urah rojstva je po poročilih poznavalcev knjižnega trga kmalu utonila v pozabo. Bibliotekar Salthenius je o dragoceni knjigi zapisal: »Zelo redko in skoraj nepoznano delo, ki ga ni bilo mogoče doslej najti v nobeni knjižnici. Avtor je poznan in naveden v leksikonih učenjakov kot tudi v univerzalnih leksikonih poleg svojih pravnih spisov, toda tole delo jim je ostalo nepoznano.«³³⁴

³³⁴»1608 Mart. Peigii Geburtsstuden-Buch. Bas. 572. Ein sehr rares und fast unbekanntes Werk, so bisher in keiner Bibliothec anzutreffen gewesen. Der Auctor stehet sowol im Gelehrten- als im Universal-Lexico nebst seinen Juristischen Schriften, aber dieses Werk ist ihnen unbekannt gewesen.« SALTENIUS, D., *Libri ad omne literarum genus spectantes, rariores et rarissimi*, Regiomonti Borussorum, 1751, 324.

4.10

Knjiga o zeliščih (1576)

Leta 1576 je v Strasbourgu izšlo delo anonimnega pisca z naslovom:³³⁵

Horn des Heuls menschlicher
blödigkeit oder /
Kreütterbuch

Darinn die Kreütter des Teutschen lands / auß dem Liecht der Natur / nach rechter art der himmlischen einflussungen beschrieben.

Durch *Philomusum Anonymum* allen Liebhaberen der Teutschen gewechß zu einem Exempel / dardurch er andern weitter zu suchen vrsach vnd anleittung geben wollen.

Jetztunder erst durch *Doctorem Toxiten* allen *medicis*, *Pharmacoeis*, vnd *Chyrurgis*, auch andern zu gefallen in truck geben auff zehen Jar.

Getruckt zu Strassburg bey Christian Müller / Im Jhar Christi
M. D. LXXVI.

Rog zdravja
človekove slabosti ali
Knjiga o zeliščih

V njej so opisana zelišča nemške dežele v luči narave, glede na pravilen način nebesnih vplivov.

Sestavil Anonimni Filomuz, ki želi biti zgled vsem ljubiteljem nemškega rastja in ki skuša s tem spodbujati druge, jim dati vzpodbudo in vodilo.

Sedaj dano prvič v tisk za deset let po doktorju Toxitu, vsem zdravnikom, zdravilcem, kirurgom in drugim.

Natisnjeno v Strasbourgu pri Christianu Müllerju
leta 1576.

Izdajatelj Michael Schütz, imenovan tudi Toxites,³³⁶ je v uvodu Knjige o zeliščih oziroma o zdravilnih rastlinah (»Kräuterbuch«)³³⁷ pojasnil ozadje izdaje tega dela. Avtor spisa je nastopal pod psevdonimom *Philomusus Anonymos*. Toxites piše, da ta živi na Koroškem in da se ne želi razkriti.³³⁸ Pravi, da je »Filomuz« pisal o vplivu gibanja nebesnih teles na rast rastlin, tj. na lastnosti in sposobnosti korenin, stebel, listov, cvetov

³³⁵ O vsebini te knjige, gl. zlasti KÜHLMANN, W., TELLE, J., *Der Frühparacelsismus*, Tübingen, 2004, 399 ss.

³³⁶ O Schützu, humanistu, poetu, alkimistu in zdravniku, gl. SCHMIDT, C., *Michael Schütz genannt Toxites. Leben eines Humanisten und Arztes aus dem 16. Jahrhundert*, Strasbourg, 1888. Toxites je bil eden prvih paracelsistov, torej poznavalcev in urednikov Paracelzovih del. Prvi je tudi natisnil Paracelzovo oporoko.

³³⁷ Izraz *Kräuterbuch*, latinsko *herbarium*, ki se začne pogosteje pojavljati v 16. stoletju, označuje priročnik zdravilcev, v katerem so bila naštetja in upodobljena zelišča.

³³⁸ Doctor Bartholomeus Carrichter hat in seinem kleinen Kreutterbüchlin so ich vergangen Jar in truck geben / ein feinen weg vns für augen gestelt / da er nit allein die *signa Zodiaci*, vnd die gradus / vnder welchem ein jedes kraut begriffen / anzeigt / sonder auch die zeit vnd tag / wie vnd wann sie zu colligiern / wie sie zu prepariern / vnd *in usu* vnderinander vermischet werden sollen. Also hat *Philomusus Anonymos*, dises Kreutterbüchs autor (so in Kernten wohnet / vnd noch zür zeit nit bekant sein will) auch gethan / vnnd nit von andern genomen / sonder wie er in seiner vorred selber meldet / auß dem liecht der natur nach rechter art der Himlischen einflüssungen geschriben / da er die qualitates vnd facultates der wurß / stengel / pletter / blämen / vnd samen anzeigt / auch vnder welchem Planeten vnd zeichen deren jedweders begriffen / vnnd zu was gebresten des menschlichen leibs sie alle nutz vnd diensdich seien [...] TOXITES, M. v: PHILOMUSUS ANONYMUS, *Horn des Heils menschlicher Blödigkeit*, Strasbourg, 1574, 1. stran predgovora. Gl. študijo Toxitovega posvetila in predgovora v: KÜHLMANN, W., TELLE, J., *Der Frühparacelsismus*, Tübingen, 2004, 393 ss.

in semen ter pokazal, pod vplivom katerih planetov in zodiakalnih znamenj lahko ti deli rastlin koristijo človekovemu telesu glede na njegove potrebe.

O Filomuzovi identiteti sta se pojavili dve hipotezi. Po prvi naj bi šlo za dvornega zdravnika cesarjev Ferdinanda I. in Maksimilijana II., Bartholomeja Carrichterja (1510–1567).³³⁹ Tega se je zaradi astromedicinskih naukov oprijel vzdevek »Kreuter-Doctor« ali »*Doctor Baccus*«. ³⁴⁰ Da bi se izognil obrekovanju v dunajskih krogih, naj bi delo izdal pod psevdonimom. Po Hommlovem mnenju pa naj bi bil resnični avtor tega spisa Martin Pegij, kar je utemeljeval s knjižnim pripisom, nastalem okoli leta 1600, ki ga je odkril v enem izmed izvodov dela:³⁴¹

So zu Salzburg wonet, fürstlicher Hofrat daselbst, vnnd Doctor Martinus Pegius heisst, ein Jurist seiner Profession welchen hernach *propter superstitiosas artes* so er vnd dein weib geübt, mit sambt Jer auf dem Haupt-Schloss daselbst etlich Jar fenklich enthalten, vnnd beide in solchn gesenknuss armutselig gestorben, nach dem er zuvor erblindet war etc. Vnd ist dise sein hausfrau doctor Krautwedels, weilandt der Medicin Doctors und Fr. Barischen Rhats zu Burghausen Tochter gewesen. Gott wolle Inen gnadig sein.³⁴²

Ta, ki živi v Salzburgu, je sam knežji dvorni svétnik, ki se imenuje doktor Martin Pegij, po poklicu pravnik. Zaradi vraževernih veščin je bil skupaj z ženo nekaj let zaprt na glavnem gradu in oba sta umrla v revščini, potem ko je bil on (Pegij) oropan. Njegova žena je bila hči doktorja Krautwedla, ki je bil nekoč zdravnik in bavarski svetnik v Burghausnu. Bog naj jima bo milostljiv.

Dejstvo, da naj bi anonimni pisec bival na Koroškem, bi sicer le stežka govorilo v prid Pegijevemu avtorstvu. Po drugi strani je delo izšlo v času, ko se je tudi v Salzburgu krepilo protiastrološko gibanje. Razumljivo je, da bi Pegij, če je bil res avtor tega dela, želel spis izdati anonimno. Hipotezo o Pegijevemu avtorstvu podpira njegovo večkrat izraženo zanimanje za astromedicino. Tako že v Knjigi o rojstnih urah občuduje zdravnika in alkimista Paracelza, ki je zadnja desetletja svojega življenja prebil v Salzburgu.³⁴³ Ohranili so se tudi dokazi o Pegijevih pisemskih stikih s Paracelzovim učencem, filozofom in zdravnikom Georgom Baldinom, bolje znanim pod imenom Georg am Wald

³³⁹ EIS, G., Carrichter, Bartholomäus, v: *Neue Deutsche Biographie*, 3. zv, 1957, 158.

³⁴⁰ SOUKUP, R. W., *Chemie in Österreich. Bergbau, Alchemie und frühe Chemie. Von den Anfängen bis zum Ende des 18. Jahrhunderts*, Wien, Köln, Weimar, 2007, 310.

³⁴¹ HOMMEL, F., Philomusus Anonymus, v: *Festschrift für Georg Leidinger – Zum 60. Geburtstag am 30. Dezember*, Innsbruck, 1930, 120. Gl. tudi TELLE, J., Bartholomaeus Carrichter – Zu Leben und Werk eines deutschen Fachschriftstellers des 16. Jahrhunderts Mit einem Werkverzeichnis von Julian Paulus, v: SCHOTT, H., ZINGAUER, I., *Paracelsus und seine internationale Rezeption in der frühen Neuzeit*, Leiden, Boston, 1998, 69. Kot prvi je na obstoj Pegijevga avtorstva Knjige o zeliščih opozoril MURKO, V., O starejših slovenskih pravniki I., v: *Pravnik*, št. 40, 1985, 229: »Po informaciji pok. dr. Vasa Suerja, sodelavca SAZU, naj bi Pegius napisal tudi Kräuterbuch (knjigo o zeliščih), ki ga prikazuje še bolj kot vsestranskega učenjaka.«

³⁴² Navedek po HOMMEL, F., Philomusus Anonymus, v: *Festschrift für Georg Leidinger – Zum 60. Geburtstag am 30. Dezember*, Innsbruck, 1930, 120.

³⁴³ KRAMML, P. F., Paracelsus in Salzburg – Das Ende eine Mythos, v: DOPPSCH, H., KRAMML, P. F. (ur.), *Paracelsus und Salzburg. Vorträge bei den Internationalen Kongressen in Salzburg und Badgastein anlässlich des Paracelsus-Jahres 1993*, Salzburg, 1994, 175 ss.

(1554–1616).³⁴⁴ Am Wald je leta 1594 izdal spis *Panacea*, ki mu je v uvodu pripel Pegijevo pismo iz leta 1578. V njem Pegij hvali Am Walda kot odličnega zdravnika, ki se ne poslužuje zgolj »poganskih« (Galenovih in Hipokratovih) medicinskih pristopov, temveč se pri zdravljenju opira na čudodelno moč zdravnih rastlin.³⁴⁵

Knjiga o zeliščih je prvič izšla v Strasbourgu leta 1576, prav tam tudi v letih 1595 in 1606. Nazadnje je delo izšlo leta 1673 v Frankfurtu na Majni.

Naslovna stran
Knjige o zeliščih
(1673), kjer se
kot avtor navaja
Bartholomaeus
Carrichter.

Naslovna stran
Knjige o zeliščih
(1595),
kjer se kot avtor
navaja *Philomusus*
Anonymus.

³⁴⁴ O njem MÜLLER-JAHNCKE, W.-D., *Georg am Wald (1554-1616), Arzt und Unternehmer*, v: TELLE, J., *Analecta Paracelsica*, Stuttgart, 1994, 213–304.

³⁴⁵ AM WALD, G., *Kurtzer und zum andernmal gemehrter Bericht von der Panacea AmWaldina*, Ursel, 1594, 78.

4.11

O pasjem, golobjem in kokošjem pravu (1725)

Domneva se, da je Pegij napisal tudi delo O pasjem pravu, ki je pod njegovim imenom prvič izšlo šele leta 1725:

MARTINI PEGII, J.U.D.
des hohen Dom-Stifts zu Salzburg gewesenen Syndici und
nachmals Hochfürstl. Hof-Raths,
Juristische Ergötzlichkeiten
vom Hunde Recht,
und denen darbey vorkommenden Fällen.
Welchen, als ein Anhang,
das Recht derer Tauben und Hühner
beygefüget worden.
Aus dem Lateinischen in das Teutsche übersetzt.
Franckfurt und Leipzig /
bey Carl Christoph Immig, Buchhändlern in Regensburg.
1725.

MARTINA PEGIJA, DOKTORJA OBOJEGA PRAVA,
Visoke stolne opatije solnograške sindik in
visoki knežji dvorni svėtnik:
Pravna zabava o
pasjem pravu
in o k temu pripadajočih primerih.
Tem je kot dodatek
priloženo
pravo o golobih in kokoših.
Iz latinščine prevedeno v nemščino.
Frankfurt in Leipzig
Pri Karlu Krištofu Immigu, knjigarnarju v Regensburgu.
1725

Pisec se je v tem spisu pritoževal nad neprilikami, ki jih povzročajo psi, kadar ima žrtev opraviti z njihovimi nespametnimi in surovimi lastniki. Mogočniki naj bi se znašali na svojo moč, rokodelci so se pri tem ščitili s svojimi starimi običaji, nihče pa se ni ravnal po pravu in pravičnosti. Da bodo stranke, sodniki in razsodniki spoznali dobre navade in se po njih ravnali, se je avtor odločil, da izda razpravo o pasjem pravu v nemškem jeziku. Povod za to mu je dal primer silobrana, ki se ga je moral pred kratkim neki obrtnik poslužiti proti steklemu psu. Avtor razpravlja tudi o pasjih imenih in pasmah, nato pa o pravici zdravnikov in rokodelcev, da podivjanega psa usmrtilo. Pisec k obravnavi pasjega dodaja še golobje in kokošje pravo z utemeljitvijo, da te živali pri reji, prodaji in lovu ne povzročajo nič manjših sitnosti kot psi in ker da takšnega pregleda v nemščini še ni bilo.

Nemško pisani Pravni traktat o pasjem pravu je anonimni avtor izdal že leta 1719.³⁴⁶ Ciril Kržišnik³⁴⁷ je ugotovil, da gre pri tem za dobeseden prevod latinske disertacije Henrika Kluverja iz leta 1711, v kateri je slednji zapisal, da še ni videl dela, ki bi

³⁴⁶ *Tractatus juridicus de jure canum*. Oder: Hunds-Recht, Franckfurt, Leipzig, 1719.

³⁴⁷ Tako POLEC, J., Pegius, v: *Slovenski biografski leksikon*, 2. zv., Ljubljana, 1952, 289 s.

govorilo o naslovni temi.³⁴⁸ Kluverjevo delo sicer ne vsebuje dodatka o golobjem in kokošjem pravu. Pegiju pripisana razprava o pasjem pravu iz leta 1725 se sicer na dveh mestih (str. 11 in 29) sklicuje na Kluverja. To dokazuje, da avtor gotovo ni mogel biti Pegij.³⁴⁹ Zanimivo je, da si je nekdo dobro stoletje po Pegijevi smrti prizadeval, da delo izide pod njegovim imenom. Morda je avtor v spisu začutil podobnost v večkrat izraženem Pegijevem utemeljevanju potrebe po pisanju pravnih razprav v nemškem jeziku.³⁵⁰ Vsekakor pa navedeni podatek kaže, da je bil Pegij v začetku 18. stoletja še vedno poznan in cenjen pravnik, čigar ime naj bi spisom podeljevalo posebno avtoriteto.

Pegiju pripisana
razprava
O pasjem pravu
(1725).

³⁴⁸ *Si forte, humanissime Lector, sciendi desiderio flagres, cur hanc materiam elaborandam susceperim: Scias velim, ansam mihi dedisse hoc, quod nullus Tractatus aut nulla Disputatio de hoc argumento, licet omnem moverim lapidem, ad oculos meos peruenire potuerit.* (»Nadvse prijazni bralec, če si morda radoveden, zakaj sem se odločil, da se lotim te vsebine, želim, da veš, da sem se za to odločil, zato ker o tej temi, čeprav sem obrnil vsak kamen, pred moje oči še ni mogel priti noben traktat ali razprava.«) KLUVER, H., *Henrici Klueri Advocati electa de jure canum. Vom Hunde-Recht. Vbi praecipue controversiae quae circa canes accidere possunt explicantur et dissolvuntur. Stadae, anno MDCCXI.* Leta 1715 je izšla druga v nemščini pisana izdaja tega dela.

³⁴⁹ ROEHR, J. B., *Compendieuse Haushaltungs-Bibliothek*, Leipzig, 1726, 641, kot avtorja razprave o pasjem pravu naveda Kluverja (*De jure canum*) in Martina Pegija (*Juristische Ergözlichkeiten*).

³⁵⁰ »Inder Schreib-Art bin ich denen zu Willen gewesen, die bisher, nicht ohne Ursache, gewünschet, den Weg der Wahrheit in ihrer Mutter-Sprache also zu bahnen, damit man selbigen auch denen Ungelehrten zeigen und vorlegen könne.« PEIGIUS, M., *Vom Hunde Recht*, Regensburg, 1725, predgovor.

5

Sklep

Čeprav Pegij ni bil prvi učeni pravnik, rojen na današnjem slovenskem ozemlju,³⁵¹ ga lahko štejemo za najbolj znanega kranjskega pravnika,³⁵² ki si je s svojim pravoznan-skim, astrološkim in govorniškim opusom pridobil mednarodni ugled. Salzburški profesor Lentner je Pegiju nadel častitljiv predikat »zgled učenjaštva svojega časa« (»*Specimen eruditionis seiner Zeit*«).³⁵³ Čeprav je večino življenja prebil v Salzburgu, Solnograške ni štel za svojo pravo domovino.³⁵⁴ Da je to ostala Kranjska, je ponosno poudaril v posvetilu kranjskim deželnim stanovom v svojih Poskusih pravnih mnenj.³⁵⁵ Pegijevo delo pa ni pomembno samo za regionalno, torej salzbursko-bavarsko ali kranj-sko pravno zgodovino.³⁵⁶ Spričo njegovega pionirskega podviga – delnega prevoda

³⁵¹ Slovenska pravnozgodovinska stroka je prezrla v Kopru delujočega in umrlega Monalda iz 13. stoletja. Da pri njem ne gre za obrobno osebnost lokalnozgodovinskega pomena, kažeta poročili kronistov Janeza Tritemija in Marijana Firenškega iz zgodnjega 16. stoletja. Prvi zapiše, da je bil minorit Monald teolog in eruditski pravnik velike nadarjenosti, ki je za neuke napravil številna dela, ki jih ne bi smeli spregledati niti učenjaki. Drugi navaja, da je bil mož posvečenega življenja in izje-mnega znanja, celo prvi med vsemi pravniki svoje dobe in nasploh velik teolog. Pegijevo postavljanje na čelo prvih znanih »slovenskih« pravnikov je v pretežni meri plod historiografske percepcije primorskih dežel, ki so bile v primerjavi z osre-dnjeslovenskimi deželami pod mnogo močnejšim vplivom rimskega prava že pred 15. stoletjem in so v tem smislu spadale v drug kulturni prostor. O Monald Koprske in njegovi *Summi* gl. ŽEPIČ, V., Monald Koprski in zastavna pogodba v delu *Summa de iure canonico*, v: *Bogoslovni vestnik*, št. 84, 2024, 77–90.

³⁵² Martin Pegij ni bil prvi znani kranjski učeni pravnik. Bržkone je bil na današnjem slovenskem ozemlju rojen Konrad Kladec, ki je bil dvakratni dekan dunajske pravne fakultete (1426 in 1432), leta 1472 pa celo rektor univerze. Kot profesor na dunajski pravni fakulteti se leta 1462 omenja Lovrenc iz Gornjega Grada. V Radovljici ali v Kamniku rojen Pavel Oberstain(er), poznejši cesarski tajnik in profesor artistične fakultete, je leta 1512 pridobil pravniški doktorat na univerzi v Ferrari. Doktorski naziv je dosegel tudi Ljubljčan Jurij Zaulus, ki je služboval pri kranjskih deželnih stanovih. Leta 1580 se kot dekan filozofske, leto kasneje pa kot dekan pravne fakultete in rektor dunajske univerze omenja Ljubljčan Aleksij Strauss. MURKO, V., *Starejši slovenski pravniki in visokošolski učitelji*, Poročilo raziskovalnega projekta, Ljubljana, 1980, 24; isti, O starejših slovenskih pravniki I., v: *Pravnik*, št. 40, 1985, 222 in 226.

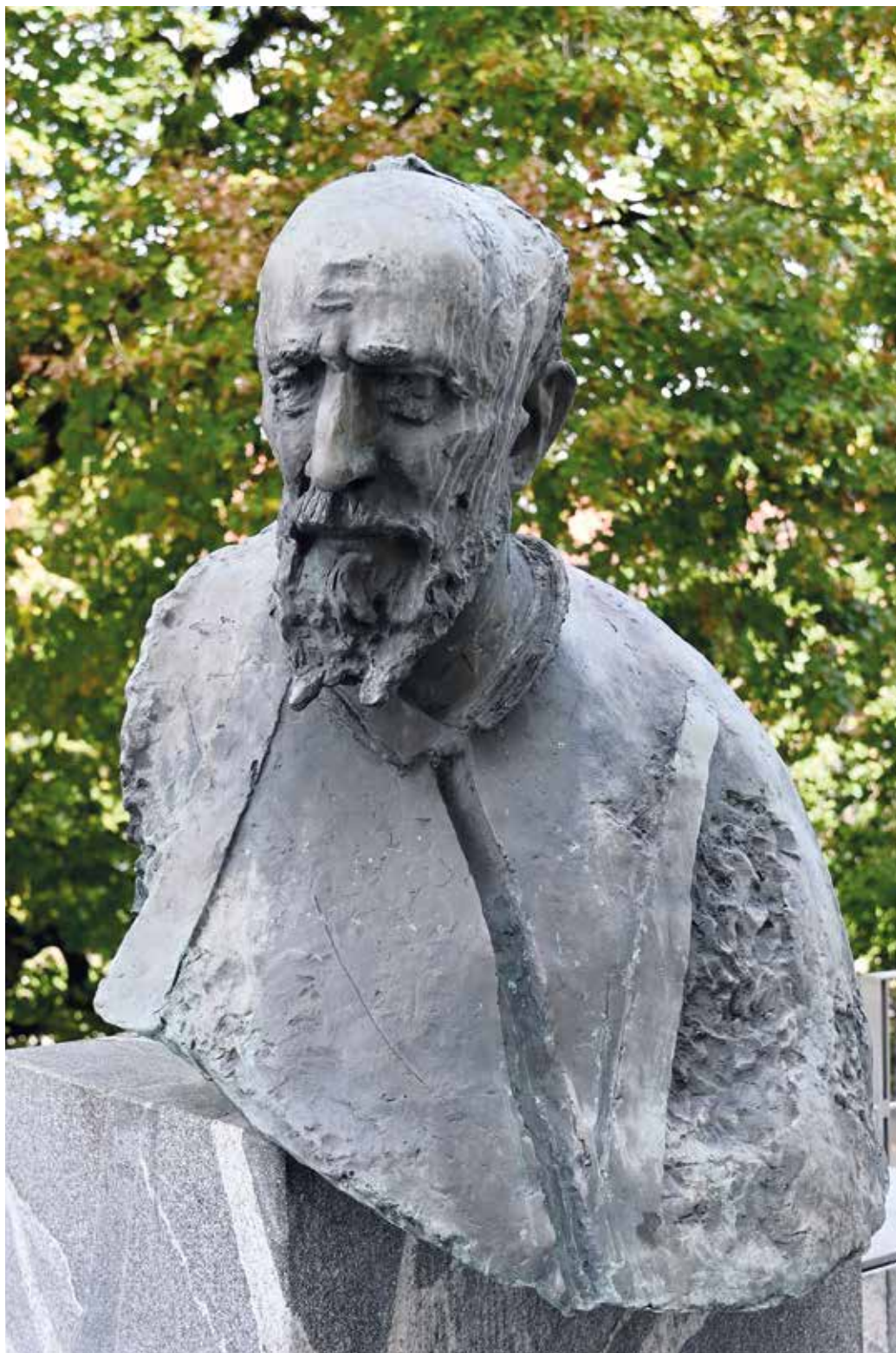
³⁵³ LENTNER, F., Gesellschaft für Salzburger Landeskunde, v: *Salzburger Chronik*, št. 282, 11. december 1915, 4.

³⁵⁴ Martina Pegija bi bilo anahronistično šteti za »slovenskega« pravnika. Vilfan piše, da je v njegovem času obstajala trdno in splošno zasidrana predstava, da se nam pri vsakem nekmetu, ki se pojavi v slovenski zgodovini, vsiljuje potreba razpravljanja o tem, ali je bil Slovenec, pri čemer si je vsakdo krojil merila po svoje ali pa jih sploh ni imel. Tako je moral sam ob geslu »Pegius, Martin« za Enciklopedijo Jugoslavije osrednjemu uredništvu najprej odgovoriti na vprašanje »*Je-li bio Slovenac?*«. Odločilni argument, s katerim je Vilfan obranil Pegijevo slovenstvo, je bil, da je v predgovoru Poskusov pravnih mnenj Pegij omenil svoj kranjski izvor, kar pa je sicer Vilfan štel za nebstveno in povsem naključno okoliščino. VILFAN, S., *Zgodovinska pravotvornost in Slovenci*, Ljubljana, 1996, 20. Toda primerjaj na str. 243, kjer isti avtor piše o »sloven-skem pravniku, polhograjskem rojaku Martinu Pegiusu«.

³⁵⁵ PEGIUS, M., *Tyrocinia Constiliorum Martini Pegij I. V. Doctoris, Consiliarii Salisburgensis*, 1564, v posvetilu. Po poročilu opata Martina Hattingerja se je označeval kot *Dalmata* – torej mož slovanskega porekla.

³⁵⁶ V salzburskih zgodovinopisnih krogih je Pegij veljal za enega od treh znamenitih juristov, med katerimi se omenjata še njegov rival Johann Baptist Fickler ter Christoph Andreas Bluemblacher (1624–1674), komentator Karoline. LENTNER, F., Gesellschaft für Salzburger Landeskunde, v: *Salzburger Chronik*, št. 282, 11. december 1915, 4.

Kip Martina Pegija
pred Pravno fakulteto
Univerze v Ljubljani
je delo akademskega
kiparja Mirsada
Begića.

Na hrbtni strani
Pegijevega doprsnega
kipa se nahaja relief
Franceta Prešerna.

Justinijanovega kodeksa v nemški jezik ter »ponemčenj« latinskih spisov, bi ga lahko, podobno kot Thomasa Murnerja, šteli za enega izmed soutemeljiteljev nemškega pravnega jezika.³⁵⁷ Obdobje med koncem 15. in prvo polovico 16. stoletja je bilo prelomno v luči razvoja domačega pravnega jezika, saj učenjake tedanjega časa zaznamuje ambicija po širjenju pravnega védenja tudi onkraj kroga učene elite.³⁵⁸ Če bi želeli Pegija postaviti v širši srednjeevropski pravnozgodovinski kontekst, bi lahko o njem govorili kot o predstavniku t. i. popularne³⁵⁹ oziroma (zgodnje) praktične literature. Ta literarna zvrst, ki so ji sicer pogosto (po krivici) očitali trivialnost in epigonstvo, je naslavljala pravne praktike, tj. bolj ali manj priučene pravnike ali pravne polizobražence, ki so

³⁵⁷ Po podatkih nemškega pravnega slovarja (*Deutsches Rechtswörterbuch*) v Pegijevem prevodu prvič naletimo na zapis naslednjih pravnih terminov: Stadtregent, Schmachstrafe, Scheynkauff, Schlafsohn. Vir: https://drw.hadw-bw.de/drw-cgi/zeige?index=belege_aus&term=PegiusCodJust, dostop: 24. 11. 2023. Številne bavarske pravne izraze, ki naj bi jih prvi dokumentiral Pegij, navaja SCHMELLER, J. A., *Bayerisches Wörterbuch. Sammlung von Wörtern und Ausdrücken [...]*, Stuttgart, Tübingen, 1828 (gl. npr. 2. zv. str. 3).

³⁵⁸ O tem postopku gl. WARNKE, I., *Umbrüche in Recht und Sprache der Frühen Neuzeit*, v: HAB-ZUMKEHR, U., *Sprache und Recht*, Berlin, New York, 2002, 260 ss.

³⁵⁹ Temeljno delo o tej literarni zvrsti ostaja STINTZING, R., *Geschichte der populären Literatur des römisch-kanonischen Rechts in Deutschland am Ende des fünfzehnten und im Anfang des sechszehnten Jahrhunderts*, Leipzig, 1867. Gl. tudi POLEC, J., *Slovenski pravni znanstveniki pretekle dobe v tujini*, v: SAJOVIC, R. (ur.), *Pol stoletja društva »Pravnik«*, Ljubljana, 1939, 161. Sodobna nemška historiografija uporablja pojem *Praktikerliteratur*. SCHUMANN, E., *Rechts- und Sprachtransfer am Beispiel der volkssprachigen Praktikerliteratur*, v: DEUTSCH, A. (ur.), *Historische Rechtssprache des Deutschen*, Heidelberg, 2013, 136 ss.

od konca 15. stoletja zasedali mesta na nižjih sodiščih in uradih kot pisarji, notarji, odvetniki in prokuratorji. Ti so se neposredno soočali z uporabo pravil »učenega« rimsko-kanonskega postopka, v katerem se je udeleževalo recipirano rimsko pravo.³⁶⁰ Pegij se je v prvih letih literarnega udejstvovanja sicer ukvarjal predvsem z vsebinami iz podeželskega pravnega življenja, zaradi česar ga lahko štejemo v krog ustvarjalcev »kmečke« pravne literature (»Bauernrechtsliteratur«).³⁶¹ V teh delih je Pegij svoje misli podajal s pretanjenim pedagoškim občutkom, abstraktna pravila pa podprl s skrbno izbranimi primeri iz vsakdanjega življenja. Nivo znanstvene obravnave kljub temu ni trpel, saj je izvajanja dosledno podkrepil z alegacijami mest iz Justinijanove kodifikacije, kanoniističnih virov ter občepravnih avtoritet. Ocenimo lahko, da mu je uspelo na svojevrsten način združiti poljudno, strokovno in mestoma celo znanstveno pisanje. S priobčevanjem v nemščini ni želel »deromanizirati« prava, kot so mu očitali nekateri biografi.³⁶² Vseskozi se je namreč držal glosatorsko-komentatorskega izročila.³⁶³ Mestoma so v njegovem pisanju že razvidne prvine novega idejnozgodovinskega miselnega toka, ki se ga je oprijela oznaka »moderna raba Pandekt« (*usus modernus Pandectarum*). Njegova značilnost je predvsem v oplajanju med rimskopravnim in partikularnopravnim izročilom ter iskanje praktično uporabnih rešitev, ki bi presegale spone Justinijanovega rimskega prava. Tako npr. v Poskusih pravnih mnenj beremo, da so v njih podane rešitve, prilagojene germanskim običajem (*moribus Germaniae plurimum accommodata*).

Po povedanem lahko sklenemo, da smo lahko na Pegijeve dosežke tudi pol tisočletja po njegovem rojstvu Slovenci, Salzburžani in Bavarci upravičeno ponosni. Po salzburškem zgledu bi veljalo po velikem kranjskem učenjaku poimenovati ulico ali trg.³⁶⁴ Pegijev kip pred Pravno fakulteto Univerze v Ljubljani, ki je bil postavljen nasproti glavnemu vhodu nove stavbe Pravne fakultete, je medtem postal njen simbol, ki mladim pravicam in pravnikom nakazuje težko dosegljiv ideal učenjaštva in mednarodne prodornosti.

³⁶⁰ Kot poudarja WIEACKER, F. (*Privatrechtsgeschichte der Neuzeit*, Göttingen 1967, 171), »popularna literatura« ni bila naslovljena na »ljudstvo«, temveč na formalno pravno neizobražene nosilce javnih funkcij.

³⁶¹ SCHULZE, W., Die Entwicklung des »teutschen Bauernrechts« in der Frühen Neuzeit, v: *Zeitschrift für neuere Rechtsgeschichte*, št. 12, 1990, 141.

³⁶² MARTIN, F., Die merkwürdigen Schicksale des Rechtsgelehrten Dr. Martin Pegius, v: *Aus Salzburgs Vergangenheit. Gesammelte Aufsätze*, Salzburg, 1942, 40: »Pegiusens Werke lassen seine weit vorgeschrittenen Anschauungen erkennen und zeigen, daß er gegen die Verrömerung des Rechtes auftrat und die Überzeugung hatte, daß das Volk das Recht, nach dem es gerichtet wird, auch verstehen solle.« Podobno tudi LENTNER, F., Gesellschaft für Salzburger Landeskunde, v: *Salzburger Chronik*, št. 282, 11. december 1915, 4.

³⁶³ Gl. npr. seznam glosatorjev in komentatorjev v predgovoru k delu O dednem zakupu. PEGIUS, M., *De iure emphyteutico*, Ingolstadt, 1558, predgovor.

³⁶⁴ Pegijeva ulica (Pegiusgasse), poimenovana leta 1935, je dolga okoli 250 metrov in se nahaja med Kendlerjevo in Glanfeldovo ulico v soseski Maxglaten West v Salzburgu. MARTIN, F., *Salzburger Straßennamen. Verzeichnis der Straßen, Gassen, Plätze, Wege, Brücken, Tore und Parks mit Erklärung ihrer Namen*, Salzburg, 2006, 218–219.

6

Priloga: Pegiana

V nadaljevanju je naveden kronološki seznam Pegijevih del s celotnim naslovom. V opombah so navedene signature del, ki so bila avtorju dostopna v fizični obliki. Navedena so tudi dela, ki so bila Pegiju pripisana in veljajo za avtorsko sporna.

6.1

O retraktni pravici

1. Augsburg, 1556.

Ivs PROTHOMISEOS siue congrui. Estandrecht. Wie die nächst Gesypten freünd des Verkaufers / an die keüff steen / vnd die verkaufften Gütter / so von jrem geschlecht / Namen vnd stammnen herrürendt / ablösen mügen. Durch *Martinum Pegium* Baiden Rechten Doctorn / Saltzburgerischen Thummsyndicum beschriben. Vormalis nye im truck gesehen. Getruckt zu Augspurg / durch Philipp Vlhart. 1556.³⁶⁵

2. Ingolstadt, 1564.

Estandtrecht / In Latein *Ius protomiseos, congrui, vel retractus* genannt / in vier Bücher gezogen, dariñ nach notturfß vermeldet / waher solcher Kauffs estandtrecht sein vrsprung / in was für Güttern / bey welchen / vnd wider welche Personen es statt hab oder nicht / auch zü was zeyt / in welchem ort / mit was solennitet die Verkündung oder Anpott geschehen soll / auch was massen solch Recht verwürckt / Sampt einem sonderm Büch / von vorbehaltenen Widerkeüffen / Anpott / vnd Losungen / in Latein *Retractus conuentionales* genannt etc. Allen denen so in Gericht sitzen / auch jungen Aduocaten / Procuratorn / Stattschreibern / so vor Gerichten zuhandlen / zu gut etc. Mit sonderm fleiß gestellt vnd zusammen getragen / durch den Hochgelehrten Herrn *Martinum Pegium*, bayder Rechten / Doctor, vnd Saltzburgischen Rath etc. *Accesserunt praeterea eiusdem auctoris Consiliorum seu Responsorum Tyrocinia antea non uisa, & moribus Germaniae plurimum accommodata. Cum Summarijs singulis Consilijs praefixis, & Indice materiarum*

³⁶⁵ ÖNB 28.Y.53.

in eis comprehensarum copioso, etc. Mit Kayserlicher Mayestat Freyhaiten nachzutrucken verboten. Getruckt zu Ingolstatt / durch Alexander vnd Samuel Weissenhorn gebrüder. Anno M. D. LXIII.³⁶⁶

3. Ingolstadt, 1567.

Einstandtrecht / In Latein *Ius protomiseos, congrui, vel retractus* genannt / in vier Bücher gezogen, darin nach notturfift vermeldet / wader solcher Kauffs einstandtrecht sein vrsprung / in was für Gütern / bey welchen / vnd wider welche Personen es statt hab oder nicht / auch zü was zeyt / in welchem ort / mit was solennitet die Verkündung oder Anpott geschehen soll / auch was massen solch Recht verwürckt / Sampt einem sondern Büch / von vorbehaltnen Widerkeüffen / Anpott / vnd Losungen / in Latein *Retractus conuentionales* genannt etc. Allen denen so in Gericht sitzen / auch jungen Aduocaten / Procuratorn / Stattschreibern / so vor Gerichten zuhandlen / zu gut etc. Mit sonderm fleiß gestellt vnd zusammen getragen / durch den Hochgelehrten Herrn *Martinum Pegium*, bayder Rechten / *Doctor*, vnd Saltzburgischen Rath etc. *Accesserunt praeterea eiusdem autoris Consiliorum seu Responsorum Tyrocinia antea non uisa, & moribus Germaniae plurimum accommodata. Cum Summarijs singulis Consilij praefixis, & Indice materiarum in eis comprehensarum copioso, etc.* Mit Kayserlicher Mayestat Freyhaiten nachzutrucken verboten. Getruckt zu Ingolstatt / durch Alexander vnd Samuel Weissenhorn gebrüder. Anno M. D. LXVII.³⁶⁷

4. Strasbourg, 1596.

DE IVRE PROTOMISEOS CONGRVI, VEL RETRACTVS. Vom Vorkauff, Eynstand, Kauffzugrechten. Gründlicher anzeig vnnd bericht / wader solcher Vorkauff seinen vrsprung / in was fuer Guettern / bey welchen / vnd wider welche Personen er stat hab oder nicht / auch zu was zeit / in welchem Ort / mit was Zierden oder Solennitet die verkuendung geschehen soll / vnd was massen der Vorkauff verwuerckt. Sampt einem besonderen Buch / DE PACTO DE RETROVENDENDO, SIVE DE RETRACTIBV CONVENTIONALIBVS. Von Vorbehaltnen Widerkäuffen vnd Ablosungen. Wie solches alles durch den Hochgelehrten Herrn *Martinum Pegium*, der Rechten Doctorn / etwan verteutscht / vnd mit sonderm fleiß zusammen getragen worden: Nun aber allen denen / so in Gericht sitzen / auch Jungen Aduocaten / Procuratorn / Stattschreibern / so vor Gerichten zu handlen / zu nutz vnd frommen / von newem mit grossem anmut vnd ernst durch ein Rechtserfahrene Person an vielen orten in Wörtern geendert / gemehrt / gebessert / vnd ein jedes Buch zu sicherer gedächtnus in vnderschiedliche Capitel abgetheilt / auch deren Inhalt kurzlichen am anfang Lateinisch begriffen: Endlichen mit viel müthe vnnd arbeit in offnen Truck verfertiget. Mit Keyserlicher Majestat Freyheiten nachzutrucken verboten. Strassburg / In verlegung Lazari Zetzners. MDXC-VI.³⁶⁸

³⁶⁶ NMS K 12628 (četrti adligat); NMS K 12631; NMS K 12632; ÖNB 35.E.13 (prvi adligat); SBB 4^u Gn 1502; SBB 4^u Gn 1502<a>; SBB 4^u Gn 1502; UB 2 Jus 631 (drugi adligat).

³⁶⁷ NUK GS II 17955/adl. 2 (drugi adligat); NUK GS III 6894; ÖNB 309.915-C (prvi adligat); SBB 4^u Gn 1503; SBB 4^u Gn 1503 a.

³⁶⁸ SBB 4^u Cd 8800<a> (drugi adligat); SBB 2^u Gm 12770; UB 2 Jus 814 (drugi adligat).

5. Regensburg, 1717.

TRACTATUS DE JURE PROTIMISEOS, CONGRUI VEL RETRACTUS, Oder Estand-Recht / Darinnen In vier Büchern gründlich gehandelt wird / von dem Ursprung des Estand-Rechts / in was für Güthern / in welchen / und wider welche Persohnen es statt habe oder nicht / auch zu was Zeit / in welchem Örth / mit was Solennitat die Verkündung oder Anboth geschehen solle / auch wasmassen solches Recht verwürckt. Sammt einem Anhang / von vorbehaltenen Wiederkauffen / Anbothen und Lösungen / *Contractus Conventionales* genannt. Kürzlich vorgestellt Von MARTINO PEGIO, J. U. D. und Hochfürstlich Salzburgerischen gewesenem Rath. Regensburg / Bey Johann Zacharias Seidel. Anno 1717.³⁶⁹

6. Regensburg, 1720.

TRACTATUS DE JURE PROTIMISEOS, CONGRUI VEL RETRACTUS, Oder Estand-Recht / Darinnen In vier Büchern gründlich gehandelt wird / von dem Ursprung des Estand-Rechts / in was für Güthern / in welchen / und wider welche Persohnen es statt habe oder nicht / auch zu was Zeit / in welchem Örth / mit was Solennitat die Verkündung oder Anboth geschehen solle / auch wasmassen solches Recht verwürckt. Sammt einem Anhang / von vorbehaltenen Wiederkauffen / Anbothen und Lösungen / *Contractus Conventionales* genannt. Kürzlich vorgestellt Von MARTINO PEGIO, J. U. D. und Hochfürstlich Salzburgerischen gewesenem Rath. Regensburg / Bey Johann Zacharias Seidel. Anno 1720.³⁷⁰

7. Regensburg, 1727.

TRACTATUS DE JURE PROTIMISEOS, CONGRUI VEL RETRACTUS, Oder Estand-Recht / Darinnen In vier Büchern gründlich gehandelt wird / von dem Ursprung des Estand-Rechts / in was für Güthern / in welchen / und wider welche Persohnen es statt habe oder nicht / auch zu was Zeit / in welchem Örth / mit was Solennitat die Verkündung oder Anboth geschehen solle / auch wasmassen solches Recht verwürckt. Sammt einem Anhang / von vorbehaltenen Wiederkauffen / Anbothen und Lösungen / *Contractus Conventionales* genannt. Kürzlich vorgestellt Von MARTINO PEGIO, J. U. D. und Hochfürstlich Salzburgerischen gewesenem Rath. Regensburg / Bey Johann Zacharias Seidel. Anno 1727.

6.2

O pravu in privilegijih dot

1. Ingolstadt, 1558.

DE IVRE ET PRIVILEGIJS DOTIUM. Recht vnd Freyhaiten der Heüratgütter. Für die Eheleüt / auch ander personen, so der heüratguetter / widerlegung / morgengaben / fertigung / Paraphernalien / vnnd anderer Heürathsgedinghalben / vorgericht, oder / ausser gerichts

³⁶⁹ BSB J. rom. m. 213a (prvi adligat); UB 4 Jus 8190.

³⁷⁰ SBB Ge 6490<a> (tretji adligat); SBB Ch 1966 (drugi adligat); UB 4 Jus 1162 (četrti adligat).

zehandlen habend beschrieben. Durch *Martinum Pegium* / beeder Rechten Doctorn / Saltzburgerischen Thumbsindicum. Jetzt erstmals in Truck außgangen. Getruckt zu Ingolstatt durch Alexander vnd Samuel Weissenhorn. Mit Kaiserlicher Mayestat Freyhaiten nach zutrucken verboten. ANNO M.D.LXVIII.³⁷¹

2. Ingolstadt, 1559.

DE IVRE ET PRIVILEGIJS DOTIUM. Recht vnd Freyhaiten der Heüratgütter. Für die Eheleüt / auch ander personen, so der heüratgütter / widerlegung / morgengaben / fertigung / Paraphernalien / vnnd anderer Heürathsgedinghalben / vorgericht, oder / ausser gericht zehandlen habend beschrieben. Durch *Martinum Pegium* / beeder Rechten Doctorn / Saltzburgerischen Thumbsindicum. Jetzt erstmals in Truck außgangen. Getruckt zu Ingolstatt durch Alexander vnnd Samuel Weissenhorn. Mit Kaiserlicher Mayestat Freyhaiten auff sechs jar nit nach zutrucken. ANNO M.D.LIX.³⁷²

3. Ingolstadt, 1566.

DE IVRE ET PRIVILEGIJS DOTIUM. Recht vnd Freyhaiten der Heüratguetter. Für die Eheleüt / auch ander personen, so der heüratgütter / widerlegung / morgengaben / fertigung / Paraphernalien / vnnd anderer Heürathsgedinghalben / vorgericht, oder / ausser gericht zehandlen habend beschrieben. Durch *Martinum Pegium* / beeder Rechten Doctorn / Saltzburgerischen Thumbsindicum. Jetzt erstmals in Truck außgangen. Getruckt zu Ingolstatt durch Alexander vnd Samuel Weissenhorn. Mit Kaiserlicher Mayestat Freyhaiten nach zutrucken verboten. ANNO M.D.LXVI.

4. Ingolstadt, 1567.

DE IVRE ET PRIVILEGIJS DOTIUM. Recht vnd Freyhaiten der Heüratgütter. Für die Eheleüt / auch ander personen, so der heüratguetter / widerlegung / morgengaben / fertigung / Paraphernalien / vnnd anderer Heürathsgedinghalben / vorgericht, oder / ausser gericht zehandlen habend beschrieben. Durch *Martinum Pegium* / beeder Rechten Doctorn / Saltzburgerischen Thumbsindicum. Jetzt erstmals in Truck außgangen. Getruckt zu Ingolstatt durch Alexander vnd Samuel Weissenhorn. Mit Kaiserlicher Mayestat Freyhaiten nach zutrucken verboten. ANNO M.D.LXVII.³⁷³

5. Frankfurt in Leipzig, 1717.

TRACTATUS DE *Jure & Privilegijs Dotium*. Oder von Recht und Freyheiten Der Heyraths-Gueter / Oder Vollkommener Unterricht / von Heyraths-Gueter / Widerlag / Morgen-Gab / Fertigungen *Paraphernalien* und auch andern Heyraths-Bedingnissen wie solches in den allgemeinen Rechten und an derer bewährten *Authoren* Schrifften zu finden / zusammen verfast / Denen diese *Materie* zu wissen nöthig / und doch der *Lateinschen* Sprach unkundig zum besten in Teutsch herausgegeben. Von MARTINO PEGIO *J. U. Doctore*.

³⁷¹ SBB 2“ Ge 8020 (drugī adligat); SBB 4 an:4“ Go 5737 (tretji adligat).

³⁷² SBB 4“ Gn 1502 (peti adligat).

³⁷³ NMS K 12630; NMS K 12628 (tretji adligat); NUK GS III 6892/adl. 1 (prvi adligat); NUK GS III 6893; UB 20 Pözl 10 (drugī adligat).

Und des hohen Domstifts in Saltzburg gewesenen *Syndico*. Franckfurt und Leipzig / Bey Johann Martin Hagen Buchhändlern / M. DCC XVII.³⁷⁴

6. Frankfurt in Leipzig, 1719.

TRACTATUS DE *Jure & Privilegiis Dotium*. Oder von Recht und Freyheiten Der Heyraths-Gueter / Oder Vollkommener Unterricht / von Heyraths-Gueter / Widerlag / Morgen-Gab / Fertigungen *Paraphernalien* und auch andern Heyraths-Bedingnussen wie solches in den allgemeinen Rechten und an derer bewährten *Authoren* Schrifften zufinden / zusammen verfast / Denen diese *Materie* zuwissen nöthig / und doch der *Lateinschen* Sprach unkundig zum besten in Teutsch herausgegeben. Von MARTINO PEGIO *J. U. Doctore*. Und des hohen Domstifts in Saltzburg gewesenen *Syndico*. Franckfurt und Leipzig / Bey Johann Martin Hagen Buchhändlern / M. DCC XIX.³⁷⁵

7. Frankfurt in Leipzig, 1720.

TRACTATUS DE *Jure & Privilegiis Dotium*. Oder von Recht und Freyheiten Der Heyraths-Gueter / Oder Vollkommener Unterricht / von Heyraths-Gueter / Widerlag / Morgen-Gab / Fertigungen *Paraphernalien* und auch andern Heyraths-Bedingnussen wie solches in den allgemeinen Rechten und an derer bewährten *Authoren* Schrifften zufinden / zusammen verfast / Denen diese *Materie* zuwissen nöthig / und doch der *Lateinschen* Sprach unkundig zum besten in Teutsch herausgegeben. Von MARTINO PEGIO *J. U. Doctore*. Und des hohen Domstifts in Saltzburg gewesenen *Syndico*. Franckfurt und Leipzig / Bey Johann Martin Hagen Buchhändlern / M. DCC XX.³⁷⁶

8. Frankfurt in Leipzig, 1726.

MARTINI PEGII, J. U. D. des hohen Domstifts in Saltzburg gewesenen *Syndici* und nachmals Hochfürstlichen Hof-Raths, Volkommener Unterricht von Recht und Freyheiten derer Heyraths-Gueter und aller dahin gehörigen Bedingnuessem, in fünff besondere Bücher abgefaßt, und aus dem Lateinischen übersetzt.³⁷⁷ Franckfurt und Leipzig / bey Carl Christoph Immig, Buchhändlern in Regensburg. 1726.³⁷⁸

9. Frankfurt in Leipzig, 1733.

MARTINI PEGII, J. U. D. des hohen Domstifts in Saltzburg gewesenen *Syndici* und nachmals Hochfürstlichen Hof-Raths, Volkommener Unterricht von Recht und Freyheiten derer Heyraths-Gueter und aller dahin gehörigen Bedingnuessem, in fünff besondere Bücher abgefaßt, und aus dem Lateinischen übersetzt.³⁷⁹ Franckfurt und Leipzig / bey Johann Albrecht, Buchhändlern in Nürnberg. 1733. Gedruckt by Franz Köngott.³⁸⁰

³⁷⁴ ÖNB 304.117-B; SBB Gh 1966 (prvi adligat).

³⁷⁵ BSB J. rom. m. 213a (tretji adligat); SBB Gh 1967; UB 8 Jus 1044 (četrti adligat).

³⁷⁶ SBB Gh 1967.

³⁷⁷ Na tem mestu se nahaja vinjeta z napisom FRUCTUS RESPONDET LABORI. (»Sadovi [dela] so odvisni od [vloženega truda].«)

³⁷⁸ UB 4 Jus 686 (tretji adligat); UB 4 Jus 1162 (tretji adligat).

³⁷⁹ Na tem mestu se nahaja vinjeta z upodobljeno trto, nad njo napis HOC RADIANTE VIREBO (Uspeval bom medtem, ko bo tole [delo] sijalo.)

³⁸⁰ SBB Ge 6490<a> (drugi adligat).

6.3

Služnosti mestnih in kmečkih dednih zemljišč

1. Ingolstadt, 1558.

Dienstbarkhaiten, Stättlicher vnnnd Bawrischer Erbaigen / gütter vnnnd gründtlicher Bericht / wie die jrrungen / so sich in den Stätten / vnnnd Märckten / von wegen Schidmäu-er / Wänd, Dachtropffen / Aufsehens / Tagliechts / Fürgebäw / Außgiessens / Höher bawens / Burdtragens / Haimlichs gesuchs / Pachofen / Hårdstät / Hauß oder hofstätt / Eingefalner gebäwen / Erdkellers vnd anders etc. Auch auff dem Lande / von wegen Gangsteigs / Straß / Viechtrib / Tränck / Wasserlaittung / Waid oder Blümgesuchs / Wasserschöpfpens / Sandgrabens / Stainprächens / Kalchbrännens / vnd derogleichen / vor Gerichten gütlich oder Rechelich zuentschaiden zutragen / vnnnd durch die Partheyen / auff der Beschaw oder sonst fürgebracht / auch durch die oberkait berathschlagt vnnnd volgendts hingelegt / oder mit erörterung verabschidet mügen werden. Allen denen so Gerichtsverwaltungen vnder handen zuuerrichten / Auch den jungen Burgern / Rathmannen / Stattschreibern / Gerichtschreibern / Aduokaten / Procuratorn vnd denen so vor Gerichten zuhandeln haben / nutzlich zu lesen / in die Teütsch sprach gericht / vnd in drey vnder-schidlich Bücher gestellt. Hierinnen werden in diesem Buch letztlich die Recht vnd Freyhaiten der Heuratgüter / auch Bawrecht / so man sunst Erbrecht nendt / mit jren sundern Titteln begriffen. Sampt ainem nutzlichen vnd gutten Register versehen. Solliches alles mit sunderm Fleiß verteütscht / Durch den Hochgelehrten Herren *Martinum Pegium* / baider Rechten Doctorn etc. Gedruckt zu Ingolstat durch Alexander vnd Samuel Weyssenhorn gebrüder. Mit Kaiserlicher Mayestat Freyhaiten nach zu trucken verboten. M.D.LVIII.³⁸¹

2. Ingolstadt, 1559.

Dienstbarkhaiten, Stättlicher vnnnd Bawrischer Erbaigen / gütter vnnnd gründtlicher Bericht / wie die jrrungen / so sich in den Stätten / vnnnd Märckten / von wegen Schidmäu-er / Wänd, Dachtropffen / Aufsehens / Tagliechts / Fürgebäw / Außgiessens / Höher bawens / Burdtragens / Haimlichs gesuchs / Pachofen / Hårdstät / Hauß oder hofstätt / Eingefalner gebäwen / Erdkellers vnd anders etc. Auch auff dem Lande / von wegen Gangsteigs / Straß / Viechtrib / Tränck / Wasserlaittung / Waid oder Blümgesuchs / Wasserschöpfpens / Sandgrabens / Stainprächens / Kalchbrännens / vnd derogleichen / vor Gerichten gütlich oder Rechelich zuentschaiden zutragen / vnnnd durch die Partheyen / auff der Beschaw oder sonst fürgebracht / auch durch die oberkait berathschlagt vnnnd volgendts hingelegt / oder mit erörterung verabschidet mügen werden. Allen denen so Gerichtsverwaltungen vnder handen zuuerrichten / Auch den jungen Burgern / Rathmannen / Stattschreibern / Gerichtschreibern / Aduokaten / Procuratorn vnd denen so vor Gerichten zuhandeln haben / nutzlich zu lesen / in die Teütsch sprach gericht / vnd in drey vnder-schidlich Bücher gestellt. Hierinnen werden in diesem Buch letztlich die Recht vnd Frey-

³⁸¹ BSB Res. 2 J. rom.m. 42; SBB 4° Gu 26401 (drugi adligat); SBB 2° Ge 8020 (prvi adligat); SBB 4 an:4° Go 5737 (prvi adligat).

haiten der Heüratgüter / auch Bawrecht / so man sunst Erbrecht nendt / mit jren sundern Titteln begriffen. Sampt ainem nutzlichen vnd gutten Register versehen. Solliches alles mit sunderm Fleiß verteütscht / Durch den Hochgelehrten Herren *Martinum Pegium* / baiden Rechten Doctorn etc. Gedruckt zu Ingolstat durch Alexander vnd Samuel Weyssenhorn gebrüder. Mit Kaiserlicher Mayestat Freyhaiten nach zu trucken verboten. M.D.LIX.³⁸²

3. Ingolstadt, 1560.

Dienstbarkhaiten, Stättlicher vnnnd Bawrischer Erbaigen / gütter vnnnd gründtlicher Bericht / wie die jrrungen / so sich in den Stätten / vnnnd Märckten / von wegen Schidmäu-er / Wänd, Dachtropffen / Aufsehens / Tagliechts / Fürgebäw / Außgiessens / Höher bawens / Burdtragens / Haimlichs gesuchs / Pachofen / Hårdstät / Hauß oder hofstätt / Eingefalner gebäwen / Erdkellers vnd anders etc. Auch auff dem Lande / von wegen Gangsteigs / Straß / Viechtrib / Tränck / Wasserlaittung / Waid oder Blümgesuchs / Wasserschöpfpens / Sandgrabens / Stainprächens / Kalchbrännens / vnd derogleichen / vor Gerichten gütlich oder Rechelich zuentschaiden zutragen / vnnnd durch die Partheyen / auff der Beschaw oder sonst fürgebracht / auch durch die oberkait berathschlagt vnnnd volgendts hingelegt / oder mit erörterung verabschidet mügen werden. Allen denen so Gerichtsverwaltungen vnder handen zuuerichten / Auch den jungen Burgern / Rathmannen / Stattschreibern / Gerichtschreibern / Aduokaten / Procuratorn vnd denen so vor Gerichten zuhandeln haben / nutzlich zu lesen / in die Teütsch sprach gericht / vnd in drey vnderschiedlich Bücher gestellt. Hierinnen werden in diesem Buch letzlich die Recht vnd Freyhaiten der Heüratgüter / auch Bawrecht / so man sunst Erbrecht nendt / mit jren sundern Titteln begriffen. Sampt ainem nutzlichen vnd gutten Register versehen. Solliches alles mit sunderm Fleiß verteütscht / Durch den Hochgelehrten Herren *Martinum Pegium* / baiden Rechten Doctorn etc. Gedruckt zu Ingolstat durch Alexander vnd Samuel Weyssenhorn gebrüder. Mit Kaiserlicher Mayestat Freyhaiten nach zu trucken verboten. M.D.LX.³⁸³

4. Ingolstadt, 1566.

Dienstbarkhaiten, Stättlicher vnnnd Bawrischer Erbaigen / gütter vnnnd gründtlicher Bericht / wie die jrrungen / so sich in den Stätten / vnnnd Märckten / von wegen Schidmäu-er / Wänd, Dachtropffen / Aufsehens / Tagliechts / Fürgebäw / Außgiessens / Höher bawens / Burdtragens / Haimlichs gesuchs / Pachofen / Hårdstät / Hauß oder hofstätt / Eingefalner gebäwen / Erdkellers vnd anders etc. Auch auff dem Lande / von wegen Gangsteigs / Straß / Viechtrib / Tränck / Wasserlaittung / Waid oder Blümgesuchs / Wasserschöpfpens / Sandgrabens / Stainprächens / Kalchbrännens / vnd derogleichen / vor Gerichten gütlich oder Rechelich zuentschaiden zutragen / vnnnd durch die Partheyen / auff der Beschaw oder sonst fürgebracht / auch durch die oberkait berathschlagt vnnnd volgendts hingelegt / oder mit erörterung verabschidet mügen werden. Allen denen so Gerichtsverwaltungen vnder handen zuuerichten / Auch den jungen Burgern / Rathmannen / Stattschreibern / Gerichtschreibern / Aduokaten / Procuratorn vnd denen so vor Gerichten zuhandeln haben / nutzlich zu lesen / in die Teütsch sprach gericht / vnd in drey

³⁸² UB 2 Jus 866 (drugi adligat).

³⁸³ SBB 4^c Gn 1502 (prvi adligat); UB 2 Jus 89.

vnderschiedlich Bücher gestellt. Hierinnen werden in diesem Buch letztlich die Recht vnd Freyhaiten der Heüratgüter / auch Bawrecht / so man sunst Erbrecht nendt / mit jren sundern Titteln begriffen. Sampt ainem nutzlichen vnd gutten Register versehen. Solliches alles mit sunderm Fleiß verteütscht / Durch den Hochgelehrten Herren *Martinum Pegium* / baiden Rechten Doctorn etc. Gedruckt zu Ingolstat durch Alexander vnd Samuel Weyssenhorn gebrüder. Mit Kaiserlicher Mayestat Freyhaiten nach zu trucken verboten. M.D.LXVI.³⁸⁴

5. Ingolstadt, 1567.

Dienstbarkhaiten, Stättlicher vnnnd Bawrischer Erbaigen / gütter vnnnd gründtlicher Bericht / wie die jrrungen / so sich in den Stätten / vnnnd Märckten / von wegen Schidmäu-er / Wänd, Dachtropffen / Aufsehens / Tagliechts / Fürgebaw / Außgiessens / Höher bawens / Burdtragens / Haimlichs gesuchs / Pachofen / Hårdstät / Hauß oder hofstätt / Eingefalner gebäwen / Erdkellers vnd anders etc. Auch auff dem Lande / von wegen Gangsteigs / Straß / Viechtrib / Tränck / Wasserlaittung / Waid oder Blümgesuchs / Wasserschöpfpens / Sandgrabens / Stainprächens / Kalchbrännens / vnd derogleichen / vor Gerichten gütlich oder Rechlich zuentschaiden zutragen / vnnnd durch die Partheyen / auff der Beschaw oder sonst fürgebracht / auch durch die oberkait berathschlagt vnnnd volgendts hingelegt / oder mit erörterung verabschidet mügen werden. Allen denen so Gerichtsverwaltungen vnder handen zuuerichten / Auch den jungen Burgern / Rathmannen / Statschreibern / Gerichtschreibern / Aduokaten / Procuratorn vnd denen so vor Gerichten zuhandeln haben / nutzlich zu lesen / in die Teütsch sprach gericht / vnd in drey vnderschiedlich Bücher gestellt. Hierinnen werden in diesem Buch letztlich die Recht vnd Freyhaiten der Heüratgüter / auch Bawrecht / so man sunst Erbrecht nendt / mit jren sundern Titteln begriffen. Sampt ainem nutzlichen vnd gutten Register versehen. Solliches alles mit sunderm Fleiß verteütscht / Durch den Hochgelehrten Herren *Martinum Pegium* / baiden Rechten Doctorn etc. Gedruckt zu Ingolstat durch Alexander vnd Samuel Weyssenhorn gebrüder. Mit Kaiserlicher Mayestat Freyhaiten nach zu trucken verboten. M.D.LXVII.³⁸⁵

6. Strasbourg, 1596.

BARTHOLOMAEI CEPOLLAE Herrlicher / nutzlicher vnd notwendiger Tractat / DE SERVITVTIBVS. Der in Stätten vnd auff dem Land gelegener Gebaw / auch Feldgüter / Dienstbarkheiten, Sampt gründlichem Bericht / wie in allen derowegen fürfallenden jrungen / in massen die in nachfolgender Tafel erzehlt / Gütlich oder Rechtlich / auff den augenschein oder sonsten fürbracht oder befunden / dieselben entscheiden / erörtet / oder hingelegt werden mögen vnd sollen. So dann DE IVRE EMPHYTEUTICO. Von Erbbeständnuseen vnd Erbrechten. Wie das durch weiland den Hochgelehrten Herren *Martinum Pegium*. der Rechten Doctorn / vor Jaren geteutscht in Truck gegeben: Jetzt aber allen Richtern / Rath vnd Gerichtspersonen / Schreibern / Aduocaten / Procuratoren / Amptleuten / vnd menniglichem zu nutz vnd besten / Von newem durch ein sondere / der Gerechtigkeit liebhabende vnd erfahrne Person / mit sonderem fleiß vbersehen / an vielen Orten in alten heutiger Zeit vngebräuchlichen Wörtern / vnd Allegaten geendert / gebessert / in

³⁸⁴ NMS K 12628; UB 20 Pözl 10 (prvi adligat).

³⁸⁵ NUK GS II 17955/adl. 1 (prvi adligat).

sonderbare Bücher vnd Capitel abgetheilt / vnd denselben jedem sein kurzer Lateinischer Inhalt vorgesetzt / Sampt einem nutzlichen Register: endlich wider in Truck gegeben. Mit Keyserlichen Majestat Freyheit nachzutrukken verboten. Strassburg / In verlegung Lazari Zetzners. MDXCVI.³⁸⁶

7. Ingolstadt, 1614.

Dienstbarkhaiten, Stättlicher vnd Bawrischer Erbaigen / guter und gründtlicher Bericht / wie die Irrungen / so sich inn den Stätten vnnnd Märckten / von wegen Schiedmäu / Wänd / Dachtropffen / Außsehens / Tagliechts / Fürgebaw / Außgiessens / Höher bawens / Burdtragens / Heimblichs gesuchs / Bachofen / Herdstätt / Hauß oder Hofstätt / Eyngefallner Gebäwen / Erdkellers vn anders / etc. Auch auff dem Lande / von wegen Gangsteigs / Straß / Viechtrieb / Tränck / Wasserlaitung / Waid oder Blumgesuchs / Wasserschöpfens / Sandtgrabens / Stainbrechens / Kalchbrennens / vnd derogleichen / vor Gerichten gütlich oder rechtlich zuentscheiden zutragen / vnd durch die Partheyen / auff der Beschaw oder sonst / fürgebracht / auch durch vie Oberkeit berathschlagt / vnd folgendis hingelegt oder mit Crörterung verabschidet mögen werden : Allen denen so Gerichtsverwaltungen vnder handen zuuerichten / Auch den jungen Burgern / Rathmannen / Stattschreibern / Gerichtschreibern / Aduocaten / Procuratorn / vnd denen so vor

Naslovna stran
Pernererjevih
izvlečkov
Justinijanovih
Institucij na koncu
vsebuje Pegijevo
razpravo o služnostih,
1614. Univerzitetna
knjižnica Ludvik-
Maksimilijanove
univerze v Münchnu
(UB Jurid. 96).

Naslovna stran
Pegijeve razprave
o služnostih kot
adligat Pernererjevih
izvlečkov
Justinijanovih
Institucij, 1614.
Avstrijska narodna
knjižnica (ÖNB
30.C.4).

³⁸⁶ SBB 2^a Gm 12770 (prvi adligat); UB 2 Jus 891.

Gerichtzuhandeln haben / nutzlich zulesen / in die Teutsch Sprach gericht / vnd in drey vnderschiedliche Bücher gestellt : Hierinnen werden in disem Buch letstlich die Recht vnd Freyheiten der Heyratgüter / auch Bawrecht / so man sonst Erbrecht nennt / mit ihren sondern Titteln begriffen : Sampt einem nutzlichen vnd guten Register versehen. Solches alles mit sonderm Fleiß verteutscht / durch den Hochgelehrten Herrn Martinum Pegium / baiden Rechten Doctorn / etc. *Anno Domini* M.DC.XIV. Mit Römischer Keyserlicher Mayestät Gnad vnd Freyheit. Getruckt zu Ingolstatt in der Ederischen Truckerey / durch Elisabeth Angermayrin / in Verlegung Görg Willers.³⁸⁷

8. Regensburg, 1633.

Pohlin navaja, da je izšla *mox Ratisbonae 1633*.³⁸⁸ Morda to pomeni, da je »skoraj« izšla. Že Polec domneva, da gre za Pohlinovo napako.³⁸⁹ Te izdaje ni bilo mogoče najti.

9. Frankfurt in Leipzig, 1718.

MARTINI PEGII, Beeder Rechten *Doctoris* und des hohen Thum-Stiffts zu Saltzburg gewesenen Syndici, nachmahls hochfl. Hof-Raths allda Drey Bücher von Dienstbahrkeiten / Oder gründlicher Unterricht / Wie Die Irrungen in denen Städten / So sich wegen Scheid-Mauern / Gemein-Mauern / eigenen Mauern / Tächern / Wänden / Tach-Tropff / Aussehens / Fenster-brechen / Fenster-oder Licht-verbauen / Tag-Licht / Vorbauens / höher Bauens / Ausgiessen / Bürd-tragen / heimlich Gemach / Bach-Desen / Rauchfängen / Heerdstätten / Hauß und Hofstatt / eingefallener Gebäu / Kellergrabens etc. etc. Imgleichen auf dem Lande / Wegen der Gang-Steige / Land-Strassen / Brücken / Steegen / Vieh-Treib / Vieh-Wend / Vieh-Tränck / Wasserleitungen / Wasserschöpfen / Fischen / Tämmen / Schlachten / Gärten / Wiesen / Aeckern / Weinbergen / Zäunen / Mist-Gruben / Sand-graben / Steinbrechen / Kalch-brennen / Ziegel-Hütten etc. etc. Gerichtlich und Rechtlich zu entscheiden. Ein Werck / nicht nur denen so Gerichts-Waltungen unter sich haben / ingleichen Advocaten / Procuratorn / Gerichts- und Marck-Schreibern / sondern auch jedermänniglichen / in den Städten und auf dem Land / höchstnützlich. Franckfurth und Leipzig / Verlegts Johann Martin Hagen / Buchhändler in Regenspurg. A. M DCC XVIII.³⁹⁰

³⁸⁷ BSB J. rom. c. 239 (sedmi adligat); NUK GS 18084; ÖNB 30.C.4; UB Jurid. 96. Naslov dela, v katerem je omenjen tudi Pegij, se glasi: Imp. Caes. Justiniani institutiones, dass ist ein Ausszug und Anleitung etlicher Keyserlicher und dess heyligen Römischen Reichs geschribener Rechten: sampt angehängtem gerichtlichem Process. Lehenrecht, Halssgerichtsordnung, *Summa Rolandini* von Contracten und Testamenten, *Reguln Bartholomäi Socini* &c. wie dieselbigen jetziger Zeit inn stater Übung vnd Gebrauch fruchtbarlich gehalten werden: durch weyland den Ehrnbesten vnd Hochgelehrten Herrn Andream Perneder / deß Fürstlichen Bayrischen Hofes zu München Rath und Secretarien: An jetzo aber mit herzlichen Annotationen vnd Glossen / Dann auch Einführung Lateinischer Rechts Allegationen vnd Anweysung / wo jede Marck von den Doctoribus tractiert wirdt / deßgleichen deren am Keyserlichen Cammergericht zu Svener gewöhnlichen Formularien *Actionum*. Neben etlicher Landen / Statt vnd Obrigkeiten besonderbarn Rechten / Gebräuchen vnd Statuten / allen den Recht vnd Gerechthigkeit Liebhabern vnd angehenden Practicanten zu Nutz und Vorstandt / Auch den mehrerfahren in Nachsuchender Materien vil erdpzießlich / mit sonderbarn Fleiß an unzähllich vilen Orthen gebesert / restituert und corrigiert. Durch auch weyland den Edlen vnd Hochgelehrten Herrn Rochum Freymon von Obernhausen / der Rechten Doctorn / Fürstlichen Bayrischen Rath etc. Welchem allem zu Ende der Herrliche / und jedermaniglich höchst notwendige / auch nützliche Tractat deß Edlen vnd Hochgelehrten Herrn *Martini Pegij*, baiden Rechten *Doctorn* etc von Dienstbarkeiten annectiert vnd beygetruckt. ANNO M.DC.XIV. To izdajo je KRAUS, J. B., *Bibliotheca Principalis Ecclesiae Et Monasterii Ord. S. Benedicti Ad S. Emmeramum Epis: Et Martyr. Ratisbonae*, Regensburg, 1748, 240, označil kot: »6537 *Martinus Pegius JC. De servitutibus praediorum*. Ingolstad. 1615. in fol. min.«

³⁸⁸ POHLIN, M., *Bibliotheca Carnioliae, in qua reperiuntur scriptores, qui vel ipsi, vel eorum opera in Carniolia primam lucem aspexerunt*, v rokopisu, Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana, Ms 171, 1799, 157.

³⁸⁹ POLEC, J., Pegius, v: *Slovenski biografski leksikon*, 2. zv., Ljubljana, 1952, 287.

³⁹⁰ BSB J. rom. m. 213a (drugi adligat).

10. Frankfurt in Leipzig, 1719.

Martini Pegii, Beeder Rechten *Doctoris* und des hohen Thum-Stiffts zu Salzburg gewesen Syndici, nachmahls hochfl. Hof-Raths allda Drey Bücher von Dienstbahrkeiten / Oder gründlicher Unterricht / Wie Die Irrungen in denen Städten / So sich wegen Scheid-Mauern / Gemein-Mauern / eigenen Mauern / Tächern / Wänden / Tach-Tropff / Aussehens / Fenster-brechen / Fenster- oder Licht-verbauen / Tag-Licht / Vorbauens / höher Bauens / Ausgiessen / Bürd-tragen / heimlich Gemach / Bach-Desen / Rauchfängen / Heerdstätten / Hauß und Hofstatt / eingefallener Gebäu / Kellergrabens etc. etc. Ingleichen auf dem Lande / Wegen der Gang-Steige / Land-Strassen / Brücken / Steegen / Vieh-Treib / Vieh-Wend / Vieh-Tränck / Wasserleitungen / Wasserschöpfen / Fischen / Tämnen / Schlachten / Gärten / Wiesen / Aeckern / Weinbergen / Zäunen / Mist-Gruben / Sand-graben / Steinbrechen / Kalch-brennen / Ziegel-Hütten etc. etc. Gerichtlich und Rechtlich zu entscheiden. Ein Werck / nicht nur denen so Gerichts-Waltungen unter sich haben / ingleichen Advocaten / Procuratorn / Gerichts- und Marck-Schreibern / sondern auch jedermänniglichen / in den Städten und auf dem Land / höchstnützlich. Franckfurth und Leipzig / Verlegts Johann Martin Hagen / Buchhändler in Regensburg. A. M DCC XIX.³⁹¹

11. Frankfurt in Leipzig, 1728.

MARTINI PEGII, J. U. D. Des hohen Dom-Stiffts zu Salzburg gewesen Syndici und nachmahls Hochfürstlichen Hof-Raths Schauplatz derer Dienstbahrkeiten, in denen Städten, sowol als auf dem Lande, nebst beygefügtm Unterricht, welchergestalt, die dißfalls vielfältig entstehende Irrungen rechtlich zu entscheiden sind, in dreyen besondern Büchern eröffnet. Frankfurt und Leipzig / Carl Christoph Immig, Buchhändlern in Regensburg, 1728.³⁹²

12. Regensburg, 1732.

Izdajo navaja Polec, ki se sklicuje na Jöcherja, vendar je slednji ni navajal. Te izdaje ni bilo mogoče najti.

13. Frankfurt in Leipzig, 1733.

TRACTATUS JURIDICUS DE SERVITUTIBUS, *tam in Genere, quam Praediorum, Rusticorum vel Urbanorum*, oder von denen Dienstbahrkeiten, sowhol überhaupt von denen Städtischen derer Häuser und Gebäude, als auch von denen Feld-Gebäuen und Erbeigen: nebst einem deutlichen Unterricht wie die, in besagter *Intricaten*, aber auch sehr oft vorkommenden Materie offermahts entstehende Strittigkeiten und Irrungen, am richtigsten können entschieden und abgethan werden allen Richtern, Advocaten, Procuratorn, und andern Gerichts-Personen / wie auch allen Beambten, ja einem jeden *Privato*, zu nöthigen Unterricht, und ohnfehlbarn Nützen, teutsch zusammen getragen von MARTIN PEGIO, J. U. D. des Hochlöbl. Dohm-Stiffts zu Salzburg gewesen Syndico, nachmahls Hochfürstl. Hof-Rath. Franckfurth und Leipzig, Bey Johann Albrecht, Buchhändler in Nürnberg 1733.³⁹³

³⁹¹ SBB Ch 1966 (tretji adligat); UB 4 Jus 8191.

³⁹² UB 4 Jus 686 (četrti adligat).

³⁹³ SBB Cp 2510 (drugi adligat); UB 4 Jus 137.

6.4

O dednem zakupu

1. Ingolstadt, 1558.

DE IVRE EMPHYTEUTICO. Bawrecht dieman sonst nendt Erbrecht. Darinn angezeigt wirdet / wie es zwischen dem Grundeherrn / vnd dem Bawrechter / oder Erbrechter / mit auffrichtung / veranlaitung / verkauffung / veränderung / verwürckung / entsetzung / vnnd anderen züstendigen fällen der Erbrecht / vnnd Bawrecht nach gelegenhait der sachen gehandelt / vnnd gehalten solle werden / in Teutsche sprach gegeben / vnnd inn drey bücher vnderschaiden / allen Grundtherrn / derselben vnderthanen / holden vnd Rathgeben zulesen nutzlich / vnd dienstlich. Durch Martinum Pegium beeder Rechten Doctorn. Gedruckt zu Ingolstat durch Alexander vnnd Samuel Weyssenthorn gebrüder. Mit Kayserlicher Freyhalt nit nachzudrucken. M. D. LVIII.

2. Ingolstadt, 1559.

DE IVRE EMPHYTEUTICO. Bawrecht dieman sonst nendt Erbrecht. Darinn angezeigt wirdet / wie es zwischen dem Grundeherrn / vnd dem Bawrechter / oder Erbrechter / mit auffrichtung / veranlaitung / verkauffung / veränderung / verwürckung / entsetzung / vnnd anderen züstendigen fällen der Erbrecht / vnnd Bawrecht nach gelegenhait der sachen gehandelt / vnnd gehalten solle werden / in Teutsche sprach gegeben / vnnd inn drey bücher vnderschaiden / allen Grundtherrn / derselben vnderthanen / holden vnd Rathgeben zulesen nutzlich / vnd dienstlich. Durch Martinum Pegium beeder Rechten Doctorn. Gedruckt zu Ingolstat durch Alexander vnnd Samuel Weyssenthorn gebrüder. Mit Kayserlicher Freyhalt nit nachzudrucken. M. D. LIX.³⁹⁴

3. Ingolstadt, 1566.

DE IVRE EMPHYTEUTICO. Bawrecht dieman sonst nendt Erbrecht. Darinn angezeigt wirdet / wie es zwischen dem Grundeherrn / vnd dem Bawrechter / oder Erbrechter / mit auffrichtung / veranlaitung / verkauffung / veränderung / verwürckung / entsetzung / vnnd anderen züstendigen fällen der Erbrecht / vnnd Bawrecht nach gelegenhait der sachen gehandelt / vnnd gehalten solle werden / in Teutsche sprach gegeben / vnnd inn drey bücher vnderschaiden / allen Grundtherrn / derselben vnderthanen / holden vnd Rathgeben zulesen nutzlich / vnd dienstlich. Durch *Martinum Pegium* beeder Rechten Doctorn. Gedruckt zu Ingolstat durch Alexander vnnd Samuel Weyssenthorn gebrüder. Mit Kayserlicher Freyhalt nit nachzudrucken. M. D. LXVI.³⁹⁵

4. Ingolstadt, 1567.

DE IVRE EMPHYTEUTICO. Bawrecht dieman sonst nendt Erbrecht. Darinn angezeigt wirdet / wie es zwischen dem Grundeherrn / vnd dem Bawrechter / oder Erbrechter / mit auffri-

³⁹⁴ SBB 4“ Gn 1502 (četrtri adligat).

³⁹⁵ NMS K 12628 (drugí adligat); NMS K 12629.

chtung / veranlaittung / verkauffung / veränderung / verwürckung / entsetzung / vnnd anderen züstendigen fällen der Erbrecht / vnnd Bawrecht nach gelegenheit der sachen gehandelt / vnnd gehalten solle werden / in Teutsche sprach gegeben / vnnd inn drey bücher vnderschaiden / allen Grundtherrn / derselben vnderthanen / holden vnd Rathgeben zulesen nutzlich / vnd dienstlich. Durch *Martinum Pegium* beeder Rechten Doctorn. Gedruckt zu Ingolstat durch Alexander vnnd Samuel Weyssenthorn gebrüder. Mit Kayserlicher Freyhalt nit nachzudrucken. M. D. LXVII.³⁹⁶

5. Strasbourg, 1596.

BARTHOLOMAEI CEPOLLAEE Herrlicher / nutzlicher vnd notwendiger Tractat / DE SERVITVTIBVS. Der in Stätten vnd auff dem Land gelegener Gebäw / auch Feldgüter / Dienstbarkheiten, Sampt gründlichem Bericht / wie in allen derowegen fürfallenden jrzungen / in massen die in nachfolgender Tafel erzehlt / Gütlich oder Rechtlich / auff den augenschein oder sonsten fürbracht oder befunden / dieselben entscheiden / erörtert / oder hingelegt werden mögen vnd sollen. So dann DE IVRE EMPHYTEVTICO. Von Erbbeständnuseen vnd Erbrechten. Wie das durch weiland den Hochgelehrten Herren *Martinum Pegium*. der Rechten Doctorn / vor Jaren geteutsch in Truck gegeben: Jetzt aber allen Richtern / Rath vnd Gerichtspersonen / Schreibern / Aduocaten / Procuratoren / Amptleuten / vnd menniglichem zu nutz vnd besten / Von newem durch ein sondere / der Gerechtigkeit liebhabende vnd erfahrene Person / mit sonderem fleiß vbersehen / an vielen Orten in alten heutiger Zeit vngebräuchlichen Wörtern / vnd Allegaten geendert / gebessert / in sonderbare Bücher vnd Capitel abgetheilt / vnd denselben jedem sein kurzer Lateinischer Inhalt vorgesetzt / Sampt einem nutzlichen Register: endlich wider in Truck gegeben. Mit Keyserlichen Majestat Freyheit nachzutrucken verboten. Strassburg / In verlegung Lazari Zetzners. MDXCVI.³⁹⁷

6. Frankfurt in Leipzig, 1717.

TRACTATUS de *Iure Emphyteutico* Oder Bau-Recht / Darinnen Umständlich und außführlich gehandelt wird / wie zwischen einen Grund-Herrn und einen Bau-Rechtern oder Erbbau-Rechtern / mit Aufrichtung / Veranleittung / Verkaufung / Veränderung / Verwürcung / Entsetzung / und andren vorkommenden Fällen / nachden gemeinen Rechten gesprochen werden solle. Denen jenigen so Gerichts-Verwaltungen unter sich haben / in gleichen denen so Bau-Rechte besitzen und der Lateinischen Sprache nicht kundig / zum besten in Teutsch herausgegeben MARTINO PECIO J. U. *Doctore*. Und des hohen Domstifts in Salzburg gewesnen *Syndico*. Franckfurt und Leipzig / Bey Johann Martin Hagen / M. DCC XVII.³⁹⁸

7. Frankfurt in Leipzig, 1719.

TRACTATUS de *Iure Emphyteutico* Oder Bau-Recht / Darinnen Umständlich und außführlich gehandelt wird / wie zwischen einen Grund-Herrn und einen Bau-Rechtern oder

³⁹⁶ NUK GS III 6892/adl.1 (prvi adligat); GS III 6893.

³⁹⁷ SBB 2⁴ Gm 12770 (drugi adligat); UB 2 Jus 814 (tretji adligat).

³⁹⁸ ÖNB 304.336-B; SBB Ge 6487.

Erbbau-Rechtern / mit Aufrichtung / Veranleitung / Verkaufung / Veränderung / Verwürrung / Entsetzung / und andren vorkommenden Fällen / nachden gemeinen Rechten gesprochen werden solle. Denen jenigen so Gerichts-Verwaltungen unter sich haben / ingleichen denen so Bau-Rechte besitzen und der *Lateinischen* Sprache nicht kundig / zum besten in Teutsch heraus gegeben. Von MARTINO PEGIO J. U. *Doctore*. Des hohen Thum-Stifts zu Salzburg gewesten *Syndico*, nachmahln Hoch-Fürstl. Hof-Rath allda. Franckfurt und Leipzig / Verlegts Johann Martin Hagen / Buchhandler in Regensburg. M. DCC XIX.³⁹⁹

8. Frankfurt in Leipzig, 1725.

MARTINI PEGII J.U.D. des hohen Dom-Stifts zu Salzburg gewesenen Syndici und nachmals Hochfürstl. Hof-Raths, drey Bücher vom Erb-Bau-Recht, wie auch denen darinn-vorkommenden Strittigkeiten und Fällen, zum Nutzen aller Gerichts-Verwalter und Amtleute, besonders aber derer / so der Lateinischen Sprache unkundig, in das Teutsche übersetzt. Franckfurt und Leipzig / Bey Carl Christoph Immig, Buchhandlern in Regensburg. 1725.⁴⁰⁰

9. Frankfurt in Leipzig, 1728.

Pegijeve zbrana
pravna dela
z adligatom
Pernederjeve
Razprave o oporokah
in kodicilih. 1728.
Na levi ilustracija
Justicije, v ozadju
Regensburg, sedež
tiskarja Immiga.

MARTINI PEGII J.U.D. des hohen Dom-Stifts zu Salzburg gewesenen Syndici und nachmals Hochfürstl. Hof-Raths *Verschiedene Juristische Schriften*, Nemlich: I. Drey Bücher vom Erb-Bau-Recht. II. Juristische Ergötzlichkeiten vom Hunde-Tauben-Und Hünner-Recht.

³⁹⁹ SBB Gh 1966 (tretji adligat); UB 8 Jus 1044 (tretji adligat).

⁴⁰⁰ SBB Ge 6490<a>; UB 4 Jus 1162.

III. Vollkommener Unterricht von Recht und Freyheiten derer Henraths-Güter und Aller dahim Gehörigen Bedingnissen. IV. Schau-Platz derer Dienstbarkeiten in denen Städten, So wohl als auf dem Lande. Denen als ein Anhang Andrea Perneders vollständige Nachricht von Testamenten und Codicillen beygefügt worden. Franckurt und Leipzig. Bey Carl Christoph Immig, Buchhändlern in Regensburg, 1728.⁴⁰¹

6.5

O tropih in figurah

1. Ingolstadt, 1561.

*DE TROPIS ET SCHEMATIBVS Libri octo, Authore Martino Pegio Iureconsulto. CUM LVCULENTA PRAEFATIONE ad Illustris. Principem Guilhelmmum iuniorem Bauariae Ducem etc. INGOLSTADII EXCVDEBANT Alexander & Samuel Vieissenhornij Fratres.*⁴⁰²

6.6

Poskusi pravnih mnenj

1. Ingolstadt, 1564.

TYROCINIA Consiliorum Martini Pegij I. V. Doctoris, Consiliarij Salisburgensis. Anno M.D.LXIII. [...] Gedruckt zu Ingolstatt / durch Alexander vnd Samuel Weissenhorn. Anno M. D. LXIII.⁴⁰³

2. Ingolstadt, 1567.

TYROCINIA Consiliorum Martini Pegij I. V. Doctoris, Consiliarij Salisburgensis. Anno M.D.LXIII. [...] Gedruckt zu Ingolstatt / durch Alexander vnd Samuel Weissenhorn. Anno M. D. LXVII.⁴⁰⁴

6.7

Delni prevod Justinijanovega kodeksa v nemški jezik

1. Ingolstadt, 1566.

Codex Iustiniani, das ist Großbuch der Rechtlichen Satzungen, des hochlößlichsten und weytberhümbtsten Kayzers und Gesetzgebers *Iustiniani*, in wöllichem gedachtes Rechtsbuchs Tittel und yedes Tittels underschydnē Gesetz sampt derselben vorgehende begriff:

⁴⁰¹ UB 4 Jus 686.

⁴⁰² UB 8 Rhet 264 (tretji adligat).

⁴⁰³ NMS K 12631 (drugi adligat); NMS K 12632 (drugi adligat); SBB 4° Gn 1502 (drugi adligat); SBB 2° Hg 688; UB 2 Jus 947 (drugi adligat); UB 2 Jus 631 (tretji adligat); ÖNB 35.E.13 (drugi adligat); ÖNB 309.915-C (drugi adligat).

⁴⁰⁴ NUK GS II 17955/adl. 3 (tretji adligat); ÖNB 309.915-C (drugi adligat); SBB 4° Hg 689.

Auch den fürnembsten vorgestellten fällen und nutzbarh Rechtsglossen unnd außlegungen darbey allzeyt verzeichnet zufunden. Allen denen so jhrer Amtsgebür und pflichten halben die Recht zewissen zustehet, und derselben wissenhait auß dem rechten Quelbrunnen der Rechtlichen Hauptbüchern und Texten selbs ursprünglich zuschöpfen lieb tragenden fast lustig nutzbar unnd notwendig zulesen. Sampt einem nutzlichen und guten Register versehen. Solliches alles mit sonderm fleiß dem Lateynischen buchstaben nach verteijscht Durch den Hochgelehrten Herrn *Martinum Pegium*, bayder Rechten Doctorn etc. Getruckt zu Ingolstatt durch Alexander und Samuel Weissenborn Gebrüder. Mit Kayserlicher Mayestat Freyhaiten nachzutrukken verbotten. *Anno MDLXVI*.⁴⁰⁵

6.8

Dražbeno pravo

1. Ingolstadt, 1566.

Ganntrecht / Bericht / wie die Gütter der Kirchen / Gottsheüsern / Spitälern / vnd anderer erwürdigen Heüsern / versamlungen vnd Gottsäligen örtern / Auch der Gemainen / Pflegkinder / Minderiärligen / Schuldner / vnd derogleichen güter / im fall der noth / mit freyer faylen Gannt / verkaufft sollen vnd mügen werden. Mit Kayserlicher freyhait nach zudrukken verbotten. Gedruckt zu Ingolstat durch Alexander vnnd Samuel Weyssenhorn. M. D. LXVI.

2. Ingolstadt, 1600.

Von Gantrecht Brauch vnd Ordnung. Was für wesentliche Stuck notwendig seyen zu Verkaufung oder Veräußerung eines Kirchen oder Gemeynen Guts.⁴⁰⁶

3. Frankfurt in Leipzig, 1731.

TRACTATUS JURIDICI. III. *De Subhastationibus, seu Venditionibus sub Hasta*, von Verschiedenen und vornehmsten Arten Derer Vergantungen Oder Gant Recht, Nemlich I. *Martini Pegii, Tractat* von Vergantungen, *in specie*, von Bergantung derer Kirchen Pupillen oder Gemeinde Güter. II. *Joh. Otto Taboris, Paratula ad Cod. Libr. X. Tit. 3* von Vergantung derer dem Fisco oder Publico heimgefallenen, oder Schulden wegen verhafteten, Güter. III. *Arn. Schoene, Disp. Inaugur. de Subhastationibus*. Von Vergantung derer Güter solcher Schuld-Leute, welche sehr in Schulden verfallen, und im Zahlen saumselig sind. Als

⁴⁰⁵ NUK GS II 17955/adl. 1 (prvi adligat); UB 2 Jus 642; SBB 2° Gb 7052; SBB 2° Bibl. Savigny 314. Pegijev Kodeks iz Savignyjeve zbirke vsebuje kot adligat tudi Goblerjev prevod Novel iz leta 1564 (*Novellae constitutiones*. Des Großmächtigsten Hochberümpften Heiligen Christlichen Fürsten vnd Herrn Justiniani Römischen Keyzers [et]c. Newen Satzungen Zwey Bücher Inhaltend die Sun̄ Geistlichs vnd Weltlichen Rechtens, Franckfort am Meyn, 1564). SBB 4° Gb 4780<a> (drugi adligat). Nosilno delo je Murnerjev prevod Justinijanovih Institucij, 1569). Obe vezavi kažeta, da so Pegijev delni prevod Kodeksa štel za dopolnilo k Murnerjevemu in Goblerjevemu prevodu.

⁴⁰⁶ Delo je izšlo kot anonimni adligat tretje knjige Pernederjeve izdaje Justinijanovih Institucij brez naslovnice, in sicer na straneh 273–298. PERNEDER, A. *Jnp. Caes. Justiniani Institviones, Das ist Ein Auszug vnd Anleitung etlicher Keyserlichen, vnnd deß heyligen Roemischen Reichs geschribner Rechten*, Ingolstadt, 1600.

eine Anleit- und Belehrung zu denen in Praxi öftters vorkommenden Gant- Verkaufungen. Zusammen ins Teutsche übersetzt. Franckfurt und Leipzig / Bey Johann Albrecht, Buchhändler in Nürnberg. A. 1731.⁴⁰⁷

4. Frankfurt in Leipzig, 1732.

TRACTATUS JURIDICI. III. *De Subhastationibus, seu Venditionibus sub Hasta*, von Verschiedenen und vornehmsten Arten Derer Vergantungen Oder Gant Recht, Nemlich I. *Martini Pegii, Tractat* von Vergantungen, *in specie*, von Bergantung derer Kirchen Pupillen oder Gemeinde Güter. II. *Joh. Otto Taboris, Paratitla ad Cod. Libr. X. Tit. 3* von Vergantung derer dem Fisco oder Publico heimgefallenen, oder Schulden wegen verhafteten, Güter. III. *Arn. Schoene, Disp. Inaugur. de Subhastationibus*. Von Vergantung derer Güter solcher Schuld-Leute, welche sehr in Schulden verfallen, und im Zahlen saumselig sind. Als eine Anleit- und Belehrung zu denen in Praxi öftters vorkommenden Gant- Verkaufungen. Zusammen ins Teutsche übersetzt. Franckfurt und Leipzig / Bey Johann Albrecht, Buchhändler in Nürnberg. A. 1732.⁴⁰⁸

6.9

Knjiga o urah rojstva

1. Basel, 1570

Geburtsstundenbuch darinnen eines jetlichen Menschens Natur vnd Eigenschafft / samt allerlay zufählen / auß den gewissen Leuffen deren Gestirn nach rechter wahrhafftiger vnd grundtlicher ahrdt der Gestirnkunst / mit geringer müh ausgereitet vnd derselb vor zufelligem Vnfahl gewarnet: Auch darneben alles das jhenige / was zu der Grundueste der loblichen Gestirnkunst in alien fählen gehörig ist / nach notturfft / mit gutem bestandt gefunden werden mag. Fürnemlich aber Wie man die Himmels Figuren in auffrichtung der zwölf Heusern / auff die Geburtsstunden / vnd andern Zufähl kunstlich stellen solle. Item wie die Gleichligen vnd Sichtigen leuffe der sieben Planeten vnd stäten Sternen / in die lenge vnd Breite / auff ein jede Zeit zu finden seyen. Sampt deren angehörigen Astronomischen Tafeln / auch wie dieselben verstanden vnnd gebraucht werden sollen etc. Alles mit so klarer vnd weitlauffiger einleitung fürgestellt / das der Gemeine / vnd Lateinischen Sprach vnkündige mann nun hinfüro die herrliche Gestirnkunst / mit aller jrer heimlichkeit / so bisher auch den Gelehrten arbeitsam gewesen ist / ohne besondere Arbeit gantzlich ergreifen mag. Dergleichen in Teutscher Zungen vormalen nie außgangen. Durch *Martinum Pegium* / der Rechten Doctor / vnd Saltzburgischer Rhat etc. Mit Röm. Key. May. Gnad und Freyheit. Getruckt zu Basel / bey Sixt Henricpetri / Anno M. D. LXX.⁴⁰⁹

⁴⁰⁷ SBB Cp 2510 (tretji adligat); SBB Hf 4600; UB 4 Jus 670 (drugi adligat).

⁴⁰⁸ ÖNB 28.N.88.

⁴⁰⁹ ÖNB 41.368-C; SBB 2» Ok 2504.

2. Basel, 1572

Geburtsstundenbuch darinnen eines jetlichen Menschens Natur vnd Eigenschafft / samt allerlay zufählen / auß den gewissen Leuffen deren Gestirn nach rechter wahrhafftiger vnd grundtlicher ahrt der Gestirnkunst / mit geringer müh ausgereitet vnd derselb vor zufelligem Vnfahl gewarnet: Auch darneben alles das jhenige / was zu der Grundueste der loblichen Gestirnkunst in alien fählen gehörig ist / nach notturfft / mit gutem bestandt gefunden werden mag. Insonderheit Wie man die Himmels Figuren in auffrichtung der zwölff Heusern / auff die Geburtsstunden / vnd andern Zufähl kunstlich stellen solle. Item wie die Gleichligen vnd Sichtigen leuffe der sieben Planeten vnd stäten Sternen / in die lenge vnd Breite / auff ein jede Zeit zu finden seyen. Sampt deren angehörigen Astronomischen Tafeln / auch wie dieselben verstanden vnnd gebraucht werden sollen. Guidonis Bonati grundtliche Auslegung der menschlichen Geburtstunden so vor dreyhundert jaren beschrieben. Schirmschilt der Gestirnkunst einleitung inn die Artzney den menschlichen gebrechen sehr dienstlich. Alles mit so klarer vnd weitlauffiger einleitung fürgestellt / das der Gemeine / vnd Lateinischen Sprach vnkündige mann nun hinfüro die herrliche Gestirnkunst / mit aller jrer heimlichkeit / so bisher auch den Gelehrten arbeitsam gewesen ist / ohne besondere Arbeit gantzlich ergreifen mag. Dergleichen in Teutscher Zungen vormalen nie außgangen. Durch *Martinum Pegium* / der Rechten Doctor / vnd Saltzburgischer Rhat etc. Mit Röm. Key. May. Gnad und Freyheit. Getruckt zu Basel / bey Sixt Henricpetri / Anno M. D. LXXII.⁴¹⁰

3. Brez kraja, 1687.⁴¹¹4. München, 1924.⁴¹²5. Bern, 1977.⁴¹³

6.10

Knjiga o zeliščih

1. Strasbourg, 1576

Horn des Heuls menschlicher blödigkeit oder / Kreütterbuch. Darinn die Kreütter des Teutschen lands / auß dem Liecht der Natur / nach rechter art der himmlischen einflussungen beschrieben. Durch *Philomusum Anonymum* allen Liebhaberen der Teutschen gewechß zu einem Exempel / dardurch er andern weiter zu suchen vrsach vnd anleitung geben wollen. Jetztunder erst durch *Doctorem Toxiten* allen *medicis*, *Pharmacooeis*, vnd *Chyrgis*, auch andern zu gefallen in truck geben auff zehen Jar. Getruckt zu Strassburg bey Christian Müller / Im Jhar Christi. M. D. LXXVI.

⁴¹⁰ BSB Res. 2, Astr. p. 6n.

⁴¹¹ Izdajo Pegijevega dela iz leta 1687 omenjata le KLÖCKER, H., in (kot prevajalec) MERCI, M., *Corso di astrologia*, 1. zv., Roma, 1998, 199, op. 58. Navedbi sta nezanesljivi.

⁴¹² Faksimile baselske izdaje iz 1570 je izdala založba Asokthebu Otto Wilhelm Barth v 500 izvodih. Založba Barth je bila ustanovljena leta 1924 in se je posvečala predvsem izdajam del s področja okultizma.

⁴¹³ Faksimile baselske izdaje iz 1570.

2. Strasbourg, 1595

Horn deß heyls menschlicher blödigkeit. Oder Kreütterbuch. Darinn die Kräuter dess Teutschenlands / aus dem Liecht der Natur / nach rechter art der Himmelschen Einflüssungen beschriben. Durch *Philomusum Anonymum* allen Liebhaberen der Teudtschen Gewächs zu einem Exempel / dar durch er andern weiter zu suchen vrsach vnd anleitung geben wollen. Nachmals durch *Doctorem Troxiten* allen *Medicis*, *Pharmacopoeis*, vnd *Chyrgis*, auch andern zugefallen in truck geben. Mit Keiserlicher Maiestat freyheit auff zehen Jahr. Getruckt zu Strasssburg / bey Antoni Bertram / Im Jhar Christi. M. D. XCV.⁴¹⁴

3. Strasbourg, 1606

Horn deß heyls menschlicher blödigkeit. Oder Kreütterbuch. Darinn die Kräuter dess Teutschenlands / aus dem Liecht der Natur / nach rechter art der Himmelschen Einflüssungen beschriben. Durch *Philomusum Anonymum* allen Liebhaberen der Teudtschen Gewächs zu einem Exempel / dar durch er andern weiter zu suchen vrsach vnd anleitung geben wollen. Nachmals durch *Doctorem Troxiten* allen *Medicis*, *Pharmacopoeis*, vnd *Chyrgis*, auch andern zugefallen in truck geben. Mit Keiserlicher Maiestat freyheit auff zehen Jahr. Getruckt zu Strasssburg / bey Antoni Bertram / Im Jhar Christi. M. DC. VI.

4. Frankfurt, 1673

Horn deß Heyls menschlicher Blödigkeit/ Oder GroßKräuterBuch Deß Edlen und Hochgelehrten Herrn *Bartholomaei Carrichters*/ Weyland der Röm. Kayserl. Maj. *Maximiliani* deß Andern/ Leib-*Medici*, und Hoff-*Doctoris* : Darinn die Kräuter deß Teutschlands/ auß dem Liecht der Natur/ nach rechter Arth der himmlischen Einfließung beschrieben. Nicht allein allen *Medicis*, *Pharmacopeis* und *Chirurgis* zu gutem in Truck gegeben / sondern auch allen Liebhabern der Teutschen Gewächs zu einem Exempel/ dadurch andern weiter zu suchen Ursach und Anletung gegeben wird. Hier ist zu Ende beygefügt das Menschliche Kräuter-Bild/ Nach denen zwölf himmlischen Zeichen und vier Elementarischen Complexionen auff die innerliche und äusserliche Glieder deß menschlichen Leibes gerichtet / Zusammen getragen auß obgedachten *Auctoris* Schrifften von *Theophilo* Krafftten/ von Gladenbach auß Hessen.⁴¹⁵

6.11

O pasjem, golobjem in kokošjem pravu

1. Frankfurt, 1719

TRACTATUS JURIDICUS DE JURE CANUM. Oder: Hunds-Recht. Worinnen Ausführlich gehandelt wird / was so wohl wegen der Hunde / die zur Lust / als auch die zum Jagen gebraucht werden / ingleichen von Gewohnheiten der Handwercker wegen Tödtung der Hunde / Rechtens und Herkommens seye; und wie in vorkommenden Fällen / so wohl nach gemeinen Rechten / als anderer Rechts-Gelehrten soliden Gründen und Responsis der

⁴¹⁴ ÖNB 70.A.4.

⁴¹⁵ SBB 45 MA 230: R.

berühmtesten Universitäten / gesprochen werden solle. Denenjenigen so bei Gerichtern dienen / und der lateinischen Sprach nicht allerdings kundig / ingleichen Jedermann / der wegen der Hunde Anfechtung bekommt / zum Besten in Teutsch herausgeben. Deme statt eines Anhangs beygefügt Das Recht der Tauben und der Hühner. Franckurt und Leipzig / Verlegts Johann Martin Hagen / Buchhandler in Regensburg / 1719.⁴¹⁶

2. Regensburg, 1725

MARTINI PEGII, J.U.D. des hohen Dom-Stifts zu Salzburg gewesenen Syndici und nachmals Hochfürstl. Hof-Raths, Juristische Ergötzlichkeiten vom Hunde Recht, und denen darbey vorkommenden Fällen. Welchen, als ein Anhang, das Recht derer Tauben und Hühner beygefüget worden. Aus dem Lateinischen in das Teutsche übersetzt. Franckfurt und Leipzig / bey Carl Christoph Immig, Buchhändlern in Regenspurg. 1725.⁴¹⁷

⁴¹⁶ UB 4 Vetus 795 (Sesti adligat).

⁴¹⁷ SBB Ge 6490<a> (drugi adligat); SBB Ch 1966 (četrti adligat); UB 4 Jus 686 (drugi adligat); UB 4 Jus 1409.

7

Viri in literatura

- Agustín, Antonio, *Constitutionum Graecarum Codicis Iustiniani imp. collectio, et interpretatio*, Lerida, 1567.
- Ahačič, Kozma, *Zgodovina misli o jeziku in književnosti na Slovenskem: protestantizem*, Ljubljana, 2007.
- Am Wald, Georg, *Kurtzer und zum andernmal gemehrter Bericht von der Panacea Am Waldina*, Ursel, 1594.
- Babnik, Janko, *Nemško-slovenska pravna terminologija*, Dunaj, 1894.
- Barnes, Robin B., *Astrology and Reformation*, Oxford, 2016.
- Besch, Walter et al., *Sprachgeschichte. Ein Handbuch zur Geschichte der deutschen Sprache und ihrer Erforschung*, 1. polzv., Berlin, New York, 1998.
- Blickle, Peter, *Gemeindereformation. Die Menschen des 16. Jahrhunderts auf dem Weg zum Heil*, München, 1987.
- Brandhuber, Christoph, *Zodiacus Vitæ*. Max Gandolph und die Astrologie, v: Brandhuber, Christoph, Gratz, Reinhard (ur.), *Fürsterzbischof Maximilian Gandolph Graf von Kuenburg. Regisseur auf vielen Bühnen 1668–1687*, Salzburg, 2018, 30–35.
- Brant, Sebastian, *Doctor Brants Narrenschiff*, Basel, 1499.
- Brez avtorja, *Kleine Deutsche Astrologie oder eine Enthüllung des menschlichen Lebens durch ein neues vollständiges Geburtsstundenbuch nach welchem die Schicksale eines jeden Menschen, dessen Geburtsstunde man genau kennt, im voraus bestimmt werden können. Mit einem Geleitwort von Rechartus nebst Abbildungen und astrologischen Tabellen*, Berlin, 1927.
- Brinz, Alois, *Lehrbuch der Pandekten*, 1. zv., Erlangen, 1873.
- Bullarum diplomatum et privilegiorum sanctorum romanorum pontificum*, 8. zv., Augustae Taurinorum, 1863.
- Burmeister, Karl Heinz, *Das Studium der Rechte im Zeitalter des Humanismus im deutschen Rechtsbereich*, Wiesbaden, 1974.
- Byloff, Fritz, *Hexenglaube und Hexenverfolgung in den österreichischen Alpenländern*, Berlin, Leipzig, 1934.

- Contius, Antonius, *Praetermissorum in XII libris Codicis Iustiniani classes II*, Paris, 1566.
- Corcoran, Simon, The Life of a Text through 1,500 Years, v: Frier, Bruce W. (ur.), *The Codex of Justinian. A New Annotated Translation, with Parallel Latin and Greek Text*, 1. zv., Cambridge, 2016, xcvi–cliv.
- Cujacius, Jacobus, *Cujacij operum tomus secundus*, Napoli, 1722.
- Dalham, Florian, *Concilia Salisburgensia provincialia et diocesana*, Augsburg, 1788.
- Degen, Johann Friedrich, *Versuch einer vollständigen Litteratur der deutschen Uebersetzungen der Römer*, 1. oddelek, Altenburg, 1794.
- Deutinger, Martin, *Beyträge zur Geschichte, Topographie und Statistik des Erzbisthums München und Freysing*, 1. zv., München, 1850.
- Deutsche Rechtswörterbuch Online: https://drw.hadw-bw.de/drw-cgi/zeige?index=belege_aus&term=PegiusCodJust (dostop 24. 11. 2023).
- Deutsches Rechtswörterbuch (DRW), s. v. Syndikus. Vir: <https://drw.hadw-bw.de/drw-cgi/zeige?index=lemmata&term=syndik&firstterm=syndicus>, dostop: 19. 11. 2024.
- Dimitz, August, *Bibliotheca Carnioliae*, Laibach, 1862.
- Dimitz, August, *Geschichte Krains von der ältesten Zeit bis auf das Jahr 1813. Mit besonderer Rücksicht auf Kulturentwicklung*, 2. del, Laibach, 1875.
- Dolenc, Metod, *Pravna zgodovina za slovensko ozemlje*, Ljubljana, 1935.
- Dopsch, Heinz, Hoffman, Robert, *Salzburg. Die Geschichte einer Stadt*, Salzburg, 2008.
- Dopsch, Heinz, Spatzenegger, Hans, *Geschichte Salzburgs. Stadt und Land*. 2. zv.: *Neuzeit und Zeitgeschichte*, 1. del, Salzburg, 1988.
- Drechsler, Adolph, *Astrologische Vorträge zur Einführung in das Verständniss des Systems und der Geschichte der Astrologie*, Dresden, 1855.
- Droysen, Gustav, *Allgemeiner historischer Handatlas*, Bielefeld, Leipzig, 1886.
- Ebertin, Reinhold, *Astrological Healing: the History and Practice of Astromedicine*, York Beach, 1989.
- Eder, Egon, *Ärzte-Biographien (Albert Menzel – Martin Pegius) aus dem Elenchus quorundam Bavariae medicorum des Münchner Hofbibliothekars Andreas Felix von Oefele*, Nürnberg, 1967.
- Eichorn, Karl Friedrich, *Deutsche Staats- und Rechtsgeschichte*, 3. del, Göttingen, 1844.
- Eichorn, Karl Friedrich, *Deutsche Staats- und Rechtsgeschichte*, 4. del, Göttingen, 1823.
- Eis, Gerhard, Carrichter, Bartholomäus, v: *Neue Deutsche Biographie*, 3 zv., 1957, 158.
- Eisenhardt, Ulrich, Appellations- und Evokationsrecht, v: *Historisches Lexikon Bayerns*, https://www.historisches-lexikon-bayerns.de/Lexikon/Appellations-_und_Evokationsrecht (dostop: 8. 1. 2024).
- Erben, Wilhelm, Untersberg-Studien. Ein Beitrag zur Geschichte der deutschen Kaisersage, v: *Mitteilungen der Gesellschaft für Salzburger Landeskunde*, let. 54, 1914, 1–96.
- Erler, Adalbert, *Thomas Murner als Jurist*, Frankfurt am Main, 1956.

- Fickler, Johann Baptist, *N. Reigärtlers Salzburgische Chronik, verbessert von J.B. Fickler bis 1588*, 1588, f. 264–269. BSB Cgm 2892.
- Flechsig, Katharina, *Von Causenflickern und Rüttern der Rechte. Juristenkritik und Juristennideal in der Frühen Neuzeit*, Göttingen, 2021.
- Floßmann, Ursula, Kalb, Herbert, Neuwirth, Karin, *Österreichische Privatrechtsgeschichte*, 8. izdaja, Wien, 2019.
- Forster, Wolfgang, Cant, v: *Handwörterbuch zur deutschen Rechtsgeschichte*, 8. zv., Berlin, 2024, stolp. 1932–1934.
- Freisauff, Rudolf, *Salzburgischer Volksagen*, Wien, Pest, Leipzig, 1880.
- Frommann, G. Karl, *Bayerisches Wörterbuch*, 1. zv., München, 1872.
- Gail, Andreas, *Novum opus consiliorum ab Andrea Gailio*, Francofurti, 1662.
- Glomar, Joža, Martin Pegius (*Pegie, Pegeus*) iz Polhovega gradca (Iz delavnice Slovenskega biografskega leksikona), v: *Ljubljanski zvon*, let. 43, št. 11, 1923, 691–697.
- Graf-Stuhlhofer, Franz, Tradition(en) und Empirie in der frühneuzeitlichen Naturforschung, v: Grössing, Helmuth, Mühlberger, Kurt, *Wissenschaft und Kultur an der Zeitenwende. Renaissance-Humanismus, Naturwissenschaften und universitärer Alltag im 15. und 16. Jahrhundert*, Wien, 2012, 63–80.
- Grimm, Heinrich, Mosellanus, Petrus, v: *Neue Deutsche Biographie*, 18. zv., 1997, 170–171.
- Grimm, Jacob Wilhelm, Fertigung, v: *Deutsches Wörterbuch*, 3. zv., stolpec 1554: <https://www.woerterbuchnetz.de/DWB> (dostop: 15. 2. 2024).
- Grimm, Jacob, Grimm, Wilhelm, *Deutsches Wörterbuch*, 4. zv., 1. oddelek, 1. polovica, Leipzig, 1878.
- Günther, Sigismund, Pegius, v: *Allgemeine Deutsche Biographie*, 25. zv., Leipzig, 1887, 318.
- Hartmann, Peter Claus, *Der Bayerische Reichskreis (1500 bis 1803). Strukturen, Geschichte und Bedeutung im Rahmen der Kreisverfassung und der allgemeinen institutionellen Entwicklung des Heiligen Römischen Reiches*, Berlin, 1997.
- Hauptmann, F., *Das Wappenrecht. Historische und dogmatische Darstellung der im Wappenswesen geltenden Rechtssätze*, Bonn, 1896.
- Hoff, Heinrich Georg, *Historisch-statistisch-topographisches Gemälde vom Herzogthume Krain, und demselben einverleibten Istrien, etc.*, 3. del, Laibach, 1808.
- Hoke, Rudolf, *Österreichische und deutsche Rechtsgeschichte*, Wien, Köln, Weimar, 1992.
- Holz, Eva, Grof Ursini Blagaj in obisk saškega kralja Friderika Avgusta II. leta 1838 in 1841, v: *Gospod z rožo*, Turistično društvo Polhov Gradec, Ljubljana, 2009, 105–114.
- Hommel, Fritz, Philomusus Anonymus, v: *Festschrift für Georg Leidinger – Zum 60. Geburtstag am 30. Dezember*, Innsbruck, 1930, 119–121.
- Honsell, Heinrich, Mayer-Mally, Theo, Selb, Walter, *Römisches Privatrecht*, Berlin, Heidelberg, New York, Londons, Paris, Tokyo, 1987.

- Hoppmann, Jürgen G. H., *Astrologie der Reformationszeit. Faust, Luther, Melanchton und die Sternendeuterei*, Berlin, 1998.
- Hoppmann, Jürgen G. H., *Melanchtons Astrologie. Der Weg der Sternwissenschaft zur Zeit von Humanismus und Reformation*, Wittenberg, 1997.
- Hriberšek, Matej, Vpogled v latinsko ustvarjalnost na Slovenskem od obdobja reformacije do prve polovice 19. stoletja, v: *Jezik in slovstvo*, let. 65, št. 3–4, 2020, 237–268.
- Hutter, Clemens M., *Gruseh Vandern in Salzburg. Geister, Hexen, Zauberer*, Salzburg, 1999.
- Jemec Tomazin, Mateja, Pomen termina »hasnovanje«. Jezikovna svetovalnica, <https://svetovalnica.zrc-sazu.si/>, dostop 8. 11. 2024.
- Jöcher, Christian Gottlieb, *Allgemeines Gelehrten-Lexikon*, Leipzig, 1751.
- Juridisch-politische Terminologie für die slavischen Sprachen Oesterreichs*, Wien, 1853.
- Kambič, Marko, Einfluss des gemeinen Rechtes in Slowenien aus der Perspektive der neueren Forschungen, v: *Annals of the Faculty of Law in Belgrade*, let. 3, 2010, 82–95.
- Kammermayer, Hans, *Herzog Ernst von Bayern (1500-1560). Geistlicher Landesfürst im Hochstift Passau, Erzstift Salzburg und der Grafschaft Glatz*, München, 2018.
- Kandler, Josef, *Die bischöfliche Visitation. Eine rechtsgeschichtliche Untersuchung der bischöflichen Visitation unter besonderer Beachtung der Visitation in der Erzdiözese Salzburg vom Trienter Konzil bis zur Gegenwart*, Salzburg, 1987.
- Karlovšek, Igor, Martin Pegius, v: Razdrih, Andrej; Premzl, Andrej, *Slavni slovenski pravdarji. Slovenski odvetniki v umetnosti, znanosti in politiki*, Ljubljana, 2018.
- Kaser, Max, *Das römische Privatrecht. Die nachklassische Entwicklungen*, München, 1975.
- Kavčič, Fridolin, Znameniti Slovenci. Dr. Martin Virnik (*Pegius, Pegeus*), v: *Ljubljanski zvon*, let. 15, št. 7, 1895, 412–416.
- Kladnik, Darinka, *Sto portretiranih glav na Slovenskem*, Ljubljana, 2003.
- Klein, Herbert, Die älteren Hexenprozesse im Lande Salzburg, v: *Mitteilungen der Gesellschaft für Salzburger Landeskunde*, let. 97, 1957, 17–50.
- Klein, Herbert, Die Bauernschaft auf den Salzburger Landtagen, v: *Mitteilungen der Gesellschaft für Salzburger Landeskunde*, let. 88/89, 1948/49, 51–78.
- Klöcker, H., Merci, M., *Corso di astrologia*, 1. zv.: *Fondamenti astronomici, tecniche di base e avanzate. Introduzione critico-pratica*, Roma, 1998.
- Kluyver, Heinrich, *Henrici Kluyveri Advocati electa de jure canvm. Vom Hunde-Recht. Vbi praecipue controversiae quae circa canes accidere possunt explicantur et dissolvuntur*, Stadae, 1711.
- Kobolt, Anton Maria, *Lexikon baierischer Gelehrten und Schriftsteller bis zum Ende des siebzehnten Jahrhunderts*, Landshut, 1825, 224–25.
- Koller, Fritz, Das Bergaurevier Gastein/Rauris im Rahmen der Wirtschaft des Erzstiftes Salzburg am Beginn der Neuzeit, v: Dopsch, H., Kramml, Peter F. (ur.), *Paracelsus und Salzburg. Vorträge bei den Internationalen Kongressen in Salzburg und Badgastein anlässlich des Paracelsus-Jahres 1993*, Salzburg, 1994, 433–443.
- Komelj, Milčec, Oživiljeni Martin Pegius, v: *Pravna fakulteta. The Faculty of Law*, Ljubljana, 2002, 48–49.

- Kos, Dušan, *Ljubezen, greh in kazen. Podobe in razvoj ljubezenske morale na Slovenskem do 19. stoletja*, Ljubljana, 2017.
- Kos, Janko, *Literarna teorija*, Ljubljana, 2001.
- Kramml, Peter F., Pegius, v: Mittermayr, Peter, Spängler, Heinirch (ur.), *Salzburger Kulturlexikon*, Salzburg, Wien, 2019, 475.
- Kramml, Peter Franz, Paracelsus in Salzburg – Das Ende eine Mythos, v: Dopsch, Heinz; Kramml, Peter Franz (ur.), *Paracelsus und Salzburg. Vorträge bei den Internationalen Kongressen in Salzburg und Badgastein anlässlich des Paracelsus-Jahres 1993*, Salzburg, 1994, 175–200.
- Kranjc, Janez, Martin Pegius in njegova razprava o služnostih, v: *Zbornik Pravne fakultete Univerze v Mariboru*, let. 3, št. 2, 2007, 159–197.
- Kranjc, Janez, Romanistische Forschungen in Slowenien, v: *Annals of the Faculty of Law in Belgrade: International Edition*, let. 3, 2010, 112–115.
- Kühlmann, Wilhelm, Telle, Joachim, *Der Frühparacelsismus*, Tübingen, 2004.
- Kucec, Bojan, Inavguracija nove stavbe Pravne fakultete v Ljubljani in postavitve kipa odvetniku dr. Martinu Pegiusu, v: *Pravnik*, let. 56, št. 4–5, 2002, 295–297.
- Kupisch, Berthold, Zur Wirkungsgeschichte der Institutionen, v: Behrends, Okko, Knütel, Rolf, Kupisch, Berthold, Seiler, Hans Herman (ur.), *Corpus Iuris Civilis, Die Institutionen, Text und Übersetzung*, Heidelberg, 1997, 289–294.
- Lange, Hermann, Kriechbaum, Maximiliane, *Römisches Recht im Mittelalter*, 2. zv.: *Die Kommentatoren*, München, 2007.
- Lenk, Leonhard, Eck, Simon Thaddäus, v: *Neue Deutsche Biographie*, 4. zv., Berlin, 1959, 275.
- Lentner, Ferdinand, Gesellschaft für Salzburger Landeskunde, v: *Salzburger Chronik*, št. 282, 11. december 1915, 4–5.
- Lepsius, Susanne, Rezeption des römischen Rechts, v: *Handwörterbuch zur deutschen Rechtsgeschichte*, 4. zv., Berlin, 2024, stolp. 1921–1926.
- Lipenius, Martin, *Bibliotheca realis juridica, omnium materialium, rerum, et titulorum, in universo universi juris ambitu occurrentium*, Francofurti ad Moenum, 1679.
- Liver, Peter, Die vom 15. bis 19. Jahrhundert meistgedruckte juristische Monographie: *Bart. Caepollae Veronensis I. C. clarissimi Tractatus de servitutibus tam urbanorum quam rusticorum praediorum*, v: *Zeitschrift der Savigny-Stiftung für Rechtsgeschichte: romanistische Abteilung*, let. 99, 1982, 326–331.
- Lück, Heiner, Offizial, v: *Handwörterbuch zur deutschen Rechtsgeschichte*, 4. zv., Berlin, 2024, stolp. 119–124.
- Luig, Klaus, Humanismus und Privatrecht, v: Klingenberg, Georg et al. (ur.), *Vestigia iuris Romani. Festschrift für Gunter Wesener zum 60. Geburtstag am 3. Juni 1992*, Graz, 1992, 285–301.
- Luschin von Ebengreuth, Arnold, Geschichte des ältern Gerichtswesens in Österreich ob und unter der Enns, Weimar, 1879.

- Luschin von Ebengreuth, Arnold, *Handbuch der österreichischen Reichsgeschichte, Geschichte der Staatsbildung, der Rechtsquellen und des öffentlichen Rechts*, Bamberg, 1896.
- Lutz, Robert Hermann, *Wer war der gemeine Mann? Der dritte Stand in der Krise des Spätmittelalters*, München, Wien, 1979.
- Martin, Franz, Die merkwürdigen Schicksale des Rechtsgelehrten Dr. Martin Pegius, v: *Aus Salzburgs Vergangenheit. Gesammelte Aufsätze*, Salzburg, 1942, 39–43.
- Martin, Franz, *Salzburger Straßennamen. Verzeichnis der Straßen, Gassen, Plätze, Wege, Brücken, Tore und Parks mit Erklärung ihrer Namen*, Salzburg, 2006.
- Martin, Franz, *Wolf Dietrich von Raitenau. Erzbischof von Salzburg*, Wien, Leipzig, 1925.
- Mayr, Josef Carl, Geschichte der salzburgischen Zentralbehörden von der Mitte des 13. bis ans Ende des 16. Jahrhunderts, v: *Mitteilungen der Gesellschaft für Salzburger Landeskunde*, let. 66, 1926, 1–62.
- Melanchton, Philipp, *De legibus oratio*, ex recensione Theodori Munther, Weimar, 1869.
- Mitteis, Heinrich, Lieberich, Heinz, *Deutsches Privatrecht*, München, 1978.
- Moldaenke, Günter, Gallus, Nicolaus, v: *Neue Deutsche Biographie*, zv. 6, 1964, 55–56.
- Möller, Cosima, *Die Servituten. Entwicklungsgeschichte, Funktion und Struktur der grundstückvermittelten Privatrechtsverhältnisse im römischen Recht. Mit einem Ausblick auf die Rezeptionsgeschichte und das BGB*, Göttingen, 2010.
- Monatsblatt der Heraldischen Gesellschaft »Adler«, št. 18, 1882.
- Movrin, David, Ahačič, Kozma, *Izokrat, Lisija, Demosten, Ciceron, Evmeniji: Antologija antičnega govorništva*, Ljubljana, 2002.
- Müller-Jahncke, Wolf Dieter, *Astrologisch-magische Theorie und Praxis in der Heilkunde der frühen Neuzeit*, Wiesbaden, 1985.
- Müller-Jahncke, Wolf-Dieter, Georg am Wald (1554–1616), Arzt und Unternehmer, v: Telle, Joachim, *Analecta Paracelsica*, Stuttgart, 1994, 213–304.
- Murauder, Rainer, Geistliche Gerichtsbarkeit und Rezeption des neuen Rechts im Erzbistum Salzburg im 12. Jahrhundert, v: Johrendt, Jochen; Müller, Harald (ur.), *Römisches Zentrum und kirchliche Peripherie. Das universale Papsttum als Bezugspunkt der Kirchen von der Reformpäpsten bis zu Innozenz III.*, Berlin, New York, 2008, 259–284.
- Murko, Vladimir, O starejših slovenskih pravniki I., v: *Pravnik*, št. 40, 1985, 221–239.
- Murko, Vladimir, *Starejši slovenski pravniki in visokošolski učitelji*, Poročilo raziskovalnega projekta, Ljubljana, 1980.
- Murko, Vladimir, Starejši slovenski znanstveniki in njihova vloga v evropski kulturni zgodovini, v: *Zbornik za zgodovino naravoslovja in tehnike*, Ljubljana, 1973, 11–41.
- Neumann, Carl Woldemar, *Zwei unglückliche Verehrer der Berggeister. Ein Beitrag zur Untersbergssage*, Regensburg, 1875.
- Nörr, Knut Wolfgang, *Romanisch-kanonisches Prozessrecht. Erkenntnisverfahren erster Instanz in civilibus*, Tübingen, 2012.

- Ogris, Werner, Retraktrecht, v: *Handwörterbuch zur deutschen Rechtsgeschichte*, 4. zv., Berlin, 950.
- Ordnung des Camergerichts.* (= Reichskammergerichtsordnung vom 7. 8. 1495), v: Zeumer, Karl (ur.), *Quellensammlung zur Geschichte der deutschen Reichsverfassung*, Tübingen, 1913, 284 ss.
- Otto, Carl Eduard, Schilling, Bruno, Carl Friedrich Ferdinand Sintenis, *Das Corpus Juris Civilis in's Deutsche übersetzt*, Leipzig, 1832.
- Paarhammer, Hans, Die geistliche Gerichtsbarkeit des Erzbischofs von Salzburg, v: Aymans, Winfried et al., *Fides et ius. Festschrift für Georg May zum 65. Geburtstag*, Regensburg, 1991, 330–350.
- Paarhammer, Hans, *Rechtsprechung und Verwaltung des Salzburger Offizialates (1300-1569)*, Wien, 1977.
- Perneder, Andreas, *Imp. Caes. Justiniani Institutiones, Das ist Ein Ausszug vnd Anleitung etlicher Keyserlichen, vnnd deß heyligen Roemischen Reichs geschribner Rechten*, Ingolstadt, 1600.
- Pohlin, Marko, *Bibliotheca Carnioliae, in qua reperuntur scriptores, qui vel ipsi, vel eorum opera in Carniolia primam lucem aspexerunt*, v rokopisu, Narodna in univerzitetna knjižnica, Ms 171.
- Polec, Janko, Pegius, v: *Slovenski biografski leksikon*, 2. zv., Ljubljana, 1952, 281–292.
- Polec, Janko, Prevedba zakupnih kmetij v kupne na Kranjskem ob koncu 18. stoletja, v: *Zbornik znanstvenih razprav*, 13, 1937, 135–214.
- Polec, Janko, Slovenski pravni znanstveniki preteklega doba v tujini, v: Sajovic, Rudolf (ur.), *Polstoletja društva »Pravnik«*, Ljubljana, 1939, 151–205.
- Pölnitz, Götz von, *Die Matrikel der Ludwig-Maximilians-Universität Ingolstadt-Landshut-München*, München, 1937.
- Pompeo Faracovi, Ornella, Astrology IV: 15th–19th Century, v: Hanegraff, Wouter J. (ur.), *Dictionary of Gnosis and Western Esotericism*, Leiden, Boston, 2006.
- Radics, Peter von, Martin Pegius aus Krain, ein juridischer Schriftsteller des XVI. Jahrhunderts. Bibliographische Skizze, v: *Verhandlungen und Mitteilungen der juristischen Gesellschaft in Laibach*, 2. zv., Laibach, 1866, 181–194, 217–220.
- Ranieri, Filippo, Das Reichskammergericht und der gemeinrechtliche Ursprung der deutschen zivilrechtlichen Argumentationstechnik, v: *Zeitschrift für Europäisches Privatrecht*, let. 3, 1997, 718–734.
- Rankl, Helmut, *Landvolk und frühmoderner Staat in Bayern 1400-1800*, München, 1999.
- Reisinger, Reiner, *Historische Horoskopie. Das iudicium magnum des Johannes Carion für Albrecht Dürers Patenkind*, Wiesbaden, 1997.
- Reisner, Ludwig, *Das bayerische Gantrecht. Eine verfahrensgeschichtliche Untersuchung*, München, 1971.
- Richard, A. Lanham, *A Handlist of Rhetorical Terms*, Berkley, Los Angeles, 1991.

- Richter, Franz Xaver, Zur Literargeschichte der Krainer. Martin Pegius, v: *Archiv für Geschichte, Statistik, Literatur und Kunst*, 27. August 1827, 567–568.
- Riedl, Karl, *Geschichte des Marktes und der Grafschaft Kraiburg*, München, 1857.
- Rosenthal, Eduard, *Geshichte des Gerichtswesens und der Verwaltungsorganisation Baierns*, 2. zv., Würzburg, 1906.
- Rotmar, Valentinus, *Annales Ingolstadiensis Academiae*, Ingolstadt, 1580.
- Rozman, Jožef, Martin Pegius, rojen Ljublančan in slaven pravdoznanec, v: *Drobtince za novo leto 1854*. Učiteljem in učencem, staršem in otrokom u poduk in kratek čas, Celovec, 1854, 109–111.
- Salthenius, Daniel, *Libri ad omne literarum genus spectantes, rariores et rarissimi*, Regiomonti Borussorum, 1751.
- Sauer von Frankenberg, Abraham, *Ein Nutzliches vnnd kurtzes Tractätlein von Veridrun-gen*, Franckfurt am Mayn, 1599.
- Schedensack, Christine, *Nachbarn im Konflikt. Zur Entstehung und Beilegung von Rechtsstreitigkeit um Haus und Hof im frühzeitlichen Münster*, Münster, 2007.
- Schmeller, Johann Andreas, *Bayerisches Wörterbuch: Sammlung von Wörtern und Ausdrücken, die in den lebenden Mundarten sowohl, als in der ältern und ältesten Provincial-Litteratur des Königreichs Bayern, besonders seiner ältern Lande, vorkommen, und in der heutigen allgemein-deutschen Schriftsprache entweder gar nicht, oder nicht in denselben Bedeutungen üblich sind, mit urkundlichen Belegen, nach den Stammsyllben etymologisch-alphabetisch geordnet*, Stuttgart, Tübingen, 1828.
- Schmidt, Charles, *Michael Schütz genannt Toxites. Leben eines Humanisten und Arztes aus dem 16. Jahrhundert*, Strasbourg, 1888.
- Schulze, Winfried, Die Entwicklung des „teutschen Bauernrechts“ in der Frühen Neuzeit, v: *Zeitschrift für neuere Rechtsgeschichte*, 12, 1990, 127–163.
- Schumann, Eva, Rechts- und Sprachtransfer am Beispiel der volkssprachigen Praktikerliteratur, v: Deutsch, Andreas (ur.), *Historische Rechtssprache des Deutschen*, Heidelberg, 2013, 123–174.
- Schummel, Johann Gottlieb, *Uebersetzer-Bibliothek zum Gebrauche der Uebersetzer, Schulmänner und Liebhaber der alten Literatur*, Wittenberg, Zerbst, 1774.
- Schwartzkopff, Georg, *Differentiae iuris civilis et saxonici*, Helmstadt, 1586.
- Schweser, Christian Heinrich, *Theatrum Seruitutis oder Schauplatz der Dienstbarkeiten*, Nürnberg, 1709.
- Scoggin, Gilbert Campbell, A Popular Commonplace, v: *Classical Philology*, zv. 14, št. 4, 1919, 386–389.
- Simič, Vladimir, Pegius, v: *Pravo. Leksikon Cankarjeve založbe*, druga, razširjena in spremenjena izdaja, Ljubljana, 2003, 237.
- Smiljanić, Ivan, *Stečaji na Slovenskem med letoma 1868 in 1941. Doktorska disertacija*, Ljubljana, 2024.
- Soukup, Rudolf Werner, *Chemie in Österreich. Bergbau, Alchemie und frühe Chemie. Von den Anfängen bis zum Ende des 18. Jahrhunderts*, Wien, Köln, Weimar, 2007.

- Splošni religijski leksikon*, Ljubljana, 2007.
- Stagl, Jakob Fortunat, *Favor dotis. Die Privilegierung der Mügift im System des römischen Rechts*, Dunaj, 2009.
- Steinruck, Josef, *Johann Baptist Fickler, ein Laie im Dienste der Gegenreformation*, Münster, 1965.
- Stern, Alfred, Das römische Recht und der deutsche Bauernkrieg von 1525, v: *Zeitschrift für schweizerische Geschichte*, let. 14, št. 1 (1934), 20–29.
- Stintzing, Roderich, *Geschichte der populären Literatur des römisch-kanonischen Rechts in Deutschland am Ende des fünfzehnten und im Anfang des sechszehnten Jahrhunderts*, Leipzig, 1867.
- Stobbe, Otto, *Geschichte der deutschen Rechtsquellen*, 2. oddelek, Braunschweig, 1864.
- Strunz, Gunnar, *Salzburg, Salzburger Land vom Salzkammergut in die Hohen Tauern*, Berlin, 2021.
- Telle, Joachim, Bartholomaeus Carrichter – Zu Leben und Werk eines deutschen Fachschriftstellers des 16. Jahrhunderts Mit einem Werkverzeichnis von Julian Paulus, v: Schott, H., Zinguer, I., *Paracelsus und seine internationale Rezeption in der frühen Neuzeit*, Leiden, Boston, 1998, 58–95.
- Tengler, Ulrich, *Der Neu Layenspiegel*, Augsburg, 1512.
- Tettinek, Johann Ernest, *Das grundherrliche Anlagsrecht im Herzogthume Salzburg*, Salzburg, 1848.
- Thaler, Manfred Josef, *Das Salzburger Domkapitel in der Frühen Neuzeit (1514 bis 1806)*, Frankfurt am Main, 2011.
- Trdan, Maria Corinna, Beiträge zur Kenntnis der salzburgischen Chronistik des 16. Jahrhunderts, v: *Mitteilungen der Gesellschaft für Salzburger Landeskunde*, let. 54, 1914, 135–166.
- Troje, Hans Erich, »*Crisis digestorum*«. *Studien zur historia pandectarum*, Frankfurt am Main, 2011.
- Troje, Hans Erich, Die Literatur des gemeinen Rechts unter dem Einfluß des Humanismus, v: Coing, Helmut, *Handbuch der Quellen und Literatur der neueren europäischen Privatrechtsgeschichte*, 2. zv.: *Neuere Zeit (1500-1800)*, 1. delni zv.: *Wissenschaft*, München, 1977, 615–796.
- Troje, Hans Erich, *Graeca leguntur. Die Aneignung des byzantinischen Rechts und die Entstehung eines humanistischen Corpus iuris civilis in der Jurisprudenz des 16. Jahrhunderts*, Köln, Wien, 1971.
- Uršič, Milena, *Jožef Kalasanc Erberg in njegov poskus osnutka za literarno zgodovino Kranjske*, Ljubljana, 1975.
- Valvasor, Johann Weichard, *Die Ehre des Herzogthums Krain*, 6. knjiga, 2. zv., Nürnberg, 1689.
- Verzeichniß aller auf der Stadt-Bibliothek in Bern, vorhandenen gedruckten Werke*, 3. del, Bern, 1811.

- Vidmar, Luka (ur.), *Trubar, Hren, Valvasor, Dolničar. O slovstvu na Kranjskem*. Elektronska znanstvenokritična izdaja. Prepisali, prevedli, komentirali in spremne študije napisali Monika Deželak Trojar, Kajetan Cantar, Martin Grum, France Kidrič, Janko Moder, Vojko Pavlin, Jože Rajhman, Primož Simoniti, Marijan Smolik, Luka Vidmar, Neža Vilhelm. Elektronske znanstvene monografije (*eZMono*), Ljubljana, 2013.
- Vilfan, Sergij, Agrarna premoženjska razmerja, v: *Gospodarska in družbena zgodovina Slovencev. Zgodovina agrarnih panog*, Ljubljana, 1980, 403–480.
- Vilfan, Sergij, Agrarna premoženjska razmerja, v: *Gospodarska in družbena zgodovina Slovencev. Zgodovina agrarnih panog*, Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Zgodovinski inštitut Milka Kosa, Državna založba Slovenije, Ljubljana, 1980, 403–479.
- Vilfan, Sergij, Kmečko prebivalstvo po osebnem položaju, v: *Gospodarska in družbena zgodovina Slovencev. Zgodovina agrarnih panog*, Ljubljana, 1980, 279–354.
- Vilfan, Sergij, Odvetništvo na Slovenskem in ljubljanska odvetniška zbornica do razširitve zborničnega območja na jugoslovansko Slovenijo, v: *Pravnik*, let. 23, 1968, 373–661.
- Vilfan, Sergij, Pegius, Martin, v: *Enciklopedija Slovenije*, 8. zv., 1994, 294.
- Vilfan, Sergij, *Pravna zgodovina Slovencev*, Ljubljana, 1961.
- Vilfan, Sergij, *Zgodovinska pravotvornost in Slovenci*, Ljubljana, 1996.
- Wagner, Hans, Der Verrat des Domdekans Wilhelm von Trauttmannsdorff. Eine Salzburger Haupt- und Staatsaktion aus dem Jahr 1580, v: *Mitteilungen der Gesellschaft für Salzburger Landeskunde*, 109. zv., 1969, 139–174.
- Walz, Michael, *Die Grabdenkmäler von St. Peter und Nonnberg zu Salzburg*, 1. oddelek, Salzburg, 1867.
- Warnke, Ingo, Umbrüche in Recht und Sprache der Frühen Neuzeit, v: Haß-Zumkehr, Ulrike, *Sprache und Recht*, Berlin, New York, 2002, 255–265.
- Weimar, Peter, Die legistische Literatur der Glossatorenzeit, v: Coing, Helmut (ur.), *Handbuch der Quellen und Literatur der neueren europäischen Privatrechtsgeschichte*, 1. zv., München 1973, 129–260.
- Weittenhiller, Moriz Maria, *J. Siebmachers grosses und allgemeines Wappenbuch: Der salzburgische Adel*, 4. zv., 6. oddelek Nürnberg, 1882.
- Wenisch, Ernst, Zur Geschichte des Salzburger Konsistoriums und seines Archivs, v: *Mitteilungen der Gesellschaft für Salzburger Landeskunde*, 105 zv., 1965, 153–174.
- Wesenbeck, Matthaeus, *Matthaei Wesenbecii tractatum et responsorum, quae vulgo consilia iuris appellantur*, 1. in 2. del, Wittenberg, 1601.
- Wesener, Gunter, *Einflüsse und Geltung des römisch-gemeinen Rechts in den altösterreichischen Ländern in der Neuzeit (16. bis 18. Jahrhundert)*, Wien, Köln, 1989.
- Widmann, Hans, *Geschichte Salzburgs*, 3. zv., Gotha, 1914.
- Wieacker, Franz, *Privatrechtsgeschichte der Neuzeit*, Göttingen, 1967.
- Wolf, Rudolf, *Handbuch der Mathematik, Physik, Geodasie und Astronomie*, 2. zv., Zürich, 1872.

- Zaiseberger, Friederike, *Geschichte Salzburgs*, München, 1998.
- Zasius, Ulrich, *Intellectus juris civilis singulares*, brez kraja, 1539.
- Zauner, Judas Thadäus, *Chronik von Salzburg*, 5. del, Salzburg, 1803.
- Zedler, Johann Heinrich, *Grosses vollständiges Universal-Lexicon*, 5. zv., Leipzig, 1741.
- Zimmermann, Wilhelm, *Allgemeine Geschichte des großen Bauernkrieges*, 1. del, Stuttgart, 1841.
- Železnikar, Janja, Zgodovina polhograjskih graščin in njunih lastnikov, v: *Gospod z rožo*, Turistično društvo Polhov Gradec, Ljubljana, 2009.
- Žepič, Vid, Interesno ravnotežje med zastaviteljem in zastavnim upnikom v rimskem pravu, v: *Zbornik znanstvenih razprav*, let. 82, 2022, 257–305.
- Žepič, Vid, *Iudex scepro aequitatis armandus est*. Richterliche Insignien in der europäischen Rechtstradition bis zum 18. Jahrhundert, v: *Journal on European History of Law*, let. 14, št. 1, 2023, 24–35.
- Žepič, Vid, *Ius publicum in iure privato*. Javnopravne prvine v rimskem zasebnem pravu, v: *Zgodovinski časopis*, let. 77, št. 3–4, 2023, 246–296.
- Žepič, Vid, Monald Koprski in zastavna pogodba v delu *Summa de iure canonico*, v: *Bogoslovni vestnik*, let. 84, št. 1, 2024, 77–90.
- Žepič, Vid, Razstava ob 500-letnici rojstva Martina Pegija (1523–1592) v knjižnici Pravne fakultete Univerze v Ljubljani, v: *Pravnik*, let. 78, št. 9–10, 2023, 505–507.
- Žepič, Vid, Schuldnerverzug als Wesensmerkmal der postklassischen römischen Pfandrechtsordnung, v: *Acta Maceratensia. Perspektiven vom XVI. Jahrestreffen der Jungen Romanistinnen und Romanisten (11. bis 13. Mai 2022)*, OPVSCVLA. Quaderni di studi romanistici, III serie, št. 3, 2024, 155–182.
- Žepič, Vid, *Transmissio actorum*: pošiljanje sodnih spisov učenim pravnikom s poudarkom na razvoju v avstrijskih dednih deželah, v: *Studia Historica Slovenica. Časopis za družboslovne in humanistične študije*, let. 22, št. 1, 2022, 11–62.
- Žepič, Vid, Zemljiška služnost kot pravnodogmatični model v obdobju *usus modernus pandectarum*, v: *Zbornik znanstvenih razprav*, let. 80, 2020, 157–192, 186–189, 199, 209.

8

Zusammenfassung

Martin Pegius (1519–1592). Das Leben und Werk des Gelehrten Juristen aus Krain

Die vorliegende Monografie entstand aus dem Wunsch, den Krainer Juristen Martin Pegius (auch *Pegie*, *Peghius*, *Peigius*, *Pegeus*) umfassend darzustellen. Trotz seines vielseitigen Gelehrtentums blieb er außerhalb der (slowenischen) juristischen Fachkreise weitgehend unbekannt. Pegius gilt als der bedeutendste Jurist des alten Salzburgs, wo er den Großteil seiner Karriere verbrachte. Der Anlass für *Werk* war das vermutete fünfhundertjährige Jubiläum von Pegius' Geburt, das nach den bisher bekannten biografischen Daten im Jahr 2023 begangen werden sollte. Bei der eingehenden Untersuchung seines Geburtsstundenbuchs stellte sich jedoch schnell heraus, dass die Würdigung dieses bedeutenden Jubiläums um mehr als vier Jahre verspätet ist, da Martin Pegius – wie er selbst vermerkt hat – bereits am 9. November 1519 in Pillichgrätz geboren wurde.

Die Monografie ist in drei Teile gegliedert. Im ersten Kapitel, nach der Einleitung, wird der rechtsgeschichtliche Kontext des bayerisch-salzburgischen Rechtskreises skizziert, um Pegius' juristische Schriften im rechtshistorischen Zusammenhang zu bewerten. Dieser Rechtsraum wies in vielerlei Hinsicht, insbesondere aber durch den Prozess der praktischen Rezeption des römischen Rechts, Ähnlichkeiten zu den rechtlichen Verhältnissen in den österreichischen Erblanden, insbesondere in Krain, auf. Im Kontext von Pegius' Lebenslauf, der ein typisches Beispiel für den Werdegang eines gelehrten Juristen jener Zeit darstellt, wird beschrieben, wie er nach dem Studium beider Rechte in kirchliche und weltliche Ämter zurückkehrte. Die gelehrten Juristen der damaligen Zeit verfolgten das Ziel, die stark lokal geprägten Rechtsinstitute in die Sprache des gemeinen Rechts zu überführen. Diese systematische Vorgehensweise führte jedoch anfänglich zu erheblichen Spannungen. Sowohl der Adel als auch die Bauernschaft sahen diese Bemühungen mit Sorge: Der Adel befürchtete Einschränkungen seiner Privilegien, während die Bauernschaft um ihre angestammten Rechte bangte. Besonders im Zeitalter des Humanismus und der Reformation ist ein bemerkenswerter Prozess zu beobachten: Einige Juristen, darunter insbesondere Pegius,

strebten danach, das Recht für den „gemeinen Mann“ zugänglicher und verständlicher zu machen. Daher entschied sich Pegius, als einer der Ersten seine Werke in der Landessprache, das heißt auf Deutsch, statt auf Latein zu verfassen.

Im zweiten Kapitel wird der Lebensweg Pegius‘ beschrieben, während das dritte Kapitel den Inhalt seiner Werke analysiert.

Trotz seiner bescheidenen Herkunft aus dem kleinen Bauerndorf Pillichgrätz im Herzogtum Krain (heute Polhov Gradec in Slowenien) erwarb Pegius dank seines Fleißes, seiner Klugheit und vermutlich auch mit der Unterstützung eines unbekannten lokalen Mäzens eine formale Ausbildung als Doktor beider Rechte an der Universität Ingolstadt im Jahr 1552. Diese Qualifikation eröffnete ihm den Weg zu hohen Ämtern im Erzstift Salzburg. Ab etwa 1552 begann Pegius seine Laufbahn als Stadtschreiber und später als Anwalt in Mühldorf am Inn, wo er sich mit Simon Thaddäus Eck (1514–1574) anfreundete. Dieser empfahl ihn dem Verwalter des Erzbistums Salzburg, Herzog Ernst von Wittelsbach (1500–1560), der Pegius 1553 als Kapitel- und Urbarialschreiber anstellte. In dieser Position übernahm Pegius diplomatische, rechtliche und kirchenverwaltungsbezogene Aufgaben, insbesondere im Bereich der Visitationen. Im Jahr 1557 bezeichnete sich Pegius als „Salzburgerischer Thummsyndicus“, 1558 als „Salzburgischen Rath“ und 1569 als „Fürstlicher Salzburgischer Rath und Assessor des Consistorii daselbst“. Als Letzterer oblag es Pegius, den Offizial – den kirchlichen Richter – auf Basis des gemeinen Rechts und insbesondere des kanonischen Rechts bei gerichtlichen Entscheidungen zu beraten, jedoch ohne eigenes Stimmrecht. Bald folgt jedoch Pegius‘ Fall in Ungnade. Er ist gut dokumentiert durch seinen Standeskollegen Johann Baptist Fickler (1533–1610), der für seine strikte antireformatorische Haltung und seine leidenschaftliche Bekämpfung der Hexerei bekannt war. Der entscheidende Vorwurf, der Pegius‘ Karriere beendete, lautete, dass er als Konsistorialassessor Beschlüsse des fürstlichen Hofrats vor ihrer offiziellen Verkündung an die beteiligten Parteien weitergegeben und ihnen Schriftsätze verfasst habe. Diese Anschuldigungen wurden durch Hexereivorwürfe gegen Pegius und seine Ehefrau weiter verschärft. Auf Grundlage von Ficklers Berichten lässt sich mit hoher Wahrscheinlichkeit annehmen, dass die Ermittler nicht genügend Beweise fanden, um Pegius zum Tode zu verurteilen. Dennoch konnte Pegius aufgrund der schwer widerlegbaren „ernsthaften Verdachtsmomente“ seine Unschuld nicht beweisen. So verbrachte er die letzten zehn Jahre seines Lebens ohne Verurteilung im Gefängnis auf der Festung Hohensalzburg, bis zu seinem Tod im Sommer 1592.

Im nächsten Abschnitt der Monografie werden die Erkenntnisse zur Rezeption von Pegius‘ Werk beleuchtet. Es zeigt sich, dass seine Werke bis zur Mitte des 18. Jahrhunderts gedruckt und zitiert wurden, danach jedoch in Vergessenheit gerieten.

Das erste gedruckte juristische Werk von Pegius mit dem Titel *Ius prothomiseos sive congrui – Einstandrecht* (1566) behandelt das sogenannte Retraktsrecht. Dieses Recht ermöglichte einem Mitglied einer Gemeinschaft, ein Grundstück, das ein anderes Mitglied an einen Außenstehenden verkauft hatte, zurückzukaufen, indem es den Kaufpreis sowie die entstandenen Kosten erstattete. Hervorzuheben ist, dass Pegius' Schrift über das Retraktsrecht von Kreittmayr in seinen Erläuterungen zum *Codex Maximilianeus bavaricus civilis* als zentrale Autorität angeführt wird.

Das Werk *De iure et privilegiis dotium – Recht und Freiheiten der Heiratsgüter* (1558) verfasste Pegius, um rechtliche Missverständnisse im Zusammenhang mit Mitgiftverträgen zu klären, die „gewöhnlichen Leuten“ irreversible Schäden und Schande zufügten. Pegius kritisiert die Gewohnheit, dass einige Bräutigame nur auf die Höhe der Mitgift achten und nicht auf die geistigen und körperlichen Tugenden ihrer Auserwählten. Mit einem offensichtlichen kritischen Blick auf die damalige gesellschaftliche Moral betont er, dass sowohl Reiche als auch Arme miteinander vermählen sollten, da auch die Armen nach Gottes Bild geschaffen sind. Zudem lehrt Pegius die Väter, wie sie ihre Töchter erziehen sollen, damit sie gute Frauen werden.

Die Abhandlung über Dienstbarkeiten (*Dienstbarkeiten Städtlicher und Bäurischer Erbgüter*, 1558), die er auf Grundlage des *Tractatus de servitutibus tam urbanorum quam rusticorum praediorum* des Veroneser Kommentators Caepolla ins Deutsche übertrug, erlebte bis 1732 acht Auflagen. Dieses Werk gilt als Pegius' bedeutendstes und wurde in der Praxis am häufigsten zitiert. Pegius hat die Abhandlung über Dienstbarkeiten größtenteils aus dem lateinischen Werk des Veroneser Kommentators Caepolla übernommen, das als die am häufigsten nachgedruckte juristische Monografie zwischen dem 15. und 19. Jahrhundert gilt. Mit seinem methodologischen Ansatz in der Schrift über Dienstbarkeiten kündigte Pegius bereits am Rande die *usus modernus Pandectarum* an, eine Phase, in der Juristen und Praktiker zunehmend von den Texten der Justinianischen Kodifikation abwichen, um das römische Recht besser auf praktische Bedürfnisse anzupassen.

Im gleichen Jahr (1558) erschien *De iure emphyteutico – Baurecht*, welches Pegius' Auseinandersetzung mit den Institutionen der feudalen Gesellschaft abschließt, denen gelehrte Juristen römisch-rechtliche Inhalte verliehen. In diesem Werk zeigt sich Pegius' ambivalente Haltung zur Methodik des juristischen Schreibens. Um das Recht für einfache Menschen verständlich zu machen, verfasste er das Werk in der deutschen Sprache, damit die Leser ihre Rechte besser verteidigen und in Zweifelsfällen rechtlichen Rat einholen konnten. Gleichzeitig stützte er sich stark auf Zitate aus der Justinianischen Kodifikation und der juristischen Kommentarliteratur, um Glaubwürdigkeit zu erlangen – ähnlich einem Prediger, der ohne biblische Belege nicht ernst genommen wird. Didaktisch erklärte er zudem die gemeinrechtlichen Abkürzungen,

die bei der Zitierung der Werke von neunzehn im Werk erwähnten Juristen verwendet wurden.

Sein rhetorisches Werk *De tropis et schematibus* (1561), das sich mit rhetorischen Figuren und Tropen beschäftigt, gab Pegius nicht aus eigener Initiative heraus, da er auf diesem Gebiet nicht *ex professo* tätig war. Vielmehr ließ es Christian Cripper, der Hofkaplan des bayerischen Herzogs Wilhelm V., drucken, da es ihm aufgrund des reichen Fundus an Beispielen und Sprichwörtern von besonderer Bedeutung erschien. Die Vielzahl an Tropen und Figuren sowie die entsprechenden Beispiele aus der Literatur belegen Pegius' umfassende Erudition in der klassischen Literatur, insbesondere in Bezug auf Cicero und Quintilian, sowie auf das biblische Erbe.

Die *Tyrocinia consiliorum* von 1564, ein Werk, das als Ergänzung zum *Retraksrecht* erschien, umfasst fünfzehn juristische Gutachten, die überwiegend in Latein verfasst sind, wobei einige Passagen auf Deutsch geschrieben wurden. Diese wurden von Pegius mit einer ausführlichen Widmung an die Krainer Landesstände versehen, in der er sich trotz seiner langen Tätigkeit in Salzburg als Krainer bekannte. Einige Gutachten scheinen zur Unterstützung unerfahrener Richter im Verfahren der Aktenversendung entstanden zu sein. Um die Art des juristischen Schreibens und des rechtlichen Argumentierens eines gelehrten Juristen zu Beginn des 16. Jahrhunderts zu veranschaulichen, wird das erste juristische Gutachten aus dieser Sammlung vollständig übersetzt und kurz analysiert. Es handelt sich um den Streit zwischen Ambrosius und den Mitbeklagten Joseph und Egidius bezüglich einer Verfallsabrede (*lex commissoria*) über die Verpfändung von Gold- und Silberminen in Rauris, südlich von Salzburg. Pegius' Gutachten ist besonders interessant, da sich auch der berühmte Kameralist Andreas Gail, der Beisitzer am Reichskammergericht, dazu äußerte. In seinem Konsilium erwähnt Gail, dass er, nachdem er den strittigen Vertrag gelesen und die Meinungen dreier Akademien, an die die Akten versandt wurden, eingehend geprüft hatte, am ehesten mit der Ansicht eines „Ingolstädter Juristen“ übereinstimmte. Dabei handelte es sich höchstwahrscheinlich um Martin Pegius, der nach Erlangung seines Dokortitels im Jahr 1552 in Ingolstadt den Kontakt zur Stadt aufrechterhielt, da er dort eine Reihe seiner juristischen Werke veröffentlichte.

Pegius' ambitioniertestes Projekt war zweifellos der Versuch, den *Codex Iustinianus* ins Deutsche zu übersetzen (*Codex Iustiniani, das ist Großbuch der rechtlichen Satzungen*, 1566). Eine Analyse der Übersetzungen zeigt, dass er bewusst versuchte, deutsche Äquivalente für lateinische Begriffe zu finden und auf die spätere Praxis des *usus modernus pandectarum* zu verzichten, bei der deutsche und lateinische Satzperioden vermischt werden. Pegius war ein Pionier, der als Erster die Initiative ergriff, den Justinianischen Kodex zu übersetzen – wenn auch nur bis zum zweiten Buch. Eine vollständige deutsche Übersetzung wurde erst 1832 durch Schilling, Otto und Sintonis veröffentlicht. Das Werk war nicht nur als reine Übersetzung gedacht, sondern

auch als Kommentar und Sammlung von Glossen. Dass Pegius nur bis zur Konstitution C. 2, 7, 17 gelangte, dürfte vermutlich daran gelegen haben, dass dieses Projekt auf wenig Resonanz stieß. Die hohen Kosten der Veröffentlichung eines so umfangreichen Werkes machten eine Fortsetzung wirtschaftlich unrentabel. Erwähnungen von Pegius' Teilübersetzung des Codex sind in der Literatur eher selten. Im 16. und 17. Jahrhundert gibt es praktisch keine Berichte über diese Übersetzung. Erst Mitte des 18. Jahrhunderts merkt Hommel an, dass eine Weiterführung ausgeblieben sei, da das Werk von niemandem gekauft worden war. Laut Spangenberg soll Pegius beim Übersetzen der juristischen Begriffe eine glückliche Hand gehabt haben. Interessanterweise wird Pegius' Teilübersetzung im Vorwort von Schilling, der zusammen mit Otto und Sintenis 1832 das gesamte *Corpus iuris civilis* übersetzte und dort die Geschichte der Übersetzungen skizziert, überhaupt nicht erwähnt. Während Murner als Übersetzer der *Institutionen* behandelt wird, wird Pegius auch in Stintzings nach wie vor maßgeblichem Werk über die deutsche „Populärliteratur“ übergangen. Ähnliches lässt sich in Stobbes monumentaler Darstellung der deutschen Rechtsquellen feststellen, die unter den Übersetzern des *Corpus iuris civilis* Pflanzmann, Weidmann, Murner und Gobler nennt. Unter den Pandektisten wird Pegius nach den verfügbaren Informationen lediglich von Brinz als Übersetzer von Auszügen aus dem Code erwähnt. Schließlich fand Pegius' Übersetzungswerk in der deutschen rechtsgeschichtlichen Literatur nur eine kurze Erwähnung bei Hans Erich Troje.

Pegius wird auch das Werk *Ganntrecht* (1566) zugeschrieben, das sich mit Zwangsversteigerungen befasst und besonderes Augenmerk auf die Regelungen legt, die für die Versteigerung des Vermögens bestimmter privilegierter oder geschützter Subjekte, wie etwa der Kirche und von Schutzbefohlenen, gelten. Der erste bekannte Autor, der diese Abhandlung Pegius zuschrieb, war der Bibliograf Lipenius in seiner *Bibliotheca realis juridica*. Obwohl das Werk in deutscher Sprache verfasst ist, ist es durchzogen von Allegationen und umfangreichen lateinischen Zitaten, was darauf hindeutet, dass es für ein spezialisiertes Publikum gedacht war. Die Länge des Textes, der Inhalt sowie die Anonymität des Autors deuten darauf hin, dass es sich um ein veröffentlichtes, bearbeitetes Gutachten handelt.

Im Jahr 1570 erschien in Basel Pegius' einzig bekanntes astrologisches Werk, das umfangreiche Geburtsstundenbuch, in dem er sich vor allem mit der Horoskop-Astrologie beschäftigte. Diese Disziplin versuchte, die Natur und Eigenschaften der Menschen anhand der zwölf Tierkreiszeichen zu bestimmen und Lebensereignisse basierend auf den Bewegungen der Planeten vorherzusagen. Das Werk wurde kurz vor dem Verbot der gerichtlichen Astrologie durch die Kirche veröffentlicht, was möglicherweise erklärt, warum es trotz seines Umfangs und seiner populärwissenschaftlichen Präsentation keine größere Rezeption erfuhr. Pegius integrierte zahlreiche kreisförmige horoskopische Diagramme, die auf der Analyse der Planetenkonstellationen und anderer relevanter Punkte zum Zeitpunkt der Geburt eines Individuums basierten. Im

letzten Teil des Buches fügte er eine umfassende Erklärung der Schöpfungstheorie gemäß dem italienischen Astrologen Guido Bonatti (um 1300) ein, der das klassische astrologische Werk *Liber Astronomiae* verfasste. Zusätzlich behandelt Pegius in einem Anhang die Anwendung astrologischen Wissens zur Heilung von Krankheiten, was als Astromedizin bekannt ist. In dem Abschnitt, in dem er nach dem Vorbild anderer Astrologen eine Liste der Koordinaten europäischer Städte präsentierte, nannte er auch die geografischen Breiten- und Längengrade seines Geburtsortes Pillichgrätz.

Im Jahr 1576 erschien in Straßburg das Werk eines anonymen Autors (*Philomusus Anonymus*) mit dem Titel *Horn des Heuls menschlicher Blödigkeit oder Kreütterbuch*. Zur Identität von Philomusus gibt es zwei Hypothesen: Die erste besagt, dass es sich um den Hofarzt von Kaiser Ferdinand I. und Maximilian II., Bartholomäus Carrichter, handelt. Die zweite Theorie legt nahe, dass der tatsächliche Autor Martin Pegius war, was durch einen Hinweis in einer Ausgabe des Werkes um 1600 gestützt wird. Diese Hypothese wird auch durch Pegius' Interesse an astromedizinischen Themen und dem Erbe Paracelsus' untermauert, die Hauptthemen des Buches sind.

Das 1725 erschienene Werk *Vom Hunde Recht*, eine wörtliche Übersetzung der lateinischen Dissertation von Heinrich Kluver aus dem Jahr 1711, wurde Pegius zugeschrieben. Dies zeigt, dass Pegius im frühen 18. Jahrhundert ein angesehener und respektierter Jurist war, dessen Name einem Werk besondere Autorität verlieh. Im abschließenden Kapitel, das die präsentierten Erkenntnisse zusammenfasst, folgt ein Anhang, der alle bekannten Ausgaben von Pegius' und ihm zugeschriebenen Werken auflistet. Die meisten dieser Werke wurden erstmals in Ingolstadt veröffentlicht.

Die vorliegende Monografie bietet eine umfassende Synthese von Pegius' Gesamtwerk und versucht, sämtliche verfügbaren Informationen über sein Leben und Schaffen, einschließlich archivischer und anderer Daten, zu erfassen. Eine wesentliche Grundlage für diese Monografie bildete die Biografie von Pegius, die 1935 von dem slowenischen Professor für Rechtsgeschichte Janko Polec für das Slowenische Biografische Lexikon verfasst wurde. Da Polec jedoch keinen Zugang zu Pegius' Werken und archivischen Quellen hatte, stützte er sich auf Informationen aus zweiter Hand. Dank der Digitalisierung und Online-Zugänglichkeit aller Werke von Pegius kann sein Lebensweg sowie sein außergewöhnlich reichhaltiges Werk heute viel präziser, tiefer und vor allem umfassender gewürdigt werden.

Erstmalig wird das einzige bekannte stilisierte Abbild von Pegius präsentiert, das auf seinem Grabstein in der Wand der Kapelle St. Margarete des Benediktinerklosters St. Peter in Salzburg erhalten ist. Bisher kannte man Pegius lediglich als bärtigen Gelehrten, basierend auf einer (ansonsten fiktiven) Darstellung in der Statue des Pegius vor der Rechtswissenschaftlichen Fakultät in Ljubljana, einem Werk von Mirsad Begić.

Obwohl Pegius nicht der erste gelehrte Jurist war, der im heutigen slowenischen Gebiet geboren wurde, kann er als der erste allgemein bekannte krainische Jurist gelten, der sich mit seinen juristischen, astrologischen und rhetorischen Werken internationalen Ruhm erwarb. Der Salzburger Professor Lentner verlieh Pegius den ehrenvollen Titel „*Specimen eruditionis* seiner Zeit“. Pegius' Werk hat eine weitreichendere Bedeutung als die lokale, also salzburgisch-bayerische oder krainische Rechtsgeschichte. Aufgrund seines Pionierprojekts, der teilweisen Übersetzung des Justinianischen Kodex ins Deutsche, kann er ohne Zweifel als einer der Wegbereiter der modernen deutschen Rechtssprache angesehen werden. Wenn Pegius in einen breiteren mitteleuropäischen rechtshistorischen Kontext gestellt wird, könnte er als Vertreter der sogenannten populären Literatur betrachtet werden. Diese richtete sich an praktizierende, halbgelehrte Juristen und juristische Laien, die seit dem Ende des 15. Jahrhunderts in den unteren Gerichten und Ämtern als Schreiber, Notare, Anwälte und Prokuratoren tätig waren und direkt mit der Anwendung des gemeinen Rechts im römisch-kanonischen Verfahren konfrontiert wurde.

Zusammenfassend lässt sich sagen, dass Slowenen, Österreicher und Bayern auch fünfhundert Jahre nach der Geburt von Martin Pegius mit Stolz auf seine bedeutenden Beiträge zur Rechtslehre blicken können. Durch seine umfangreichen Werke und sein Engagement für eine klare und zugängliche Rechtssprache wurde er zu einem Pionier und Brückenbauer zwischen akademischer Gelehrsamkeit und praktischer Rechtsanwendung. Die Statue von Pegius, die heute vor dem Haupteingang der Rechtswissenschaftlichen Fakultät der Universität Ljubljana steht, ist nicht nur ein Symbol der Fakultät geworden, sondern dient auch als inspirierendes Vorbild für künftige Generationen von Juristinnen und Juristen. Sie verkörpert das Ideal von Bildung und internationaler Durchsetzungskraft und mahnt an die anspruchsvolle, aber lohnende Aufgabe, Wissen mit Mut und Weitsicht zu erweitern und es den Herausforderungen der Zeit anzupassen.

Die bibliografischen und archivarischen Recherchen, die der Autor im Sommer und Herbst 2024 in Salzburg, München, Hamburg, Wien und Berlin durchführte, wären ohne das Stipendium des Entwicklungsfonds der Universität Ljubljana nicht möglich gewesen. Für die finanzielle Unterstützung bei der Herausgabe dieser Monografie danke ich der Slowenischen Akademie der Wissenschaften und Künste, der slowenischen Anwaltskammer, der slowenischen Notarkammer, dem Verband der Vereine für Wirtschaftsrecht in Slowenien, dem Verband der Juristen Sloweniens, dem Richter- und Staatsanwaltverein sowie dem Verlag der Rechtswissenschaftlichen Fakultät Ljubljana.

9

Kazalo

9.1

Imensko kazalo

- Albrecht V. 36, 62
Alciato, Andrea 21
Am Wald, Georg (Georg Baldinus)
118–119
Apel, Johann 99

Begić, Mirsad 14, 124
Bodin, Jean 45
Bonatti, Guido 110, 114
Brant, Sebastian 22–23
Brinz, Alois 102

Caepolla, Bartholomeus 63
Carrichter, Bartholomeus 117–119, 145
Cicero, Mark Tulij 79–80
Contius, Antonius 104–105
Cripper, Christian 78–79

Dimitz, August 49–50
Dolničar, Janez Gregor 25, 48–50

Eck, Simon Tadej 28, 62
Erberg, Jožef Kalasanc 49

Ferdinand I. 118
Fickler, Johann Baptist 37–38, 43–45, 123

Gail, Andreas 95, 98
Gallus (Hahn), Nikolaus 29, 32

Giffen, Hubert van 85
Gobler, Justin 99, 101–102, 142
Gothofredus, Dionysius 105

Haloander, Gregor 104–105
Hattinger, Martin 37–38, 123
Herman s Koroške 38
Hirnheim, Eberhard II. von 29
Hohenfelden zu Aisterßhaim, Wolf 65
Hotman, François 21, 105

Immig, Carl Christoph 120, 131, 137,
140–141, 146

Kirchenberger, Georg 37
Kladec, Konrad 123
Kluver, Henrik 120–121
Krautwadt, Beatrika 48, 118
Krautwadt, Michael 48, 57, 65, 118
Krautwadt, Zaharija 48
Kuen Belasy, Johann Jakob von 33, 36–37
Kuenburg, Georg von 36, 38
Kuenburg, Michael von 29, 36
Kvintilijan, Mark Fabij 80

Lamberg, Krištof von 26, 34
Lentner, Ferdinand 25, 36, 44, 51, 123,
126

- Lipenius, Martin 107
 Lobenstein, Katarina 46, 48
 Lovrenc iz Gornjega Grada 123
- Maksimilijan II. 37, 116, 118
 Maksimilijan III. 37
 Mayr, Josef Carl 31, 36, 48
 Melanchton, Philip 21
 Močnik, Luka 36
 Monald Koprski 5, 96, 123
 Mugellanus, Dinus 77
 Murko, Vladimir 50, 110, 118, 123
 Murner, Thomas 99, 102–103, 125, 142
- Neuhauser, Wolfgang 112
- Oberstain(er), Pavel 123
 Oefele, Andreas Felix von 51
 Otto, Carl Eduard 102
- Paarhammer, Hans 34, 36
 Paracelsus (Theophrastus von Hohenheim) 95, 114, 117–119
 Pflantzmann, Jodocus 99, 102–103, 163
 Philomusus Anonymus 117–119
 Pohlin, Marko 25, 49, 68, 136
 Polec, Janko 8, 15, 26, 28–29, 31, 45–46, 48, 68, 71–72, 120, 125, 136–137
 Prešeren, France 14, 125
- Radics, Peter 15, 25–26, 36, 38, 50, 72
 Raitenau, Wolf Dietrich von 45
 Ramsauer, Ruprecht 44
 Ramus, Johannes 79
- Sauer von Frankenberg, Abraham 77
 Savigny, Friedrich Carl von 100, 142
- Saxoferrato, Bartolus de 50, 59, 67, 76, 90, 94, 96, 106
 Schade, Peter (Petrus Mosellanus Protegensis) 78
 Schilling, Bruno 102
 Schoene, Arnold 107, 142–143
 Schütz, Michael (Toxites) 117, 144
 Sigesdorff zu Graßwinklarn, Leonhart 72
 Sintenis, Carl Friedrich Ferdinand 102
 Spina, Bartholomeus de 45
 Strauss, Aleksij 123
- Tabor, Johann Otto 107, 142–143
 Tengler, Ulrich 23
 Tränker, Heinrich 113
 Trautmannsdorf, Wilhelm von 34, 37
 Troje, Hans Erich 99, 101–105
- Ubaldis, Baldus de 50, 77, 88–90, 93–94, 97, 106
- Valvasor, Janez Vajkard 7–8, 25, 48–49, 68
 Viljem V. 78
- Waldburg-Trauchburg, Otto 29
 Weidmann, Lorenz 99, 102
 Weissenhorn, Aleksander in Samuel 49, 56–57, 61, 69, 78, 101, 107–108, 128, 130, 132–134, 138–139, 141–142
 Wittelsbach, Ernst 28–29
- Zasius, Ulrich 19, 21, 65
 Zaulus, Jurij 123

9.2

Krajevno in stvarno kazalo

A

Alegacija 73–77, 92, 94, 103, 109, 126, 136

An elisa 95, 97

An probata 95–96

Arimatija 42

Astrologija 7, 14, 38, 43–44, 48, 50–51, 58, 110, 112–115, 118, 123

kot psevdoznanost 112

sodna 14, 112

prepoved 14, 112

Astrološke hiše 113, 115

Astromedicina 14, 112, 114, 118

Augsburg 29, 56, 79, 127

Avtonomije

podeželske 19, 53

mestne 19

plemiške 19, 22

B

Bala 57

Basel 110, 112, 116, 143–144

Bavarska 5, 13, 15, 17, 19–20, 26, 28–29, 36, 43, 50–51, 54–55, 62, 78, 109, 112, 118, 123, 125–126, 136, 141

Bavarsko državno okrožje

Glej Bavarska

C

Corpus iuris

civilis 23, 54, 79, 99, 102

canonici 79

Č

Čarovništvo 7, 38–39, 44–45, 112

Činž 73

D

Dalmata 38, 123

Dedna pravica

Glej Dedni zakup

Dedni zakup 6, 8, 14, 20, 44, 49–50, 61, 69–73, 77, 126, 138

Dejansko stanje (*species facti*) 95

Dekastih 79

Deželni stanovi 6–8, 19, 49, 82, 123

Didaktika 21, 50, 73, 105

Diplomatska služba 29

Dogovor 37, 59, 62, 84–87, 90–92, 94–97

dodatni (*pactum adiectum*) 54, 85, 88–89, 91

komisorni 19, 84–90, 92–97

marcijanski 97

o antihrezi 96–97

o obrestovanju 91–92, 95–97

Dokazno gradivo (*extractus actorum*) 95

Dota 6, 8, 14, 44, 49–50, 57–59, 61, 73, 129–131

Glej tudi *favor dotis*

Dražba (Gant)

Glej Dražbeno pravo (Gantrecht)

Dražbeni mojster 109

Dražbeno pismo (Gantbrief) 108–109

Dražbeno pravo (Gantrecht) 49, 51, 107–109, 142–143

- E**
 Egalitarizem (rimskega prava) 19, 22
 Einstandrecht
 Glej Pravica, retraktna
 Emfitevza
 Glej Dedni zakup
 Erzsűft 17, 50
- F**
Favor
 dotis 59
 debitoris 96
 Fevdalet 20, 54, 69, 71
 Fevdne knjige (*Libri feudorum*) 54, 76, 90, 99
 Filologija 104
 Frankfurt (na Majni) 49–51, 59, 68, 77, 98, 101, 119–120, 130–131, 136–137, 139–140, 142–143, 145–146
Fundata intentio 18
- G**
 Glosa 14, 21, 65, 76, 87–88, 91, 93, 101–106, 136, 142
 Glosatorji 65, 67, 72, 103, 106, 126
 Golobi 51, 65, 120–121, 145
 Govorništvo (retorika) 14, 51, 78–81, 103, 123
Graeca non leguntur 104
 Gravamen bavarskih deželnih stanov 19
 Grb 19, 46
 Gutes altes Recht 20
- H**
 Hasnovanje
 Glej Dedni zakup
 Hohensalzburg, trdnjava 7, 37–38, 43–45
 Horoskop 110, 113–115
 Humanizem 13–14, 17–21, 23, 44, 78, 99, 102–105, 117
- I**
Imprimatur 112
Incipit 103
Index librorum prohibitorum 112
 Ingolstadt 15, 27, 34, 49–50, 56–57, 59, 61, 68–69, 77–78, 81, 98, 101–102, 107–108, 127–130, 132–136, 138–139, 141–142
Iura novit curia 18
Ius 21, 88, 90, 93
 commune 6, 13, 18, 20, 28, 33, 36, 51, 54, 59, 65, 73, 77, 95–96, 103–104, 126
 congrui glej Pravica, retraktna
 offerendi 93, 97
 protomiseos glej Pravica, retraktna
 publicum 94
 Izdaja 8, 14–15, 18, 25, 33, 36–37, 44, 49, 51–52, 55–56, 67–68, 78, 85, 98–99, 102–107, 113, 116–121, 136–137, 142, 144
 humanistična 103–105
 vulgatna 103–104
- J**
 Ječa 38–39, 44–45
 Jezik 14, 21, 23, 54–55, 68, 71, 74, 79–80, 99, 102–103, 125
 grški 25, 37, 46, 71, 75, 79, 103–105, 110
 latinski 5–6, 37–38, 64, 74, 83, 99, 106, 125
 navadni 5, 54, 57, 73, 99
 nemški 5, 13, 23, 44, 51, 61–62, 64, 69, 72–73, 75, 83, 99, 108–110, 121, 125, 141
 pravni 6, 69, 125
Judicium generale de poenis maleficorum 44
 Justicija 22, 140
 Jutna 57, 59
- K**
 Kapela sv. Margarete v Salzburgu 14, 45–47
 Katoliška Cerkev 14, 17–19, 21, 26, 29–30, 34, 36, 107–109, 112
 Kip 14, 124–126
 Kleriki 29, 36, 106
 Kmet 19–20, 25, 53, 61–62, 67, 69, 71–73, 112, 123, 126, 132
 Kokoši 51, 120–121, 145
 Kolegiji 21, 106

Komentatorji 14, 50, 59, 65, 67, 73, 94,
103–106, 123, 126
Konstitucija 54, 103–106
Konzilij
Glej Pravno mnenje
Konzistorij, salzburški 13, 18, 33–36, 38,
44, 46, 48, 84, 95, 115
Kraljica iz Sabe 40–41
Kranjec
Glej Kranjska
Kranjska 5–8, 13, 15, 17, 25, 34, 38, 40,
48–50, 71–72, 82–83, 115, 123, 126
Kritika pravniškega stanu 21

L

Leipzig 15, 59, 68, 77, 99, 120, 130–131,
136–137, 139–143, 146
Licenciat 27
Listina 15, 29, 33–34, 36, 85–86, 88, 90,
92–93, 95–97, 109
Literarna teorija 81
Literatura 6–8, 13, 19–20, 23, 25, 44–45,
48–51, 62, 67, 79–80, 83, 102, 110,
126
kmečka pravna 126
popularna 102, 125–126
pravna 5, 23, 41, 71, 73–74, 76, 85, 98,
102–103, 107–108, 116, 140
strokovna 13–14, 23, 126
znanstvena 6, 14, 73, 126

M

Marginalna rubrika 55, 105
Mühldorf ob Innu 15, 28, 55, 62

N

Nagrobnik 14, 45–48
Navaden mož (*der gemeine Mann*) 20, 42,
55, 57
Nemška kmečka vojna 20
Netopir 46
Nevoljništvo
Glej Podložništvo
Nobilitas propter scientiam 19
Notar 28, 98, 126
Notariat in nemško govorništvo 51

O

Obče pravo
Glej *Ius, commune*
Obligacija 48, 59, 62, 84, 86, 91
Odvetnik 5, 14, 20, 36, 39, 126
advokat 28, 33, 39, 55, 57, 61–62,
136–137
besednik 36
prokurator 5, 20, 28, 31, 33, 36, 55, 57,
61–62, 126, 136–137
Oficialat 34
Glej tudi Konzistorij, salzburški
Okrajšave v pravu 73–77
Ozvezdje 113

P

Papeška bula 112
Parafernalno premoženje (paraferna)
Glej Dota
Parerga 6, 48, 83
Pegaz 46
Pisar 5, 7, 20–21, 23, 28, 46, 61, 126
Podložništvo 6, 20, 62, 65, 67, 69, 71–72,
90
Pogodba 34, 53–55, 71, 73, 86–88,
91–93, 96–98
kupna in prodajna 54, 87–89, 91–92,
94, 96–98
oderuška 90–91, 94
prepovedana 87, 90–91, 94
zastavna 87–91, 93–98
Polhov Gradec (Pillichgrätz, Pillingretz) 8,
13, 15, 24–27, 40, 43, 46, 50, 115
Polizobraženec 14, 55, 125
Ponemčenje 6, 67, 73–74, 77, 101–103,
125
Pošiljanje spisov učenim pravnikom
(*Aktenversendung, transmissio actorum*)
18
Praksa 5–7, 13–14, 17, 20, 22–23, 36,
59, 62, 65, 95, 99, 104, 106–107, 112,
125–126, 143
Praktiki
Glej Praksa
Pravica 5, 19, 27, 53, 54–55, 62, 65, 67,
68–69, 72–73, 86–88, 93, 95–97, 109,
120

- dednozakupna glej Dedni zakup
 hasnovalna glej Dedni zakup
 predkupna glej Pravica, retraktna
 retraktna 5–6, 14, 20, 31, 44, 50,
 52–56, 62, 69, 73, 82, 127–129
 stavbna glej Dedni zakup
 uteze 53
 vstopa v pogodbo glej Pravica, retraktna
 Pravna terminologija 23, 71, 99
 Pravni posel 73, 95–98, 109
 Pravni študij 6–7, 21, 26–27, 34, 74–75
 Pravno mnenje 6, 14, 18, 21, 26, 36, 38,
 43–44, 49–52, 55–56, 76, 82, 84–85,
 88, 90, 95–98, 106, 109, 123, 126, 141
 Pravo 5–8, 13, 17–23, 27–29, 33–34,
 36–38, 41–42, 45–46, 48–51,
 53–59, 61–62, 65, 67, 69, 71–76,
 78–79, 82–85, 88, 90, 92, 94–97, 99,
 101–102, 104, 106–110, 115–116,
 120–121, 123, 125–126, 129,
 140–142
 cerkveno 33, 36, 76, 106, 108
 cesarsko 73, 75, 96, 103
 deromanizacija 126
 golobje 51, 120–121, 145
 kanonsko 13, 36, 62, 96, 126
 kokošje 51, 120–121, 145
 obče glej *Ius, commune*
 partikularno 18–20, 29, 54, 59, 126
 pasje 49, 51, 120–121, 145
 rimsko 13–14, 17–20, 23, 51, 53–54,
 65, 67, 69, 72, 96, 99, 102, 104, 109,
 123, 126
 Pravoznanstvo 50, 104, 123
 Predestinacija 30–31, 43
 Prevajanje
 Glej Prevod
 Prevod 6, 8, 14, 23, 29, 38, 50–51, 53,
 63, 67, 71, 73, 99, 101–103, 104–106,
 120, 125, 144
 Fevdne knjige 99
 Justinijanove Digeste 99, 105
 Justinijanove Institucije 99, 101–102,
 142
 Justinijanov Kodeks 6, 14, 23, 49, 51,
 99–106, 123, 125, 141–142
 Justinijanove Novele 101, 142
 Primščina 71–72
 Priposestvovanje 21, 62, 93, 97
 Prisedniki (asesorji) 13, 18, 20, 23, 27–28,
 33–36, 38, 44, 50, 95, 98, 115
 Privilegij 19, 22, 53, 68, 88, 93, 97, 108,
 112
 dote glej Dota
 o nepritoževanju (*privilegium de non
 appellando*) 17
 Protireformacijsko gibanje 44
R
Ratione peccati 34
 Rauris 86, 95
 Recepcija rimskega prava 14, 17–18, 20,
 23, 126
 praktična 13, 17, 22, 106
 teoretična 13
 Reformacija (protestantizem) 13, 17, 23,
 29, 37, 44, 112–113
 Glej tudi Protireformacijsko gibanje
 Retrakt
 Glej Pravica, retraktna
 Rimsko-kanonski (učeni) postopek 20, 29,
 126
 Rojstne ure 13–14, 24–25, 50, 110–116,
 118, 143
 Rudnik 14, 39, 43, 85–87, 89, 91, 95–97
S
 Saja
 Glej Dedni zakup
 Salzburg 5, 7–8, 13–18, 20, 25–29, 31,
 33–34, 36–41, 43–50, 53–55, 57,
 62, 67, 78, 82–84, 86, 95, 110, 112,
 114–115, 118, 120, 123, 126–131,
 136–137, 139–140, 143–144, 146
 Salzburški nadškof 8, 17, 28–29, 31,
 33–34, 37–38, 45, 49, 84, 86, 93, 95,
 97
 Samostan sv. Petra 14–15, 37–38, 44–47,
 120
 Shema 79–80, 114
 Sindik 27, 29, 31, 53, 57, 120, 130
 Služnost 5–6, 8, 14, 20, 26, 44, 48–50,

- 60–68, 73, 132, 134–135, 137, 139
 deljiva 62
 inominatna 62
 kot dogmatični model 65
 mestna 61–62
 mešana 62, 64
 nedeljiva 62
 nominatna 62
 osebna 20, 64–67
 poljska 62, 65
 rabe 62
 stanovanja 62
 stvarna 64
 zemljiška 20, 61–62, 65
 Sodišče 5, 7, 13, 17–19, 21, 28, 34, 39,
 55, 57, 61, 86, 89, 93, 95, 97–98, 106,
 120, 126
 cerkveno 17–18, 34, 36, 38
 Državno komorno 17–18, 95, 98
 patrimonialno 20
 Solnograška
 Glej Salzburg
 Spisovno poročilo (Aktenrelation) 95
 Sv. Lovrenc (gora) 24, 40, 43
 Sveto pismo 23, 38, 41, 43, 73–74, 80
- Š
 Škofja Loka 26, 72
- T
 Tabla služnosti 62, 64
 Tekstna kritika 23, 102–103
 Teorija 13–14, 79, 81, 114, 126
 Tortura 38–39, 44–45
 Tožba (*actio*) 23, 36, 54, 59, 72, 87–89,
 93–97, 136
 Tralaticijski značaj pravnega pisanja 67
 Tropi 6, 14, 51, 78–81, 132–137, 141,
 162
- U
 Učeni pravnik (jurist) 5, 7–8, 13–14,
 18–22, 26–27, 29, 31, 33, 36–37, 44,
 46, 48, 53–55, 61–62, 65, 69, 73, 75,
 85, 95, 98–99, 101, 103–104, 106,
 116, 118, 121, 123, 125–126, 140
 Univerza 13, 16, 26–29, 116, 123–124,
 126, 146
Usus modernus pandectarum 20, 65, 72,
 104, 126
 Užitna lastnina (*dominium utile*) 53
- V
Veterem nitorem restituere 104
 Vrzenec pri Horjulu 25
- Z
 Zajem 20, 53–54, 71–72
 Zakon 6, 19, 21, 34, 74–76, 90, 94, 101,
 103–105
 pisani 75, 103
 odlomek kot zakon 19, 29, 75, 88, 91,
 102, 104
 Zakonska zveza 34, 39, 45, 54, 57, 59, 84,
 113
 Zakup 71
 Glej tudi Dedni zakup
 Zastavna pravica 14, 26, 86–97
 Glej tudi Pogodba, zastavna
 Zaženo 57, 59
 Zdravilstvo 51, 114, 117
 Zelišča 14, 51, 117–119, 144
 Zemljišče 20, 53–54, 59, 61–62, 65, 69,
 71–72, 132
 dedno zakupno glej Dedni zakup
 mitno 71–73
 Zgodovina postopkovnega postopanja
 (*historia processus*) 95
 Znanost 6, 14, 23, 112, 126
 pravna 6–7, 14, 73, 81, 126
 psevdoznanost glej Astrologija, kot
 psevdoznanost
 Zodiak 113–114, 118
 Zrcalna literatura 23
 Zrcalo laikov 23
 Zrcalo tožb 23
 Zvezda 110, 113
 Zvezdoslovje
 Glej Astrologija

Projekt so finančno podprli:

UNIVERZA V LJUBLJANI
Universitas Labacensis

PF **UNIVERZA V LJUBLJANI**
Pravna fakulteta

dr. Vid Žepič
MARTIN PEGIUS (1519–1592).
Življenje in delo kranjskega učenega pravnika
MARTIN PEGIUS (1519–1592).
Das Leben und Werk des Gelehrten Juristen aus Krain

Avtor:
dr. Vid Žepič, mag. prava
Asistent in raziskovalec na Pravni fakulteti Univerze v Ljubljani

Avtor predgovora:
akad. zasl. prof. dr. dr. h.c. Janez Kranjc, univ. dipl. prav.

Recenzenta:
prof. dr. Marko Kambič, univ. dipl. prav.
izr. prof. dr. Vladimir Simič, univ. dipl. prav.

Založila: Založba Pravne fakultete Univerze v Ljubljani
Zanjo: Irena Kordež
Lektorirala: Anja Božič
Oblikovanje in prelom: Vesna Vidmar
Oblikovanje naslovnice: dr. Vid Žepič, Vesna Vidmar
Tehnična pomoč pri pripravi kazala: Zala Brecelj
URL naslov: <https://ebooks.uni-lj.si/ZalozbaUL/index>
Izdaja: Elektronska izdaja – različica 1.0, Ljubljana 2025.
Vsebina dokumenta je ponujena pod licenco CC - BY SA,
priznanje avtorstva, deljenje pod enakimi pogoji 4.0 international.

Podoba na ovitku: v ozadju: pismo Martina Pegija Nikolaju Gallu (Mestni arhiv v Regensburgu, Ecclesiastica I, 15, 61); v ospredju: detajl iz Pegijevega nagrobnika; desno: veduta Salzburga iz 16. stoletja (Erzabtei St. Peter, G. 4 II).

Podoba na veznem listu: v ozadju listina iz leta 1557, ki omenja Martina Pegija (Salzburg, Landesarchiv, Urkunden Salzburg, Erzstift (1124-1805) SLA, OU 1557 VI 04).

© Univerza v Ljubljani, Pravna fakulteta in avtor

ISBN: 978-961-7162-19-6

9 789617 162196

69,90 EUR